

BLM3012

Mesleki Hukuk ve Etik

2021-2022 BAHAR YARIYILI

DR.ÖĞR.ÜYESİ GÖKSEL BİRİCİK

Ön Bilgi

Pazartesi 14.00 – 15.50

D-111

Zorunlu Ders Havuzu

gbiricik@yildiz.edu.tr

Kapsam: Mesleki düzenlemeler ve etik kurallar konusunda bilgi sahibi olmak.

Ders Hedefleri

Dönemi tamamladığımızda;

1. Genel ve mesleki ahlaki ve etik kuralları öğrenmeyi,
 2. Çatışmalardan kaçınarak mesleğimizin gereklerini nasıl yerine getirebileceğimizi,
 3. Mesleğimiz ile ilgili tehditleri ve suçları,
 4. Mesleğimizi ilgilendiren kanun ve yönetmelikleri
- Öğreneceğimiz hedefliyoruz.

Kaynaklar

Bilişim Etiği ve Hukuku, Eşref Adalı, İTÜ Yayınları, 2017.

ACM, IEEE, BMO Dokümanları

5237, 5271, **5846**, 5070, **5651**, 6698, 6563 Sayılı Kanunların ilgili maddeleri

Ders Yansıları: Prof.Dr. Eşref Adalı'nın kitabına destek malzemesi olarak sağladığı sunumlar temel alınarak hazırlanmıştır.

- http://adalı.com/?page_id=3654

Değerlendirme Kriterleri

Devam: Yoklama alıyoruz.

Vize Sınavı: Vize haftasında, (aksi belirtilmedikçe) yüzyüze sınav.

Ödev: Ders kapsamındaki konulardan veya mesleğimiz ile ilgili güncel hukuki – etik problemlerden birini seçerek bir rapor hazırlayacaksınız. Detayları derste açıklanacak.

Final Sınavı: Final haftalarında, (aksi belirtilmedikçe) yüzyüze sınav.

Notlandırma:

Vize: %40, Ödev:%20, Final: %40

Ders Planı

Hafta	Tarih	Konu
1	28.01.2022	Giriş, Ders Planı, Genel Bilgiler
2	07.03.2022	Ahlak ve Etik
3	14.03.2022	Bilişim Suçları
4	21.03.2022	Kişinin Özeli
5	28.03.2022	İfade Özgürlüğü, Fikir ve Sanat Eserleri
6	04.04.2022	Meslek ve Mühendislik Etiği
7	11.04.2022	Kurumsal Etik

Ders Planı

Hafta	Tarih	Konu
8	18.04.2022	Vize Sınavı
9	25.04.2022	Eğitim, Araştırma ve Yayın Etiği
10	02.05.2022	Ramazan Bayramı – Resmi Tatil
11	09.05.2022	Sosyal Ağlarda Etik
12	16.05.2022	E-Ticarete Etik
13	23.05.2022	Bilişim Hukuku
14	30.05.2022	Bilişim ile İlgili Yasalar

Giriş

Bilişim Sistemlerinin Hayatımıza Faydaları

Yer ve zaman kısıtlaması olmadan;

- Dünyada olan olayları anında öğrenebilme,
- Dünyanın her yerindeki bilgilere erişebilme,
- Dünyanın her yerindeki insanlar ile görüşebilme,
- Görüşlerini başkaları ile paylaşabilme,
- Alışveriş yapabilme,
- Banka ve borsa işlemlerini yapabilme,
- Müzik dinleyebilme, film izleyebilme,
- Sanal ortamda yalnız veya insanlar ile birlikte oyun oynayabilme
- İş bulma veya çalışacak insan bulma

Sonuç: Yeni Etik ve Hukuk Sorunları

Etik ve Bilişim Etiği

Toplum içinde, bireyler arasındaki ve bireyler ile toplum arasındaki ilişkileri belirleyen değerleri, kuralları ve töreleri araştıran bir felsefe alanıdır.

Etik her şeyden önce istenilecek bir yaşamın araştırılması ve anlaşılmasıdır. Daha geniş bir bakış açısı ile bütün etkinlik ve amaçların yerli yerine konulması; neyin yapılacağı ya da yapılamayacağının; neyin isteneceği ya da istenemeyeceğinin, neye sahip olup ya da olunamayacağının bilinmesidir.

Toplum içindeki davranışlardan doğru ve yanlış olarak kabul edilenlerin bir kümesidir.

Bilişim Etiği, bilişim alanında çalışanlar ve bilişim ortamını kullanan bireyler arasındaki ve bireyler ile toplum arasındaki ilişkileri belirleyen değerleri, kuralları ve töreleri araştıran bir felsefe alanıdır.

Ahlak, Etik, Yasa

Ahlak: Toplumun çoğunluğu tarafından doğru kabul edilen **kural, değer** ve **ilkeler** kümesidir. Doğru kabul edilen kural, değer ve ilkelerin nedenselliği araştırılmaz; **töre** veya **dine** dayandırılır. Her toplumun ahlak kural, değer ve ilkelerinin aynı olmadığı bilinmektedir. Dolayısıyla ahlak göreceli bir kavramdır.

Etik: Etik, kuralları mantıksal yoldan oluşturmaya çalışır. Bu nedenle **evrenseldir**. Etik **sosyal ilişkilerin** dışında **iş hayatı** ve **bilimsel çalışmalar** için de geçerlidir.

Yasa: Devletin yasama gücü tarafından belli biçimlere uyularak düzenlenen ve yürürlüğe girdikten sonra **herkesin uyması zorunlu olan**, uyulmadığı zaman belli yaptırımlarla karşılaşılan kuraldır.

Evrensel Etik İlkeleri

Adalet

Hukukun üstünlüğü

Doğruluk ve Dürüstlük

Eşitlik

Tarafsızlık

Sorumluluk

İnsan hakları

Hoşgörü

Saygı

Demokrasi

Hak ve Özgürlükler

Emeğin hakkı

Tutumluluk

Erdemli Kişi

Erdemli kişi düşünerek, değerlendirerek en iyiyi gerçekleştirmek için kural ve değer ölçülerini yorumlamayı alışkanlık hâline dönüştüren kişidir.

Erdemli kişi

- **Sağgörüü** (basiretli)
- **Türel** (adaletli, adil)
- **Yürekli** (cesur)
- **Ölçülü** (itidalli)

olur.

Bireysel Etik

Bireyin toplum içindeki davranışlarını belirler.

Bireysel etik **kişinin vicdanına** dayanır ve bireysel etiğe önem veren birisinin kusur işlememeye özen göstereceğine inanırlar.

Etik değerleri olan birey;

- Doğruluk, ahlak ve etik davranışlar herkesin doğasında vardır.
- Bireysel etik, bireyi kusursuz olmaya yöneltir.
- Karşılaştığı durumlarda neyin doğru, neyin yanlış olacağına birey vicdanının sesine göre karar verir.
- Bireysel etiğe sahip birisi haksızlığa karşı gelir.
- Birey hayatı boyunca yeni etik değerler edinebilir.
- Birey özgürleştikçe etik ölçünlerinin düzeyi yükselir.
- Bireyi amacına ulaştıracak davranışlar etik olmalıdır.
- Birey ancak kendi çabaları ile kusursuzluğa erişebilir.

Bireyler için Evrensel Etik İlkeleri

Doğru ve dürüst olmak

Güvenilir olmak

Sadık olmak

Adil (adaletli) olmak

Başkalarına yardım etmek

Başkalarına saygı göstermek

Vatandaşlık sorumluluğuna sahip olmak

Yalan söylememek

Başkasının hakkını yememek

Karşısındakinin güç durumundan yararlanmamak

Acısı olanın acısını paylaşmak

Bireylerin eşitliğini kabul etmek

Kaynakların adil dağıtılması ilkesini benimsemek

En iyiyi aramak

Meslek Etiği

Meslek, bir kişinin yaşamını sŸrdŸrebilmek için yaptığı ve genellikle yoğun bir eğitim ve çalışmayı gerektiren sŸrecin sonunda kişilerin kazandığı beceri ve unvanın adı olarak tanımlanmaktadır.

Bu beceriyi kazanmış olan kişinin, becerisini insanlığın yararına kullanması beklenmektedir.

Her mesleğin kendisine zgŸ değer ve etik ilkeleri vardır ve meslek Ÿyelerinin bu ilkelere uymaları beklenir. Uymayan Ÿyelere yaptırımlar uygulanabilir.

Meslek odalarının etik kurallarının ana hedefleri:

- Sivil toplum rgŸtŸ olarak mesleğin toplumsal sorumluluğunu tanımlamak.
- Doğru ya da yanlış eylemler konusunda daha tutarlı ve kararlı yol gösterici olmak.
- Meslek Ÿyelerini etik davranma konusunda yŸreklendirmek.
- İşyeri sahibi veya yönetici ile çalışanlar arasındaki ilişkileri dŸzenlemek.

Kurumsal Etik

Bireyler gibi kurum ve kuruluşların da uyması gereken etik kurallar vardır.

Sanayi devrimi 19., büyük ölçekli işletmeler 20.yy.da oluştuğundan, görece yenidir. Uyma konusunda kötü örnekler boldur.

- Bir sadakat kartının 1,5milyon müşteri bilgisi ile birlikte bir yabancı bankaya satılması (2002)
- Savaş nedeniyle ticari yasaklı olan ülkelere başka ülkeler üzerinden dolaylı satış yapmak
- Bir otomobil markasının zararlı gaz salınımını düşük göstermek üzere testleri farkedip ona göre davranan motor kontrol yazılımı kullanması (2016)
- Şirketi olduğundan değerli gösterip borsa değerini yükseltmek, sonra satış ile küçük yatırımcıları «silkelemek»

Sadece ticari değil, kamu kuruluşlarını da kapsar.

- Depremin yol açtığı ekonomik zorluklar için alınan ek verginin, zorluklar geçince kaldırılması

Hem topluma, hem de çalışanlara karşı etik sorumluluklar vardır.

Bilişim Etiği

1950'lerden itibaren bilgisayarlar hayatımıza girdi.

Bilişim alanında çalışanlar ve bilişim ortamını kullanan bireyler arasındaki ve bireyler ile toplum arasındaki ilişkileri belirleyen değerleri, kuralları ve töreleri araştıran bir felsefe alanıdır.

Bilişim etiğinin iki yönü:

- Bilişim sistemlerinin oluşturulması ve yaşatılması
- Bilişim sistemlerinin kullanılması

Bilgisayar Teknolojisinin Dönemleri

- Bağımsız bilgisayarlar kuşağı
- Uzak erişim terminalleri kuşağı
- Demet bilgisayarlar kuşağı
- Bilgisayar ağları kuşağı
- Genelağ kuşağı
- Telsiz ağ kuşağı

Bilişim Alanında Saldırılar

Bilişim sistemlerinin kaynaklarını veya bilgilerini elde etme, değiştirme, bozma veya yalanlama amacıyla yapılan her türlü çalışma bilişim sistemine saldırıdır.

Bilişim saldırısı (Cybercrime): Bilişim uzayını kullanarak bir kuruluşun çalışmasını kesintiye uğratmak, engellemek, bozmak veya bilgi sistemini veya altyapısını kötü amaçla kullanmak veya verilerin bütünlüğünü bozmak veya çalmak amacıyla yapılan saldırılar.

Bilişim uzayında savaş (Cyberwarfare)

Bilişim Alanındaki Saldırıların Sınıfları

Sınıflar:

- Etkin veya Edilgen Saldırılar
 - Etkin: Sisteme karşı
 - Edilgen: Bilgiler için
- İçeriden ya da Dışarıdan Saldırılar
- Saldırı Kaynağına göre Saldırılar
 - Tekil - Dağıtık
- Açıklardan Yararlanma
- Donanıma Yönelik Saldırılar (çalma)

Kümeler:

- Bireylere Yönelik Saldırılar
- Varlıklara Yönelik Saldırılar
- Topluma Yönelik Saldırılar

Bilişim Alanındaki Saldırıların Biçimleri

Yöntemler

- Sızma
- Eser Çalma
- Sinsice izleme
- Kimlik Çalma
- Çocuk İstismarı
- Meşgul Etme
- DNS Değiştirme ve Kuvvetlendirme
- Olta Atma
- Dolandırma
- Kandırma, Avlama

Zararlı Yazılımlar

Virüs

Kurt

Truva Atı

Casus

Köle

Yaramaz

Kurtulmalık (Fidye)

Bilişim Alanındaki Saldırıların Etkileri

Tüm suçlar gibi bilişim suçları da çevreyi etkiler.

Genelağ tasarımındaki zayıflıklar etkili. ARPANET'e dayanıyor, kapalı ağ olarak tasarlandığından güvenlik arka planda.

Ekonomik

- E-ticaret
- Bankacılık

Sosyal

- Uzman olmadan hazır yazılımlar ile hayaller
- Uzmanın kendini kanıtlamak istemesi
- Beyaz / Siyah şapka
- Asparagas siteler

Politik

- Ülke yönetimine karşı yönlendirici yayın

Bilişim Suçları

İçeriden yapılan eylemler

- Salam dilimi
- Dış uzman
- Sanal saatli bomba

Dışarıdan yapılan eylemler

- Bilgi çalma
- Bilgi değiştirme
- Bilgi silme
- Aksatma ya da Durdurma

Daha önce bilinen ancak artık bilişim yolu ile de işlenen suçlar

- İntihara yönlendirme
- Çocukların cinsel istismarı
- Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma
- Sağlık için tehlikeli madde temini
- Müstehcenlik
- Fuhuş

- Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama

Özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı işlenen suçlar

- Haberleşmenin gizliliğini ihlal
- Özel hayatın gizliliğini ihlal
- Kişisel verilerin kaydedilmesi
- Verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme

Mal varlığına karşı işlenen suçlar

- Nitelikli hırsızlık
- Nitelikli dolandırıcılık

Bilişim alanında işlenen suçlar

- Bilişim sistemine girme
- Sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme
- Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması

Ahlak ve Etik

Ahlak

Kişilerin sosyal ortamdaki ilişkilerini tanımlayan, düzenleyen ve irdeleyen kurallar bütününe **ahlak** denir.

Ahlak Düzeni:

- **Ahlak**
 - **Yönlendirici Kurallar:** Bir toplumsal yaşamı düzenli kılabilmek için üretilmiş kurallar topluluğu. Bir toplumun üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru kabul edilen ve uygulanan kurallardır.
 - **Bireyleri yönlendiren kurallar**
 - **Toplumları yönlendiren kurallar**
 - **Değerlendirme İlkeleri:** Toplum için oluşturulmuş ve geçerli olan yönlendirici kuralların ne kadar uygulanabildiğini değerlendirmek için geliştirilmiş ilkelerdir. Davranışlar, bu ilkeler ile karşılaştırılıp, doğru ya da yanlış olduğuna karar verilir.

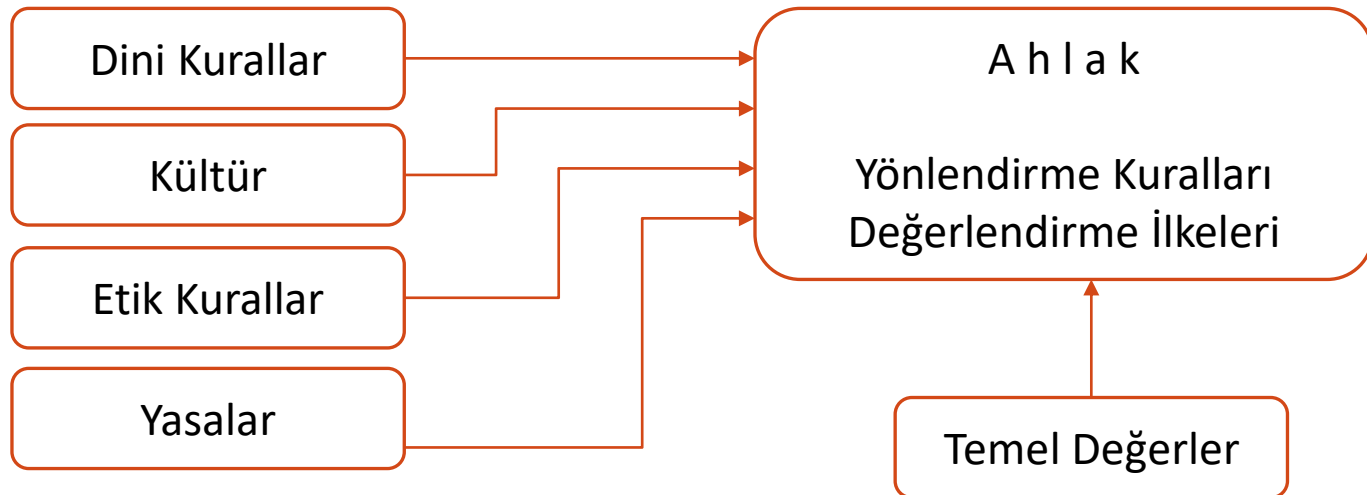
Ahlak Kuralları

Kuralları yazılı değildir.

Kuralları, toplumda yaşayanların hepsi bilir.

Kurallar, toplumun geneli tarafından benimsenmiştir.

Kurallar, bir kişi veya bir grup için geçerli değildir.

Dinin Ahlaka Etkisi

Tevrat: Yasa, şariat (toplumsal yaşamı düzenleyici kurallar) ve öğreti

Zebur: Yazılı şey ve kitap

İncil: Müjde, talim (alıştırma) ve öğretici

Kur'an: Toplamak, okumak, bir araya getirmek

Dinin Ahlaka Etkisi

Tevrat

5. Babana ve anana hürmet edeceksin.

6. Öldürmeyeceksin.

7. Zina etmeyeceksin.

8. Çalmayacaksın.

9. Komşuna karşı yalancı şahitlik yapmayacaksın.

10. Komşunun evine tamah etmeyeceksin, komşunun karısına yahut kölesine yahut cariyesine yahut öküzüne yahut eşeğine yahut komşunun hiçbir şeyine tamah etmeyeceksin.

Dinin Ahlaka Etkisi

Kur'an

1. Öldürmeyeceksin
2. Çalmayacaksın
3. Yalan söylemeyeceksin
4. İftira etmeyeceksin
5. Gıybet etmeyeceksin (Başkalarını çekiştirmeyeceksin)
6. Adaletsizlik yapmayacaksın
7. Rüşvet almayacaksın, vermeyeceksin
8. Adam kayırmayacaksın
9. Kibirlenmeyeceksin

Kültürün Ahlaka Etkisi

Ahlakın oluşmasında içinde yaşanılan toplumun kültürünün etkisi olacağı açıktır.

Kültür toplumun gelenek, görenek ve yaşayış biçimini kapsar.

Kültür: Bir toplumun duyuş ve düşünüş birliğini oluşturan, gelenek durumundaki her türlü yaşayış, düşünce ve sanat varlıklarının tümü.

Etik Kuralların Ahlaka Etkisi

Ahlak konusunda önemli katkılar sağlamış olan düşünürler arasında, antik Yunan'da **Sokrat, Eflatun, Aristo**; İslam dünyasında **Kindî, Farabi, İbni Sina, İbni Rüşd** sayılabilir. Yakın zaman düşünürlerinden **Kant** ve **Hegel** bu kümeye katılabilirler.

- Antik Yunan filozoflarından Eflatun insanları ***hür insanlar*** ve ***köleler*** olarak ayırmaktadır. Çünkü yaşadığı toplumda düzen böyleydi. Eflatun özgür insanların devlet ile ilişkilerindeki etik kuralları oluşturmaya çalışmıştır.
- Aynı toplumda yaşayan Aristo etiği özgür insanlar için tanımlamaya çalışmıştır. ***Yetkin etiği orta hâlli olmak ile özdeşleşmiştir***. Kendini en üst ya da en alt düzeyde görmeyen insanı erdemli insan olarak tanımlamıştır. Köleleri cansız varlıklar olarak kabul ettiğinden hür insanlar ile bir tutmamıştır. Aristo ***iyi, erdem, özgürlük*** ve ***mutluluk*** sözcüklerini kavramsallaştırmıştır.
- İslam dünyasının önde gelen düşünürleri antik Yunan düşünürlerinin ortaya koyduğu ahlak kurallarını İslam dininin kuralları ile yorumlamaya çalışmışlardır.
- Kant, Hristiyan dininin etkisiyle ahlak kurallarını tanımlamıştır. Kant, temelde kurallı etiği savunur ve bir eylemin doğruluğunu ölçünlerin ve yasaların belirleyeceğini savunur.

Yasaların Ahlaka Etkisi

Yasalar neyin suç olarak sayılacağını belirtmenin yanı sıra bu yasalara uymayanlar için uygulanacak olan **cezaları** da belirtir.

Yasalar toplumun kültür, ahlak ve dinî inançlarını temel alırlar. Ancak bunlara ek kuralların da eklendiği görülmektedir. Toplumun bireyleri yasalara uymak zorundadır, yasalara uymayanlar, yasalarda belirlenen cezalara çarptırılırlar.

Yasalar evrensel değildir, topluma ve günün koşullarına göre değişkenlik gösterirler. Bir davranış bir toplumda yanlış olarak değerlendirilirken diğer bir toplumda yanlış olarak görülmeyebilir. Geçmiş dönemde suç sayılan bir ahlak kuralı daha sonra suç sayılmaktan çıkarılabilir. Örneğin bilgisayar dünyasının tanınmış bir ismi olan Alan Turing eşcinsel tercihinden dolayı cezalandırılmıştır. Onun yaşadığı dönemde suç sayılan bu durum yıllar sonra İngiliz yasalarından çıkarılmıştır.

Etik

Genel olarak etik aşağıda sıralanan konular ile ilgilenir:

- Doğru ve yanlış ne demektir?
- İyi bir yaşam nasıl sağlanır?
- Haklar ve sorumluluklarımız nelerdir?
- Ahlaklı karar nasıl verilir?

Etiği Etkileyenler:

- Tanrı ve din
- İnsan vicdanı ve sezgisi
- Mantıklı ahlak, bir eylemin sonucunun fayda-maliyet analizi
- İyi insan örnekleri
- Her durumda en iyi insan olma isteği
- Politik güç

Etik Biçimleri

Tanrı temelli etik: Ahlakın kaynağı Tanrı'dır. Dolayısıyla Tanrı öyle söylediğı için bazı şeyler güzeldir ve iyi bir yaşam için güzel şeyleri yapmak gerekir.

Sezgisel temelli etik: İyi ve kötü gerçek hedeflenen özelliklerdir. Bazı şeyler iyi oldukları için iyi sayılırlar, bunu gerekçelendirmeye veya kanıtlamaya gerek yoktur. Yetişkin birey doğru ve yanlış vicdanı ve sezileri ile algılayabilir ve değerlendirebilir. İnsanın temel ahlak olgusu bu değerlendirmeyi yapmaya yeterlidir.

Mantıklı ahlak (Sonuç temelli etik): İnsanların eylemlerinin iyi sonuçlar üretmesini ilke olarak hedefler. Dolayısıyla yapılacak bir eylemin sonucunun bu eylemi yapmak için harcanacak emeğe oranının büyük olmasını ölçüt olarak kabul eder.

Etik Biçimleri

İyi insan örneği (Erdemler Etiği): Erdemler etiği bireylerin tekil eylemleri ile değil yaşam boyu davranışları ile ilgilenir. Erdemli insanların davranışlarını gözlemleyerek yetkin eylemlerin neler olmasına karar verir. Bu düşünceye göre bir eylemin doğruluğu şöyle sınılanır: Karşılaşılan bir olay karşısında bir kişinin verdiği karar, aynı olay karşısında erdemli bir insanın verdiği karar ile uyuyor ise bu karar doğru sayılır.

Durum etiği: Karşılaşılan bir olayda daha önce belirlenmiş kurallara bağlı olmadan bu tekil olay için karar vermeyi amaçlar.

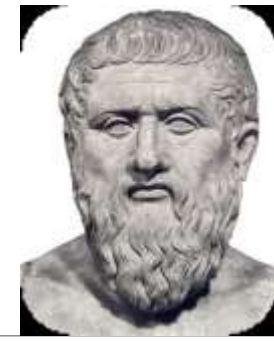
Politik etik: Bazı filozoflar etiği politik düşünüyapı (ideoloji) için hukuk olarak değerlendirirler. Böylece politikacıların davranışları düzenler. Siyasi etik sayesinde politikacılar diğer insanları yönetirler.

Etik Bileşenleri

Etik davranışın temel kaynakları:

- **Kültür:** Bir toplumun kültürü o toplumun duygu, düşünce ve hareketlerinden oluşur. Bu nedenle toplumun yaşam biçimi olarak kabul edilir.
- **Değerler:** Birey veya toplumun önem verdiği düşünce, nesne veya etkinlik olarak tanımlanabilir.
- **Kurallar:** Bir toplumun benimsediği ve yerleştiği varsayılan kurallar kümesidir. Kurallar bir küme içindeki bireylerin ilişkilerini düzenler ve eylemlerine yön verir. Bazı kurallar diğerlerine göre daha önemli olabilir. Kurallar, yasa, tüzük, yönetmelik biçiminde yazılı olabileceği gibi örf, adet, töre, gelenek, görenek gibi sözel de olabilir.

Eflatun (MÖ 427-347)

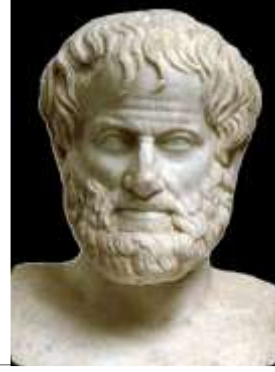

Etik kavramının felsefe bağlamında ilk kez Eflatun tarafından dillendirildiği düşünülmektedir. Eflatun hocası Sokrates'ten edindiği öğretinin etkisi ile ahlak konusu üzerinde çalışmış ve etik kuramını oluşturmuştur. Eflatun'a göre etğin amacı insanların mutluluğu ve yetkin hayatının sağlanmasıdır. Yetkin bir hayat ancak erdemli yaşamakla sağlanabilir. Eflatun'un dört erdemi şöyledir:

- **Bilgelik:** İdarecilerin erdemidir.
- **Cesaret ve yiğitlik:** Koruyucu kesimin erdemidir.
- **Ölçülülük:** Üreten kesimlerin erdemidir.
- **Adalet:** Bütün sınıflarla ilgili bir erdemdir.

Eflatun'a göre evrende mutlak ve kesin bir bilgi vardır, dolayısıyla değişen hiçbir şekilde bilinemeyeceği için insan zihninden bağımsız olan, değişmez bir varlık olmalıdır. Bu değişmez, sabit ve kalıcı varlıklara Eflatun idealer adını vermiştir. Evrende her türlü iyiliğin kaynağı olarak iyi **ideası'nı** göstermiştir.

Aristo (MÖ 348-322)

Hocası gibi toplumu sınıflar biçiminde değerlendirmiştir. Köleleri cansız varlıklar ile bir tutmuştur. Dolayısıyla geliştirdiği etik soylulara ve köle olmayan yurttaşlara yöneliktir. Hocasından farklı olarak etiğin kuramsal olmaktan çıkarılıp uygulanması gerektiğini savunmuştur. Etik çalışmaların amacı bilgi toplamak değil, eyleme dönüştürmek olmalıdır. Aristo'ya göre insanlar etiği iyi insanın neye benzediğini bilmek için değil iyi bir insan gibi eylemlerde bulunmak için öğrenmelidir.

Aristo Eudamonia(huzur, mutluluk) kavramıyla hayatın amacını açıklamaktadır. Buna göre;

- Tüm eylemlerin ortak ve en üst amacı mutluluktur.
- Mutluluk için önemli olan erdeme uyan etkinliklerde bulunmaktır.
- Her şey kendine özgü erdemle yapılırsa iyi gerçekleştirilmiş olur.
- Yaşam boyu, erdeme göre etkinlikte bulunan ve dış iyilere de yeterince sahip olan kişilere mutlu olurlar.
- Erdemce sakat olmayan herkes, belirli bir öğretim ve çaba ile erdeme sahip olabilirler.
- Nasıl Olimpiyatlarda güzellere ve güçlülere değil, yarışma kazananlara madalya veriliyorsa; iyi ve güzel insanların içinden ancak doğru eylemde bulunanlar başarılı olurlar. Erdemi sevenler, bir madalya ile haz duymazlar, bunu içlerinde hissederler.
- Erdeme uygun olan eylemlerin kendileri de hoş olsa gerek.
- Erdeme aykırı etkinlikler mutsuzluk yaratır.
- Güzel eylemlerden hoşlanmayanın iyi bir insan olmadığı söylenebilir.
- Erdemli insana yakışan, işlerini iyi ve güzel bir biçimde yapmasıdır.

Aristo'ya göre baskı altında, mecbur kalınarak, istemeden yapılan eylemler haz vermez, erdem sonucu değildir.

Aristo

Aristo erdemler etiğinin kurucusu olarak kabul edilmektedir. Erdem sözcüğü, aslında huy anlamında olmasına karşın **iyi huy, iyi davranış** anlamında kullanılmaktadır. Daha özgün tanımlamayla bireyi olgunlaştıran olumlu ve iyi özellikler, nitelikler, iyi davranışlar ve iyi huylar anlamındadır. Aristo'ya göre en önemli erdem bilgeliktir. Her erdeme aşırılıklardan kaçınılarak ulaşılabileceğini savunur. Bu yola "**Orta Yol**" veya "**Altın Orta**" da denilmektedir. Aristo'nun önem verdiği erdemler şunlardır:

- Bilgelik
- Doğru usavurma (muhakeme)
- Akli başındalık
- Yiğitlik
- Cömertlik
- Ölçülülük

Aristo

Aristo'ya göre iki tür erdem vardır:

- **Kişilik (karakter) erdemleri:** Doğuştan sahip olunmayan erdemlerdir. Yaşam boyunca edinilen alışkanlıkla sağlanır ve zamanla geliştirilebilir. Örneğin *yiğitlik, cömertlik, ölçülülük* gibi erdemler.
- **Düşünce erdemleri:** Eğitimle elde edilen deneyim ve zaman gerektiren erdemlerdir. Örneğin *bilgelik, doğru usavurum, akli başındalık* gibi erdemler.

Aristo'ya göre kişilik erdemleri insanların akılları tarafından belirlenir. İki aşırı uçtan uzak durmayı kişilik erdemi olarak gösterir. Bu konudaki önermeleri aşağıda verilmiştir:

- Aşırılık ve eksiklik kötülüğe, orta olma erdeme özgüdür.
- Kötülük eylemin aşırısı ya da eksik olanıdır, erdem ise ortayı bulma ve yeğlemedir.
- Öfke konusunda orta olma sakinliktir.
- Savurganlık ve cimrilik mal konusunda aşırılık ve eksikliklerdir.
- Cömert kişi gereken şeyler için servetine uygun harcama yapandır.
- Hırslı kişiyi onurlandırılmayı gerekenden çok istediği ve gerekmeyen yerden beklediği için kınarız.
- Kayıtsız kişiyi ise güzel şeyler için bile onurlandırılmayı tercih etmediği için kınarız.
- Gereken şeyleri gerekli kişilere gereken zaman ve sürede sağlayan kişi övülür, bu sakin kişidir.
- Orta olan kişi kendisi hakkında söz ederken kendisinde olan özelliklerden bahseder, ne azından, ne de daha çoğundan söz etmez.

Aristo

Geniş anlamda adaleti erdem ve dar anlamda orta ölçüyü yakalama olarak kabul eden Aristo'nun adalet konusundaki görüşleri şöyledir:

Herkese eşit davranmak adalet için yeterli değildir. Bir hukuk düzeni güçsüzleri koruduğu ölçüde adaletli olabilir. Bu görüşe göre vasıtalı vergiler kişinin gelirine bakmaksızın herkesten aynı miktarda alındığı için adil bir uygulama sayılmaz. Buna karşın gelir vergisi gibi vasıtasız vergiler kişinin geliriyle orantılı alındığı için adil sayılır.

Aristo'ya göre iki türü adalet vardır:

- **Dağıtıcı Adalet:** Aristo'nun yaşadığı toplumda insanların eşit olmadıklarını biliyoruz. Bu gerçekten hareketle Aristo adaletin de herkes için eşit olmaması gerektiğini savunur. Dağıtıcı adalet eşit olmayan insanlar arasında eşitsizliğin giderilmesi için gerektiğinde birine az ötekine çok şey verilmesini uygun bulur. Dağıtıcı adaletle bir örnek şöyle verilebilir: Karnı tok olanlara az karnı aç olanlara çok ekmek verilmesi dağıtıcı adaletle uygundur.

Aristo'ya göre sınıf olarak eşit muamele yapılmalı, eşit olmayanlara farklı muamele yapılmalıdır. Bu görüşe göre Aristo'nun adalette eşitlik ilkesi günümüz koşullarında kabul edilemez.

- **Denkleştirici (Düzeltici) Adalet:** Dağıtıcı adalet ile sağlanan denge bozulduğunda başvurulan adalettir. Aristo denkleştirici adalet için "hukuki ilişkide taraf olanların eşit muamele görmesi gerekir" der. Bu görüşe göre adam öldürenin cezasını çekmesi, yapılan sözleşmeyi gereksiz olarak iptal edenin tazminat ödemesi denkleştirici adaletle örnektir.

Kindî (801-873)

İslam dünyasının ilk filozofu olarak kabul edilen Kindî Batı dünyasında Alkindus adıyla bilinir. Yunan filozoflarının eserlerini Arapçaya çevirmiştir. Ardından Eflatun, Aristo ve Plotinus'un felsefi görüşlerinin sentezini yapmıştır. Kindî'ye göre insan akıl yürütme yoluyla adım adım basitten bileşiğe ve en yetkin olana doğru yükselir. Ayrıca felsefenin amacının Tanrı'ya erişmek olduğuna inanır. Felsefenin ilk basamağı akıl yürütmedir.

Kindî'nin belirlediği erdemler şunlardır:

- **Bilgelik:** Genel olarak eşya hakkında bilgi edinme gücüne özgü bir erdemdir.
- **Yüreklilik(Yiğitlik):** Üstünlük sağlama güdüsünden kaynaklanan erdemdir. Yapılması gerekeni yapmak ve önlenmesi gerekeni de önlemek erdemidir.
- **Namus:** Bedenin cinsel yönden korunması ve geliştirilmesi için gerekli olan şeyleri sağlama, gereksiz olanlara da ilgisiz kalma erdemidir.
- **Ölçülülük:** Ölçülülük bir dengedir.

Farabi (872-950)

Farabi Aristo'nun ardından en büyük öğretmen olarak kabul edilir. Bu nedenle kendisine **İkinci Üstat** adı verilmiştir. Etnik kökeninin Türk veya Fars olduğu söylenmektedir. Farabi batı dünyasında Alpharabius olarak anılır. Farabi Aristo'nun temel eserlerinin birçoğunu Arapçaya çevirmiş ve bu eserlerin daha iyi anlaşılabilmesini sağlamak amacıyla açıklamalar eklemiştir. Böylece antik Yunan felsefesinin İslam dünyasında öğrenilmesini sağlamıştır.

- Farabi Kindî'nin kurduğu Aristo felsefesini izleyen ve Aristo felsefesinin İslami düşünce ile birleşiminden oluşan **Meşşailik (Gezinenler)** akımının ikinci kurucusu olarak kabul edilir.
- Farabi'nin önermesine göre "*her insan mutlu olmak ister.*" (Aristo: Her insan bilmek ister.) Farabi mutluluğun anahtarının bilgi olduğunu da söylemektedir ve şöyle devam eder:
 - *Mutluluğa güzel şeyler bizde yerleşik hâle geldiğinde ulaştığımıza ve güzel şeyler de bizde ancak felsefe sanatı sayesinde yerleşik hâle geldiğine göre bundan, kendisi ile mutluluğa ulaşılan şeyin felsefe olduğu, zorunlu olarak ortaya çıkar. Felsefe ise bizde ancak temyiz yetkinliği ile oluşur.*
 - *Bilgi felsefesinin metafizik boyutu kısaca şöyle ifade edilebilir: Mutluluk insanın kendisi için en son yetkinliktir ve mutlak iyiliği ifade eder. O yetkinliğe ulaşınca talep edilecek başka bir şey kalmamıştır. Yani mutluluk bütün amaçların arasında kendisi için istenen biricik amaçtır. Farabi'ye göre insan bu amaca maddi boyutunu aşarak, ruhunu maddi olan her şeye karşı bağımsızlaştırarak ulaşabilir. İnsan bir akıl varlığı olduğu için bunu ancak akla dayalı bir yetkinleşme çabası ile gerçekleştirebilir.*

İbni Sina (Avicenna) (980-1037)

Özbek asıllı tıp ve felsefe adamıdır. Batı dünyası onu modern bilimin kurucusu ve hekimlerin önderi olarak kabul ederler. Tıp alanında yazdığı **El-Kanun Fi'tTıb** isimli kitap XVII. asrın sonlarına kadar Avrupa üniversitelerinde temel kitap olarak okutulmuştur.

İbni Sina felsefeyi kuramsal ve uygulamalı felsefe olarak ikiye ayırmaktadır. Kuramsal felsefeyi kendi içinde doğa felsefesi, matematik, ve metafizik olarak üçe ayırır. Uygulamalı felsefeyi de siyaset, ekonomi ve ahlak olarak üçe ayırır.

İbni Sînâ, Farabi ve İbni Rüşd gibi Meşşailik okulunun önemli bir temsilcisidir ve akılcı bir yol izlemesine karşın deneyimlerini de değerlendirmiştir. Bunun sonucu olarak Aristo'yu zaman zaman tenkit etmiştir.

- İbni Sina'nın felsefi düşüncelerinde doğal olarak İslam düşünce ve kültürünün etkisi olmuştur. Yaptığı felsefi yorumlarında İslam düşüncesinin çizdiği sınırlar içinde kalmaya çalışmıştır.
- İbni Sina ahlakı uygulamalı felsefe sınıfında düşünmektedir. Ahlak felsefesi kişinin öz varlığının iyi ve kötü davranışlarını konu eder. Asıl mutluluğa, ruhun kötülüklerden arındırılmasıyla ulaşılabileceğini savunur. Bedensel hoşlanmaların anlamsız olduğunu söyler. Mutluluğa erişebilmek için bilgi ve bilgeliğin gerekli olduğuna inanır. İnsanın karşısında iyi ve kötü seçenekleri bulunduğu gibi evrende de iyi ile kötü bir arada bulunmaktadır. Kötülükler iyiliğin anlaşılmasına yardımcı olurlar. Kötü olmadan iyi, çirkin olmadan güzel, noksanlık olmadan tamlik, günah olmadan da sevap anlaşılabilir. *Öyleyse kötü, ilâhi bilgeliğin bir gereğidir.*

İbni Rüşd (Averroes) (1126-1198)

İbni Rüşd Aristo'nun, erişemediği **Politika** dışındaki tüm eserlerini Arapçaya çevirmiştir. Bu çevirilerine kendi görüşlerini de eklemiştir. İbni Rüşd'ün çeviri çalışmaları yaklaşık otuz yıl sürmüştür. Batı dünyası unutulmuş olan Aristo'yu, İbni Rüşd'ün Arapça çevirilerinin XII. yüzyılda Latinceye çevrilmesiyle öğrenmiştir.

Endülüs'te yaşamış olan İbni Rüşd felsefe ile din arasında uyumsuzluk olmadığını, ikisinin de tek bir gerçeği farklı biçimlerde anlattıklarını savunmuştur. Din, halk için basitleştirilmiş felsefedir görüşündedir.

İbni Rüşd'ün mantık konusundaki görüşü şöyledir:

- Mantık duyulur tikel varlıkların bilgisinden, soyut gerçeklere doğru yükselme aracıdır. İnsanda, yalın duyumlardan hayal gücü ürünlerinden derece derece akli gerçeklere doğru yükselmeye bir eğilim ve istek vardır. Bize mutlak gerçeğin bilgisi verilmemişse de ona ulaşmamız için istek ve çabanın verilmiş olması bundan daha sevindiricidir.
- Hayvanlar bilgiyi duyu ve hayal gücüyle, insanlar ise akıllarını kullanarak elde ederler yani bilgiler ya duyumlarla ya da akılla kazanılır. Akıl kullanılarak tümel duyu ve hayal gücü kullanılarak tikel bilgiye ulaşılır. İbni Rüşd'e göre gerçek bilgi tümel bilgidir, aklın eylemi tümel kavramları ve özleri anlamaktır. İbni Rüşd'ün bilme eylemi üç aşamalıdır:
 - Soyutlama
 - Birleştirme
 - Yargıya Varma

Kant (1724-1804)

Doğu Prusyalı olan Kant eleştirel felsefenin kurucusu olarak anılır. Kant bilimi temel almıştır, ona göre bilim yansızdır ve nesneldir.

Kant felsefenin temel görevinin bilimi temellendirmek olduğuna inanır, ahlak ve dinin akla uygun ve ölçülü olduğunu savunur. Bu görüşleri üzerine "*Transsendental Epistemolojik İdealizm*" adını verdiği bilgi kuramını geliştirmiştir.

Daha sonra özgürlük ve ödev düşüncesine dayanarak Hristiyan ahlakını savunmaya çabalamıştır.

Temel Etik Yöntemleri

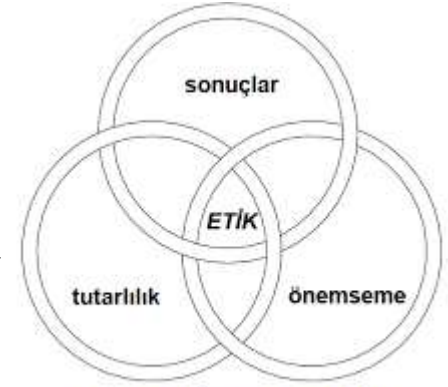
Etiğe özgü bilgi oluşturmada birbirinin tamamlayıcısı iki yöntem bulunur:

1.Betimleyici etik yöntem: bir toplum içindeki; *Eylem ve davranış biçimlerini, Etkin değerleri* ve *Geçerli istekleri* araştırır. Toplum için var ve geçerli olan ahlak kurallarını belirler, çözümler ve yorumlar. Etiğin kuramsal konuları ile ilgilenir. Bu kapsamda, ahlakın özü ve işlevi toplumsal ve bireysel bilinç yapısını, toplum ile birey arasındaki ilişkileri, özgürlük ve özgür karar verebilme yeteneğini, ahlaki değerlerin işlev ve yapılarını inceler. Bu yöntem kapsamında ahlakın dili ve üst etik konuları da yer alır.

Betimleyici etik modellerine; *Değerler etiği* (Fenomenolojik anlayış), *Dil incelemesi etiği* (Üst etik), *Evrimsel etik* örnek olarak verilebilir. Betimleyici etik gündelik yaşamdaki olağan kural ve değeri bizlere sunmaktadır.

2.Kurallı etik yöntem: ahlaksal istek ve kuralların gerekçelendirilip temellendirilmesi hedeflenmektedir. Kurallı etik yöntemi önceden tanımlanmış ve tartışmasız uyulması gereken üst düzey ahlak ilkelerini temel alır. Kurallı etik bireyin eylem, duygu ve düşünce, karar, tercih ve tepkisi ile ilgilenir. Bireyin benimsemesi gereken erdemler ve özelliklerin oluşmasını sağlayacak kural ve ilkeler de kurallı etiğin konusudur.

Etğin Temel İlkeleri

Borrom düğümü (Lacan 1975)

Tutarlılık-(Öznel Etik Modeli): Bireyin eylemleri kendi yapılandığı ilkeleriyle ne kadar tutarlı olursa kişi o kadar etikdir. Tutarlılık ile ilgili bazı temel söylemler aşağıda açıklanmıştır:

- İçselleştirilmiş eylem kavramı tutarlılığı ifade eder.
- Tutarlılığın temel ilkelerinden biri insanlara saygı göstermek ve tüm insanları ahlak açısından eşit görmektir.
- Bir kişi bir olay karşısında ahlak açısından nasıl davranması gerekiyor ise benzer bir olay karşısında diğer insanlar da aynı biçimde davranmalıdır. Bu ilke **altın kural** olarak bilinir.
- "*Koşullar ne olursa olsun, yalan söylemek her zaman yanlıştır*" kuralı akılcı tutarlılığın gereğidir.
- Tutarlılık yaklaşımının zayıf yönü olarak bir durumdan diğer bir duruma geçerken genelleme yapmada yaşanan güçlük gösterilmektedir. Bunun nedeni yaşanan durumların karmaşıklığıdır.

Sonuçculuk-(Nesnel Etik Modeli): Sonuca odaklı yaklaşımda, hedefler önemlidir, kurallar üzerine eğilinmez. Eylemlerin başarımı belirlenen hedeflere ulaşılmasına göre ölçülür. Sonuca odaklı olan bu yöntemin bir diğer adı **faydacılıktır**.

Önemseme-(Sorumluluk Etiği, Önemseme etiği): Bu yöntem bir duruma veya eyleme verilen tepkiye önem verir. Dolayısıyla durumların algılanışı üzerine odaklanır.

Amaç ve Hedeflerine Göre Etik Sınıfları

1-Amaçlanan Sonuç Etiği: Bir eylemin sağladığı faydayı göz önüne alır. Diğer bir deyişle bir eylem için harcanacak emeğe karşılık olarak elde edilen sonucun ne kadar faydalı olduğunu değerlendirir. **John S. Mill** tarafından önerilmiştir.

2-Kural Etiği: Bir eylemin toplumsal kurallara, ölçünlere ve yasalara uygun olup olmadığı ile ilgilenir. **Immanuel Kant** tarafından önerilmiştir. Kant etik ilkelerin geçmiş dönemlerden beri bilindiğini, evrensel ve nesnel olduklarını açıklamıştır. Yasalara uyulması zorunludur ve uymayanlar cezaya çarptırılırlar. Yasalarla belirlenmiş olan her davranışın etik olduğu söylenemez. Her yasanın etik olduğu da söylenemez. Dolayısıyla etiğin yasalardan üstün olduğu söylenebilir. Toplum kuralları yazılı olmasa bile yaptırım güçleri yüksektir. Bireysel davranışlar için evrensel kurallar temel oluşturur.

3-Toplumsal Sözleşme Etiği: Bireyin toplumsal kural ve ölçünleri benimseyip benimsemediğini araştırır. **J.J. Rousseau** tarafından önerilmiştir. Toplumsal sözleşme etiği bireylerin toplumun genelince kabul edilmiş ilkeler ve ölçünlerin benimsenmesinin sonucu olarak topluluklarda oluşan çatışmaların çözümlenebileceğini savunur. Bireylerin toplum içinde uyması gereken kurallara hukuk kuralları denilmektedir ve bu kurallara uymak zorunludur. Hukuk kurallarının, toplumun bireyleri tarafından uzlaşarak oluşturulduğu düşünülür. Dolayısıyla hukuk kurallarının bir anlamda toplumsal sözleşme olduğu söylenir.

4-Bireysel Etik: Bir eylemin sonucunun bireyin vicdanını rahatlatıp rahatlatmadığı ile ilgilenir. **M. Buber** tarafından önerilmiştir. Buber bireysel etiğin kaynağının bireyin vicdanı olduğunu savunur. Dolayısıyla bireyin ahlak anlayışını temel alır. Birey toplum içinde karşılaştığı bir olay ve durumda içinden gelen sese göre tepki verir.

5-Sosyal Yaşam Etiği: Bireyin insanlar ve diğer canlılarla ilişkilerinde etik kurallara uyup uymadığı ile ilgilenir.

Etik Kuramları

Faydacılık: Faydacılık kuramında bir eylemin ahlak açısından doğru olup olmadığı, o eylemin sonuçlarına bakılarak değerlendirilebilir. Bu kuramın savunucularından J. S. Mill *“Faydayı ahlakî sorunlarda en son kararı verici olarak kabul ediyorum”* demektedir. Faydacılık kuramının hedefi mutluluğu sağlamaktır. Faydacılık kuramı bağlamında eğer bir eylem toplum için fayda sağlıyorsa, bu davranış ahlak açısından doğrudur. Fayda toplumun mutluluğunu artırır. Faydacılık kuramı mutlu insan sayısını ve mutluluk seviyesini en yükseğe çıkarmayı amaçlar.

Fayda -Maliyet Analizi: Mühendislik projelerinde yaygın olarak kullanılan bu kuram, bir projenin gerçekleştirilmesi sonunda elde edilecek faydanın (getirinin), projenin maliyetine oranını değerlendirir. Eğer bu oran beklentileri karşılıyor ise projenin yapılması anlamlıdır.

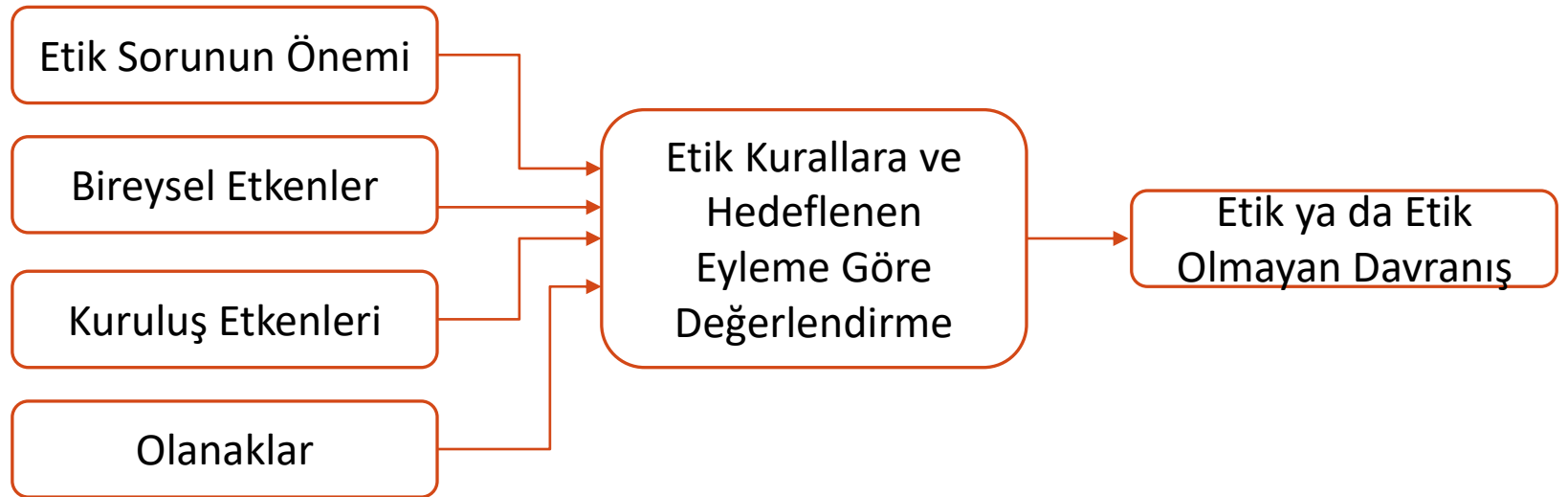
Görev ve Haklar Etiği: Görev ve haklar etiği, birbiriyle benzer iki etik kuramıdır. Kuram başkalarının hakkına saygıyı temel almaktadır.

Erdem Etiği: İyi huylu ve ahlaklı olmak genellikle erdem olarak tanımlanmaktadır. Erdemli bir insan her zaman iyi ve faydalı eylemlerde bulunur. Aristo erdemli bir insanın sahip olması gereken dört özelliği:

- Sağgörülü(basiretli),
- Türelî (adaletli, adil),
- Yürekli (cesur) ve
- Ölçülü (itidalli)

olarak belirlemiştir.

Etik Karar Verme

Etik Karar Verme -I

Faydacılık yaklaşımında karar verme:

- Toplum için önemli ve etkili olan ve faydacılık ilkesinden türetilen ahlak değerleri belirlenir.
- Ahlak kurallarından etkilenecek olan insan sayısı belirlenir.
- Önerilen her eyleme ilişkin karar seçenekleri incelenir.
- Karardan etkilenecek toplumun görüşleri değerlendirilir ve buna göre seçenekler içinden seçim yapılır.
- Karardan etkilenen topluma en az zarar verecek seçenekler belirlenir.

Görev etiği yaklaşımıyla karar verme:

- Bireylerin ahlak yükümlülüklerini yerine getirmeleri sırasında uyacakları görevleri belirlenir.
- Belirlenen kurallar toplumdaki herkes tarafından kullanılabilecek biçimde ölçünlenir.
- Bireylerin sadece bireysel olarak etkileneceği uygulama seçilir.

Etik Karar Verme -II

Erdem etiği yaklaşımında karar verme:

- Etik sorun yaşayan toplumu anlamaya çalışır.
- Toplumun genelince kabul edilmiş ve azınlığı da etkileyecek olan ahlak kuralları belirlenir.
- Toplumu etkileyen erdemler belirlenir.
- Geçmişte yaşanmış olaylar ve bunlar için verilmiş erdemli kararlar göz önüne alınır.
- Güncel soruna en yakın olan eski örnek karar için seçilir.

Adil yaklaşımla karar verme:

- Bu yaklaşım eylem sonunda oluşan emek ve getirinin paydaşlara üleştirilmesini (dağıtıcı adalet) veya kural ölçünlerinin sürdürülmesini (denkleştirici adalet) amaçlar.

Etik Davranışın Kazanımı

Saygınlık kazandırır

Güvenilirlik sağlar

İyi bir imge kazandırır

Sorun çözmede yardım almasını sağlar

Sıkıntılı dönemlerde ahlak çöküntüsünü önler

Etik Değerlere Uymamanın Sonuçları

Bireysel	Kurumsal	Toplumsal
Saygınlığı kaybetme	Saygınlığı kaybetme	Kural dışı davranışlarda artış
Güvenilirliğini yitirme	Kurum imgesinde zedelenme	Yasa dışı davranışlarda artış
Toplumdan dışlanma	Güvenilirliğini yitirme	Toplumsal yozlaşma
İşini kaybetme	İş birliklerinde zayıflama	
Benliğine zarar verme	Müşteri kaybetme	
Kendine olan saygısını yitirme	Birlikte çalışma etkinliklerinde zayıflama	
Meslek ve örgüt bağlarının zayıflaması	Kurum içi ilişkilerde zayıflama	
İş arkadaşları ile ilişkilerinin bozulması	Örgütsel bağlarda zayıflama	
Kişisel imgesinin bozulması		

Bilişim Suçları

Saldırı ve Dolandırıcılıklar

Bilgi sistemlerine yönelik olan saldırı ve dolandırıcılıklar değişik açılardan sınıflandırılırlar:

Etken ve Edilgen saldırı ve dolandırıcılıklar

İçeriden ve dışarıdan yapılan saldırı ve dolandırıcılıklar

Amaca yönelik saldırı ve dolandırıcılıklar

Etken ve Edilgen Saldırılar ve Dolandırıcılıklar

Siber suç, bilgisayarın suçun nesnesi olduğu veya bir suç işlemek için bir araç olarak kullanıldığı bir suçtur.

Etken Saldırılarda amaç:

- Bilgileri okumak
- Verileri değiştirmek
- Verileri silmek
- Çalışmayı durdurmak
- Sistem kaynaklarına zarar vermek

Edilgen Saldırılarda amaç:

- Bilgileri okumak

İçeriden ve Dışarıdan Saldırı ve Dolandırıcılıklar

İç Saldırıları ve Dolandırıcılıklar

Çalışanların, kuruluşa karşı yaptıkları dolandırıcılık türleridir. Amaçları:

- Ödeme sistemi
- Tedarik sistemi
- Seyahat ve yolluk sistemi
- Çalışanların yönetimi sistemi
- Ödeme belgelerine ulaşarak kişisel kazanç sağlamak veya
- Kuruluş varlık ve bilgileri kullanarak kişisel kazanç sağlamaktır.

Dış Saldırıları ve Dolandırıcılıklar

Bir kişi, bir takım veya bir kuruluşun yaptığı dolandırıcılık türleridir: Amaçları

- Bilgileri okumak
- Verileri değiştirmek
- Verileri silmek
- Çalışmayı aksatmak
- Sistem kaynaklarına zarar vermek
- İşlemlerin engellemek
- Finansal kazanç sağlamak

Amaca Yönelik Saldırı ve Dolandırıcılıklar

Bireylere yönelik saldırı ve dolandırıcılıklar

Varlıklara yönelik saldırı ve dolandırıcılıklar

Kuruluşlara yönelik saldırı ve dolandırıcılıklar

Topluma yönelik saldırı ve dolandırıcılıklar

İçeriden Yapılan Saldırıları

Salam dilimi

Dış uzman

Sanal saatli bomba

Bilgi hırsızlığı

Salam Dilimi

Bankada, faiz hesaplamaları sonunda ortaya çıkan küçük rakamların özel hesaba aktarılması, müşteri hesabında sıfırlanması.

Araç kiralama şirketinde araç yakıt depolarının olduğundan büyük tanımlanarak müşterilerden fazla para alınması, bu paranın özel hesaba aktarılması.

Hukuk Açısından Değerlendirme

- Müşteri hesaplarına ilişkin faizleri hesaplamak için kullanılan programda değişiklik yapan programcı, müşterilerin ve bankanın hesabından para çalmıştır. Dolayısıyla hukuk açısından suçludur.

Etik Açısından Değerlendirme

- Bankacılık yazılımına salam dilimi programı eklentisini yapan programcı, kuruluşunun etik kurallarını çiğnemiştir. Etik kuralları çiğnemesinin sonucu olarak kuruluş saygınlık kaybı yaşamıştır.
- Araçların yakıt depolarını gerçeğinden daha büyük göstermek üzere salam dilimi eklentisini yapan programcı kuruluşunun etik kurallarını çiğnemiştir. Çalıştığı kuruluşun etik kurallarını çiğnemesinin sonucu olarak kuruluş saygınlık kaybı yaşamıştır.

Dış Uzman

Büyük boy bilgisayarın bakımını yapmak için gelen dış uzmana verilen kullanıcı adı ve parola bilgilerinin daha sonra kötü amaçla kullanılması.

Hukuk Açısından Değerlendirme

- Dış uzman kendisine sağlanan ve kaldırılması savsaklanan erişim hakkını kullanarak bankanın bilgi sistemindeki verileri değiştirebilir, silebilir veya kendisine veya başkalarına yarar sağlayacak eylemlerde bulunabilir. Bu eylemlerin karşılığı olarak hukuk açısından suçludur.
- Dış kullanıcıya erişim yetkisi veren ve bu yetkiyi kaldırma konusunda savsak davranan kuruluş yetkilisi de hatalıdır.

Etik Açısından Değerlendirme

- Dış kullanıcı bilgi sistemine erişim hakkının kendisine belli işlemleri yapabilmesi için verildiğini bilmektedir. Ayrıca kendisine güvenildiği için bu haklar tanınmıştır. Erişim yetkisini amacı dışında kullanması etik değerlere aykırıdır.

Sanal Saatli Bomba

Yazılım içine, zamanı geldiğinde programları ve verileri bozacak bir programın eklenmesi.

Hukuk Açısından Değerlendirme

- Bomba programını hazırlayan programcı kuruluşun bilgi sistemine bilinçli ve planlı biçimde zarar vermeyi hedeflediği için suçludur. Ayrıca bu programı, kendisine sağlanan yetkileri kullanarak bilgisayara yerleştirdiği için bir kat daha suçludur. Dolayısıyla cezası da ağır olacaktır.
- Ülkemizdeki bankada yaşanan olayda bomba programın varlığı saptanamadığı için işten çıkarılan programcuyu suçlu bulmak olanaksızdı ancak bankanın bu olaydan ders çıkardığı bilinmektedir.
- Lisans ya da bakım anlaşmasının süresi dolduğunda, yazılımı veya verileri bozacak bir bomba programını, yazılımın içine gömülü biçimde satmak suçtur. Lisans anlaşmasının süresi dolduğunda, kuruluş bu yazılımı kullanmaya devam ediyor ise güncellemelerden ve yamalardan yararlanamaz. Bakım anlaşması sona eren kuruluşa bakım desteği verilmez.

Etik Açısından Değerlendirme

- Bir kuruluşa programcı olarak çalışan birisi kuruluşa zarar verecek davranışlarda bulunamaz. Dolayısıyla bomba türü programları bilgi sistemine gömmeye hakkı yoktur.
- Her ticaretin etik kuralları oluşmuştur. Yazılım üreten satan kuruluşların bu etik kurallara uyması gerekir. Bu bağlamda, nedeni ne olursa olsun, sattığı yazılımın içine bomba program yerleştirme hakkı yoktur.

Bilgi Hırsızlığı

Banka şubesinin değerli müşterilerine ilişkin bilgilerin komşu bankaya aktarıldığı görülmektedir. Bu aktarma işlemini yapan kişinin kendisi daha sonra komşu bankada çalışmaya başlamaktadır.

Başında bulunduğu kuruluşun ürettiği bir tüfeğin tüm teknik bilgilerini rakip bir firmaya satan bir yöneticinin haberleri basında yer almıştır.

MERNİS veri tabanında bulunan vatandaşlık bilgilerinin yabancı web sitelerinde yayımlandığı bilinmektedir.

Bilgi Hırsızlığı

Hukuk Açısından Değerlendirme

- Banka şubesinde çalışan birinin menfaat karşılığı müşteri bilgilerini bir başka bankaya aktarması yanlış bir davranıştır. Ancak bu eylemin kanıtlanması ve kişinin suçlu bulunması olasılığı düşüktür.
- Silah üretimi ile ilgili teknik bilgilerinin menfaat karşılığı satılması hukuk açısından suçtur. Özellikle üretilen tüfeğin ulusal tüfek olma özelliği varsa ulusal sırları satmış olmaktan dolayı ikinci bir cezaya çarptırılır.
- MERNİS veri tabanındaki kayıtların kurum dışına aktarılması kabul edilemez. Bu sızıntının nasıl oluştuğu kesin olarak belirlenememiştir. Dolayısıyla bilinçli ya da bilinçsiz biçimde mi yapıldığı konusu açık değildir

Etik Açısından Değerlendirme

- Banka gibi bir kuruluştaki çalışan bir yetkilinin bankanın etik kurallarını bilmesi gerekir. Bu etik kurallar müşteri bilgilerinin banka içinde gizli kalmasını söyler. Dolayısıyla müşteri bilgilerinin bir başka bankaya ya da kuruluşa aktarılması etik bir davranış sayılamaz.
- Silah üretimi yapan kuruluşun tepe yöneticisinin davranışı kabul edilebilir bir davranış değildir. Kuruluş etik kurallarına terstir. Ayrıca ulusal değerlere terstir.
- MERNİS'teki vatandaşlara ilişkin verilerin dışarıya bilinçsizce çıkarıldığını varsaysak, bu özensiz davranış yapanların etik kuralları çiğnediklerini söyleyebiliriz.

Dışarıdan Yapılan Saldırıları

Bilgi sisteminden bilgi çalma

Bilgileri değıştirme

Bilgileri silme

Bilgisayarın çalışmasını aksatma ya da durdurma

Bilgi Çalma, Değiştirme veya Silme

Bir bilgi sistemine, erişme hakkı olmaksızın girmek, bilgileri çalma, değiştirme veya silme işlemi

Hukuk Açısından Değerlendirme

- Erişim yetkisi bulunmayan bir bilgi sistemine girmek, bir konut ya da iş yerine izinsiz girmeye benzetilebilir. Kilit anahtar uydurmaya çalışarak ya da güvenlik önlemi olmayan bir kapı veya pencereden konuta girmek, amacı ne olursa olsun suç sayılır. Bu giriş, konutun güvenlik açığını ortaya çıkarmak için yaptığını söylemek suçu hafifletmez.
- İzinsiz olarak bir bilgi sistemine girdikten sonra sistemdeki bilgileri çalmak, değiştirmek veya silmek hukuka göre suçtur.
- Bilgi sistemine izinsiz olarak girmek, veri çalma, verileri değiştirme ve silme ceza yasalarımızda suç olarak tanımlanmıştır.

Etik Açısından Değerlendirme

- İzinsiz olarak bir bilgi sistemine girmek, verileri çalmak, değiştirmek veya silmek genel etik kurallarına göre yanlış davranışlardır.

Bilgi Sisteminin Çalışmasının Engellenmesi

Bir bilgi sistemini meşgul ederek verdiği hizmetlerde aksamalara neden olma eylemi.

Hukuk Açısından Değerlendirme

- Bir bilgi sisteminin çalışmasını engellemek, aksatmak veya durdurmak yasalarımızda suç olarak tanımlanmıştır. Ancak robot bilgisayarlar ile yapılan engellemelerin yöneticisini saptamak kolay değildir. Saptansa bile ülke dışında ise yakalayabilmek zordur. Özellikle bu tür saldırıları yapan yönetici, bir başka ülke tarafından destekleniyor ise yapılabilecek fazla bir şey yoktur.
- Bu tür davranışlar çoğunlukla belli gruplar veya bir ülkenin istihbarat kuruluşlarınca gerçekleştirilmektedir.

Etik Açısından Değerlendirme

- Rakip bir firma ya da düşman olarak görülen bir ülkenin bilgisayarlarını aşırı derecede meşgul ederek hizmet veremez duruma getirmek etik değerler ile yorumlanamaz.

Genelağ Bankacılığı Soygunları

Tuş İzleme: Bir müşterinin hesap numarası ve parolasını bankanın bilgisayarlarına girerek öğrenmek çok zordur. Müşterinin bilgisayarı ile bankanın sunucusu arasındaki iletişim şifrelenmiş olduğundan, hat dinlenerek de elde edilemez. Müşterinin bilgisayarına yerleştirilen bir casus programı ile bu bilgiler alınabilmektedir.

Ekran Kopyalama: Tuş izleme programlarının ortaya çıkması ile fark edilen güvenlik açığını kapatmak üzere bankalar sanal tuş takımı uygulamasına geçmişlerdir. İlk aşamada güvenlik açığını kapattığı düşünülen bu uygulamaya karşılık olarak bilgisayar ekranının fotoğrafını çekip gönderen programlar Ekran Kopyalama soyguncular tarafından kullanılmaya başlanmıştır.

Tek Kullanımlık Parola: Genelağ bankasına giriş yapılırken müşteri parolasının gizlenmesi için geliştirilen yöntemlerden biri Tek Kullanımlık Parola (TKP) yöntemidir. TKP yönteminde müşteriye verilen bir program ya da bu programın çalıştığı bir donanım (akıllı anahtar) belli bir algoritmaya uygun olarak parola üretmektedir.

Kredi Kartı Soygunları

Kredi kartı ile yapılan soygunların yöntemleri:

- Fazla kopya çıkarma
- Gerçek kredi kartı bilgisini kullanma
- Kart üzerindeki bilgileri değiştirme

Kartı Üretip Dağıtan Kuruluş						Kartın Tekil Numarası									E
4	4	1	1	0	5	1	2	3	4	5	6	7	8	9	7
4x2=8	4	1x2=2	1	0x2=0	5	1x2=2	2	3x2=6	4	5x2=10	6	7x2=14	8	9x2=18	7
8	4	2	1	0	5	2	2	6	4	10-9=1	6	14-9=5	8	18-9=9	7
8	4	2	1	0	5	2	2	6	4	1	6	5	8	9	7

Bilinen Ancak Bilişim Yoluyla İşlenen Suçlar-I

İntihara Yönlendirme: Ruh sağlığı bozuk kişileri intihar etme yönünde yüreklendiren, onlara cesaret veren hatta kişkırtan kişi ve kişiler Genelağ'da görölmektedir. Bu kişilerin takımlar oluşturduğu ve seçtikleri kişiyi intihar ettirmek üzere çalıştıkları duyulmaktadır. Bu konuda Genelağ'da çok sayıda örnek bulunmaktadır.

Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanılmasını Kolaylaştırma: Genelağ üzerinde oluşturulan topluluklar, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanımını teşvik etmekte ve bu tür maddelerin sağlanması için yol gösterebilmektedir. Ayrıca e-ticaret yöntemiyle uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin pazarlandığına tanık olunmaktadır. E-ticaret yolu ile uyuşturucu sağlamanın kolaylaşması bu yönde önlemlerin alınmasını gerekli kılmıştır.

Sağlık için Tehlikeli Madde Sağlama: Uyuşturucu maddelere benzer türde eylemler, sağlık için tehlikeli olan maddeler için de görölmektedir.

Kumar Oynanması için Yer ve Olanak Sağlama: Kumar oynamak ve oynatmak bazı ölkelerde yasak, bazı ölkelerde serbesttir. Kumarın yasak olduğu ölkeler bu konudaki yasalarını Genelağ üzerinde de uygulamak istemektedirler. Ancak kumar oynatanlar kumarın serbest olduğu ölkelerde konuşlanmakta ve işlerine devam edebilmektedirler. Kumarı yasaklayan ölkeler kumar ile savaşta ancak para trafiğini önleyecek çalışmalar yapabilmektedir.

Bilinen Ancak Bilişim Yoluyla İşlenen Suçlar-II

Müstehcenlik: Müstehcenlik toplumdan topluma değişen bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca bir görüşe göre müstehcen nesnelere ilgi duymak kişinin tercihi olarak değerlendirilebilmektedir. Bu nedenle her ülke kendi gelenek, görenek ve ahlak anlayışına göre müstehcenliği tanımlamaktadır.

Fuhuş: Genelağ'ın bilgi paylaşımında ve duyurmada kolay ve ucuz erişilebilir bir ortam olması fuhuş eylemleri için de olanaklar sunmaktadır. Ayrıca eylemin rıza ile mi yoksa para karşılığı gerçekleştirilen birliktelik olup olmadığı kolay anlaşılır değildir. Konu ülkelerin gelenek ve göreneklerine göre farklı değerlendirilebilmektedir.

Çocukların Cinsel İstismarı: Bilişim ortamında işlenen suçlar konusunda, tüm dünyanın görüş birliğinde olduğu tek konu çocukların cinsel istismarıdır. Bu konuda yaşanan sıkıntı, çocuğun tanımında karşımıza çıkmaktadır. Çocuğu yaşı ile mi yoksa vücut gelişmişliği ile mi değerlendirileceği konusunda uzlaşa sağlanamamıştır.

Ülkemizin yasalarında çocuk istismarına yönelik pornografik görselleri üretmek, dağıtımı yapmak hatta bir kişinin bilgisayarında bulundurması suç sayılmaktadır.

Özel Hayata Karşı İşlenen Suçlar

Kişilerin özeline ilişkin bilgilerin öğrenilmesi ve bu bilgilerin yayılması genel ahlaka ters bir davranıştır. *Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi*'nde de bu konuya önem verildiğini biliyoruz. Bu temel ilkeler ülkemizin Anayasa'sında da yer almıştır.

Bu bağlamda kişilerin haberleşme özgürlüğü vardır ve haberleşmenin dinlenmesi, kayıt edilmesi ve yayımlanması yasaktır. Dinleme ancak gerekli görüldüğünde hâkim tarafından verilecek bir kararla yapılabilir.

Kişinin özel yaşantısına ilişkin bilgiler yayımlanamaz. Bu tür bilgiler yasalarla korunmaktadır. Ancak toplumun yakından izlediği ve yaşantısı basında yer alan kişiler için bu yasa daha esnek yorumlanmaktadır.

Günümüzde bir kişiye ilişkin veriler değişik bilişim ortamlarında tutulmaktadır. Bu veriler tek tek ya da bir araya getirildiği zaman kişi hakkında önemli bilgiler vermektedir. Oluşan bilgiler kişinin hayatını ve geleceğini etkileyebileceği için korunması gerekmektedir.

Kişisel veri bir kişiye ilişkin her türlü bilgi olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda kişinin en temel kimlik bilgileri, ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dinî, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili bilgileri ile biyometrik verileri de yer almaktadır.

Mal Varlığına Karşı İşlenen Suçlar

Bir kişinin parasını veya malını bilişim sistemleri kullanarak çalmaya nitelikli hırsızlık adı verilmektedir. Genelağ bankacılığı soygunları ve kredi kartı soygunları nitelikli hırsızlık ve dolandırıcılık kapsamında değerlendirilmektedir.

Finansal işlemlerin Genelağ üzerinden yapılması giderek yaygınlaşmaktadır ve kullanımının giderek daha da yaygınlaşacağı kolayca öngörülmektedir. Bunun nedeni açıktır. Bir banka müşterisinin, bankacılık işlemlerini oturduğu yerden Genelağ ortamının sağladığı kolaylıkla yapması kolayına gelir. Genelağ bankacılığı bankaların da giderlerini büyük ölçüde azaltmaktadır. Dolayısıyla Genelağ bankacılığı hem müşteri hem de banka açısından kârlı bir uygulamadır ve giderek daha da yaygınlaşacaktır.

Kayıp veya Çalıntı Kart: Bir şekilde unutulmuş olan kartları elde ederek ya da çaldıkları kartları kullanarak soygun yapmak en yaygın dolandırıcılık yöntemidir.

Kimlik Hırsızlığı: Kimlik hırsızlığı yöntemi sadece manyetik şeridi olan kartlar için uygulanan bir soygun yöntemidir. Kredi kartının manyetik şeridindeki bilgi değiştirilerek yapılmaktadır.

Saldırı Biçimleri

Virüs saldırıları: Bilgisayarlardaki programları veya verileri bozan virüsleri ilk dönemlerde üretenlerin amacı tanınmak ve kişisel tatmin olarak değerlendirilmiştir. Ancak giderek daha kötü hedefleri amaçladıklarına tanık olunmuştur.

- Virüs programı üreterek insanlara zarar vermek bir ayıptır ve etik değerleri hiçe saymaktır.
- Verdikleri zararlara bakılarak haklarında yasal işlem yapılabilir.
- Virüs programını özellikle para sızdırmak amacıyla yapanlar hiç tartışmasız nitelikli soyguncudur.

Kurtulmalık Yazılımlar ile Saldırılar: Kandırma e-postası göndermektedirler. Bu mektup bir telefon faturası biçiminde olabilmektedir. Fatura tutarı olağan dışı görünmektedir. Fatura dökümünü görmek için belirtilen düğmeye basılması istenmektedir. Düğmeye basıldığında, bir kötücül program kişinin bilgisayarına yüklenmektedir. Yüklenen program bilgisayardaki tüm veri ve belgeleri şifreli olarak sıkıştırmaktadır. Bu eylemi yapanlar daha sonra gönderdikleri e-posta içinde, şu kadar para ödeme yaparsanız çözücü parolayı göndeririz demektedirler.

Bilgisayar Denetimli Sistemlere Saldırılar: Günümüzde birçok sistem bilgisayarlar tarafından yönetilmektedir. Örneğin petrol boru hatları, kentlerin su, elektrik ve gaz dağıtım sistemleri, trafik denetim sistemi. Bilgisayar denetimli sistemlerin uzaktan erişim olanağı bulunmaktadır. Dolayısıyla her türlü saldırıya açıktırlar.

Kişinin Özeli

Bireysel Bilgiler

Genel Yaşam Alanı: Bireyin herkes ile paylaşabileceği bilgileri içeren, kamuya açık yaşam alanıdır.

Özel Yaşam Alanı: Bireyin belli kişiler ile belli ölçüde paylaşabildiği bilgileri içeren alandır.

Sır Yaşam Alanı: Bireyin sadece kendi bildiği, başkaları ile paylaşmak istemediği ve sır olarak sakladığı bilgileri içeren alandır. Bu alan için eski dilimizdeki mahrem sözcüğü denk gelmektedir.

Tanımlar

Kişisel Veriler: Bireyin genel yaşam, özel yaşam ve sır yaşam alanına ilişkin bilgiler kişisel bilgi olarak kabul edilmektedir.

Bireyin Özeli: Bireyin özel ve sır yaşam alanı içinde kalan bilgileri bireyin özeli (privacy) olarak tanımlıyoruz. Bu alanda bulunan bilgilerden bazıları gerekli durumlarda, gereken kişi ve kuruluşlar ile paylaşılabilir. Paylaşma kararını bilginin sahibi verebilir.

Anahtar Bilgiler: Bireye veya kuruluşa ilişkin bilinmesi, değiştirilmesi veya silinmesi durumunda önemli etkisi olacak bilgilerdir. İngilizce 'sensitive data' sözcüğünün karşılığı olarak önerilmiştir.

Gözetleme: Bir bireyin veya kuruluşun özeline ilişkin tüm bilgilerin öğrenilmeye çalışılması eylemine gözetleme adı verilmektedir. Gözetleme sürecinde bireyin ve kuruluşun özellikle özel ve sır bilgileri öğrenilmeye çalışılır. Gözetleme merak, ticari çıkar ve düzeni denetim altına almak amacıyla yapılmaktadır.

Bireysel Bilgilerin Önemi

Nüfus Bilgileri: Bireyin kimlik bilgileri genel yaşam alanı bilgisi değildir.

Sağlık Bilgileri: Özel yaşam alanı, hatta sır yaşam alanında saklanması gereken bilgilerdir.

Biyolojik Bilgiler: İnsanı tanımlamakta çok güçlü kanıt niteliği taşıdığı için bireysel sır niteliğindedir ve üst derecede saklanması gerekir.

Mali Bilgiler: Özellikle kuruluşların mali bilgileri sır niteliğindedir.

Teknik Bilgiler: Özellikle teknoloji geliştiren kuruluşların AR-GE çalışmalarını öğrenmek rakip firmalar için son derece önemlidir.

Önemsiz Görülen Bilgiler: Önemsiz görülen bilgiler sanıldığından daha önemli sonuçlara neden olabilir.

Bir kişiye ilişkin bilgileri toplamak için günümüzde dedektif gerekmemekte kişi bu tür bilgileri kendisi farkında olmadan vermektedir.

Gözetleme

Toplumu tanımak ve toplum düzenini sağlamak gibi çok masum gerekçeler ile birey ve kuruluşları izlemeye ve haklarında bilgi toplamaya gözetleme adı verilmektedir.

Bu tür izlemeler kamu kuruluşlarınca sürekli ve düzenli olarak yapılmaktadır.

Gözetleme işlemi yasalara uygun olarak yapıldığı gibi yasa dışı yollarla da yapılmaktadır.

Toplumu tanımak ve toplum düzenini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen gözetlemeler:

- Yönetmel: Vatandaşlar ve kuruluşlar hakkında toplanan ve yönetim için gerekli olan bilgilere yönetmel kayıtlar denilmektedir. Bireylerin nüfus kayıtları, ikamet kayıtları, kuruluşların mali ve yerleşke kayıtları bu tür kayıtlardan sayılır.
- İstatistiksel: Toplumun geleceğini öngörebilmek amacıyla toplanan bilgilerden oluşan kayıtlardır. Nüfus sayımları, kaynak araştırmaları bu tür kayıtlara örnektir.
- Bilgiye dayalı: Bir hukuki soruşturma amacıyla kolluk kuvvetlerince toplanan bilgilerden oluşan kayıtlardır.

Gözetleme ve Tepkiler

Kamunun İsteği	Bireyin Tepkisi
Karaparanın izlenebilmesi için kamu vatandaşların banka hesaplarını gözetlemelidir.	Bireylerin bankalardaki birikimlerine ilişkin bilgiler kişinin özel yaşam alanına ilişkindir ve kamunun bunu bilmeye hakkı yoktur.
Kamu kimin nerede oturduğunu bilmelidir. Kamu düzenini sağlamak amacıyla bu bilgi gereklidir.	İnsanlar her yerde oturma hakkına sahiptir ve bunu kamunun bilmesine gerek yoktur.
Vatandaşların sağlık durumlarının bilinmesi toplum sağlığı açısından önemlidir.	Sağlık bilgileri kişinin özel, hatta sır yaşam alanına ilişkindir. Bunu kamunun bilme hakkı yoktur.
Toplum düzenini sağlamak amacıyla bireylerin iletişimleri (telefon, e-posta) gözetlenmelidir.	Bireylerin iletişim hakları evrensel bir haktır ve gözetlenemez; dinlenemez; içeriği okunamaz.
Toplum düzenini sağlamak amacıyla bireylerin iletişimlerine ilişkin trafik bilgileri (telefon, e-posta) kaydedilmelidir.	Bireylerin iletişim hakları evrensel bir haktır ve gözetlenemez. Trafiğinin kaydedilmesi bu hakkı çiğnemektir.
Bireylerin nüfus kayıtları toplumun yapısını bilmek açısından önemlidir. Her vatandaşın nüfus kaydının bir merkezde tutulması gerekir.	Bireylerin nüfus kayıtlarının bilinmesi özgür insan bağlamında yanlıştır.
Kötü kişilerin izlenmesi için toplu yaşam alanlarına kameraların yerleştirilmesi gerekir.	İnsanların kameralar ile izlenmesi özel yaşamın izlenmesi sonucuna varır ve yanlıştır.
Araçların trafik kurallarını çiğnediğini belgelemek için fotoğraflarının çekilmesi gerekir.	Çekilen fotoğraf başka sorunlara neden olabileceğinden yanlıştır.
Genç ve bekâr kızların hamile kalması kamu tarafından izlenmelidir.	Kamunun böyle bir görevi olamaz.
Ailelerin birden fazla çocuk sahibi olmaları nüfus artışı açısından yanlıştır.	Bir ailenin kaç çocuk sahibi olacağının kararını aile vermelidir; kamunun böyle bir hakkı olamaz.

Günümüzde Gözetleme

Cep telefonu olan, kredi kartı kullanan, e-posta kullanan, sosyal ağda yazışan sürekli olarak gözetlenir.

Uyuşturucu işi ile uğraşan yasa dışı örgütlerin gözetlenmesinde günümüz bilgi teknolojilerinden yararlanılmaktadır. Bu örgütlerin bir kaçakçılık eylemi hazırlığı içinde olduklarında aralarındaki iletişim trafiği artmaktadır. İletişim trafiği kayıtlarından bu tür bilgi elde edilebilmektedir.

Kara para aklama işlemlerini ortaya çıkarabilmek amacıyla bilgi teknolojilerinden ve veri madenciliği yöntemlerinden yararlanılmaktadır. Uluslararası boyutu olan bu eylemlerde, dünya genelinde bilgi toplanmakta kara paranın izi sürülmektedir.

Gönüllü Gözetlenme – I

Tarayıcı ve Arama Motorları

Tarayıcı ve arama motoru üreten firmalar gelirlerini reklamlardan sağladıklarını söylemektedirler. Bu gelir anlayışla karşılanabilir. Tarayıcı sayfasının bir köşesini reklam için ayırmak etik ve ticari bir davranış sayılabilir. Ancak günümüzdeki bazı tarayıcılar bundan fazlasını yapmaktadırlar: Bireyin girdiği ve gezindiği sayfalar izlemekte, böylece

- Bireyin ilgilendiği konuları belirlemekte
- Bireyin ilgilendiği ürünleri saptamakta
- Sosyal ve kültürel yapısı anlamakta
- Siyasi görüşünü öğrenmekte
- İnancı öğrenebilmektedir.

Hiçbir ticari kuruluş herhangi bir hizmeti ücretsiz sunmaz.

Reklam gelirlerine ek olarak kullanıcılara ilişkin bilgileri satarak büyük paralar kazanırlar.

Gönüllü Gözetlenme – II

E-posta Hizmetleri

Çok yaygın olarak kullanılan bazı e-posta hizmetlerini sunanların mektup içeriklerini okudukları ortaya çıkmıştır. Aslında mektubun içeriğini tam olarak okumadıklarını, sadece bireyin ilgi alanını saptamak üzere göz gezdirdiklerini söylediler de her e-postanın içeriğini inceledikleri anlaşılmıştır.

Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi'nin 12. maddesinde bireylerin haberleşmesinin gizliliği açık biçimde belirtilmektedir. Yasalar ile yönetilen özgür ülkelerde toplumsal güvenliği sağlamak amacıyla e-posta trafik bilgilerinin Genelağ Hizmet Sağlayıcıları tarafından belli bir süre saklanması istenmektedir. Ancak içeriğe asla bakılamayacağına vurgu yapılmaktadır. Bu ilkelerin bilinmesine karşın günümüzde bu ilkeler bir şekilde bozulmaktadır. Dolayısıyla kimin kiminle yazıştığı, ne ile ilgilendiği, düşünceleri, yorumları, görüşleri öğrenilmeye çalışılmaktadır. E-posta içeriğindeki bilgilerin bireyin özel ve sır bilgileri olabileceği açıktır.

Gönüllü Gözetlenme – III

Sosyal Ağlar

Günümüzde yaygın olarak kullanılan sosyal ağlarda, bireyler:

- Duygularını ve görüşlerini açıklamakta,
- Nerede olduklarını ve ne yaptıklarını söylemekte,
- Başkalarının görüş ve düşüncelerini beğenip beğenmediklerini belirtmekte,
- Başkalarının görüşlerini paylaşmakta,
- Değişik amaçlı gruplar oluşturmakta ve var olan gruplara üye olabilmektedir.

Bireylere ilişkin bilgileri satın almak isteyen değişik özellikte kuruluşlar bulunmaktadır.

Gönüllü Gözetlenme – IV

Mesajlaşma Hizmetleri

Genelağ'ın ilk günlerinden beri değişik özellikte mesajlaşma hizmetlerinin sağlandığına tanık olmaktayız. Bunların hepsi de ücretsizdir. "Bu tür programları hazırlayıp ücretsiz dağıtan kuruluşların amacı ne olabilir? *İnsanlar bedava konuşsunlar diye mi acaba?*" Bu soruya evet demek için çok saf olmak gerekir. 1995-96 yıllarında yaygın olarak kullanılan bir mesajlaşma programının bir ülkenin istihbarat kuruluşuna hizmet verdiği daha sonra anlaşılmıştır.

Bütün mesajlaşma programlarının kötü amaçlı olduğunu söyleyemeyiz. Ancak hiçbir reklam geliri olmayan bir mesajlaşma programının milyarlarca lira karşılığında satılmasının arkasında bir neden olduğu akılda tutulmalıdır.

Mesaj hizmetlerini kullanan bireyler mesajlarının okunabileceğini, kimlerle mesajlaştığının bilinebileceğini, bu bilgilerin birilerine aktarılabilceğini akıllarında bulundurmalıdır.

Gönüllü Gözetlenme – V

Yol Bulucular

Özellikle akıllı telefonlar üzerinde sunulan yol bulucular insanlara kolaylıklar sağlamaktadır. İnsanlara gidecekleri bir yere ulaşabilmeleri için yol göstermektedirler. Böyle bir hizmetten yararlanmak için birey nerede bulunduğu bilgisinin öğrenilmesine izin vermelidir. Gönüllü olarak verilen bu bilgi, bireyin her an nerede olduğunun bilinmesi ve izlendiği anlamına gelir.

Bir kişinin her an nerede olduğunun bilinmesi bireyin özeline karışma olarak değerlendirilebilir. Yol göstermek amacıyla bireyin konumunun öğrenilmesi gereklidir ancak bu bilgiler saklanarak bireyin hareketlerini izlemek ve bu bilgileri başkalarına aktarmak etik bir davranış değildir.

Gönüllü Gözetlenme – VI

Danışmanlık Hizmetleri

Genelağ'da değişik konularda ücretsiz danışmanlık hizmeti veren siteler bulunmaktadır. Verilen hizmetler teknik, hukuk ve sağlık alanında olabilmektedir. Bu tür siteleri hazırlayan ve yürütenlerin bu hizmetlerden kazanç elde ettiklerine ilişkin örnekler görülmüştür. Sağlık konusunda hizmet veren bir site ilginç bir örnek olarak verilebilir.

Örnek sitede, insanlar sağlık sorunlarını tanımadıkları insanlarla paylaşıp deva bulmaya çalışmışlardır. Benzer sorunu olanlar hangi ilaçları kullandıklarını bildirmişlerdir. Bu tür paylaşımlara hekimlerin de katıldığı olmuştur. Bu tanımlamalara bakarak sitenin insanlık için çok yararlı olduğu sonucu çıkarılabilir. Ancak siteyi kuran ve yönetenlerin bu sitede yazışanları yönlendirdikleri ve ilaç üreticilerine verileri aktardıkları, böylece maddi gelir elde ettikleri saptanmıştır.

Benzer sitelerin diğer alanlarda da var olduğu görülmektedir. Bu tür sitelerde iyi niyetle bilgi paylaşanların aslında site yönetimine önemli veriler sağladığını ve bu verilerin ticari amaçla kullanılabileceğini bilmeleri gerekir.

Gönüllü Gözetlenmenin Sonuçları

İnsanlara ücretsiz olarak hizmet veren bu tür kuruluşların asıl amaçlarının ne olduğunu araştırmak kamunun görevi olmalıdır. Bu kuruluşlar için şu araştırmaların yapılması gerekir:

- Bireylerden istenen bilgilerin niteliği (genel, gizli veya sır) nedir?
- Bireyin bilgisi dışında bireye ilişkin bilgiler elde ediliyor mu?
- Elde edilen bireysel veriler ne amaçla toplanmaktadır?
- Bireysel bilgiler istenirken bireyin onayı alınıyor mu?
- Bireysel bilgilerden elde edilecek sonuçların neler olacağı bireye bildiriliyor mu?
- Toplanan bilgilerden üretilen sonuçlar nelerdir?
- Üretilen sonuçlar ticari amaçla kullanılıyor mu?
- Üretilen sonuçlar başka firma veya kuruluşlara satılıyor mu?

Ticari firmaların, bireylerin bilgisizliği veya iyi niyetini sömürmek yoluyla para kazanmalarının önüne geçilmelidir. Bu tür kazanç peşinde olanlara karşı yürütülecek olan çalışmalar mali müfettişler için yeni bir görev alanı olabilir.

Bireysel Bilgilerin Korunması

Bilişim ortamında bulunan bilgiler değerlendirildiğinde bireye ilişkin çok ayrıntılı bilgiler edinilebilmektedir. Böylesine önemli ve anahtar nitelikli bilgilerin korunması gerekmektedir. Korunmadıkları durumda bireylere zarar verebilecek eylemlerin gerçekleştirilebileceği açıktır.

İnsanlar gönüllü olarak verdikleri bu bilgilerin başka amaçlar için kullanılacağını düşünmemektedirler. Ayrıca farklı kuruluşlara verdikleri bilgilerin birleştirilerek yorumlanabileceğini akıllarından geçirmemektedirler. Söz konusu bilgilerin ilgisiz kişilerce görülmesi olasılığını hiç bilemezler. Tersine bu bilgilerin yalnızca ilgili kişiler tarafından görülebileceğini, amacının dışında kullanılmayacağını sanırlar.

Özgür bir kişi onurlu bir kişi olarak kabul edilir. Bu kişinin kendi onayı ile bildirdiği bireysel bilgilerinin nerede saklandığı, kimler tarafından görüleceği ve paylaşılacağını bilme hakkı vardır. Bu hakka sahip değil ise özgür karar veremez. Bilgileri elinde bulunduranların bu bilgileri kullanarak birey üzerinde maddi ve manevi baskı oluşturabilecekleri düşüncesi bireyin toplumsal yaşama katılmasını engelleyebilir.

Bireysel bilgilerin korunması bireylere tanınmış sonsuz bir hak değildir. Zorunlu ve gerekli durumlarda yasalara uyularak bireysel bilgiler kullanılabilir ve paylaşılabilir.

Bireysel Bilgilerin Gizliliği ve Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü

Bireysel bilgilerin gizliliği ve düşünceyi açıklama özgürlüğü kapsamındaki basın özgürlüğü fikirleri zaman zaman çarpışmaktadır. Sanat ve spor dünyasının ünlüleri toplum içinde bilinmeyi kendileri isterler. Basının sık sık kendilerinden söz etmesini, fotoğraflarının yayımlanmasını beklerler. Özellikle magazin basını ünlülerin yaşamlarını sıkça yayımlamaya çalışır. Bu tür basında ünlüler ile ilgili yer alan bazı yazı ve fotoğraflar, ünlüler tarafından özel yaşamın yayımlanması olarak değerlendirilerek şikâyet edilirler. Basın tarafı, topluma mal olmuş ve özellikle basında görünmeyi kendileri isteyen kişilerin özel hayatlarının toplum tarafından bilinmek isteneceğini savunur. Bu sav ile ünlülerin sır yaşam alanlarına ilişkin bilgileri yayımladıkları da görülmektedir.

Ünlülere ilişkin bireysel bilgileri yayımlama sırasında bireysel bilgilerin korunması ve basın özgürlüğü ilkelerinin iyice karşılaştırılması ve dengenin kurulması gerekir.

Uluslararası Çalışmalar – I

Bireysel bilgilerin korunması ile ilgili ilkeler değişik insan hakları bildirgelerinde özel yaşamın gizliliği bağlamında yer almıştır. Birleşmiş Milletler Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi, Birleşmiş Milletler Uluslararası Bireysel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bu bildirgelerin önemlileri arasındadır.

Bireysel bilgilerin korunması konusunda ilk çalışma OECD tarafından yapılmış ve aşağıda sıralanan ilkeler önerilmiştir:

- Bilgi toplama sınırlı olmalıdır.
- Bilgiler belli bir nitelikte olmalıdır.
- Bilgi toplamanın amacı belli olmalıdır.
- Toplanan bilgilerin kullanım alanı sınırlı olmalıdır.
- Bilgilerin güvenliği sağlanmalıdır.
- Bilgilerin kullanımında açıklık esastır.
- Bilgiler üzerinde sahibinin hakkı olmalıdır.
- Bilgileri toplayan kuruluş hesap verebilmelidir

İnsan Hakları Bildirgesi Madde 12:

Hiç kimse özel yaşamına, ailesine, konutuna ya da haberleşmesine yönelik keyfî müdahalelere ya da onur ve şöhretine yönelik saldırılara maruz bırakılmayacaktır. Herkesin bu tür müdahale ya da saldırılara karşı yasa ile korunma hakkı vardır.

Uluslararası Çalışmalar – II

BM 1990 yılında, *Bilgisayara Geçirilmiş Kişisel Veri Dosyalarına İlişkin Rehber İlkeler* adı altında konuya özel belge oluşturulmuştur. Bu ilkeler:

- Bilgiler yasal ve dürüst yollarla toplanmalıdır.
- Bilgiler doğru olmalıdır.
- Bilgilerin toplanma amacı belli olmalıdır.
- Bilgilere, ilgili kişi erişebilmelidir.
- Bilgi toplama sırasında ayrımcılık yapılmamalıdır.
- Bilgilerin güvenliği sağlanmalıdır.
- Verileri saklayan kuruluş denetlenebilir ve yaptırım uygulanabilir olmalıdır.
- Bilgilerin diğer ülkelere aktarımı güvenli biçimde yapılmalıdır.

İfade Özgürlüğü

İfade Özgürlüğü

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 19. maddesi

Herkesin düşünce ve anlatım özgürlüğü hakkı vardır. Bu hak düşüncelerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.

Türkiye Cumhuriyeti tarafından benimsenmiştir. 1982 yılında kabul edilmiş olan Anayasa'mızın 26. maddesinde ifade özgürlüğüne yer verilmiştir.

Genelagda İfade Özgürlüğü ve Sorunlar

Açık Saçık İfadeler ve Görseller

Hakaret ve Yalan İfadeler

Karalama ve Kötüleme

Kişinin Özelini Açıklama

Kışkırtıcı Yayınlar

Açık Saçık İfadeler ve Görseller

Açık saçık söz ve görsellerin yayımlanması Genelağ öncesinde de toplum ahlak değerlerine ters olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda bir toplumun ahlak değerlerinin ne olduğu her zaman tartışılmış ve hâlâ tartışılmaktadır. Basılı ve görsel yayın ortamlarında toplumun ahlak değerlerine ters düşen yayımlarda bulunanlara karşı yasal yollarla karşı koyulmaya çalışılmaktadır. Genelağ üzerinden yapılan yayımları, basılı ve görsel yayınları engellemek için uygulanan yasal yollar ile önlemek kolay değildir. Bunun nedeni:

- Yayın tüm dünyaya yapılmaktadır. Her toplumun ahlak değerleri farklıdır. Dolayısıyla bir toplumda olağan karşılanan bir görsel veya sözlü ifade diğer bir toplumda ahlak dışı sayılabilmektedir. Dolayısıyla engelleme ve yasaklama çabası ancak ülke içinde yapılabilmektedir.
- Açık saçık ifade ve görsel kavramı insanların yaşına bağlı olarak değişmektedir. Bir yetişkin için olağan kabul edilebilecek bir görüntü veya konuşma bir çocuk için sakıncalı sayılabilir. Açık saçık yayınları üretenler bunları yetişkinler için hazırladıklarını ve bu konuda web sitelerine uyarı koyduklarını söyleyerek cezalardan kurtulmaya çalışmaktadırlar. Genelağ'da yayımlanan bir sayfaya erişim sırasında kimlik ve yaş denetimi gerçek anlamda yapılmadığı için söz konusu sayfalara çocuklar da girebilmektedir.
- Genelağ üzerinden yayın yapanlar geleneksel basın yayın kuruluşları gibi kimliği ve adresi açık olarak belli olan kişi ya da örgütler değildir. Bu tür yayımları yapanlar genellikle adını bile çoğu kişinin bilmediği üçüncü dünya ülkelerinde konuşlanmaktadırlar.

Uluslararası alanda sadece çocuk pornografisi konusunda uluslararası uzlaşma sağlanabilmiştir. Ancak kimin çocuk sayılacağı konusunda anlaşılammıştır.

Hakaret ve Yalan İfadeler

Genelağ ortamında, insanların karşılıklı olarak bilgilerini paylaşması amacıyla oluşturulan sohbet (forumlar) odalarında kişiler gerçek kimliklerini saklayarak hakaret etmekte ve yalan ifadelerde bulunmaktadır. Bu tür ortamları yürütenler şikâyet edildiği durumlarda söz konusu ifadelerin kaldırılacağını söylemektedirler. Bu tür uygulama hukuk ve etik açısından yanlıştır, çünkü:

- Hakaret edilen kişi söz konusu sayfayı sürekli izlemek ve hakkında yanlış ve hakaret içeren bir söylemin olup olmadığını araştırmak zorunda değildir.
- Hakkında söylenenlerin doğru ya da yanlış olduğunu sayfanın yöneticilerinin karar vermesi ve kendilerini hâkim yerine koymaları temel hukuk kurallarına terstir.
- Hakaret içeren bir ifadenin sayfadan kaldırılması da yeterli değildir. Yayımlanmasından kaldırılmasına kadar geçen sürede çok sayıda kişi bu yalan veya hakaret içeren ifadeleri okumuş olacak ve hakaret edilen kişi maddi ve manevi zarara uğramış olacaktır.

Hizmete sundukları sohbet ortamına verilen reklamlardan kazanç elde etmeyi amaç edinen bu tür işletmelerin zaman içinde hukuksal sorunlarla uğraşmak zorunda kalacakları açıktır.

Kişi ve kuruluşlara hakaret dünya genelinde yaygın olan sosyal ağlarda da yapılmaktadır. Hatırlanacağı gibi Türk insanının ulu önder olarak kabul ettiği Atatürk'e Türk düşmanları bu tür ortamlarda görsel ve yazılı hakaretler yayımlamışlardır.

Hakaretin tanımı da uluslararası bağlamda yapılamamaktadır. Birine ya da bir ulusa göre hakaret sayılan bir söylem, bir başka kişi ya da ulus için değerlendirme veya eleştiri sayılabilmektedir.

İfade özgürlüğü bir başkasına hakaret etmeye izin vermez. Genelağ'ın denetimsizliği bazı kişilere hakaret etme fırsatı vermektedir.

Karalama ve Kötüleme

Karalama ve kötüleme eylemleri kişilere, ürünlere, hizmetlere veya kuruluşlara karşı yapılmaktadır. Bu eylemlerin kötü amaçlı olduğu açıktır. Ancak bu tür eylemleri gerçekleştirenler kimliklerini gizlemektedirler. Adsız ya da anonim davranış olarak değerlendirilen bu tür bildirimleri Genelağ'ın sağladığı hürriyet olarak değerlendirenler olmakla beraber tersini düşünenler de vardır. Karalama ve kötülemenin büyük zararlara neden olduğuna tanık olunmaktadır.

Kişileri karalama ve kötülemek amacıyla kullanılabilecek ortamlardan biri sohbet odaları, diğer bir deyişle dedikodu odalarıdır. Bu odalarda yazılan sözlerin doğruluğu denetlenmediği için bir kişiyi karalamak için çok kolay ortam sağlarlar.

Karalama ve kötüleme eylemleri için bir başka yöntem sahte web sayfası düzenlemektir.

Karalama ve kötüleme eylemleri kuruluşlara karşı da yapılmaktadır. Bir kuruluşun ürettiği bir ürün veya hizmet hakkında kötüleyici bir yayının Genelağ ortamında yayılması üretici firma adına büyük zararlara neden olmaktadır.

Kuruluşları karalama ve kötüleme eylemleri kişiler tarafından yapıldığı gibi rakip firmalarca da yapılmaktadır. Özellikle uluslararası piyasada ürün pazarlayan kuruluşlar bu tür haksız karalamalar ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Kişinin Özelini Açıklama

Bir kişinin özel olarak değerlendirdiğimiz ve gizli tutulması gereken bilgileri ifade özgürlüğü bağlamında Genelağ ortamında yaymak etik ve hukuk kurallarına terstir. Ancak günümüzde bu tür eylemlere tanık olunmaktadır

Basılı ve görsel yayın ortamlarında toplumun tanıdığı ve yakından izlediği politikacı ve sanatçı gibi kişiler hakkında çok gizli bilgiler yayımlanmaktadır. Bu tür yayınların insanların haber alma hürriyetini sağlamak amacıyla yapıldığı söylenmektedir ve hukuk kuralları da bunu böyle kabul etmektedir.

Son dönemlerde toplumun tanımadığı kişiler ile ilgili gizli olması gereken bilgiler de Genelağ ortamında dağıtılmaktadır. İlişkilerin iyi olduğu dönemlerde çekilmiş fotoğraflar, kaydedilmiş konuşmalar veya yazışmaların Genelağ üzerinden ilgisiz kişilere dağıtılarak kişinin özelini açıklanmaktadır. Bir kişinin gizli olması gereken özel bilgilerinin başkaları tarafından bilinmesi o kişiyi toplum içinde küçük düşürebilir. Bu tür yayımlar ifade özgürlüğü olarak kabul edilemez.

Kışkırtıcı Yayınlar

Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi ve 1982 Anayasa'mızın 26. maddesi bireylerin düşüncelerini özgürce ifade edebilmelerine izin vermektedir. Doğal olarak hür bir ülkede yaşayan bir kişinin düşüncelerini özgürce ifade etmesi beklenmektedir. Ancak bu düşüncelerini eyleme dönüştürmesi ya da insanları kışkırtarak eylem yapmalarının hedeflemesi ifade özgürlüğü olarak değerlendirilmemektedir. Zaman içinde yaşanan olaylar özellikle millî güvenlik, kamu düzeni ve kamu güvenliğini zedeleyecek ifadelerin sınırlanmasını gerekli kılmaktadır. Bu durum dünyada yaşandığı gibi ülkemizde de karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümün başında verildiği gibi Anayasa'mızın 26. maddesinde, bu gerekçeler ile aşağıdaki değişiklik yapılmıştır:

Değişik: 3.10.2001-4709/9 md.) Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, cumhuriyetin temel nitelikleri ve devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut Kanun'un öngördüğü meslek sırlarının korunması veya yargılama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.

Sonuç olarak bir kişinin düşüncelerini özgürce söyleyebilmesi ve yayması amaçlanan bir durumdur ancak toplumun düzeni, güvenliği ve geleceği söz konusu olduğunda özgürlüklere kısıtlama getirilmesi kaçınılmaz olmaktadır.

Özgürlüklerin Tarafsız Sınırları

Hoşgörölü (liberal) demokrasilerde temel hak ve özgürlüklerin sınırsız olması hedeflenir, sınırı kişinin kendisinin belirlemesi ilkesi benimsenir. Bu görüşün dayandığı gerekçe şöyle açıklanmaktadır:

- Devletler kurulmadan önce insanlar vardı ve özgürdüler.
- İnsanlar kendi istek ve kararları ile devletleri kurmuşlardır. Dolayısıyla devlet bireyin özgürlüğünü sağlamakla yükümlüdür ve sağladığı sürece yasaldır. Bu görüşe göre bireyin devlete karşı sınırsız özgürlüğü olduğu sonucu çıkarılabilir.

Özgürlük kavramına günümüzde sınırlama getirildiğine tanık olmaktadır. Bunun nedeni de şöyle açıklanmaktadır:

- Günümüzde bireyler tek başlarına değil, bir toplum içinde yaşamaktadırlar. Dolayısıyla toplumun yaşamını sağlıklı biçimde sürdürebilmesi için bireysel özgürlüklerin bir sınırı olmalıdır.

Hukuk ve etik konusunda çalışanlar her özgürlüğün, doğasından kaynaklanan bazı sınırlarının olduğunu kabul ederler ve bunlara özgürlüklerin tarafsız (objektif) sınırları adını verirler.

Genelağ Erişiminin Denetlenmesi

Genelağ'ın temellerini atanların bu ortamın yararları kadar zararlarının da olabileceğini düşündüklerini söyleyemeyiz.

Yakın zamanda yapılan değişik araştırmalar Genelağ üzerindeki web sayfalarının %12'sinin pornografi siteleri olduğunu göstermektedir. Bu sitelerin önemli bir kısmı çocuk pornografisi yayımlamaktadır. Pornografi sitelerine günde yaklaşık 68 milyon kez erişildiği ve bu sayının günlük Genelağ erişiminin %25'i olduğu aynı kaynaklarda verilmektedir. Bu sayıların giderek arttığı da belirtilmektedir.

Sansür: Demokrasi ile yönetilen ülkeler aşağıda sıralanan konularda sansür uygulamanın gerekli olduğunu savunmaktadırlar.

- Ulusal güvenlik
- Çocuklara yönelik zararlı yayınlar
- Nefret ve ayrımcılık
- Dolandırıcılık
- Kişinin özel
- Hakaret, karalama
- Fikrî mülkiyet hakları

Erişimi Engelleme

- Bir sitenin yayımına engel olunmak istendiğinde Genelağ Hizmet Sağlayıcılarına filtre konulması yeterli olmaktadır.
- Toplum için zararlı olarak değerlendirilen yayınları engellemek amacıyla filtreleme yöntemlerinin kullanıldığı ülkelerde Genelağ yayınları için beyaz ve kara listeler oluşturulmaktadır. Genelağ hizmet sağlayıcıların ve toplu hizmet sağlayıcıların bu listedeki alan adlarına bakarak filtreleme işlemini uygulaması beklenmektedir.

Fikir ve Sanat Eserleri

Fikir ve Sanat Eserleri

Fikir ve sanat eserleri ile ilgili ilk yasa Türkiye'de 8 Mayıs 1910 tarihinde Hakkı Telif Kanunu adıyla yayımlanmıştır. Bu yasa 1952 yılına kadar yürürlükte kalmıştır.

Lozan Antlaşması'nın ek ticaret sözleşmesinde, Türkiye'nin uluslararası fikir ve sanat eserleri sözleşmelerine 12 ay içinde uyum sağlaması gerektiği yazılmıştır. Ancak Türkiye çeviri eserlere olan gereksinimini öne sürerek telif hakları konusuna çekince koymuştur. Bu çekince nedeniyle Türkiye Berne Sözleşmesi dışında kalmış ancak bu sözleşmeye 1951 yılında taraf olmuş ve 1995 yılında sözleşmeyi imzalamıştır.

Fikir ve Sanat Hakları

İnsan düşünür ve fikir üretir, daha sonra ürettiği fikirlerini hakları kendinde kalmak koşuluyla başkaları ile paylaşır. Bir kişinin kendi ürettiği fikirleri üzerindeki hakkına, Fikir ve Sanat Eserlerine İlişkin Haklar ya da kısaca "Telif Hakkı" denilmektedir. Telif hakkı tanım olarak eser sahibinin özelliklerini taşıyan:

- İlim ve edebiyat
- Müzik
- Güzel Sanatlar
- Sinema

gibi her türlü fikir ve sanat yapıtı üzerinde sahip olunabilecek maddi ve manevi hakları ifade eder. Bir eserin üretilmesi ile bu eseri üreten telif hakkını kazanır, korunması için belli yerlere kayıt yaptırılması gerekmez. Eser başkaları ile paylaşıldığı an korunması ile ilgili kurallar işlemeye başlar. Telif haklarının korunma süresi 70 yıldır.

Sınai Haklar

Bir buluş, yenilik yeni tasarım veya özgün çalışmanın, bunu gerçekleştiren adına kaydedilmesi ve böylece ürünü üretme ve satma hakkına belli bir süre için sahip olmasını sağlayan hakka sınai hak denilmektedir. Sınai haklar patent, faydalı model, tasarım, marka, coğrafi işaret ve geleneksel ürün adı olabilir.

Marka: Bir ürün veya hizmeti benzerlerinden ayıran işarete marka denilmektedir. Markaların içeriği sözcükler, şekiller, harfler, sayılar, renkler, sesler ve ürün veya ambalajın birleşiminden oluşabilir. Tescil edilmiş bir marka başkaları tarafından kullanılmaz. Bir marka ayırt edici, çizimle görüntülenebilir veya benzer biçimde ifade edilebilir, baskı yoluyla yayımlanabilir ve çoğaltılabilir olmalıdır.

Lisans: Firmalar tescil ettirdikleri ürün ve hizmetler için lisans sözleşmesi yapabilirler. Tekelleşmiş ya da tekelleşmemiş lisans verilmektedir. Tekelleşmemiş lisans sözleşmelerinde lisans veren markayı kendi kullanabileceği gibi başkalarına da kullanılabılır. Tekelleşmiş lisans sözleşmelerinde lisans veren başkasına lisans veremez ve hakkını açıkça saklı tutmadıkça kendisi de markayı kullanamaz.

Patent: Bir buluşun patent alabilmesi için yenilik içermesi, sanayiye uygulanabilir olması ve bir buluş basamağını içermesi, diğer bir deyişle tekniği bilinen durumunu aşması gerekir. Patent alan bir ürün belli bir süre başkaları tarafından izinsiz olarak üretilemez, satılamaz, kullanılamaz ve ithal edilemez.

Faydalı Model: Patente göre daha yeni bir kavram olan faydalı model ülkemizde ve dünyada buluşlar için verilmeye başlanmıştır. Faydalı model belgesi almak, patent belgesi almaya oranla daha kolay ve hızlıdır. Faydalı model de patent gibi buluşlara koruma sağlamaktadır. Koruma süresi 10 yıldır. Süre dolduğunda uzatılmaz.

Çalışanların Buluşları: Bir işletme veya kamu idaresinde yükümlü olduğu faaliyeti gereği gerçekleştirdiği ya da büyük ölçüde işletme veya kamu idaresinin deneyim ve çalışmalarına dayanarak iş ilişkisi sırasında yaptığı buluş, hizmet buluşu olarak tanımlanır.

Yazılımların Korunması

Bir yazılıma patent verilmemektedir. Verilmiş olsaydı aynı işlevi gerçekleştirecek bir başka yazılımın üretilmesinin önü kapatılmış olurdu.

Bilgisayar temelli sistemler için patent verildiği bilinmektedir. Örneğin bilgisayar temelli bir çamaşır makinesinin yönetim birimi için patent alınabilmektedir. Bu patent tasarım için alınabildiği gibi yönetim yazılımı için de alınabilmektedir.

Mevcut patent yasalarında, kullanıcı arayüzleri için patent verilemeyeceği yazılmasına karşın fare, fare yerine geçen yüzeyler için patent alınabilmektedir. Benzer şekilde iki parmakla büyütme ve küçültme işlemlerini yapabilen ekran ve yüzeylere patent verilmektedir.

Günümüzde yazılımlar için patent veya faydalı model belgesi verilmeye başlanmıştır. Bu belgeler verilirken geliştirilen yazılımın veya bilgisayarlı dizgenin yenilikçi ve özgün olmasına dikkat edilmektedir.

Tersine Mühendislik

Tersine mühendislik, önceleri başkasının geliştirdiği bir donanımı inceleyip aynısını ya da daha gelişmişini yapmak biçiminde ortaya çıkmıştır. Daha sonra bu yöntem yazılımlar için de uygulanmıştır.

Atanmış bilgisayarların ilk dönemlerinde (mikrodenetçilerin üretilmesinden önce) bilgisayarın donanımı kolayca kopya edilebilmekteydi. Asıl önemlisi bellekteki programın kodları görünür idi. Bellekteki kodlar tersine derlendiğinde simgesel dilde program elde edilebiliyordu.

Mevcut bir yazılımın kodları incelenerek yazılımın tasarım yapısı çıkarılabilmektedir. Böylece yazılımın tasarım aşamasında izlenen mantık ve akış diyagramları üretilebilmektedir. Bir anlamda asıl yazılımı hazırlamış olanların emekleri çalınmaktadır.

Günümüzde tersine mühendislik çalışmaları için geliştirilmiş araçlar da sağlanmaktadır. Bu araçlar kullanılarak daha önce hazırlanmış büyük boy yazılımlar günün olanaklarına uygun biçime getirilmektedir.

Tersine mühendislik çalışması sürecinde asıl yazılımın bilgi birikimini olduğu gibi kullanmak, daha önce de değinildiği gibi bilgi hırsızlığına girmektedir. Ancak tersine mühendislik çalışması asıl yazılımın yapıldığı kuruluştaki yazılımı günün koşullarına uydurmak amacıyla yapılıyor ise kabul edilebilir bir çalışma olarak değerlendirilebilir.

Bir başkasının yazdığı bir programı tersine mühendislik ile elde edip kullanmak etik değildir.

Açık Kaynak Kodlu Yazılımlar

Yazılımın gereksinim, tasarım ve gerçekleştirme aşamalarından geçerek önemli bir emek sonunda üretildiği bilinmektedir. Böylesine emek harcanmış bir ürünün kaynak kodlarının başkalarına verilmesi beklenmemelidir. Ancak bazı yazılım geliştiriciler, kaynak kodlarının paylaşılmasını yararlı görmektedirler. Bu düşüncede olanlar kaynak kodlarının açık olması ile;

- Bazı program parçalarının farklı kişilerce daha iyi biçimde çözüleceğine
- Programcılar arasında bilgi alışverişinin sağlanacağına
- Firmaların bazı program bileşenlerini, açık kaynak kodlu olarak sağlayabileceklerine veya bu tür bileşenleri yazmış olanlardan parası karşılığı satın alabileceklerine
- Açık kaynak kodlu program bileşenini kullanan firmanın, daha sonra bakım konusunda program parçasını hazırlayandan parası karşılığı destek isteyebileceğine
- Bazı firmaların ürettikleri program için lisans almaya üşenip açık kaynak kodlarını herkes ile paylaşabileceğine

inanmaktadırlar. Günümüzde açık kaynak kodlu programlar giderek yaygınlaşmaktadır. Açık kaynak kodlu bir işletim sistemi için GNU projesinin (R. Stallman tarafından tanıtılan işletim sistemi, "GNU's Not Unix") başlatıldığı bilinmektedir. Günümüzde cep telefonlarında yaygın olarak kullanılan Android açık kaynaklı bir işletim sistemidir. Bu nedenle birçok cep telefonu üreticisi tarafından kullanılmaktadır.

Bilimsel Gelişmelere Katılma ve Bunlardan Yararlanma

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 27.madde yazılım açısından yorumlandığında;

1. Herkes, bilişim dünyasına yazılım ve sistem tasarlayarak katkı sağlayabilir. Üretilen her yazılım ve sistemin maddi ve manevi hakları korunmalıdır.
2. Herkes, başkalarının geliştirdiği yazılımlardan yararlanma hakkına sahiptir. Bunun karşılığında kabul edilebilir bir bedel ödemesi gerekir.

Kaynak Kodu Emanetçiliği

Bir yazılım firmasında çalışan programcının o firmadan ayrılıp aynı işlevi yerine getirecek bir programı kendi kurduğu firma adına üretmesi sıkça rastlanan bir durumdur. Yazılım firmasında çalıştığı süre içinde üzerinde çalıştığı yazılımın kaynak kodlarını ve tasarım belgelerini kopyalayabilmektedir.

Bu tür durumlarda ürünün aslının geliştirildiği firma, haklı olarak haksız rekabet davası açmaktadır. Dava konusu teknik heyete gittiğinde teknik bilirkişiler kaynak kodlarını inceleyerek sonuca gitmeye çalışırlar. Kaynak kodlarının büyük ölçüde aynı olması durumunda ikinci firma suçlu bulunur.

Yazılım geliştiren kuruluşlar iki nedenle kaynak kodu emanetçisinden yararlanırlar:

- Kaynak kodlarının çalınmasına karşı önlem
- Yazılımlarının geleceğini güvence altına alma

Hazır yazılım satın alan kuruluşlar daha sonra yazılımın bakımının garanti edilmesini beklerler. Bakım kapsamında hataların ayıklanması ve yazılımın geliştirilmesi bulunur. Yazılımı geliştiren firma ileride kapanır ve bu desteği veremez ise büyük sorunlar ile karşılaşılacağı açıktır. Bu amaçla bazı firmalar yazılım satın alırken kaynak kodlarını da isterler, böylece geleceklerini garanti altına alacaklarını umarlar. Kaynak kodu emanetçileri yazılım geliştiren firmaların kaynak kodlarının son hâlini saklamayı üstlenirler. Bu firmalar kapandığında yazılımı satın almış olan kuruluşlara kaynak kodlarını verebilirler.

Meslek ve Mühendislik Etiği

Meslek

Meslek bir kişinin yaşamını sürdürebilmek için yaptığı ve genellikle yoğun bir eğitim ve çalışmayı gerektiren sürecin sonunda kişilerin kazandığı beceri ve unvanın adı olarak tanımlanmaktadır. Bu beceriyi kazanmış olan kişinin becerisini insanlığın yararına kullanması beklenmektedir. Her mesleğin kendisine özgü değer ve etik ilkeleri vardır ve meslek üyelerinin bu ilkelere uymaları beklenir.

Bir mesleğin öğrenilebilmesi için belli bir eğitimin görülmesi ve bu eğitimin sonunda bir yetki belgesinin kazanılması gerekir. Yetki belgesini kazanmış olan meslek sahibi, o mesleğe kabul edilir. Meslek sahibi kişi mesleğini belli kurallara uygun olarak sürdürmekle yükümlüdür. Bu yükümlülüklerini yerine getirmediği durumda meslekten atılır.

Ahilik: 12. yüzyılda insanlara sanat ve sanat ahlakı öğretmek amacıyla Ahi Evran (1171-1262) tarafından kurulmuştur. Ahi, sözcük olarak kardeş demektir. Değişik meslekler için kurulan bu örgütlere ahi loncaları denilmektedir. Ahi loncaları içinde insanlar çırak, kalfa ve usta unvanlarını kazanırlardı.

Ahi loncalarının işlev görevleri:

- Meslek eğitimi vermek
- Meslek içi eğitim vererek mesleğin sürekliliğini sağlamak
- Maddi gereksinimi olan meslektaşlara yardım sağlamak
- Meslek ahlakını öğretmek ve denetlemek
- Kalitesiz veya pahalı ürün satılmasını önlemek
- Devlet ile meslek sahipleri arasındaki ilişkiyi sağlama

Meslek Etiği

Mesleki davranışla ilgili neyin doğru, neyin yanlış, neyin haklı, neyin haksız olduğu hakkında ilkeler ve kurallardır.

Mesleki uygulamaların yasalara uygun olmasını sağlamanın yanı sıra toplumun değeri yargılarını önemseyerek topluma doğru ve güvenilir bilgilerin sunulmasıdır.

Meslek etiğinin temel amaçları:

- Meslek içi rekabeti düzenlemek
- Yetersiz ve ilkesiz üyeleri ayıklamak
- Hizmet hedeflerinin korunmasını sağlamak
- Meslek disiplinini sağlamak
- Mesleğe bağlılığı sağlamak

Bu amaçlara bağlı olarak meslek etiğinin temel ilkeleri:

- Doğruluk
- Yasallık
- Yeterlik
- Güvenilirlik
- Mesleğe bağlılık

Mühendislik ve Gelişimi

Bilimsel ve matematiksel ilkeleri, deneyim ve yaratıcılığı kullanarak doğal kaynaklardan insana faydalı ürünler ortaya koyma eylemine **mühendislik** denir.

Mühendisler bugün yararlandığımız ve kullandığımız teknolojileri geliştiren ve üreten kişilerdir. XX. yüzyılda yaşamımıza katkı sağlamış en başarılı yirmi mühendislik konusu şöyle sıralanmaktadır:

- Elektrik,
- Otomobil,
- Uçak,
- Su sağlama ve dağıtımı,
- Elektronik,
- Radyo ve televizyon,
- Tarım araçları,
- Bilgisayar,
- Telefon,
- Buzdolabı ve iklimlendirme aygıtı
- Otoyollar,
- Uzay araçları,
- Genelağ,
- Tıpta görüntü işleme,
- Ev aletleri,
- Sağlık teknolojileri,
- Petrokimya teknolojileri,
- Lazer ve fiber optik,
- Nükleer teknolojiler,
- Yüksek başarımlı malzemeler

Mühendislerin Görev ve Sorumlulukları -I

Zorunluluk: Mühendisin yapmakla yükümlü olduğu davranışlardır. Davranışlar içinde doğru, dürüst ve adil olmak mühendisler için zorunlu davranışlardır.

Sorumluluk: Gerçekleştirdiği bir işlem veya eylem nedeniyle sorumluluk taşımak anlamındadır, hesap verebilirlik olarak da adlandırılmaktadır. İşlem veya eylemi üstlerine ve çevresine açıklayabilme ve sorumluluğunu yüklenmek demektir.

Özen: Mühendisler yaptıkları bir işlem ve eylemin kusursuz olması yönünde özen gösterirler. Her mühendislik projesinin yanılma payı vardır ve proje gereksinimleri belirlenirken bunlar ölçüt olarak belirlenir. Ürün geliştirme sırasında bu ölçünlere uyulmasına özen gösterilir. Ölçünlerin belirlediği sınırların aşıldığı görülmüştür. Ancak bu aşımaların özensizlikten kaynaklanmaması beklenmektedir.

Kınama ya da Ödüllendirme: Gerçekleşen her bir işlem kınanabilir ya da övülebilir. Dolayısıyla sorumlu kişi iki sonuca da katlanmalıdır.

Mühendislerin Görev ve Sorumlulukları -II

Kendine Karşı Sorumluluklar

Bilim ve teknolojiyi insanlık yararına ve doğal dengeyi koruyacak biçimde kullanmayı mesleğinin temel ilkesi olarak kabul ederler.

Bilgi ve yeteneklerini sürekli geliştirme düşüncesi ve çabasıyla hareket etmenin sorumluluğunu duyarlar.

Meslek alanı içerisindeki en iyi tasarım ve uygulama hizmetini vermekte sorumluluk duyarlar.

Hizmet üretimi ve yaşam boyunca ulusal ve uluslararası boyutlardaki adalet, eşitlik, özgürlük, dürüstlük, güvenilirlik, saygı ve hukuk alanlarındaki gelişim ve değişikliklerde sorumlu olduğu bilinciyle hareket ederler.

İş sözleşmelerinde yer alan kurallara uyarlar ve karşı taraftan da aynı anlayışı beklerler.

Yeterli oldukları alanlarda mesleki hizmet üretmeyi hedef ve ilke kabul ederler. Çok disiplinli çalışmalarda birlikte üretmeyi amaçlar ve diğer meslek mensuplarına gereken saygıyı gösterirler. Mühendisler sadece hak ettiği unvanları kullanmayı uygun bulurlar.

Mesleki davranış ilkelerine aykırı tutum ve davranışlarda bulunamazlar. Bu ilkelere karşı davrananlara hoşgörölü bakamaz ve örgütsel tepkinin gelişmesine katkı sağlarlar.

Mühendislerin Görev ve Sorumlulukları -III

Topluma Karşı Sorumluluklar

İnsan haklarına, barışa, demokrasiye ve topluma saygıyı ön planda tutarak ilişki geliştirirler.

Din, dil, ırk, her türlü inanç, cinsiyet farklılığı, coğrafi ayrım gözetmeden çok kültürlü bir yapının korunması, kültürel zenginliğin geliştirilmesi yönünde çaba sarf ederek hizmetleri bu anlayış içinde yürütürler.

Toplumun sağlıklı gelişmesini çevreyi ön planda tutarak geliştirecek davranışları desteklerler. Bu amaçla doğal ve toplumsal çevrenin sağlıklı gelişmesini ön planda tutarlar.

Mesleki bilgi, beceri ve deneyimlerini toplumun ortak çıkarları, evrensel insani kazanımların ve kültürel mirasın korunması ve insan refahının gelişimi için kullanırlar. Toplumun sağlığı, güvenliği ve refahı için duymuş oldukları sorumluluk her zaman kendi kişisel çıkarlarının, meslektaşlarının çıkarlarının üstünde yer alır.

Kendilerinden istenen işin toplum ve çevre için ciddi bir tehlike yaratacağı sonucuna varırlarsa ve bu konudaki mesleki yargıları işveren ya da müşteri tarafından dikkate alınmıyorsa görüşlerini işverene ya da müşterilerine yazılı olarak bildirirler, sonuç alamamaları durumunda meslek örgütlerini ve gerektiğinde yetkili makamları ve kamuoyunu bilgilendirirler.

Toplumun ilgi alanı içinde bulunan teknik konulardaki görüşlerini, raporlarını, konuyu yerinde ve tam anlamıyla araştırmış, incelemiş ve yeterli bilgi ve verilerle donanmış olarak ticari ve kişisel kaygıları bir yana bırakıp doğru, tam ve nesnel bir biçimde açıklarlar.

İş yerlerinde işçi sağlığını korumak ve iş güvenliğini sağlamak için gerekli önlemleri alırlar, iş yerlerindeki çalışanları bu konularda bilgilendirirler.

İşverenlere, müşterilere, meslektaşlara ve herkese adil, dürüst ve iyi niyetle davranırlar.

Ülkenin teknoloji ve mühendislik yeteneğinin yükselmesi için teknolojinin, uygun kullanımının ve potansiyel sonuçlarının toplum tarafından anlaşılması için çaba gösterirler.

Mühendislerin Görev ve Sorumlulukları -IV

Doğaya ve Çevreye Karşı Sorumluluklar

Doğayı ve çevreyi korumayı, onlara zarar vermemeyi, uygulamalarının doğayla uyumlu olmasını sağlamayı mesleki sorumluluklarının ayrılmaz parçası olarak görürler; doğal kaynakların ve enerjinin tutumlu kullanılmasına özel önem verirler.

İşveren ve Müşteriye Karşı Sorumluluklar

İşveren ve müşteriyle teknik konulardaki mesleki alışverişlerinde her zaman güvenilir bir iş gören ya da vekil ya da danışman olarak ve işveren veya müşterinin çıkarları için toplumun refah ve sağlığını ve güvenliğini tehlikeye atmaksızın mesleki beceri ve deneyimlerini sonuna kadar kullanarak uygun ve düzgün bir iş düzeyi ile çalışırlar.

İşverenleri ya da müşterileriyle olan iş ilişkilerini etkileyecek şekilde doğrudan ya da dolaylı olarak herhangi bir armağan, para ya da hizmet ya da iş teklifi kabul etmezler; başkalarına teklif etmezler, mesleki ilişkilerini geliştirmek amacıyla siyasal amaçlı bağış yapmazlar.

İşverenin veya müşterinin ticari ve teknolojik sırlarını izin almadan başkalarına açıklamazlar, kişisel çıkarları için kullanmazlar.

Mühendislerin Görev ve Sorumlulukları -IV

Mesleğe ve Meslektaşlara Karşı Sorumluluklar

Mesleki etkinliklerini tüm meslektaşlarının güvenini kazanacak biçimde ve mesleğin saygınlığına en üst düzeyde özen göstererek sürdürürler.

Tüm meslektaşlarına saygıyla yaklaşırlar, meslektaşlarıyla haksız rekabet içinde olmazlar ve astlarının gelişimi için özel çaba harcarlar, onlara yardımcı olurlar, telif haklarına ve özgün çalışmalara saygı gösterirler, çalışmalara katkıları ve katkıda bulunanları belirtirler.

Yalnızca yeterli oldukları alanlarda mesleki hizmet verirler, hizmetlerini etkileyebilecek diğer uzmanlık alanlarındaki yetkililerin görüşlerine başvururlar, disiplinler arası ortak çalışmayı özendirirler.

Mesleki görev, yetki ve sorumluluklarını sadece zorunlu durumlarda ve uzman olan meslektaşlarına devrederler.

İşlerini yalnızca kendilerine tanınmış mesleki görev, yetki ve sorumluluk çerçevesinde yaparlar, yalnızca resmî olarak hak kazanmış oldukları sıfat ve unvanları kullanırlar.

Bu mesleki davranış ilkelerine aykırı davrananlara yardımcı olmazlar, onların etkinliklerinin içinde yer almazlar, onları uyarırlar; bu konuda meslek örgütleriyle iş birliği yaparlar, bu ilkelere uygun davrananları bütün güçleriyle desteklerler.

Meslek örgütlerinin etkinliklerine etkin olarak katılmaya çaba gösterirler, onları desteklerler; mesleğin gelişmesine katkıda bulunurlar.

Bilgisayar Mühendislerinin Sorumlulukları

En genel değerlendirme ile bir projenin geliştirilmesine ilişkin evreler dört aşamalı olarak kabul edilir.

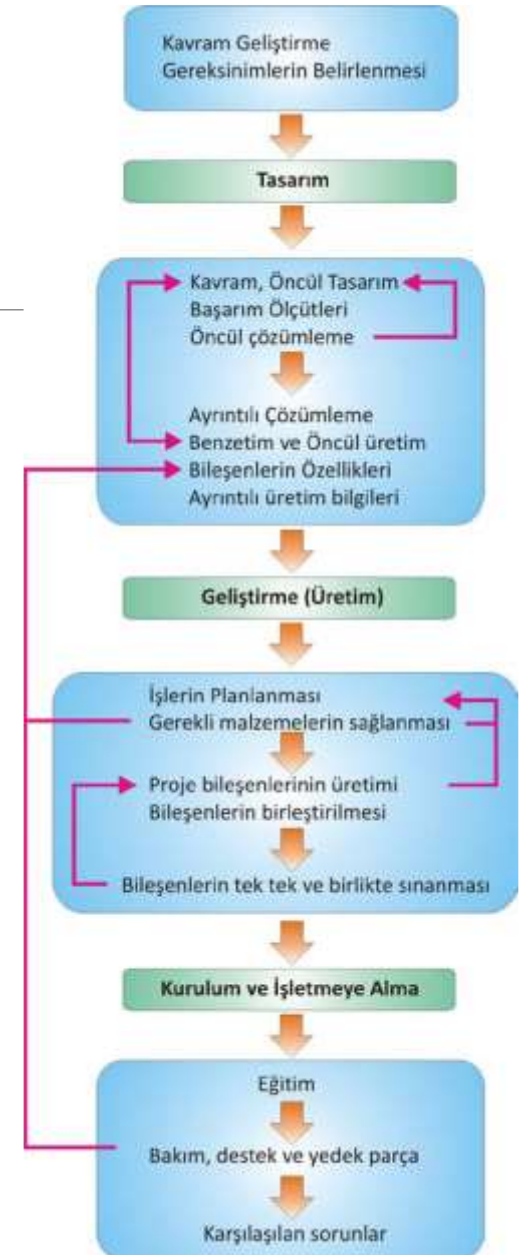
1. Planlama ve seçim
2. Çözümleme
3. Tasarım ve
4. Kurulum ve işletme

Bir bilişim projesi için bu aşamaları ayrıntıları:

1. Kavramsal çalışmalar
2. Gereksinimlerin belirlenmesi
3. Çözümleme
4. Tasarım
5. Gerçekleştirme
6. Sınama
7. Kurulum ve işletmeye alma
8. Bakım

Proje Geliştirme Süreci

Proje geliştirme sürecinin her aşamasında mühendisler görev alırlar ve görüşlerini belirtirler. Bu görüşler projenin geliştirilmesine ve alınan kararlara etkili olur. Dolayısıyla sonuçta ortaya çıkacak ürün üzerinde de etkili olurlar. Projenin geliştirilmesi sırasında aşamalar arasında geçişler ve dönüşler olacaktır. Özellikle geliştirme aşamasında ortaya çıkacak sorunlar için değişik çözüm yöntemleri araştırılacaktır.

Kavramsal Çalışmalar

Kavram geliştirme aşaması, gerçekleştirilmesi istenen projenin gerekçe, amaç ve hedeflerinin belirlendiği aşamadır. Diğer bir deyişle projenin tanımlanma aşamasıdır. Gerçekleştirilmesi istenen projenin amaç ve kapsamının proje ile ilişkili yasalara, yönetmeliklere, ölçünlere ve etik değerlere uygun olması gerekir. Bunların birini sağlamayan proje başlatılmamalıdır. Benzer şekilde toplumun ahlak değerlerine ve genel etik değerlere ters düşen projeler de hazırlanmamalıdır.

Bir projenin yasa, yönetmelik, ölçün ve etik değerlere uygun olup olmadığına karar vermek hem kolay hem de zor olabilir. Bir silah vatan savunması için üretiliyor ise kabul edilebilir ancak başkalarının ülkesini işgal için üretilecek ise kabul edilemez. Silah para kazanmak amacıyla ve her isteyene satılacak ise iki kez düşünmek gerekir.

Uyuşturucu satmak üzere bir web sitesi kurulması, benzer şekilde kumar ortamı oluşturulması bazı ülkelerde olağan karşılanırken bazılarında yasalarla yasaklanmıştır.

Genelağ hizmeti sağlayan işletmelerin, üzerlerinden gelip giden e-postaların içeriğine bakarak reklamları yönlendirmesini sağlayacak bir proje, kişisel bilgilerin gizliliği ilkesine ters düştüğü için başlatılmamalıdır.

Kavram geliştirme aşamasında bir projenin genel ve yerel yasalara uygun olup olmadığı, etik değerler ile çelişip çelişmediği ve ahlak yargılarına ters düşüp düşmediği ayrıntılı biçimde ele alınmalıdır. Proje tamamlandıktan sonra oluşacak sorumlulukta en büyük pay kavramı geliştirenlerin olacaktır.

Bu aşamaya katılan bir mühendis projenin amaç ve kapsamını yasa, yönetmelik, ölçün etik değerlere ve ahlaka uymadığını görür ise önce çevresindekileri uyarmalı, uyarıları dikkate alınmadığında görevinden ayrılmalıdır.

Gereksinimlerin Belirlenmesi

Projenin amaç ve kapsamı belirlendikten sonra sıra gereksinimlerin belirlenmesine gelir. Bu aşamada projeden beklenenler, proje tamamlandığında neleri yapabileceği ve başarımının ne olması gerektiği belirlenir. Gereksinimlerin belirlenmesi aşamasında gerçekçi olmakta fayda vardır. Gerçekleşmesi güç olan sonuçlar hedeflenmemeli, başarılamayacak başarımların değerleri amaçlanmamalıdır.

Gereksinimlerin belirlenmesi aşamasında donanım bileşenleri de belirlenir. Donanım bileşenleri belirlenirken her bir donanımın:

- Teknik özellikleri belirtilmelidir.
- Donanımı belirleyen özgün özellikler örneğin çalışma hızı, bağlantı olanakları, bellek sığası gibi özellikler açıklanmalıdır.
- Donanımın uyması gereken ulusal ve uluslararası ölçünler belirtilmelidir.

Gereksinimlerin belirlenmesine ilişkin çalışmalar tamamlandığında bilişim sisteminin her bir bileşeni için ayrıntılı gereksinim raporu hazırlanmalıdır. Bu rapor aslında bir teknik şartname biçiminde olacaktır. Her bileşenin özellikleri bu raporda yer alacaktır. Proje tamamlandığında ortaya çıkacak sorunların değerlendirilmesi aşamasında bu rapor kaynak olarak kullanılacaktır.

Çözümleme

Amaç ve kapsamı belirlenmiş, gereksinimleri çıkarılmış bir bilişim projesi için çözüm aşamasına geçilebilir. Her projenin birden çok çözümü olabilir. Bazı çözümler pahalı, bazılarının başarımı yüksek, bazılarının güvenliği iyi olabilir.

Proje için çözüm önerileri hazırlanırken projenin tamamı ya da belli kısımları için farklı çözüm olasılıkları olabilir, aynı amaca yönelik farklı çözümler bulunabilir.

Önemli olan bu çözümlerden en uygun olanı belirlemektir. En uygun çözüm proje gereksinimlerini eksiksiz karşılayan çözümler içinden seçilmelidir. En uygun çözüm araştırması yapılırken projeyi isteyen birimler ile mühendisler arasında tartışmalar çıkabilir.

Herkes kendi uzmanlık alanında söz söyleme hakkına sahiptir. Uzmanlık alanının dışında, yetkisi olsa bile söz söylememelidir.

Konusunda uzman olan kişi çıkabilecek sorunu kesin biçimde ortaya koymalıdır. Bu konuda uzman olmayan ancak yaptırım gücü olanlara konuyu anlatmalı ve daha sonra çıkacak sorunların hesabını kendilerinin vereceğini belirtmelidir. Bunu yazılı biçimde sunmalıdır.

Tasarım

Çözümleme aşamasında belirlenmiş olan çözüme ilişkin tasarım çalışması sırasında, belirlenmiş olan çözüme uygun tasarım yapılmalıdır. Tasarımı yapan kişi veya takım kendi isteğine göre tasarım yapmamalıdır. Bazı durumlarda tasarımcıyı zorlayan durumlar ortaya çıkabilir veya tasarımcı daha uygun çözümler bulabilir. Böyle durumlarda çözümlemeyi yapanlar ile görüşülmelidir. Bu görüşmelerin sonunda çözümleme aşamasında değişikliğe gidilebilir.

Tasarım aşamasının sonunda hazırlanacak olan tasarım belgesi programları geliştirecek olanlar için son derece önemlidir. Bu belgenin içeriği kadar tasarımın sunum yöntemleri de önemlidir. Sunum biçimi olarak genel kabul görmüş yöntemlerin kullanılması önerilir.

Gerçekleştirme

Bir bilgi sisteminin gerçekleştirilmesi aşamasındaki çalışmalar yazılım ve donanımı içermektedir. Geliştirilen yazılımın hatasız ve dayanıklı olması istenir. Ancak hiç hatasız bir yazılımın geliştirildiği söylenemez. Yazılımın geliştirilmesi aşamasında bazı program geliştiricilerin etik olmayan davranışlarda bulunabileceği düşünülmelidir. Bu tür davranışlar için bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

- Bazı program geliştiriciler geçmiş çalışmalarında gerçekleştirdikleri program parçalarını, yeni geliştirdikleri programa yamarlar. Yamanın yeni programa uygun olup olmadığını incelemeyebilirler ya da umursamazlar. Bu tür yamalar zaman içinde sorunlara neden olabilir.
- Bazıları başkalarının hazırlamış olduğu program parçalarını olduğu gibi kullanırlar. Hazır programın içinde ne olduğu ayrıntılı biçimde incelenmediği zaman büyük sorunlara neden olabilmektedir.
- Programlar belli işlevleri yerine getirmek amacıyla hazırlanırlar. Amacı sağlayan her programın yeterli olmayacağı bilinmektedir. Programın her koşulda çalışabilmesi gerekir. Bunun için değişik giriş değerlerinde ve farklı koşullarda çalışabilmesini sağlamak üzere eklemeler yapılması gerekir. Programı sağlamlaştıracak bu tür eklemeleri bazı programcılar savsaklayabilirler.
- Bu alışkanlıkların dışında bazı programcılar, daha sonra gerekli olabileceği düşüncesi ile programın içine bomba program gömerler. Bomba program, programcının belirlediği bir zamanda tüm bilgi sistemine zarar verebilir.

Sinama, Kurulum, Bakım

Büyük ölçekli bilişim sistemlerinin işletmeye alınmadan önce kesinlikle sınanması gerekmektedir. Sınamalar doğal olarak sistemi geliştirenlerin dışında ve onlardan bağımsız kişi veya kişiler tarafından yapılmalıdır. Sinama mühendislerinin görevi hazırlanmış olan bir yazılımı veya daha geniş anlamda bilişim sistemini her koşul altında çalışabilecek mi diye sınamaktır.

Sinama sırasında ortaya çıkan kusur ve hatalar sistem geliştiricilerine bildirilir ve sorunun giderilmesi istenir. Sorunlar giderildikten sonra sinama işlemi yinelenir. Sinama sürecinde "***gözden kaçmış***" gibi bir mazeret kabul edilemez.

Kurulum ve işletmeye alma sırasında da sorunlarla karşılaşılabilir. Sorunların kaynağı saptanır ve ilgili bölüme bu konuda bilgi verilerek sorunun giderilmesi istenir. Bazı ticari kaygılar ile sorunların savsaklandığına tanık olunmaktadır. Daha sonra sorunlar ortaya çıkmaya başladığında kimin savsaklaması sonucunda bu olayın yaşandığı anlaşılır.

Bilişim sistemlerinin özellikle yazılım kısımlarında bazı hataların olduğu daha sonra anlaşılır. Bu hataları düzeltmek için yama programlar hazırlanır. Bu tür kusurları belli bir nitelik ve niceliğe kadar olağan karşılamak gerekir. Kusurlar ortaya çıktığında sistemi kullananlar hemen uyarılmalı ve gerekli yamalar yapılmalıdır. Ticari kaygılar ile hataları gizlemek ve zamanında yamaları dağıtmamak etik değerlere uymaz.

Üretim ve Uygulama ile İlgili Sorumluluklar

Üretim ve uygulama sırasındaki görev alanlar üstlendikleri görev ile bağlantılı sorumluluk taşırlar. Bu tür sorumluluğa **rol temelli sorumluluk** adı verilmektedir.

Her ürün kullanılmaya başlandığında bazı sorunların çıkabileceği kabul edilir. Ürün bir taşıt, bir üretim sistemi ya da bir bilişim sistemi olabilir. İnsanların beklentisi sistemlerin sorunsuz olmasıdır. Ancak sıfır sorunlu bir sistemin oluşturulamayacağı da bilinmektedir. Sorun ürünün kendisinden kaynaklanabileceği gibi kullanım biçiminden de kaynaklanabilir. Bir sorun olduğu zaman bunun nedenlerini araştırmak daha sonraki çalışmalar için öğretici olduğundan önemlidir. Ayrıca sorunun kaynağını ilgililere açıklamak da bir sorumluluktur.

Bir sistemin kullanımı sırasında ortaya çıkan bir sorunu araştırmak ile ilgili sorumluluğa **edilgen sorumluluk** adı verilmektedir. Biraz önce değindiğimiz gibi önemli olan sorun oluşturabilecek şeyleri üretim sırasında görebilmek ve gerekli önlemleri almaktır. Ayrıca sorun oluşturabilecek kısım ile ilgili bilgileri üst yönetime iletmek gerekir. Üretim aşamasında görev alanların sorumlulukları **etken sorumluluk** olarak tanımlanır.

Hata Kaynakları

Üretim Hatası: Üretim sırasında bilerek ya da bilmeyerek yapılan yanlışlardır.

Yanlış Karar: Sorun çıkarabilecek bir parça veya yöntemi bilerek uygulamak veya uygulamak hatadır.

- Bu tür hataların genellikle yetkili yöneticiler tarafından yapıldığı görülmektedir.

Öngörü: Üretim sırasında üretim hatası veya yanlış karardan kaynaklanan bir durum olmasa bile ürünün kullanılması sırasında ortaya çıkabilecek sorunlar olabilir. Bu tür olası sorunları öngörebilmek belli bir deneyim gerektirir. Yaşanan kötü olaylar edilgen sorumluluk gereği incelendiğinde deneyimsizlikten kaynaklanan hatalara rastlanmaktadır.

Eylem Özgürlüğü: Ürünün kullanılması sırasında bazı noktalarda uygulayıcının karar vermesi gerekir.

- Karar verme, önündeki seçeneklerden birini seçmek anlamındadır. Bu noktada ürünü kullanan yetkili karar verme özgürlüğüne sahiptir. Verdiği kararın sonuçlarına bağlı olarak sorumludur

Teknik Erekler

Mühendisler genellikle yeniliğe açık kişilerdir. Özellikle genç mühendislerin bu tür ereklarının olması doğal karşılanmalı hatta desteklenmelidir. Çoğu buluşların mühendislerin ereklarının sonucu olarak gerçekleştirildiği bilinmektedir. Ereklarına ulaşmak için hayatını tehlikeye atanlar bile olmuştur.

Tek kişilik buluşların dönemi geçmiştir ve günümüzde takım çalışmaları yapılmaktadır. Takım içinde heyecanlı mühendislerin olması doğaldır. Bu heyecanlı mühendislerin erekları deneyimli mühendisler tarafından değerlendirilmelidir.

Salt bireysel heyecanı için projenin içeriğini değiştiren bir mühendis etik olarak doğru davranıyor sayılamaz.

Kuruluş içinde çalışanların bazıları diğer çalışanlara göre daha etkin konumdadır. Örneğin yöneticiler ve kuruluş sahipleri etkin kişilerdir. Bazı kişiler, bazı konularda uzmandırlar ancak yetkileri kısıtlıdır. Bir projenin başarıya ulaşabilmesi için etkin kişilerin uzman kişilerin uzmanlıklarını da değerlendirerek kararlar alması gerekir. Özellikle etkin kişilerin, etkinliklerini kullanarak projeyi yönlendirmesi etik bir davranış değildir.

Toplumsal Bağlam

Her ürün üretilirken toplum sağlığı göz önünde bulundurulmalıdır. Üretilecek ürünün kendisi veya türevleri toplum için zararlı sonuçlara neden olabilir.

Kimyasal madde, silah üretimi, patlayıcı üretimi gibi konuların toplum için yararlı mı yoksa zararlı mı oldukları her zaman tartışılmaktadır. Bazı mühendisler, yüksek erek içgüdülerinin esiri olarak yaptıkları araştırmaların, tamamladıkları ürünlerin nerede ve ne amaçla kullanılacağını düşünmezler.

Bilişim sistemlerinin ilk bakışta topluma zarar verebilecekleri düşünölemeyebilir. Ancak bilişim uygulamalarının bir bomba kadar etkili olduğu hatta bazılarının çok daha güçlü olduğu günümüzde yaşanarak görölmektedir. Topluma zarar verecek bazı çalışmalardan örnekler:

- Bir ülkenin elektrik dağıtım sisteminin yönetimini izinsiz olarak ele geçirecek bilişim sisteminin oluşturulması.
- Genelağ hizmet sağlayıcısının iletlediği e-postaların içeriklerini okuyup değeriendirmek üzere program hazırlaması.
- Hava yolu trafik sistemini ele geçirecek bir yazılımın hazırlanması.
- Şehir içi trafik sistemini ele geçirecek bir yazılımın hazırlanması.

Bir mühendis **"ben işimi yaparım, gerisi beni ilgilendirmez"** diyemez.

Mühendisler ve Yöneticiler

Bir kuruluş içinde yöneticiler mali işlerden sorumlu kişiler ve mühendisler birlikte çalışırlar. Bu değişik sınıf çalışanların kuruluş içindeki etkinlik ve yeterlilikleri farklıdır. Mühendisler sistem tasarlama ve gerçekleştirme konusunda uzmandırlar. Bu nedenle kuruluş içinde üretim yapan sınıf olarak görülürler. Yöneticiler değişik meslek gruplarından gelebilirler, mühendis kökenli olabilecekleri gibi sosyal bilim kökenli de olabilirler. Mali konulardan sorumlu kişiler doğal olarak bu konularda eğitim görmüş olurlar.

Yönetici kümesinde yer alanlar mühendislik alanından gelmiyorlar ise mühendisler ile zaman zaman anlaşmazlığa düşebilirler.

Bir kuruluşta yetki, dolayısıyla etkisi olan kişiler mühendislerin yetkinliklerini dikkate almak zorundadırlar. **Yönetici benim; benim dediğim yapılacak** mantığı çok büyük zararlara neden olabilir. Kuruluş içinde herkes yetkisini, birikimini ve yeteneğini bilerek çalışmalı ve karar vermelidir. Bu kurala **görev paylaşımı** adı verilmektedir.

Günümüzde mühendis kökenli yöneticiler, belli iş kollarında görev almaktadırlar. Mühendis kökenli yöneticilerin görev yaptığı kuruluşlarda yönetici ve mühendis çatışmalarının daha az olduğu söylenebilir.

Bilgisayar, Bilişim ve Yazılım Mühendisleri İçin Etik İlkeleri

Bilgisayar, bilişim ve yazılım mühendisleri için etik kuralların tanımlandığı bir temel kaynak IEEE-CS ve ACM tarafından hazırlanmıştır. Bu kaynaklarda değinilen temel konular:

Amaç: Yazılım mühendislerinin uymaları gereken sorumluluk ve etik kuralları açıklamak üzere hazırlanmıştır.

Yazılım mühendislerinin mesleklerinin saygın bir meslek olmasını sağlamak amacıyla projenin tüm aşamalarında (kavram geliştirme, gereksinimleri belirleme, çözümleme, tasarım, gerçekleştirme, sinama, uygulamaya alma ve bakım) sorumluluklarını bilmeleri ve etik değerlere göre hareket etmeleri istenmektedir. Bir mühendis sorumluluğı olarak halkın refahı, güvenliğı ve sağığına öncelik vererek aşağıdaki sekiz ilkeye bağılı kalmaları istenmektedir:

- 1. Kamu:** Kamu çıkarlarına uygun davranmalıdır. Bu nedenle yaptığı işin tüm sorumluluğunu üstlenmelidir.
- 2. Müşteri ve İşveren:** Kamu çıkarına ters düşmemek koşulu ile müşteri ve işverenin çıkarına uygun davranmalıdır.
- 3. Ürün:** Geliştirilecek ürünün kalitesinin ulaşılabilir en üst düzeyde olması hedeflenmelidir.
- 4. Yargı:** Yargıları tutarlılık ve bağımsızlık ilkesine uygun olmalıdır.
- 5. Yönetim:** Yöneticiler yazılım geliştirme ve bakım ile ilgili yöntemlerine uygun çalışmayı benimsemeli ve etik kurallara uymalıdır.
- 6. Meslek:** Mesleğinin ününü toplumun çıkarlarını sağlayacak biçimde yükseltmelidir.
- 7. İş arkadaşları:** Meslektaşlarına karşı adil ve destekleyici olmalıdır.
- 8. Özü:** Yaşam boyu öğrenmeyi benimsemeli ve mesleğı ile ilgili etik değerlerini geliştirmelidir.

Meslek Etiği Temel İlkeleri

Adalet: Tüm insanların özgürce, çok yönlü gelişmesi, eşit hak ve sorumluluğu paylaşması olarak tanımlanır. Yöneticiler kuruluş içinde görevleri, yükümlölükleri ve sorumlulukları adil biçimde dağıtmakla yükümlüdürler.

Eşitlik: Eşitlik dürüstlük ve adalet kavramları ile bütünleşmiş bir kavramdır. Bir kuruluş içinde yararların, sıkıntıların ve hizmetlerin eşit dağıtılması beklenir.

Dürüstlük ve Doğruluk: Etik davranış, başkalarına karşı dürüst olmayı gerektirir.

Tarafsızlık: Yöneticiler iş arkadaşlarına karşı yansız davranmak zorundadırlar.

Sorumluluk: Belirli bir görevin istenilen nitelik ve nicelikte yerine getirilmesi olarak tanımlanır.

Bağlılık: Yöneticiler ve çalışanlar mesleklerine bağlı olmalı, mesleklerinde gelişme ve ilerlemeye istekli olmalıdırlar. Bu amaçla mesleklerine ilişkin toplantılara, meslek içi eğitimlere katılmalı ve yayınları izlemelidirler.

Sevgi: Sevgi, başkasının yetiştirme ve gelişmesi için istek duymayı gerektirir. İş arkadaşları arasında sevgi oluşması birlikte gelişmeyi sağlar.

Hoşgörü: İş arkadaşları ile etkileşirken kendini onun yerine koymak böylece hoşgörlöl olmak birlikte çalışma için önemlidir.

Saygı: İş arkadaşlarına karşı, insan oldukları için saygılı olmak gerekir.

Tutumluluk: Kuruluş kaynaklarını en verimli şekilde kullanmak, diğer bir deyişle tutumlu olmak gerekir.

Açıklık: Kişiler arası iletişimde açıklık ilkesi benimsenmelidir. Sözlü ve yazılı görüşler açık biçimde ifade edilmelidir. Yöneticilerin açık davranabilmeleri için eleştiriye açık olmaları gerekir. Eleştiriler amaçlı, yansız, çıkarsız ve kişiye özel olmalıdır.

Emeğin Hakkını Ödemek: Çalışanın verdiği hizmet emektir. Emeğin hakkı, kuruluş tarafından mutlaka ödenmelidir ve ödenen miktar emek ile orantılı olmalıdır.

Yasa ve Etik Dışı Emirlerle Karşı Gelme: Yöneticinin verdiği emirler yasalara ve etik kurallara ters ise çalışanın buna karşı gelme ve direnme hakkı vardır.

Etik Olmayan Davranışlar

İş kalitesini önemsememek.

Ürün sorumluluğunu ve güvenliğini önemsememek.

Kurum varlıklarını kötü biçimde kullanmak.

Görevi ihmal etmek.

İş yerinde ayrımcılık yapmak.

Çalışanlara eşit davranmamak.

Kurumun olanaklarını kişisel amaç için kullanmak.

Özel yaşama müdahale etmek.

Rüşvet istemek veya vermek, hediye almak ve ağırlamak.

Yanlış bilgilendirmek ya da bilgi saklamak.

Belge ve raporlarda çıkar amaçlı değişiklik yapmak.

Yetkisini kötüye kullanmak

Yetkililerle etik dışı ilişki kurmak.

Çıkar çatışmalarına girmek.

İş arkadaşlarını yıldırmak, korkutmak.

İş arkadaşlarını sömürmek.

İş yerinde hırsızlık yapmak.

Ticari ya da mesleki sırları sızdırmak.

Rakiplerle ilgili bilgilerin toplanmasında etik dışı yöntemler kullanmak.

İş arkadaşları hakkında yalan ve karalayıcı söylemde bulunmak.

Kurumdakilere karşı hakaret ve kaba sözler söylemek.

Cinsel tacizde bulunmak.

Bilgisayar Etiğinin On Emri

(The Computer Ethics Institute, Washington, DC)

1. Bilgisayarı diğer insanlara zarar vermek için kullanma.
2. Başkalarının bilgisayar çalışmalarını engelleme.
3. Başkalarının bilgisayar dosyalarını araştırmaya kalkma.
4. Bilgisayarı hırsızlık amacıyla kullanma.
5. Bilgisayarı yalancı tanıklık için kullanma.
6. Parasını ödemediğin yazılımı kopyalama ve kullanma.
7. Başkalarının bilgisayar kaynaklarını izin almadan veya gerekli ödemeyi yapmadan kullanma.
8. Başkalarının telif çalışmalarının üstüne konma.
9. Yazdığın programın veya tasarladığın sistemin sosyal sonuçlarını düşün.
10. Bilgisayarı her zaman insanları düşünerek ve insanlara saygı göstererek kullan.

Davranışların Etik Açıdan Yargılanması

Etik kuralları çiğnemenin değişik nedenleri olabilir, örneğin:

- Hırs: Meslek hırsı, rakiplerinin önüne geçme hırsı, para kazanma hırsı,
- Yönetim erkini elinde bulundurma isteği,
- Deneyim eksikliği,
- Bencillik,
- Teknik yetersizlik,
- Yasaları, yönetmelikleri ve ölçünleri bilmeme,
- Bir oyun kuruluş veya kişinin korunması amacıyla gizlenmesi, gizlemek için tanıklara menfaat sağlanması,
- Siyasi görüş

Bir yöneticiye, mühendise veya uygulamacıya o anda karşılaştığı durum hakkında vereceği kararın etik olup olmadığını sınamak için aşağıdaki sorulara yanıt vermesi önerilmektedir:

1. Doğru mu?: Verilecek kararın doğru olmadığına ilişkin sorudur.
2. Adil mi?: Verilecek kararın adil olup olmadığına ilişkin sorudur.
3. Verilecek karardan birisi zarar göreceksen bu kimdir?: Bu soru faydacılık etiği kavramına uygun bir sorudur.
4. Eğer verdiğiniz karar basında ön sıralarda yer alırsa kendinizi rahatsız hisseder misiniz ?
5. Aldığınız karar çevrenizdeki yakınlarınızı rahatsız eder mi?
6. Karar nasıl görünüyor?

Çalışanların Etik Olmayan Davranışları

Bir kişi işe alınırken bu kurallar yazılı olarak verilmeli ve *okuyup anladım* şeklinde imzalaması istenmelidir.

Ayrımcılık

Kayıрма

Rüşvet

Yıldıрма

Savsaklama

Sömürü

Bencillik

Şiddet ve Saldırganlık

Hakaret ve Küfür

Cinsel Taciz

Yetkiyi Kötüye Kullanma

Dedikodu

Karalama

Yöneticiler ile İlişki

Bilgi Çalmak ve Sızdırmak

Bomba Yerleştirme

Kötülemek

Savurganlık

Kurumsal Etik

Kurum ve Kuruluşlar

Ahlak ve etik kavramları uzun dönemler sadece insanlar için düşünülmüş ve geliştirilmiş, kurum ve kuruluşların da etik kuralları olması gerektiği düşünülmemiştir. Bunun nedeni toplumsal gelişmelerle açıklanabilir.

Ülkelerin sultan veya krallar tarafından yönetildiği dönemlerde baştaki kişinin davranışları sorgulanamadığından etik davranması beklenmezdi. Günümüzde benzer biçimde yönetilen ülkeler için bu durum hâlâ geçerlidir. Demokrasinin gelişmesine koşturak olarak kurumlar ve kuruluşlar oluşmaya başlamıştır.

Dilimizde hizmet vermek amacıyla düzenlenmiş yapılar için iki sözcük kullanılmaktadır: kurum ve kuruluş. Bu iki sözcüğün dilimizdeki anlamları tanımlanmaktadır:

- **Kurum:** Genellikle devletle ilişkisi olan yapı veya birlik, müessese.
- **Kuruluş:** Topluma hizmet, üretim, tüketim amaç ve görevleriyle kurulan her şey.

Kurumların Etik Olmayan Davranışları -I

Banka Batıyor Söylentisi: 1992 yılında bir özel banka yüksek faiz getirisi reklamı ile halktan önemli miktarda döviz mevduatı toplamıştır. Bir süre sonra ortalıkta bankanın batmakta olduğu yönünde söylentiler dolaşmaya başlamıştır. Bu söylentilerin üzerine mevduat sahipleri bankaya hücum etmişler ve hak ettikleri faizi almaktan vaz geçmişlerdir.

Borsada Oynama: Dünya borsalarında bazı kişi ve kuruluşların hisse senetlerinin değerlerinin düşmesini bilinçli biçimde sağladığı, ardından düşük fiyatlı hisseleri topladığı haberlerini sık sık okumaktayız.

Müşteri Kimlik Bilgileri: Ülkemizin perakende pazarının tanınmış bir firması müşteri ilişkilerini geliştirmek amacıyla firmaya özel bir kart üretmiş ve 1,5 milyon müşteri edinmiştir. Bu altyapıyı geliştiren firma kart sistemini bir süre kullandıktan sonra müşteri bilgileri ile birlikte bir bankaya 75 milyon ABD dolarına 2002 yılında satmıştır.

Ticari Hırs: Ülkenin koyduğu ticaret yasağını ticari hırs nedeniyle dolaylı biçimde aşan firmaların olduğu belirlenmiştir. Bu tür firmaların davranışları hukuka ters olduğu gibi etik açısından da yanlıştır.

Kurumların Etik Olmayan Davranışları-II

Ölçme Düzenini Yanıltma: Dünyanın önde gelen Alman otomobil üreticilerinden birisi ürettiği araçların zararlı gaz salımını düşük göstermek üzere geliştirdiği zararlı gaz salımını ölçen sistemi yanıltmaya yönelik dizge 2016 yılında ABD'de fark edilmiştir. Bu olay dünyada büyük çalkantılara neden olmuştur. Hukuk açısından da yanlış olan bu davranış 15 milyar ABD doları gibi büyük para cezası ile cezalandırılmıştır. Gerçek ortaya çıktıktan sonra üretici firmanın genel müdürü görevini bırakmak zorunda kalmıştır. Bu olay dizel motorlara olan ilginin de dünya genelinde azalmasına neden olmuştur.

Bir Seferlik Vergiler: Ülkemizde yaşanan bazı üzücü olaylardan sonra hükûmetler geçici vergiler koyarlar. Vatandaşlar bu vergilerin yaşanan olayın acılarını sarmaya yönelik olduğunu düşünür ve vergiyi kabullenirler. Bu vergi uygulamaya konulduktan yıllar sonra yaşanan olayın yaraları sarıldığında bile vergi alınmaya devam eder. Vatandaşların konmuş olan bir vergiyi kaldırma yetkileri olmadığından sadece konuyu belli ortamlarda dillendirmeye çalışırlar. Aslında bu tür uygulamalar etik açıdan yanlıştır ve kamu kurumlarının bu tür hataları yapmamaya özen göstermeleri beklenir.

Kurumlar

Kamu kurumlarını kendi içlerinde sınıflandırabiliriz:

- Doğrudan hükûmete bağlı kurumlar: Maliye, Nüfus İdaresi vb.
- Kamunun ortağı olduğu kuruluşlar: Kamu bankaları, hava yolu şirketi, hastaneler vb.
- Yarı özerk kuruluşlar: Üniversiteler vb.
- Belediyeler

Kurum Kuralları: İster kamu ister kamu dışı kurum olsun kurumun çalışmasını düzene sokabilmek amacıyla kendi kurallarını düzenlerler. Bu kurallar;

- Kurumun hizmet politikası
- Hizmetle ilgili yönergeler
- Çalışanların görev ve sorumlulukları
- Başarılı elemanların ödüllendirilmesi ve başarısızların kınanması usulleri
- Kurum etik kuralları
- Etik kuralları çiğneyenlere uygulanacak cezaları ve
- İşe alma ve işten çıkarma kurallarını içerir.

Kurumların Görev ve Sorumlulukları

Zorunluluk: Bir kurumun yapmakla yükümlü olduğu davranışlardır. Doğru, dürüst ve adil olmak kurumlar için olmazsa olmaz davranış biçimleridir. Görevi gereği topluma vermesi gereken hizmetler kurumun zorunlu vermesi gereken hizmetlerdir. Bu hizmetleri vermekten kaçınamaz, hizmetleri topluma vermesi bir iyilik değildir. Kurum yöneticileri çalışanlarına kurumun zorunluluklarını öğretmeli ve içselleştirmelerini sağlamalıdır. Hata yapan çalışanları uyarmalı, gerektiğinde cezalandırmalıdır.

Sorumluluk: Kurumlar verdikleri her hizmetten dolayı sorumluluk taşırlar. Verdikleri hizmeti neden ve nasıl verdikleri konusunda topluma bilgi vermelidirler. Verdikleri hizmetlerde olabilecek yanlışlık ve eksikliklerin sorumluluğunu üstlenmelidirler. Sorumluluk bilinci olan bir kurum verdiği hizmetlerin toplum tarafından yargılanacağını bildiği için hizmetlerini daha düzgün sürdürmeye çalışacaktır. Kurumun sorumlulukları kurumdaki her çalışana öğretilmeli ve sorumluluk bilinci oluşturulmalıdır. Kurumun toplumla ilişkisini sağlayan kişilerin bu bilince erişmelerine özellikle gayret gösterilmelidir. Kurum sorumluluk bilincini topluma karşı gösteremeyenler uyarılmalı, gerektiğinde cezalandırılmalıdır.

Özen: Bir kurumun topluma vereceği hizmetlerin özenli bir şekilde hazırlanmış olması gerekir. Verilen hizmetlerde hata ve eksikler olabilir. Ancak hizmeti verme sırasında gösterilecek özen bu hataların etkisini azaltabilir. Kurumun dışı bakan yüzü insan olduğuna göre hataların olması olağan karşılanabilir. Hizmetlerin veriliş biçiminin kurum içinde özenle hazırlanması bireysel hatalarına indirecektir. Hizmetleri veren kişilerden özensiz davrananlar uyarılmalı gerekirse cezalandırılmalıdır.

Kınama ya da Ödüllendirme: Topluma güzel hizmet veren kurumlar toplum tarafından övülürken kötü hizmet verenler kınanacaktır.

Kurumların Topluma Karşı Sorumlulukları

Topluma verilen hizmetlerde insan hakları, demokrasi ve saygıya öncelik vermek.

Din, dil, ırk, her türlü inanç, cinsiyet farklılığı, coğrafi ayırım gözetmeden hizmetleri eşit olarak sunmak.

Verdiği hizmeti bir iyilik değil görev olarak kabul etmek.

Vatandaşlara karşı adil, dürüst ve iyi niyetle davranmak. Böylece kurumun toplumdaki saygınlığını artırmak.

Vatandaşlar ile olan ilişkilerinde sevgi ve saygıyı her zaman sürdürmek.

Vatandaşlara karşı her zaman hoşgörölü davranmak.

Hizmet kalitesini artırmak üzere iyileştirmeler yapmak. Bu amaçla hizmetleri yerinde ve zamanında etkili biçimde vermek. Bu nedenle hizmetleri sadece vermiş olmakla yetinmeyip daha iyi verilmesini sağlayacak yöntem ve yordamlar geliştirmek.

Çıkar çatışmalarından kaçınmak.

Kamuya karşı saydam olma ve gerektiğinde bilgi ve hesap vermek.

Kamu kaynaklarını tutumlu kullanmak.

Kurumların Kurum İçi Sorumlulukları

Verdiği hizmetlerin kalitesini artırmak üzere çalışmalar yapmak. Bu amaçla araştırmalarda bulunmak. Çalışanlarının eğitim, bilgi ve görgü düzeyini yükseltmeye çalışmak.

Kurumda sorumluluk bilincini oluşturmak ve bunu çalışanlarına içselleştirmek.

Kurum içinde adalet, eşitlik, özgürlük, dürüstlük, güvenilirlik, saygı ve hukuk kurallarını yerleştirmek.

Kurumda çalışanlar arasında sevgi ve saygı ilişkisini kurmak. İş arkadaşlarının gelişmesi için istek duymalarını sağlamak.

Kurum çalışanlarına hoşgörölü davranmak, insanların birbirlerinden farklı duygu, düşünce, davranış, tutum, eylem biçimleri olduğunu kabul etmek.

Kurum çalışanlarının kurum kaynaklarını en verimli biçimde kullanmalarını sağlamak.

Kurum çalışanlarına değer vermek, kişiliklerin özgürce ve eksiksiz olarak geliştirilmelerine olanak sağlamak.

Üstlerin aslarına, asların da üstlerine karşı açık sözlü olmalarını sağlamak.

Çalışanlara yetenekleri ile uyumlu iş ve yükler vermek.

Çalışanların emeklerinin karşılığını, verdikleri emek ile orantılı olacak biçimde ödemek.

Astlar ve üstler arasındaki ilişkileri kurum kuralları ve genel toplum kuralları gözetilerek düzenlemek.

Çalışanların çıkar çatışmasına engel olmak.

Çalışanların hediye alma ve menfaat sağlamalarına engel olmak.

Kamu Kurumları İçin Etik -I

Kamu kuruluşlarının uyması gereken evrensel etik kurallar bazı kurumlar tarafından yayımlanmaktadır. Bu yayınlardan birisi TBMM Başkanlığı tarafından yapılmıştır . Diğer bir çalışma T.C. Başbakanlık Kamu Görevlileri Etik Kurulu tarafından hazırlanan etik rehberidir. Bu yayında ilk olarak etiğin ne olduğu anlatılmakta ardından meslek etiği ve kamuda uygulanması gereken etik kurallar.

Adalet: Adalet, eşitlere eşit davranmayı içerir. Kurum açısından adalet personele, kuruma katkıları oranında haklarını; kurallara aykırı davranışları oranında da ceza verilmesidir.

Eşitlik: Yararların, sıkıntıların, hizmetlerin dağıtılmasında uygulanacak sınırları belirtir. Eşitlik, dürüstlük ve adalet kavramları ile bütünleşmiş bir kavramdır.

Dürüstlük ve Doğruluk: Dürüstlük, doğruluğu içerir ama ondan farklı bir kavramdır. Doğruluk gerçeği söylemek, yani sözlerimizi gerçeğe uydurmaktır. Dürüstlük ise gerçeği sözlerimize uydurmak, yani sözümüze bağlı kalmak ve beklentileri gerçekleştirmektir.

Tarafsızlık: Tarafsızlık ya da nesnellik insanın bireyleri ya da nesneleri oldukları gibi görebilmesi ve bu görüntüyü bireyin kendi istek ve korkuları ile oluşturduğu görüntüden ayırabilmesidir.

Sorumluluk: Belirli bir görevin istenilen nitelik ve nicelikte yerine getirilmesi olarak tanımlanır. Genellikle iki tür sorumluluk vardır. Bunlardan birincisi üstlere hesap vermeyi içeren “sorumlu olma”dır. İkincisi ise bir işi yapmayı üstlenmek anlamına gelen “sorumluluk alma”dır.

İnsan Hakları: İnsanın insan olma özelliği nedeniyle sahip olduğu; dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez nitelikte kişiliğe bağlı haklardır. İnsan haklarını iyi anlamak ve bireylerin bu haklarına saygılı olmak bir görevlinin mesleki değerleri arasında öncelikle yer alması gereken unsurdur.

Kamu Kurumları İçin Etik -II

Hümanizm: Hümanizm insanın çok yönlü yetişmesini, özgürce etkinlikte bulunmasını, yaratıcı güçlerini ve yeteneklerini kullanabilmesini amaçlayan, insan toplumunun gelişmesine ve insan soyunun daha da yetkinleşmesine ve özgürleşmesine yönelik düşünce ve çabaların bütünü olarak tanımlanmaktadır.

Bağlılık: Çalışanların kuruma bağlılıklarını sürdürmeleri ve kurumda kalmak istemeleri olarak tanımlanır.

Hukukun Üstünlüğü: Hukuk düzeninin toplumda egemen kılınmasıdır.

Sevgi: İnsanın kendisiyle ve başkalarıyla yaratıcı bir ilişki kurması demektir. Sevgi sorumluluğu, ilgi ve bakımı, saygı ve bilgiyi, başkasının yetiştirme ve gelişmesi için istek duymayı gerektirir.

Hoşgörü: Hoşgörü insanı, insanlığı anlamak, bilmek, saygı duymaktır. İnsanların birbirlerinden farklı duygu, düşünce, davranış, tutum, eylem biçimleri olduğunu kabul etmektir.

Saygı: Saygı bir insanı olduğu gibi görebilme yetisini ve onu özgün bireyselliği içinde fark edebilmektir.

Tutumluluk: Kurumu amaçlarına uygun olarak yaşatmak, kurumdaki insan ve madde kaynaklarını en verimli biçimde kullanmakla gerçekleşir.

Demokrasi: Demokrasi insana bir değer olarak önem veren ve insan kişiliğinin özgürce ve eksiksiz olarak geliştirilmesine olanak sağlayan bir yönetim biçimidir.

Kamu Kurumları İçin Etik -III

Olumlu İnsan İlişkileri: Yönetimde olumlu insan ilişkileri hem amaçlanan üretimin gerçekleştirilmesi hem de personelin doyumunun sağlanması açısından gereklidir. Bu anlamda yönetimde insan ilişkileri insanlar için insanlarla birlikte etkili biçimde çalışabilme becerisidir. Sağlıklı insan ilişkileri için bireylerin yetenek ve güçleri kadar zayıf yanlarının ve gereksinimlerinin neler olduğunun anlaşılması gerekir.

Hizmet Standartlarının Yükseltilmesi: Tüm kamu görevlilerinin en önemli görevlerinden biri de yurttaşlara sunulan hizmetlerin kalitesini yükseltmek, yerinde ve zamanında etkili hizmet sunabilmek olmalıdır. Bunun için yalnızca verilen işin yapılması değil, bu işlerin en iyi biçimde nasıl yapılabileceği konusunda yaratıcı bir yaklaşım içinde olmak da gerekmektedir.

Açıklık: Üstlerin aslarına, asların da üstlerine karşı açık sözlü olmaları gerekir.

Hak ve özgürlükler: Özgürlük kavramı bireyin bir şeyi yapma ya da yapmama serbestliğidir. Hak kavramı ise özgürlükten daha geniş bir anlam taşır. Bu terim yalnızca serbest olmayı değil, bunun yanı sıra devletten ya da toplumdan bazı istemlerde bulunmayı da içerir.

Emeğin hakkını verme: Emek, çalışanın harcadığı kafa ve kol gücüdür. Çalışanın emeğinin karşılığı kurumun yapacağı ödeme ile verilir. Ödeme çalışanın üretim için kuruma harcadığı emekle yarattığı değer artışından hak ettiği değerin kendisine döndürülmesidir.

Yasa dışı emirlere karşı direnme: Hukuk açısından suç sayılan emirlerin yerine getirilmemesi konusunda kamu görevlileri kesin bir tavır içinde olmalıdırlar. Verilen emrin hukuka aykırı olduğu kanısına varan görevlinin, bu aykırılığı üstüne bildirmesi ve emrin yazılı bir şekilde kendisine verilmesini sağlaması gerekir. Böylece hukuka aykırı emir veren üstün, bu emrin verilmesinden veya yerine getirilmesinden doğan sorumluluğu üstlenmesi sağlanır.

Kurumlar için Örnek Etik Kurallar

Belediyelerimizin yayımladığı etik ilkeler birbirine çok benzemektedir, aşağıda bir örneği verilmiştir:

- Her zaman yüksek etik standartları izlemek, kamu yararı doğrultusunda halkın devlete ve kamu görevlilerine olan güvenini artırmak için çalışmak.
- Görevini yerine getirirken, kamu kaynaklarını elde ederken ve kullanırken, dışarıdan mal ve hizmet satın alırken yazılı kurallara, etik ilke ve değerlere uygun davranmak.
- Meslektaşlarına ve hizmetten yararlananlara içten saygı göstermek, tarafsız ve adil davranmak.
- Meslektaşlarının ve hizmetten yararlananların görüşlerini dikkate almak ve karar alma sürecine onları da katmak.
- Meslektaşlarının yaptıkları iyi işleri takdir etmek ve duyurmak.
- Kamu görevini ve kaynaklarını kişisel çıkar için kullanmamak, akraba, eş, dost ve yakınlarını kamu hizmetlerinden ayrıcalıklı olarak yararlandırmamak.
- Olası ve gerçek çıkar çatışmaları konusunda dikkatli olmak, kendini ve yakınlarını çıkar sağlayabileceği durumlardan uzak tutmak.
- Davranış ve kararlarından doğacak sonuçların sorumluluğunu üstlenmek.
- Mal bildiri formularını zamanında, eksiksiz ve doğru bir şekilde doldurmak, mal varlığında artış olması durumunda, bunu zamanında bildirmek.
- Kamu görevinin dışında gelir getirici bir işte çalışmamak.
- Görev yaptığı kurumla bağlantısı olan kişi veya firmalarla özel iş ilişkisi içine girmemek.
- Görev yapılan kurumla iş, hizmet veya çıkar ilişkisi içinde bulunanlardan hediye almamak, kendisine sunulan burs, seyahat, ücretsiz konaklama ve yemek gibi olanaklardan uzak durmak.
- Özel işlerini mesai saatleri içerisinde yapmaktan kaçınmak.
- Davranışları etik ilkelere uymayan diğer kamu çalışanlarını uyarmak, sonuç alamaz ise durumu yetkili mercilere bildirmek.

Kuruluşlar

Kuruluşlar belli bir hizmet veya ürünü müşterilerine sunmak amacıyla kurulan yapılardır. Kuruluşlar belli bir sermaye ile kurulurlar. Sermayeyi yatıranların beklentisi kâr etmektir. Dolayısıyla kuruluşların temel hedefi gelir ve buna bağlı olarak kâr sağlamaktır. Söz konusu olan kuruluşların çok sayıda çalışanı olduğunu varsayıyoruz.

Bir kuruluşun iç düzeni kuranların kararına kalmıştır. Ancak günümüzde kuruluşların da kamu kurumlarına benzer biçimde yapılandıklarını görüyoruz. Her kuruluşun tepesinde bir genel müdür bulunur. Genel müdürün yardımcıları belli konularda uzman kişilerden seçilir.

Kuruluşlar doğaları gereği müşterilerine hizmet veya ürün sunarlar. Dolayısıyla kuruluşun sermayesini sağlayan ortaklara karşı ve müşterilere karşı sorumlulukları vardır. Her iki yöndeki sorumluluğu da başarıyla sürdürmek zorundadırlar. Müşterileri memnun edemezlerse hizmet veya ürün satıp para kazanamazlar. Para kazanamazlar ise ortaklara kâr payı dağıtamazlar.

Kuruluşların Görev ve Sorumlulukları

Zorunluluk: Bir kuruluşun yapmakla yükümlü olduğu davranışlardır. Doğru, dürüst ve adil olmak kuruluşlar için temel davranış ilkeleri olmalıdır. Kuruluş amacına uygun olarak müşterilerine hizmet vermek ve ürün satmak birincil görevidir. Bu görevine ek olarak hissedarlarına kâr sağlaması gerekir. Bu çalışmaları yaparken iş kolu ile ilgili düzenleyici yasa ve yönetmeliklere uymak zorundadır.

Sorumluluk: Kuruluşlar sattıkları ürün ve hizmetlerden sorumluluk taşırlar. Sattıkları ürün ve verdikleri hizmetler hakkında topluma bilgi vermeleri gerekir. Bu bilgilerin doğru olması ve aldatıcı olmaması önemlidir. Sattıkları hizmetlerde olabilecek yanlışlık ve eksikliklerin sorumluluğunu üstlenmelidirler.

Özen: Bir kuruluşun topluma vereceği hizmetlerin ve satacağı ürünlerin özenli bir şekilde hazırlanmış olması gerekir. Verilen hizmetlerde hata ve eksikler olabilir. Ancak hizmeti verme sırasında gösterilecek özen bu hataların etkisini azaltabilir.

Kınama ve Ödüllendirme: Kuruluş çalışanları tarafından verilen hizmetler ve gerçekleştirilen ürünler başarılı bulunduğunda ödüllendirilmeli, hatalı bulunduğunda da kınanmalıdır.

Kuruluşların Sorumlulukları -I

Ortaklara karşı sorumluluklar

Kuruluşların sermayesini sağlayan ortaklar, tek kişi olabileceği gibi yatırımcı ortaklar ve hisse sahibi ortaklar olabilir. Her durumda ortaklar yatırdıkları paranın karşılığında kâr etmeyi beklerler. Bu beklentide olan ortaklara karşı kuruluşun sorumlulukları şunlardır:

- Hesap verme, hesapları doğru tutma,
- Bilgi verme ve
- Hisseleri ile orantılı olarak kârdan pay verme.

Müşterilere karşı sorumluluklar

Serbest pazar ekonomisinde kuruluşlar müşteri odaklı çalışmaktadırlar. Bu amaçla müşterilerine karşı şu sorumluluklarının olduğunu bilincindedirler:

- Kaliteli ürün satmak ve hizmet sunmak,
- Müşteriye karşı her zaman doğru ve dürüst olmak,
- Ürün ve hizmetleri ile ilgili bilgilendirmeleri doğru yapmak, aldatıcı bilgilerden kaçınmak.

Özellikle hizmet veren kuruluşlar (örneğin bankalar) müşterilerine ilişkin bilgilerin gizliliği konusunda sorumludurlar.

Kuruluşların Sorumlulukları -II

Sağlayıcılara karşı sorumluluklar

Kuruluşlar üretim için gerekli girdileri sağlayıcılardan elde ederler. Kaliteli bir üretim için ham madde ya da yarı mamul girişini sağlayanlar ile iyi ilişkiler kurmak ve sürdürmek önemlidir. Kuruluşun sağlayıcılara karşı sorumlulukları şunlardır:

- Sağlayıcılar ile alışverişte doğru ve dürüst olmak,
- Anlaşmaları yazılı yapmak,
- Ödemeleri anlaşmalarda belirtildiği biçimde yapmak

Rakiplere karşı sorumluluklar

Ulusal ve uluslararası piyasalarda birbirinin rakibi olan kuruluşların birbirlerine karşı saygılı ve dürüst olmaları gerekir. Bu bağlamda uymaları gereken sorumluluklar şöyledir:

- Rakip kuruluştan bilgi sızdırmaya çalışmamak,
- Rakip kuruluştaki çalışan teknik ve idari kişileri etik olmayan biçimde transfer etmemek,
- Rakip firmanın ürün ve hizmetlerini karalamamak,
- Haksız rekabetten kaçınmak.

Kuruluşların Sorumlulukları -III

Düzenleyici kuruluşlara karşı sorumluluklar

Kısaca düzenleyici kuruluş olarak adlandırdığımız kuruluşlar ulusal ve uluslararası kuruluşlar olabilir. Bunlar ürün ve hizmetlerin en iyi şekilde sunulabilmesi için uymaları gereken yönetmelik ve ölçünleri belirlerler. Kuruluşlar bu yönetmelik ve ölçünlere uymayı hedeflerler, böylece müşterilerin güvenini kazanırlar.

Bazı iş kollarında düzenleyicilerin koyduğu kurallar çok etkindir. Örneğin bir kuruluşun finans alanında çalışabilmesi için bu piyasanın düzenleyici kuruluşunun belirlediği kurallara uyması zorundur. Uymayanların çalışmaları durdurulabilir.

Devlete karşı sorumluluklar

Devletler kuruluşların uyması gereken yasaları oluştururlar. Kuruluşlar bu yasalara uymak zorundadırlar. Yasalar kuruluşun temel görev ve sorumluluklarını belirler. Bu bağlamda:

- İşveren çalışan ilişkileri,
- Müşteri ilişkileri,
- Ortaklar ile ilişkileri,
- Sağlayıcılar ile ilişkileri

yasal çerçeveye oturtulur. Kuruluşların devlete karşı en önemli sorumlulukları vergileri zamanında ve eksiksiz ödemeleridir.

Kuruluşların Sorumlulukları -IV

Ticari örgütlere karşı sorumluluklar

Ticari örgütler, kuruluşların kurdukları örgütlerdir. Bu örgütler tıpkı meslek örgütleri gibi düşünülebilir. Ticari örgütlere üye olmak kuruluşun isteğine bağlıdır. Örgüte üye olanlar örgütün tüzüklerine uygun olarak davranmak zorundadır.

Sosyal sorumluluklar

Sosyal sorumluluğa önem veren kuruluşların kazançları:

- Kuruluşun imgesinin yükselmesi,
- Marka değerinin oluşması ve değerinin artması,
- Kuruluşun toplumdaki saygınlığında artış,
- Kuruluşun güvenilirliğinde artış,
- Hisse senetlerinin değerinde artış,
- Kârlılıkta artış,
- Yeni pazarlara girme kolaylığı,
- Verimlilik ve kalitede artış,
- Rekabet üstünlüğü,
- İş birliklerinde gelişme,
- Müşteri bağlılığını artırma,
- Verimlilik ve kaliteyi artırma,
- Nitelikli iş gücü için çekim merkezi olma.

Kuruluşların Çeşitli Sorumlulukları -V

Doğaya ve Çevreye karşı sorumluluklar

İnsanların çevreye olan duyarlılıkları gün geçtikçe artmaktadır. Kamu yönetimi çevre ve doğayı korumak üzere önlemler almakta, yasalar yayımlamaktadır. Bu gelişmelere koşut olarak kuruluşların da doğaya ve çevreye zarar vermemeleri, hatta iyileştirmeleri beklenmektedir.

Çalışanlara karşı sorumluluklar

- Çalışma hakkına saygı gösterme: Çalışanlara yetenek ve yetkilerine uygun işleri vermek; çalışanların onurlarını kırarak davranışlardan kaçınmak.
- Adil ücret ödeme: Çalışana verdiği emeğinin karşılığında bir ücret verilmelidir. Eşit işe eşit ücret ödenmelidir. Çalışanın kıdemi hesaba katılmalıdır.
- Kuruluş çalışanlarına değer vermek, kişiliklerin özgürce ve eksiksiz olarak geliştirilmelerine olanak sağlamak.
- Bireyin kişisel eğitimine ve kariyerine odaklanmasını sağlamak.
- Açık iletişimi destekleme ve yönetime katılma olanağını sağlamak.
- Çalışma ortamı veya koşullarını çalışanlara göre ayarlanmak ve iyileştirmek.
- Güvenli ve sağlıklı koşullar oluşturmak.
- Çalışanları cinsel tacizden korumak.
- Çalışanların dernek (sendika) kurma ve grev yapma hakkına engel olmamak.
- Özel yaşamın gizliliği hakkına saygılı olmak.
- Çalışanlar arasında ayrımcılık yapmamak.
- Kuruluş içinde adalet, eşitlik, özgürlük, dürüstlük, güvenilirlik, saygı ve hukuk kurallarını yerleştirmek.

Kuruluşlar için Etik

Etik kurallara saygılı olan ve uygulayan kuruluşların kazançlı çıktıkları dünya genelinde yapılan araştırmalar sonunda görülmüştür. Etik kurallara göre gerçekleştirilen çalışmalarda:

- Çalışanların özverilerinin arttığı ve kuruluşa daha çok güvendikleri,
- Yatırımcıların kuruluşa olan bağlılıklarının ve güvenlerinin arttığı,
- Müşterilerin hizmet ve ürünlerden daha çok memnun oldukları, dolayısıyla kuruluşa daha çok güvendikleri

gözlemlenmiştir.

Kuruluşlar genellikle özel girişimcilerin kurduğu yapılardır. Dolayısıyla hepsinin uyması gereken etik kuralların bir merkezden hazırlanması beklenmemelidir. Ancak bazı ticari örgütler bu konularda öneriler ve öğütler vermektedir. Bu öneri ve öğütler temel alınarak kuruluş etik kuralları ve çalışanlar için davranış kuralları üretilmektedir. Kurallar geliştirilirken doğal olarak kuruluşa özgü eklemeler ve değiştirmeler yapılmaktadır.

Örnek Kuruluş Etik Değerleri -I

Temek Etik İlkeler

Kuruluş benimsediği temel etik kuralları aşağıdaki gibi sıralamıştır:

- Dürüstlük ve doğruluk değerlerinin işe yansıtılması,
- Alçak gönüllü, saygılı ve karşılıklı anlayış içinde olunması,
- Eylem ve söylemlerimizin tutarlı ve açık olması,
- Maliyet bilinci (israftan kaçınma) ve verimlilik hedefiyle çalışılması,
- Müşteri ihtiyaçlarının en iyi şekilde karşılanması,
- Misyona uygun biçimde ve vizyonu yakalamak hedefiyle çalışılması,
- Kurum aidiyeti ve kurumsallık ruhunun benimsenmesi,
- Yaratıcılığın, farklı fikirlerin, ortak aklın, takım ruhunun, olaylar karşısında esnek düşünebilmenin ve davranabilmenin teşvik edilmesi,
- Faaliyetlerin çevreye zarar vermeyecek şekilde yürütülmesi,
- İş sağlığı ve güvenliğini korumaya yönelik düzenlemelere uyma ve gerekli tedbirlerin alınması.

(Aselsan'ın Etik Değerleri örnek olarak alınmıştır)

Örnek Kuruluş Etik Değerleri -II

Davranış Kuralları

Kuruluş Çalışanları;

- Her davranışıyla; nezaket, içtenlik, karşılıklı hoşgörü ile herkesin birbirine saygılı davrandığı, açık iletişime olanak tanıyan bir çalışma ortamı oluşturur.
- İşle ilgili ilişkilerde mesleki bakış açısıyla adil ve tarafsız davranır.
- Çalışmalarında ilgili mevzuat ve Kuruluş düzenlemelerine uyar.
- Kuruluşun kurumsal kimliğini ve itibarını zedeleyecek davranışlardan kaçınır.
- Çalışma konusu nedeni ile Kuruluş dışı kurum ve bireylerle bir araya gelme durumunda kalındığında şirketi en iyi temsil edecek şekilde kıyafetine, davranışına ve görünüşüne dikkat eder.

Çıkar Çatışmalarının Önlenmesi

- Kuruluş çalışanları kuruluş ile çıkar çatışması yaratacak bir faaliyet ya da yaklaşım içine girmez.
- Kuruluş çalışanları kuruluş varlıklarını kişisel çıkarları ya da şirket içinden veya dışından herhangi biri yararına kullanmaz.
- Kuruluş çalışanlarının, Kuruluşun anlaşma yapması söz konusu olabilecek firmalar ile pazarlık sürecinde Kuruluşun olası avantajlarını zayıflatacak kişisel anlaşmalar yapması, buna neden olacak faaliyetlere girmesi veya finansal işlemler yürütmesi kabul edilemez.

Örnek Kuruluş Etik Değerleri - III

Kuruluşun Üçüncü Taraflarla İlişkileri

- Kuruluş anlaşma yapacağı kuruluşları, bayileri, iş ortaklarını, tedarikçilerini ve temsilcilerini müşterilerine en iyi hizmeti sunacak şekilde kuruluşun çıkarlarını ön planda tutarak şeffaflık ve eşitlik ilkelerine uygun yöntemlerle değerlendirir ve seçer.
- Kuruluş, tedarikçilerinden de benzer ilkeleri temel almasını bekler, bu konuda destek verir ve bu ilkelerle sürekli bir iş birliğinin sağlanacağına inanır.
- Kuruluşun tüm ticari faaliyetlerinde Kuruluşun menfaatlerinin korunması esastır. Her türlü işlemde mevcut kanun, yönetmelik ve Kuruluş düzenlemeleri çerçevesinde rekabet ortamının yaratılması gözetilir.

Armağan ve İndirimler

- Birinci derece yakınları (anne, baba, kardeş, çocuk, eş) dâhil olmak üzere Kuruluş çalışanları işi ile ilgili olarak müşteri, tedarikçi firma veya diğer üçüncü şahıslardan doğrudan ya da dolaylı olarak kuruluşun tercih ve kararlarına etki edecek nitelikteki armağanları (Asgari ücretin dörtte biri değerini aşmayan kalem, takvim ajanda gibi hediyeler hariçtir.), komisyon veya bahşiş niteliğinde para, çek, gayrimenkul veya menkul değer, indirim ve avantajları, kişisel hizmeti veya desteği, hayır amaçlı da olsa, talep ve kabul etmez. Reddedilemeyecek makamlarca sunulacak şahsi hediye ve armağanlar Kuruluş envanterine kaydedilerek muhafaza edilir.
- Yol ve konaklama ücretinin, sosyal, kültürel, sportif etkinliklere katılımın üçüncü taraflarca üstlenilmesi gerekçesiz uygun görülmez. Bu tip bir üstlenme olması hâlinde piyasada geçerli fiyata göre üçüncü tarafa ödeme yapılır veya Kuruluş tarafından karşılanması için işlem başlatılır.
- İş görüşmesi veya ortak çalışma niteliğinde olan faaliyetlerle doğrudan ilintili olan (örneğin bir toplantının saatleri içinde öğle yemeği, sonrasında tertip edilmiş bir kokteyl veya birkaç gün süren etkinliklerde bir akşam yemeği) davetler kabul edilebilir. Ziyaretlerde Kuruluşun tanıtımına katkı sağlayabilecek, mütevazı ölçülerde tanıtım malzemesi hediye olarak verilebilir.

Örnek Kuruluş Etik Değerleri - IV

Kuruluş Bilgi ve Varlıkların Kullanımı

- Kuruluş çalışanları şirketteki görevi nedeniyle sahip olduğu bilgileri ve Kuruluşun varlıklarını Kuruluş hizmetleri dışında kişisel amaçları veya bir başkasının kişisel çıkarları için kullanılmaması adına muhafaza eder. Kuruluşa, Kuruluşun müşterilerine, iş ortaklarına ve tedarikçilerine ait malları korur.
- Kuruluş varlıkları kullanılarak, herhangi bir Yönetim Kurulu Üyesine ve çalışana borç verilmez, kredi kullandırılmaz, üçüncü bir kişi aracılığıyla şahsi kredi adı altında kredi kullandırılmaz veya lehine kefalet gibi teminatlar verilmez

Kuruluşa ait Fırsatlar

- Kuruluş çalışanlarının Kuruluşun faaliyet alanlarıyla ilgili fırsatları, Kuruluş makamlarını ve olanaklarını kişisel kazanç amacıyla kullanması, Kuruluş ile rekabet içine girmesi uygun görülmez.

Gizlilik

- Kuruluş çalışanları ilgili mevzuat gereği açıklamakla yükümlü olunan veya kamuya ait bilgi hariç olmak üzere görevleri gereği öğrenmiş oldukları, kuruluşun kendisine emanet ettiği ve/veya kuruluşa ait bilgilerin gizliliğini korur. Bu bilgileri kendisi veya başkalarının kişisel kazançları için kullanmaz.
- Ücret bilgisi kişiye ait özel bir bilgidir. Çalışanın kendi ücret bilgisini diğer çalışanlarla paylaşması, diğer çalışanların ücret bilgilerini öğrenmeye çalışması veya ücretlerin gizliliği prensibine karşı herhangi bir eylemde bulunması uygun görülmez.
- Şirketin gizli bilgileri şirket içinde ve dışındaki umumi yerlerde konuşulmaz.
- Çalışanlar önceki işverenlerine ait kamuya mal olmamış gizli nitelikteki bilgi ve belgeleri Kuruluşa ya da diğer çalışanlara ifşa etmez ve diğer çalışanlardan önceki işverenlerine ait bu türdeki bilgi ve belgeleri ifşa etmesini talep etmez.

Örnek Kuruluş Etik Değerleri -V

İş Sağlığı ve Güvenliği

Kuruluş iş yerinde ve işbaşında iş sağlığı ve güvenliğini sağlar. Kuruluş çalışanları bu amaçla konulan kural ve talimatlara uygun hareket ederler ve gerekli önlemleri alırlar. Aşağıda belirtilen kurallara aykırı hareket eden çalışanlar Kuruluş Disiplin İzleci kapsamında işlem görür.

Kuruluş Çalışanları:

- İş yeri ve/veya işçiler bakımından tehlike arz eden veya yasa dışı nitelikteki eşya ya da maddenin iş yerinde bulundurulmaması için gereken önlemleri alır.
- Geçerli bir doktor raporuna istinaden bulundurulanlar hariç iş yerinde uyuşturucu, bağımlılık yapıcı, akli veya fiziksel melekeleri kısıtlayıcı ya da ortadan kaldırıcı maddeleri bulundurmaz, bu tür maddelerin etkisi altındayken iş yerinde ve iş kapsamında çalışma yapmaz.
- İş sağlığı ve güvenliği açısından görev yerinde kullanılmak üzere verilen özel iş yeri giysisini veya aksesuarını talimatlarına göre kullanır.

Resmî Kurum ve Yetkililerine Karşı Davranışlar

Kuruluş çalışanları:

- Resmî makamlar tarafından yürütülen soruşturmalara destek verir, resmî makamlar tarafından sorulan soruları doğru ve eksiksiz olarak cevaplar.
- Görevlerini yerine getirirken herhangi bir gerçek/tüzel kişiye veya kamu kurumuna rüşvet teklif etmez, almaz ve yolsuzluk yapmaz.

Örnek Kuruluş Etik Değerleri - VI

Yatırımcı İlişkileri

- Kuruluş çalışanları kamuya yapılacak her türlü açıklamada izlenecek yöntem, açıklama yapmaya yetkili kişiler Kuruluş Bilgilendirme Politikasında yer almakta olup Kuruluş Bilgilendirme Politikasındaki düzenlemelere uygun hareket eder.
- Kuruluş, yatırımcı ilişkilerinde, kurumsal yönetim ve kamuyu aydınlatma ile ilgili her türlü husus da dâhil olmak üzere sermaye piyasası mevzuatından ve Kuruluş düzenlemelerinden kaynaklanan yükümlülüklerin yerine getirilmesini gözetir ve izler.

Fikrî ve Sınai Mülkiyet Hakları

Kuruluş çalışanları:

- Yürüttüğü faaliyetler kapsamında her türlü fikrî ve sınai mülkiyet haklarına (üçüncü kişilere ait patent, faydalı model, endüstriyel tasarım, telif hakları, marka vb.) saygı gösterir.
- Kuruluşa ait fikri ve sınai mülkiyet haklarını Kuruluş düzenlemelerine uygun şekilde kullanır ve korur.
- Kuruluş iyi niyetle sorunlarını ve endişelerini bildiren çalışanların haklarını korumayı taahhüt eder ve iyi niyetli davranışlarda bulunan bu kişilere misilleme yapmaz. Ancak gerçeğe aykırı yapılan bildirim ve suçlamalar Kuruluş Disiplin İzleci kapsamında işlem görür.

Örnek Kuruluş Etik Değerleri - VII

Ayrımcılığın ve Tacizin Önlenmesi

- Kuruluş işe alma ve çalışma süreçlerinde ırk, etnik veya ulusal köken, cinsiyet veya cinsel kimlik, cinsel yönelim, yaş, din, engellilik ve yasal olarak korunan herhangi bir statüde ayırım gözetmeden çalışanlarına eşit haklar sağlar.
- Kuruluş çalışanlarının bu ilkeyi ihlal eden nitelikteki davranış ve eylemlerine tolerans gösterilmez, diğer bir çalışanı veya üçüncü kişiyi bu konularda taciz eden çalışanlar Disiplin İzleci kapsamında işlem görür.

Bezdirinin Önlenmesi

- Kuruluş çalışanları çalışana yapılan bezdiriyi görmezden gelmez, bunları yapanları koruyucu, teşvik edici, kolaylaştırıcı eylem ve uygulamalarda bulunmaz, psikolojik tacizin oluşmasını önleyici tedbirler alır.

Çevrenin Korunması

Kuruluş çalışanları:

- Türkiye ve dünya için çevre koruma bilinciyle davranır ve bu bilinci yayar.
- Çevresel tehditlere karşı önleyici yaklaşımları destekler, daha etkin bir çevre sorumluluğunun yaygınlaştırılması ve çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi için çalışır.
- Doğal kaynakları korumayı ve en verimli şekilde kullanmayı, olası çevresel etkileri, ürünlerinin tasarım aşamasından kullanım ömürleri sonuna kadar kontrol altında tutmayı, atıkları mümkün olduğunca kaynağında azaltmayı ve geri kazanmayı hedefler.

Örnek Kuruluş Etik Değerleri - VIII

Siyasi Faaliyetler

Kuruluş siyasi partiler, politikacılar ya da siyasi adayları destekleyici faaliyetlerde bulunmaz, bu kişi ve kuruluşlara bağış yapmaz.

Kuruluş çalışanları:

- Kuruluş iş yerlerinin sınırları içerisinde gösteri, propaganda ve benzeri maksatlı faaliyetleri icra etmez.
- Yerel ve genel seçimlerde istifa etmeden aday olmaz.
- Kuruluşa ait kaynakları (araç, bilgisayar, e-posta gibi) siyasi amaçlı faaliyetlerde kullanmaz.

Sosyal Sorumluluk

- Kuruluş çalışanlarını sosyal sorumluluk bilinciyle yer alacakları uygun sosyal faaliyetlerde gönüllü olmaları konusunda destekler.
- Kuruluş çalışanları dernek ya da sivil toplum girişimleri gibi kamu yararına çalışan kuruluşlarda gönüllü olarak etkinlik gösterebilir. Bu etkinlik çalışanın Kuruluştaki göreviyle ilgiliyse önceden İnsan Kaynakları Yönetimi Genel Müdür Yardımcılığı bilgilendirilir.

Sosyal Medya Kullanımı

Kuruluş çalışanları:

- Sosyal medya üzerinden ırk, etnik veya ulusal köken, cinsiyet veya cinsel kimlik, cinsel yönelim, yaş, din, engellilik ve yasal olarak korunan herhangi bir statüdeki kişi veya gruba rahatsız edici şekilde yaklaşan, taciz eden, ayrımcılık yapan, karalayan, küçük düşüren, yalan veya tehdit içerikli mesajlar yayımlamaz.
- İş gereği sahip olduğu bilgiler veya kurum içi süreçler hakkında Kuruluş harici bir sosyal medya platformunda paylaşımında bulunmaz.

Örnek Kuruluş Etik Değerleri - IX

Bilgi Teknolojisi Kaynaklarının Kullanımı

Kuruluş çalışanları:

- Müşterilere ve çalışanlara ait kişisel bilgilerin gizliliğinin korunması öncelikli hedef olduğundan bu hedefe uygun olarak konulan kural ve talimatlara uygun hareket eder, gerekli önlemleri alır.
- Çalışmaları kapsamında elde ettiği her türlü ticari, finansal, teknik ve hukuki bilginin gizliliğini muhafaza eder, bu bilgileri diğer kişi ve kuruluşlara ifşa etmez, bilgilerin iş gereği üçüncü kişilerle paylaşılmasının gerektiği durumlarda işin gerektirdiği kadar bilgi verir ve bilgilerin gizliliğinin korunması için gerekli tedbirleri alır. Kuruluş çalışanları kuruluştan ayrıldıktan sonra da görevleri nedeni ile sahip oldukları bilgi, belge, proje ve dokümanları Kuruluş dışına çıkarmaz ve paylaşmaz.
- İşlerini yaparken kullandıkları ya da oluşturdukları her türlü belgede yanlış, yanıltıcı, abartılı, makul varsayımlara dayanmayan, belirsiz veya uygun olmayan nitelikteki bilgi ve ifadeler kullanmaz.
- Güvenlik ihlaline sebep olabilecek işlemlerden kaçınır, böyle bir durumla karşılaştığında bunu kuruluş Bilgi Teknolojileri Güvenlik Yönergesi'nde açıklanan başvuru adresine bildirir.
- Sistemlerin ya da ağ iletişiminin bozulmasına neden olabilecek her türlü işlemten kaçınır.
- Kurumsal iletişimi yalnızca şirkete ait kurumsal platformlar üzerinden yürütür.
- Şirket bilgisayarları için bir yazılıma ihtiyaç duydukları durumlarda bu ihtiyaçlarını Kuruluş düzenlemelerine uygun olarak karşılar ve şirket bilgisayar kaynaklarını sadece iş amaçlı kullanır.
- Bilgi teknolojileri kaynaklarına erişimde kullanılan kişiye özel şifreler, kullanıcı adları ve benzeri tanımlayıcı bilgileri gizli tutar ve kimseyle paylaşmaz.
- Bilgi gizliliğine özen gösterir, kendilerine görev gereği verilen yetkileri sadece bu görevin icrası için kullanır ve sadece gerekli olan bilgiye erişim sağlar.

Örnek Kuruluş Etik Değerleri -X

Yasalara ve Şirket Düzenlemelerine Uyum

- Kuruluş işe alma ve çalışma süreçlerinde ırk, etnik veya ulusal köken, cinsiyet veya cinsel kimlik, cinsel yönelim, yaş, din, engellilik ve yasal olarak korunan herhangi bir statüde ayrım gözetmeden çalışanlarına eşit haklar sağlar.
- Kuruluş çalışanlarının bu ilkeyi ihlal eden nitelikteki davranış ve eylemlerine tolerans gösterilmez, diğer bir çalışanı veya üçüncü kişiyi bu konularda taciz eden çalışanlar Disiplin İzleci kapsamında işlem görür.

Kişisel ve Özel Faaliyetler

Tam zamanlı çalışanlar aşağıda belirtilen hâllerde gelir getirmese dahi ikinci veya ek meşguliyetleri, yan faaliyetleri veya boş zamanlarındaki çalışmaları için şirket düzenlemelerinde belirlenmiş süreçleri takip eder:

- Görevi yerine getirme ve mesleki çalışma performansını olumsuz etkileyebilecek faaliyetler veya işler.
- Kuruluşun ve iştiraklerinin bulunduğu veya bulunmayı planladığı faaliyetler ile çatışabilecek veya çatışıyor görünebilecek ikincil faaliyetler.
- Kuruluşa ait tesisleri veya donanımları kullanarak ya da Kuruluş bünyesinde çalışırken edinilen tecrübelerden veya uzmanlıktan yararlanarak yapılacak ikincil faaliyetler.

Uygun Olmayan Davranışların Bildirilmesi

Kuruluş Etik İlkeleri Kuruluna ve/veya AEİK üyelerine veya Etik Danışmanlara başvuruda bulunmak isteyenler buralara bildirimde bulunabilirler.

Kurum ve Kuruluşların Etik Olmayan Davranışları-I

Çalışanlara Karşı Etik Olmayan Davranışlar

Ayrımcılık: Çalışanlara önyargılı tutumlarla davranmaktır.

Kayıрма: Akrabalık veya arkadaşlık bağları nedeniyle yöneticilerin bazı kişilere kurum veya kuruluşta ayrıcalık sağlaması eylemidir.

Rüşvet: Kurum veya kuruluşta bir yetkilinin maddi beklentiyle para, mal , hediye almasına bunun karşılığı olarak verenlere çıkar sağlamasına rüşvet denir.

Yıldırma: Bir yöneticinin bir kişi veya kişilere psikolojik yollarla baskı uygulamasıdır.

Sömürü: Bir yöneticinin bir çalışanı kendi çıkarı için kullanması eylemidir.

Hakaret ve Küfür: Bir yöneticinin çalışanlarına karşı hakaret ve küfür etmesidir.

Politik Ayrımcılık: Özellikle kamu kurumlarındaki yöneticilerin çalışanlarına politik görüşlerine göre ayrımcı davranması.

Kurum ve Kuruluşların Etik Olmayan Davranışları-II

Diğer Kurum ve Kuruluşlara Karşı Etik Olmayan Davranışlar

Haksız Rekabet: Rakiplerini zor duruma sokarak haksız yolla rekabet etme biçimidir. Rakiplerinin iş almalarını etik olmayan yöntemlerle engelleme, bankalardan kredi almalarını engelleme gibi eylemler örnek olabilir.

Ürün ve Hizmetleri Kötüleme: Rakiplerinin ürün ve hizmetlerini yanıltıcı duyurularla kötüleme eylemidir.

Yönetici Transferi: Rakip firmanın önemli yöneticilerini bedel ödeyerek transfer etme eylemidir.

Bilgi Çalma: Rakip firmadan, üretim, süreç ve müşteriler ile ilgili bilgileri çalmak, bu eylem için firma içinde casus bulundurma eylemidir.

Hileli Davranışlar: Kuruluşun mali olarak batmakta olduğu bilgisini yayarak borsadaki değerini kötü niyetli olarak düşürme, böylece ortakları ve müşterileri kandırma eylemidir.

Borsada Oynama: Kurum veya kuruluşun borsada işlem gören hisselerinin değerlerini bilerek değiştirme, böylece ortakları zarara sokma eylemidir.

Rüşvet: Rüşvet vererek bir ihaleyi alma eylemidir.

Kişisel Bilgilerin Açıklanması: Çalışanların veya müşterilerin, gizli tutulması gereken kişisel bilgilerinin açık ortamlarda açıklanması eylemidir.

Müşteri Bilgilerini Satma: Kurum veya kuruluş tarafından toplanmış bilgilerin, başka kuruluşlara para karşılığı satılması eylemidir.

Ticari Hırs Nedeniyle Kandırma: Ticari hırs nedeniyle müşterilerini, ortaklarını ve toplumu yanıltmaya yönelik her türlü davranışta bulunma eylemidir.

Gerekçesi Kalmamış Vergiler: Gerekçesi artık kalmamış olan vergileri almaya devam etme eylemdir.

Eğitim, Araştırma ve Yayın Etiği

Üniversitelerin Görevleri

Üniversitelerin temel olarak üç görevi bulunmaktadır:

- **Eğitim:** Üniversite öğrencilerinin eğitilmesi ve onlara meslek kazandırılması üniversitelerin ilk görevidir. Bu görev sırasında öğrenciler ve öğretim elemanları arasında ilişkilerin olacağı açıktır. Öğrencilerin, öğrenci olmanın gereği olarak belli kurallara uygun davranmaları gerekir. Ayrıca öğretim elemanlarına karşı saygılı, sorumlu ve etik davranışlarda bulunmaları beklenir. Benzer biçimde öğretim elemanlarının da öğrencilere karşı sorumlulukları olması doğaldır. Aynı ortamda ve birlikte çalışan öğretim elemanlarının arasında kişisel ve mesleki ilişkiler her zaman olacaktır. Bu ilişkilerin belli saygı ve sorumluluk çerçevesinde yürütülmesi gerekir.
- **Araştırma:** Öğretim üyeleri eğitim dışında bilimsel araştırmalar yapmakla yükümlüdürler. Bilimsel araştırmalardaki başarıları meslekte yükselmeleri için gerekmektedir. Bu durum bazı öğretim elemanlarında hırsa neden olabilmekte ve yanlış davranışlara yöneltmektedir. Zaman içinde yanlış davranışların görülmesi bilimsel araştırmalar ve yayınlarda uyulması gereken akademik etik ilke ve kuralların belirlenmesini gerekli kılmıştır.
- **Yayın:** Bilimsel araştırma ve çalışmaların sonuçları konferans ve dergilerde yayımlanır. Bu yayınlar bir bilim insanının çalışmalarının belgesi niteliğindedir. Bilimsel yayınlarda **asırmalar**, çalışmaya katılmayanların **isimlerinin eklenmesi** veya çalışanların **isimlerinin eklenmemesi** gibi etik olmayan davranışlara tanık olunmaktadır.

Çalışanlar

Üniversitelerin çalışmasını sağlamak üzere idari personel de bulunmaktadır. Bunlar, üniversitenin idari ve mali işlerini yürütmekle yükümlüdürler. İdari personelin öğrenciler ve öğretim elemanları ile ilişkileri olmaktadır. Bu ilişkilerin karşılıklı saygıya dayalı olması beklenir. Öğrenci, öğretim üyesi ve idari personelin uymakla yükümlü olduğu ve bu yükümlülüklerini yerine getirmedikleri durumlarda uygulanacak olan cezaları belirleyen yasalar, yönetmelikler ve tüzükler bulunmaktadır. Bunları bir ülkenin yürürlüğe koyduğu yasalara benzetebiliriz. Dolayısıyla uymayanlara verilecek cezalar da bellidir.

Öğrenciler için Etik İlke ve Kurallar

Bir üniversite öğrencisinin öğretim gördüğü üniversitede öğrencilik hayatı boyunca uyması gereken yasa, yönetmelik ve tüzükler vardır. Bunlara uymadığı zaman, belirlenmiş yaptırımların uygulanacağını bilir. Bu yasa, yönetmelik ve tüzüklerde belirtilmemiş ancak öğrencinin yapmaması gereken davranışlar da olabilmektedir. Bu tür davranışlar oluşturulan heyetler veya yetkililer tarafından yorumlanmakta ve değerlendirilmektedir. Ancak doğrusu bu tür davranışlar için etik kuralların oluşturulmasıdır. Oluşturulacak akademik etik ilke ve kuralların bazıları mevcut yasa, yönetmelik ve tüzüklerde de yer almış olabilir.

Bir öğrencinin eğitim ve öğrenim hayatı boyunca özen göstermesi gereken davranışlar, etik ilke ve kurallar şu açılardan ele alınmalıdır:

- Öğrenci olarak uyması gereken etik ilke ve kurallar
- Arkadaşları ile ilişkilerinde uyması gereken etik ilke ve kurallar
- Öğretim elemanlarına karşı davranışlarında uyması gereken etik ilke ve kurallar
- Üniversiteye karşı davranışları ile ilgili etik ilke ve kurallar

Öğrenci Olarak Uyması Gereken Etik İlke ve Kurallar

Bir öğrencinin eğitim süresince uyması gereken kuralların bazıları yasa, yönetmelik ve tüzüklerle belirlenmiştir. Aslında belirtilen ve yaptırım uygulanan davranışlar etik kurallardan üretilmektedir.

•Öğrencilerin uyması gereken en önemli etik ilke ve kural, haksız elde edilen not ve derecedir. ***Haksız elde edilen her şey hırsızlığa eşittir.***

Haksız Kazanım:

- Sınavda kopya çekmek
- Ödev ve raporu kopyalamak
- Proje, bitirme ödevi ve tezi kopyalamak
- Başkalarının çalışmalarını aşırnak
- Önceki bir çalışmayı kullanmak
- Başkalarına yaptırmak
- Üzerine düşeni yapmamak
- Uydurma veri üretmek
- Naylon staj yapmak

Yanlış Davranışlar

- Başkasının yerine sınava girmek
- Etik olmayan davranışlara yöneltmek
- Eğitim ve sosyal etkinlikleri engellemek

Öğrencinin Arkadaşları ile İlişkileri-I

Öğrenciler eğitim dönemleri boyunca arkadaşları ile birlikte değişik boyutlarda birlikte olmaktadır. Arkadaşlıkları sınıf, bölüm hatta üniversite boyutunda olabilirler. İlişkileri sadece dersler ile ilişkili olmayıp sosyal konularda da olmaktadır. Üniversite kulüpleri bu tür ilişkiler için ortam sağlamaktadır. Bu tür farklı ilişkileri olan öğrencilerin aralarındaki ilişkilerde uymaları gereken etik ilke ve kuralların olması gerekir.

- **Saygılı ve adil olma:** Etiğin temel ilkeleri gereği öğrenciler birbirlerine karşı saygılı ve adil olmalıdır. Bu ilke sınıf arkadaşları arasında olduğu gibi bölüm ve üniversite arkadaşları arasında da geçerli olmalıdır. Saygı ve adil olmak tüm öğrencilerin eşit hak ve sorumluluğu paylaşmaları anlamına gelir.
- **Özgürlük:** Öğrencilerin, diğer öğrencilerin eğitim ve öğretim özgürlüklerine karşı saygılı olmaları bir etik ilkesi olarak beklenmektedir.
- **Sevgi:** Arkadaşlarının yetiştirme ve gelişmesi için istek duymak sevgi belirtisidir. Her öğrencinin bu duyguda olması beklenir.
- **Hoşgörülü olma:** Okul arkadaşları ile etkileşirken kendini onun yerine koyarak hoşgörülü olmak birlikte eğitim görmek ve birlikte etkinliklerde bulunmak açısından önemlidir.

Öğrencinin Arkadaşları ile İlişkileri-II

- **Ayrımcılık yapmama:** Üniversitelerde değişik ulus, ırk, dil ve dinden öğrenciler eğitim görürler. Bunların içinde farklı siyasi görüş ve kültüre sahip olanların olması doğaldır. Aynı öğrenci topluluğu içinde farklı cinsiyetten, medeni hâli farklı olan, farklı cinsel eğilimli öğrenciler de bulunmaktadır. Yine aynı küme içinde sağlıklı öğrenciler olduğu gibi bedensel engelli olanlar da bulunmaktadır. Bu denli tekdüze olmayan bir arkadaş topluluğu içinde bir öğrenci ayrımcılık yapmamalı, bir kişi veya kümeyi dışlamamalıdır.
- **Doğru ve dürüst olma:** Bir öğrenci arkadaşları hakkında görüşlerini açıklarken doğru ve dürüst olmalıdır. Arkadaşları hakkında bilerek yanlış şeyler söylememelidir. Bu temel etik ilkeye sadık kalmak bir öğrencinin arkadaşları içinde saygınlık kazanması için önemlidir.
- **Açıklık:** Öğrenciler arası iletişimde açıklık ilkesi benimsenmelidir. Karşılıklı görüşler açık biçimde ifade edilmelidir. Eleştiriler amaçlı, yansız, çıkarsız ve kişiye özel olmalıdır.
- **Tehdit ve tacizde bulunmama:** Bir öğrenci veya öğrenci kümesi diğer bir öğrenci veya kümesine karşı sözlü veya fiziksel tehdit veya tacizde bulunmamalıdır. Cinsel tacizler de bu bağlamda değerlendirilebilir. Cinsel tacizler dünya genelinde yaşanmakta ve bir etik sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.
- **Zarar vermeme:** Bir öğrenci veya öğrenci kümesi diğer öğrencilerin çalışmalarına ve mallarına zarar vermekten kaçınmalıdır. Bilinçli olarak verilen zararlar yasalar açısından suçtur ve cezalandırılması gerekir.

Öğrencinin Öğretim Elemanlarına Karşı Davranışları

Bir öğretim elemanının amacı öğrencilerini kendi uzmanlık alanında yetiştirmektir. Öğreten kişi her zaman saygıyı hak eder.

- **Saygılı ve adil olma:** Bir öğretim elemanına karşı etğin temel ilkeleri ve gereği saygılı ve adil olmalıdır. Öğretim elemanını değerlendirirken adil, dürüst ve nesnel olmalıdır. Haksız yorum ve değerlendirmelerde bulunmamalıdır.
- **Ayrımcılık yapmama:** Üniversitelerde değişik ulus, ırk, dil ve dinden öğretim elemanları ders verirler. Öğretim elemanları arasında farklı siyasi görüş ve kültüre sahip, farklı cinsiyetten, medeni hâli farklı ve cinsel eğilimi farklı olanların bulunması doğaldır. Öğretim elemanları içinde sağlık sorunları ve bedensel engelleri olanlar da bulunabilir.
- **Doğru ve dürüst olma:** Bir öğretim elemanı hakkındaki görüşlerini açıklarken doğru ve dürüst olmalıdır. Öğretim elemanı hakkında bilerek yanlış şeyler söylememelidir. Öğretim elemanını zorda bırakacak veya aşağılayacak sözler ve eylemlerde bulunmak bir öğrenciye yakışmayacak etik dışı davranış sayılır.
- **Çıkar ilişkisi:** Öğrenciler, öğretim elemanları ile olan ilişkilerini ve öğretim elemanını kendilerine kazanç sağlamak amacıyla kullanmaya yeltenmemelidir. Yeltenme etik ilkelere terstir.
- **Gönül ilişkisi:** Öğretim süresi boyunca öğretim elemanları ile duygusal ve gönül ilişkisine girmeleri doğru bir davranış sayılmaz.
- **Hediye:** Öğrencinin başarı notunu belirlemesine etki edebilecek bir hediyein öğretim elemanına verilmesi etik bir davranış sayılmaz.

Öğrencinin Üniversiteye Karşı Sorumluluk ve Davranışları

Öğrencilerin eğitim gördükleri kuruma karşı da sorumlulukları vardır ve bu sorumluluklarına uygun biçimde davranmaları gerekir. Üniversitenin öğrencisine sağladığı olanaklar çok değerlidir. Öğrenci bu olanakların değerini bilmeli ve onları korumalıdır. Bu konuda arkadaşlarını da bilinçlendirmelidir. Sağlanan olanakların tüm öğrenciler için sağlandığını bilmeli ve bunları kişisel çıkarları için kullanmamalıdır.

Üniversite öğrenciyi bilgi ve beceriler kazandırarak bir meslek sahibi yapan kurumdur. Bu nedenle kendisini yetiştiren kurumun saygınlığını artıracak biçimde davranmak ve konuşmak bir öğrenciden beklenmektedir. Ters bir davranış etik kurallara aykırı sayılmaktadır.

Üniversitelerin çalışmasını sağlamak üzere görevli idari personele karşı da saygılı olması beklenmektedir.

Öğretim Elemanları için Etik İlkeler

Üniversitede öğretim elemanı olarak çalışmayı benimsemiş araştırma görevlisi ve öğretim üyeleri seçtikleri mesleğin gereklerini yerine getirmekle yükümlüdürler. Özellikle öğretim üyeleri bu yükümlülüklerin bilincinde olmalıdırlar. Bir öğretim üyesinin temel olarak üç görevi vardır:

- Öğrencileri eğitmek ve öğretmek
- Bilimsel araştırma yapmak
- Toplumun bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesini sağlamak

Öğrencileri eğitmek, bir konuyu en iyi biçimde bilmek ve bildiklerini öğrencilere eksiksiz aktarmak yoluyla sağlanabilir. İyi bir öğretim üyesi **verici** (bildiklerini esirgemedi ve eksiksiz olarak öğrencilerine aktarmayı seven) ve **sabırlı** (öğrencinin öğrenmesini sağlayacak kadar anlatmaya devam edebilen) olmalıdır. Her öğretim üyesinin ders anlatma yeteneği aynı düzeyde olmayabilir ancak anlatmak için çaba göstermesi daha önemlidir. Bir öğretim üyesinin ders vermede başarılı olabilmesini sağlayacak diğer bir husus öğrencilerine değer vermesidir. Öğrencilerinin derste ve ders dışında soru sorabilmesini ve danışabilmesini sağlayacak olanak ve ortamları oluşturmak öğrencilerin başarımını artıracaktır.

Öğretim Elemanının Uyması Gereken Etik İlke ve Kurallar-I

Bilgilerini güncellememe: Uzmanlık alanındaki gelişmeleri izlememek ve bunun sonucu olarak bilgilerini güncellememek bir öğretim üyesi için en büyük eksiklik kabul edilir. Güncel gelişmelerden habersiz olan bir öğretim elemanını öğrenci anlar ve hocasına karşı saygısı azalır. Bunun sonucu olarak derse ilgilisi zayıflar.

Öğretimin niteliğini geliştirme: Bir öğretim üyesi kendi bilgi düzeyini artırmak ile yükümlü olduğu gibi bölüm ya da fakültede verilen öğretimin niteliğini geliştirmek ile de yükümlüdür. Bu amaçla oluşturulacak olan takım çalışmalarında yer almalı ve uzmanlık alanında katkı sağlamalıdır.

Doğru ve dürüst olma: Bilim insanı doğruları ve gerçeği arayan insandır. Bulduğu doğru ve gerçekleri de zamanında açıklamak ile yükümlüdür. Pozitif ve sosyal bilim alanında çalışan her öğretim üyesi yaşanan olay karşısında bildiği doğrular ve gördüğü yanlışları açıklamak zorundadır. Yapacağı açıklamalar konumunu zedeler veya yönetimi kızdırabilir diye düşünüp sessiz kalmak erdemli bir davranış sayılamaz. Tersine gerçekleri ve doğruları söylemek öğretim üyesine yakışır çünkü erdemli olmak bunu gerektirir.

Verici olma: Bazı öğretim elemanlarının dersi bir zorunluk olarak değerlendirdikleri ve bu düşünce ile ders verdikleri görülmektedir. Bu düşüncede olan öğretim üyelerinin derse hazırlıksız gittikleri ve genellikle başkalarının hazırlamış olduğu ders kitap ve yansılarını kullandıkları görülmektedir. Öğrenciler bu şekilde ders veren öğretim elemanını çok kolay görmektedir. Son dönemlerde derslerin çoğunluğunun yabancı dilde verilmesi, derslerin yabancı ders kitabı ve kitap ile birlikte sağlanan yansılarla verilmesi, eğitim ve öğretimi önemsemeyen öğretim üyelerinin işini kolaylaştırmıştır.

Öğretim Elemanının Uyması Gereken Etik İlke ve Kurallar-II

Sabırlı olma: Öğrencilerin ders sırasında ve ders dışında soracakları soruları yanıtlamakta istekli olmak gerekir. Bazı öğrencilerin yavaş anlamaları sıkıntı yapabilir. Ancak öğretim elemanı sabırlı olmak zorundadır ve soruyu yanıtlamaktan kaçmamalıdır.

Kitap yazma: Bir öğretim üyesinin yapması gereken çalışmalardan biri, uzmanı olduğu konuda maddi kazanç beklemezsizin ders kitabı veya ders notu yazmasıdır. Ders kitabı ve notu yansılar, örnek sorular ve çözümleri ile desteklenmelidir. Mühendislik alanındaki dersler için öğrencilerin deney, sınav ve benzetim yapabilecekleri ortamlar hazırlanmalıdır. Bir öğretim üyesinin maddi beklentisi olmaksızın dersi ile ilgili kitap yazması öğrenci üzerinde olumlu etki yapmaktadır.

Öğretim üyesinin ders kitabını salt maddi kazanç amacıyla yazması ve bu yönde öğrencileri zorlaması etik bir davranış sayılmaz.

Dersi yardımcısına verdirme: Vermekle yükümlü olduğu dersi yardımcısına verdirmeyi alışkanlık hâline getiren öğretim üyelerinin varlığı bilinmektedir. Son derece yanlış olan bu uygulama öğrenciler üzerinde olumsuz etki yapmakta ve öğretim üyesine karşı saygının eksilmesine neden olmaktadır. Bir öğretim üyesinin zorunlu bir neden olmaksızın dersini yardımcısına verdirmesi öncelikle öğrenciye saygısızlık ve bir emek hırsızlığı olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla akademik etik ilke ve kurallarına aykırıdır.

Öğrenciyi aşağılama: Ders içinde ve dışında bir öğrenciyi aşağılama ve arkadaşlarının yanında küçük düşürme bir öğretim elemanının kesinlikle yapmaması gereken bir davranıştır.

Öğretim Elemanının Uyması Gereken Etik İlke ve Kurallar-III

Zamana saygısızlık: Bir öğretim elemanının dersine zamanında başlamama ve zamanında bitirmemeyi alışkanlık hâline getirmesi öğrenci üzerinde olumsuz etki yapar. Bu nedenle zamanlamaya dikkat edilmelidir.

Çalışmalara öğrencileri katma: Üniversite eğitim ve öğretiminin amacı meslek sahibi ve araştırmacı insan yetiştirmektir. İnsan yetiştirmenin sadece sınıfta verilen ders ile olamayacağı bilinmektedir. Öğrencilerin ders dışında da çalışmalara katılmaları sağlanmalıdır. Bu çalışmalar bilimsel araştırma olabileceği gibi atölye ve laboratuvar çalışmaları da olabilir. Öğrencileri bu tür çalışmalara davet etmek ve katılmalarını sağlamak bir öğretim elemanından beklenen etik davranıştır. Böylece öğrencilerin bilgi ve deneyimlerinin yükselmesi, araştırmaya ilgi duymaları sağlanmış olur.

Düzgün sınav yapma: Sınavlarda öğrencinin bilgi seviyesini ölçmeye yönelik soru sorulması ve yeterli sürenin verilmesi esastır. Öğrencinin çözemeyeceği zorlukta soruların sorulması ve yeterli sürenin verilmemesi etik dışıdır. Sorular için belirlenmiş olan notlar sınav sırasında sorular ile birlikte öğrenciye açıklanmalıdır.

Sınavların değerlendirilmesinde adil olunması gerekir. Etiğin temel ilkelerinden olan adil olma ilkesi, sözlü ve yazılı sınavların değerlendirilmesi aşamasında hep hatırlanmalıdır. Yanıtları değerlendirme sırasında her öğrenciye eşit davranılmalıdır. Bu nedenle değerlendirme sırasında öğrencinin kim olduğuna bakılmamalıdır. Yazılı sınav sonuçlarının ayrıntılı biçimde (her soru şıkkı için verilen not açıklanarak) verilmesi öğrencinin öğretim elemanına olan güven ve saygısını artırır.

Öğretim Elemanının Uyması Gereken Etik İlke ve Kurallar-IV

Kendisi için istekte bulunma: Kendi özel gereksinim, proje ve çalışmaları için üniversite kaynaklarını kullanmak bir öğretim elemanının kesinlikle yapmaması gereken bir davranıştır. Özel çalışmaları için aygıt, deney malzemesi, yazılım ve donanım alımında bulunmak bir öğretim üyesine yakışmayan davranış sayılır.

Kayıрма: Yönetim konumunda olan bir öğretim üyesinin taraf tutma ve kayırma hakkı yoktur. Bölüm veya fakülteye alınacak yeni elemanların belirlenmesinde yaraşırılık ilkesine uymalıdır. Bunu sağlamak üzere ilkeler belirlemeli ve bunlara her zaman uymalıdır.

Hediye almama: Bir öğretim üyesi vereceği kararları etkileme olasılığı olan hediye, ödül, ikram gibi şeyleri kabul etmemelidir.

Yetkinliğini bilme: Bazı öğretim elemanlarının yetkin olmadıkları alanlarda kendilerini yetkin gibi gösterip bilirdişilik yaptıkları, akademik yükseltmelerde jüri üyesi oldukları görülmektedir. Bu tür davranışların doğru olmadığı, hatta amaçlı olduğu açıktır. Dolayısıyla etik bir davranış biçimi değildir.

Devamlılık: Öğretim elemanlarının görevleri ders dışında da devam etmektedir. Öğrenciler ders dışında öğretim elemanına erişebilmeli ve yüz yüze görüşebilmelidir. Dersimi verdim, görevim bitti düşüncesi ile üniversiteden ayrılmak öğretim elemanının yapmaması gereken bir davranıştır ve etik dışı sayılır.

Öğretim Elemanının Meslektaşları ile İlişkileri-I

Öğretim elemanları çok uzun süre birlikte çalışırlar. Bu süre içinde birlikte araştırma ve projeler yaparlar. Böylece aralarında dostluklar oluşur. Bu dostluklar üniversite dışında da devam edebilir. Aynı bölüm ve fakültede beraber çalışan öğretim elemanları arasında farklı görüş ve düşüncede olanlar, değişik inancı, değişik kültürden gelenler olacaktır. Bu denli karma bir toplulukta çatışmaların da olması beklenebilir. Bu nedenle öğretim elemanlarının arasındaki ilişkileri düzenlemek amacıyla etik ilke ve kuralların belirlenmesi gerekir.

- **Saygılı ve adil olma:** Etiğin temel ilkeleri gereği öğretim elemanları birbirlerine karşı saygılı ve adil olmalıdır. Bu ilke diğer bölümlerdeki öğretim elemanlarını da kapsamalıdır. Saygılı ve adil olmak tüm öğretim elemanlarının eşit hak ve sorumluluğu paylaşmaları anlamına gelir.
- **Özgürlük:** Öğretim elemanları, diğer öğretim elemanlarının akademik çalışma ve araştırma özgürlüğüne saygılı olmayı temel etik ilkesi olarak kabul etmelidir.
- **Sevgi:** Sevginin sonucu olarak meslektaşlarının gelişmesini desteklemeyi ve gerektiğinde katkı vermeyi etik değer olarak benimsemelidir.
- **Hoşgörü olma:** Meslektaşlarının farklı görüş ve düşüncede olmasını hoşgörü ile karşılamalıdır. Kendini onun yerine koyarak anlamaya çalışmalıdır. Hoşgörü davranmanın sonucu olarak farklı öğretim elemanları ile birlikte ortak projeler ve araştırmalar yapılabilir.

Öğretim Elemanının Meslektaşları ile İlişkileri-II

- **Ayrımcılık yapmama:** Üniversitelerde değişik ulus, ırk, dil ve dinden öğretim üyeleri çalışabilir. Aralarında farklı siyasi görüş ve kültüre sahip olanların olması doğaldır. Öğretim elemanları içinde farklı cinsiyetten, medeni hâli farklı olan, farklı cinsel eğilimli öğretim elemanları da bulunabilir. Öğretim elemanları içinde sağlıklı olanlar olduğu gibi engelli olanlar da bulunabilir. Bu denli karma bir topluluk içinde öğretim elemanları ayrımcılık yapmamalı, bir kişi veya kişileri dışlamamalıdır.
- **Doğru ve dürüst olma:** Bir öğretim elemanı bir meslektaşı hakkındaki görüşlerini açıklarken doğru ve dürüst olmalıdır. Meslektaşı hakkında bilerek yanlış şeyler söylememelidir. Bu temel etik ilkeye sadık kalmak öğretim elemanına, meslektaşlarının saygı duymasını sağlar.
- **Tehdit ve tacizde bulunmama:** Bir veya birden çok öğretim elemanı diğer bir veya birden çok öğretim elemanına sözlü veya fiziksel tehdit veya tacizde bulunmamalıdır. Tehdit ve tacizler görüş, düşünce farklılığından veya başka nedenlerden kaynaklanabilir. Bu tür davranışların eyleme dönüşmesi durumunda yasalarda belirtilmiş yaptırımlar uygulanır. Sözlü saldırılar için etik ilke ve kurallar yeterli olabilir. Cinsel tacizler de bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu tür tacizler dünya genelinde yaşanmaktadır.
- **Zarar vermeme:** Bir veya birden çok öğretim elemanı diğer bir veya daha çok öğretim elemanının çalışmalarına ve mallarına zarar vermekten kaçınmalıdır. Bilinçli olarak verilen zararlar yasalar açısından suçtur ve cezalandırılması gerekir.

Öğretim Elemanının Öğrencilere Karşı Sorumlulukları-I

Üniversite öğrencileri belli bir olgunluğa erişmiş ve yakın gelecekte meslek sahibi olacak gençlerdir. Belki de mezuniyetten sonra akademik hayatı seçip öğretim elemanının meslektaşları olacaklardır. Bu nedenlerle öğretim elemanının öğrencilere değer vermesi ve eğitimi boyunca gelişimini sağlaması için yardımcı ve destekçi olması gerekmektedir. Bu amaçla öğrencileri bireysel ve takım hâlinde araştırma yapmaya yöneltmelidir. Uygun proje ve araştırmalarda öğretim elemanı yönetiminde çalışmalarına olanak sağlamalıdır. Öğrenci ve öğretim elemanı arasındaki ilişkinin belli bir saygı ve güvene dayalı olması gerekir. Öğretim elemanı bu güven ve saygı kuralını kendi çıkarları için kullanmamalıdır.

- **Saygılı ve adil olma:** Etiğin temel ilkeleri gereği öğretim elemanı öğrencilerine karşı saygılı ve adil olmalıdır. Öğrencilerin haklarını korumalı ve hepsine eşit davranmalıdır.
- **Özgürlük:** Öğrencilerin düşüncelerini özgürce söyleyebilmelerini sağlamalıdır.
- **Sevgi:** Öğrencilerin bilgi ve becerilerinin gelişmesini içtenlikle istemeli, gereken destek ve katkıyı sağlamalıdır. Bu etiğin temel ilkelerinden olan sevginin bir sonucudur.
- **Hoşgörü olma:** Öğrencilerin farklı görüş ve düşüncede olmasını hoşgörü ile karşılamalı, gerekli görürse öğütlerde bulunmalıdır. Öğrencinin yerine kendini koyarak onu anlamaya çalışmalıdır. Böylece öğrencinin saygısını ve güvenini kazanabilir.

Öğretim Elemanının Öğrencilere Karşı Sorumlulukları-II

- **Ayrımcılık yapmama:** Öğrenciler değişik ulus, ırk, dil ve dinden olabileceği gibi farklı siyasi görüş ve kültüre sahip de olabilirler. Doğal olarak farklı cinsiyetten, medeni hâli farklı olan, farklı cinsel eğilimli, sağlıklı ve fiziksel engelli öğrencilerde sınıfta bulunabilir. Öğretim elemanı hiçbir öğrenciye ayrımcılık yapmamalı, kişi veya kişileri dışlamamalıdır. Öğrenciler arasında ne nedenle olsun ayrımcılık yapmak etik ilke ve kurallarına ters bir davranış sayılır. Ayrımcı davranışları yasalar ve yönetmelikler ile sınırlamak ve cezalandırmak oldukça zordur.
- **Verici ve sabırlı olma:** Dersi anlatmış olmak için değil öğrencilerin anlaması ve öğrenmesini sağlayacak biçimde vermelidir. Öğrencilerin ders sırasında soru sormalarını engellememeli hatta onları sormaya yüreklendirmelidir. Öğrencilerin sordukları sorular basit ya da anlamsız bile olsa yanıtlamalıdır. Aynı vericiliği ve sabrı ders dışında da sürdürmelidir.
- **Öğrenciyi aşağılama:** Derste öğrencinin soru sormasına izin vermeme, soru sorduğunda öğrenciyi aşağılama ve arkadaşlarının yanında küçük düşürme bir öğretim elemanının yapabileceği en kötü davranıştır.

Öğretim Elemanının Öğrencilere Karşı Sorumlulukları-III

- **Zamana saygısızlık:** Bir öğretim elemanının dersine zamanında başlamama ve zamanında bitirmemeyi alışkanlık hâline getirmesi öğrenciye karşı bir saygısızlıktır. Bu saygısızlığın yapılmaması gerekir.
- **Çalışmalara öğrencileri katma:** Öğrencilerin mesleki gelişimini sağlamak amacıyla bilimsel proje ve araştırmalara katılmalarını sağlamak bir öğretim elemanının görevidir. Böylece öğrencilerin bilgi ve deneyimlerinin yükselmesine katkı sağlamış olur. Ancak bu tür çalışmalara katılmış olan öğrencilerin haklarını karşılaması gerekir. Çalışmanın bir bütçesi var ise bu bütçeden öğrencilere ödeme yapılmalıdır. Bütçesi olmayan bir çalışma ise çalışmanın yayınında öğrencilerin adlarını yazmalıdır.
- **Düzgün sınav yapmak:** Sınavları öğrencinin bilgi seviyesini ölçme amacıyla yapılmalıdır. Sınav soru kâğıdında, her bir soru için belirlenmiş olan not açıklanmalıdır. Soru şıklardan oluşuyor ise her şık için belirlenen not açıklanmalıdır. Sorulara ve şıklara biçilen notlar dengeli ve adil olmalıdır. Sınavların adil biçimde değerlendirilmesi bir öğretim elemanının öğrencisine karşı en önemli sorumluluğudur. Öğretim elemanı sınavları değerlendirirken etiğin temel ilkelerinden olan adil olma ilkesine uymaya özen göstermelidir. Proje, rapor, bitirme ödevi ve tez çalışmalarını değerlendirirken de adil davranması gerekir.
- **Kayıрма:** Öğretim elemanı bir nedenle bir veya birden çok öğrenciyi kayırması ya da tersi yönde davranması etik değildir. Bu düşünceyle öğrencinin akademik çalışmalarında kayırma ve engellemede bulunamaz.

Öğretim Elemanının Öğrencilere Karşı Sorumlulukları-IV

- **Yararlanma:** Öğretim elemanı kişisel kazancı için öğrencilerinden yararlanmaya çalışmamalıdır.
- **Tehdit ve tacizde bulunmama:** Öğrencisine sözlü veya fiziksel tehdit veya tacizde bulunmamalıdır. Tehdit ve tacizler görüş, düşünce veya başka nedenlerden kaynaklanabilir. Bu tür davranışların eyleme dönüşmesi durumunda yasalarda belirtilmiş yaptırımlar uygulanır. Sözlü saldırılar için etik ilke ve kurallar yeterli olabilir. Cinsel tacizler de bu bağlamda değerlendirilebilir.
- **Gönül ilişkisi:** Öğrencisi ile, öğrencisi olduğu süre içinde gönül ilişkisine giremez.
- **Hazır olma:** Öğretim elemanı ders verdiği öğrencileri ve danışmanı olduğu öğrencilerinin sorularına yanıt verebilmek için belirlenmiş görüşme zamanlarında yerinde bulunmakla yükümlüdür.
- **Engelleme:** Bir veya birden çok öğrencinin akademik çalışmalarını bilinçli olarak engellemeye çalışmak etik olmadığı için bir öğretim elemanına yakışmayan davranıştır.

Öğretim Elemanının Üniversiteye Karşı Sorumlulukları-I

Öğretim elemanları mensubu oldukları kuruma karşı sorumluluk taşırlar. Öncelikli sorumlulukları şunlardır:

- Eğitimin niteliğini artırmak
- Uluslararası düzeyde araştırmalar yapmak
- Uluslararası düzeyde yayınlar yapmak

Eğitim niteliğinin artırılması konusunda çalışmalarda bulunmak özveri gerektirir ve yapılmalıdır. Bilimsel araştırma yapmak üniversiteye kazanç sağladığı kadar araştırmayı yapan öğretim elemanına da kazanç sağlar. Yayın bir araştırmamanın sonunda üretilen bir belgedir ve her durumda hazırlanması gerekir.

Üniversitelerin çalışabilmesi için yapılması gereken, akademik çalışmalarla ilgili olmayan görevler de (kurul ve komisyon üyelikleri, anabilim dalı başkanlığı, bölüm başkanlığı vb) vardır. Öğretim elemanları sorumlulukları gereği bu görevleri üstlenmeli ve bu görevlerde üniversitenin yararını gözetecek kararlar almalıdır.

- **Saygılı ve adil olma:** Öğretim elemanları ve idari personelle olan ilişkilerinde saygılı ve adil olmalıdır. Saygı ve adil olmak tüm çalışanların eşit hak ve sorumluluğu paylaşmaları anlamına gelir.

Öğretim Elemanının Üniversiteye Karşı Sorumlulukları-II

- **Özgürlük:** Tüm öğretim elemanlarının ve idari personelin görüş ve düşüncelerini özgürce ifade etmelerine izin vermesi gerekir.
- **Sevgi:** Sevginin sonucu olarak üniversitede çalışan öğretim elemanları ve personelin mesleki gelişimlerini sağlamaları için destek vermelidir.
- **Hoşgörülü olma:** Herkesin görüş ve düşüncelerine karşı hoşgörülü olmalıdır.
- **Ayrımcılık yapmama:** Üniversitedeki farklı nitelikteki kişiler arasında ayırım yapmamalıdır. Herkese karşı eşit davranmalı ve eşit olanak sunmalıdır.
- **Doğru ve dürüst olma:** Bir kişi hakkındaki görüşlerini açıklarken doğru ve dürüst olmalıdır. Bilerek veya yanlış şeyler söylememelidir. Bu temel etik ilkeye sadık kalmak görev üstlenmiş kişiye saygınlık sağlar.
- **Açık olma:** Öğretim elemanları ve idari personel ile iletişimde açıklık ilkesini benimsemelidir. Eleştirilerinde adil ve nesnel olmalıdır. Kişiler hakkında bilerek yanlış ve kötü niyetli açıklamalarda bulunmamalıdır.
- **Tehdit ve tacizde bulunmama:** Öğretim elemanları ve idari personele karşı sözlü veya fiziksel tehdit veya tacizde bulunmamalıdır. Cinsel tacizlerde bulunmamalıdır.

Öğretim Elemanının Topluma Karşı Sorumlulukları

Öğretim elemanları toplumda sözüne değer verilen kişilerdir. Bu nedenle söyleyecekleri her söz ve açıklamayı iyi düşünüp söylemelidirler.

Öğretim elemanları yaptıkları araştırma çalışmalarını toplum ile paylaşmalı ve toplumun yararına sunmalıdır.

Toplumu ilgilendiren konularda toplumda farkındalık oluşturacak görüş ve bilgileri açıklamalıdır. Bu açıklamaları, toplumun genelinin anlayacağı dille yapmalıdır.

Uzmanı olduğu konularda, topluma doğru bilgileri söylemelidir. Söylediği doğrular bazı kesimleri rahatsız etse de doğruları söylemekten kaçınmamalıdır.

Akademik Özgürlük, Tutarlılık ve Sorumluluk

Üniversiteler bilginin üretildiği kurumlar olarak toplumlarda önemli bir işlevi yerine getirirler. Bilginin üretilmesi için bilimsel araştırmaların yapılması gerekmektedir. Yapılan bilimsel çalışmaların kısa sürede topluma yarar sağlamasını düşünenler kadar, bir gün katkısı olur diye düşünenler de bulunmaktadır. Günümüzde üniversiteler eğitim ve araştırmaların yapıldığı kurumlar olarak değerlendirilmektedir.

Bazı üniversitelerin araştırmaya daha çok ağırlık verdikleri görülmektedir.

Bazıları ise sadece kişilere meslek kazandırmaya çalışmakta ve araştırmaya önem vermemektedir. Bu üniversiteleri meslek eğitimi hedeflemiş yüksekokul olarak adlandırmak daha doğru olur.

Bir üniversitede bilimsel araştırmaların yapılabilmesi için gerekli koşullar şöyle sıralanmaktadır:

- Akademik özgürlük
- Akademik özerklik
- Akademik etik
- Akademik yaraşırılık

Akademik Özgürlük

Amerikan Profesörler Birliği: Akademik özgürlük, temel olarak yüksek öğretim kurumlarında görev yapan öğretim üyelerinin uzman ve yetkin oldukları bilim alanlarında gerçeği arama ve bulma, sonuçlarını yayımlama ve bunları öğrencilerine öğretme konularındaki özgürlükleridir.

UNESCO: Başkalarının siyasi, düşünsel, inanç ve düşüncelerinden bağımsız olarak kendi düşüncesine göre bilimsel araştırma yapabilmek, akademik özgürlük sayılır.

T.C. Anayasası: Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak bu yetki, devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.

Sonuç:

- Konusunda araştırma yapma özgürlüğü
- Yaptığı araştırmanın sonuçlarını yayımlayabilme özgürlüğü
- Ders içeriğini belirleme özgürlüğü

Akademik Özerklik

Günümüzde değişik yapılarda üniversite modelleri görmekteyiz: Geçmişte olduğu gibi kamu tarafından kurulmuş üniversiteler ve ticari amaç ile kurulmuş özel üniversiteler. Özel üniversitelerin içinde, kâr amacı gözetmeyen vakıf üniversitelerini de sayabiliriz.

Bir üniversitenin akademik özerkliği, o üniversitenin yönetsel ve bilimsel açıdan devlete karşı özerk olması biçiminde anlaşılmaktadır. Bu tanım geçmişte kamu tarafından kurulmuş üniversiteler için yapılmıştır. 1961 Anayasa'mızda üniversitelere akademik özerklik verilmiştir ancak bu özerklik 1982 Anayasa'sı ile kaldırılmıştır.

Dünyada akademik özerkliğe sahip olan kamu ve özel üniversitelerin varlığı bilinmektedir. Bu üniversiteler dünya sıralamasında ilk sıralarda yer almaktadırlar.

Akademik Etik ve Akademik Yaraşırılık

Üniversitelerde bilimsel çalışmaların akademik ölçünlere uygun olarak yapılabilmesi için akademik etik ilke ve kurallarına göre yapılması gerekmektedir.

Üniversitelerde bilim insanı olarak çalışmayı benimsemiş öğretim elemanları hayatları boyunca eğitim ve araştırma çalışmaları içinde bulunurlar. Yaptıkları araştırma çalışmalarındaki başarıları ile unvanlar alırlar. Eğitime ve yönetime olan katkıları ile belli yönetim konumlarında bulunmayı hak ederler.

Akademik unvan kazanma ve belli görevleri yapma hakkının akademik yaraşırılık ilkelerine göre yapılması tüm öğretim elemanlarının beklentisidir. Beklentisine karşılık bulan öğretim elemanının daha mutlu olacağı ve daha çok çalışacağı açıktır. Beklentisine karşılık bulamayan ise kırınlık nedeniyle verimsiz olacaktır.

Akademik Tutarlılık ve Sorumluluk-I

Bir akademik araştırma yapılırken akademik tutarlılık, hesap verebilme ve sorumluluk ilkelerinin de göz önünde tutulması gerekmektedir. Akademik tutarlılık dürüstlük, güven, adil olma, saygı, sorumluluk, yasalara uyma ve bilgiyi yayımlama kavramlarını içermektedir.

- **Dürüstlük:** Akademik çevre öncelikle gerçeği, bilgiyi, bilginliği araştırmaya girişmeli ve öğrenme, öğretme ve araştırma sırasında bireysel dürüstlük ve bilginin gerekliliğini özümsemelidir.
- **Güven:** Akademik çevre, herkesin yeteneklerini en üst düzeye çıkarmak amacıyla sağlayacağı güven ortamında, fikirlerin açık biçimde alışverişini teşvik etmelidir.
- **Adil olma:** Akademik çevre kurumsal ölçünler, uygulamalar ve süreçler ile topluluk üyeleri arasındaki ilişkilerde adaleti sağlamaya çalışmalıdır.

Akademik Tutarlılık ve Sorumluluk-II

- **Saygı:** Akademik çevre öğrenciler, idari personel ve öğretim üyeleri arasında saygıyı teşvik etmelidir. Bu amaçla kendisine, başkalarına, öğretime ve araştırmaya, eğitim süreçlerine ve bilgi birikimine saygı göstermelidir.
- **Sorumluluk:** Akademik çevre toplumun tüm üyeleri arasında akademik bütünlüğü teşvik etmek için öğrenme, öğretme ve araştırmalarda ortak sorumluluk yükleyerek yüksek davranış ölçünlerini desteklemelidir
- **Yasalara uyma:** Akademik çevre özellikle telif hakkı, üçüncü şahısların fikri mülkiyet hakları, araştırma kaynaklarına erişimi düzenleyen hüküm ve koşullar ve hakaret yasaları ile ilgili geçerli yasal normlara uymalıdır.
- **Bilgiyi yayma:** Akademik çevre araştırma sonuçlarını olabildiğince geniş ve özgür bir şekilde yaymaya çalışmalıdır.

Akademik Araştırmalarda Yapılan Yanlışlar

Akademik araştırmalar ve bunun sonucunda üretilen yayınlarda yanlışlar yapıldığı görülmektedir. Yapılan bu yanlışların bazıları;

- gerekli özeni göstermemekten
- bazıları araştırmanın yordamsız yapılmasından
- bazıları ise bilerek yapılan eylemlerden kaynaklanmaktadır.

Dünya genelinde tanık olunan yanlışlar aşağıdaki gibi sınıflandırılmaktadır:

- Uydurma
- Çarpıtma
- Aşıрма
- Korsanlık
- Çoğaltma
- Dilimleme
- Yazar haklarında yanıltma
- Desteği gizleme ve taraflı yayınlar
- Taraflı kaynaklar

Uydurma

Araştırma sırasında elde edilmeyen verileri, elde edilmiş gibi göstermedir. Çok rastlanan bir davranıştır. Bilerek yapılan bu davranışın affedilir bir yanı yoktur, akademik etik ilke ve kuralları ile bağdaşmaz. Bu tür etik olmayan davranışlarda bulunanlar istedikleri sonuçları elde edecek biçimde verileri üretmektedir.

Araştırmanın yanlışını bulmak ancak benzer bir araştırmanın başkaları tarafından yapılması ile ortaya çıkarılabilmektedir. Bu da zaman almaktadır.

Uydurmacılık eylemi ortaya çıkarıldığında yapılan yayınlar geri çekilmekte ve yapanlara etik kurullarca yaptırımlar uygulanmaktadır.

Uydurma veriler kullanılarak yapılan yayın tüm insanlığı ilgilendirebilir. Dolayısıyla büyük sorunlara neden olabilir. Sağlık dünyasında insan sağlığı ile ilgili bu tür örnekler görülmüştür. Böylesi durumlarda uydurmacılık yapanların yasalarla cezalandırılmaları gerekir.

Çarpıtma

Araştırma sonuçlarını istenen biçime getirmek amacıyla araştırma kayıtlarında, kullanılan aygıtlarda ve işlemlerde değişiklik yapma eylemine verilen addır. Araştırmanın yapıldığı ve bir emeğin harcandığı bellidir ancak özellikle kayıtlarda yapılan değişiklikler ile araştırma başarılı gösterilmeye çalışılmaktadır. Çarpıtma eylemi bilinçli olarak yapıldığı için akademik etik ilke ve kurallarına aykırıdır.

Araştırmanın yanlışını bulmak ancak benzer bir araştırmanın başkaları tarafından yapılması ile ortaya çıkarılabilmektedir ve bu da zaman almaktadır.

Çarpıtma eylemi ortaya çıkarıldığında yapılan yayınlar geri çekilmekte ve yapanlara etik kurullarca cezalar uygulanmaktadır.

Çarpıtma yöntemiyle üretilen yayın tüm insanlığı ilgilendirebilir. Dolayısıyla büyük sorunlara neden olabilir. Böylesi durumlarda çarpıtma yapanların yasalarla cezalandırılmaları gerekir.

Aşıırma

Başkalarının geliştirdiği yöntemleri, verileri, yazıları ve şekilleri geliştirenlerine atıf vermeden kullanma eylemine aşırma denilmektedir. Bu eylemde bulunanlar yöntemleri kendileri geliştirmiş, verileri kendi elde etmiş, şekilleri kendi çizmiş gibi gösterip yayın yaparlar.

Genelağ öncesinde aşırma yapılan kaynak yayınlar basılı yayınlar olduğu ve belli kitaplıklarda bulunduklarından aşırma eylemini ortaya çıkarmak kolay değildi. Ancak bugün bilişim teknolojilerindeki gelişmeler bu tür aşırma eylemlerini kolayca ortaya çıkarabilmektedir.

Kaynakların büyük bir kısmına Genelağ üzerinden erişilebilmektedir. Bunun sonucu olarak, özel programlar, aşırmanın hangi kaynaktan yapıldığını açıkça ortaya çıkarabilmektedir.

Korsanlık

Yayımlanmış bir yayının tümünü veya bir bölümünü kaynak göstermeden veya yazarının onayını almadan kendi yayını gibi yeniden yayımlama eylemine korsanlık denilmektedir.

Kaynaklara erişimin zor olduğu dönemlerde sıkça karşılaşılan bir davranış biçimidir. Bir başka ülkede yayımlanmış bir kitabı kendi diline çevirip özgün bir eser gibi kendi adına yayımlayanlar olmuştur. Yıllar sonra kaynak kitaba rastlayan ve korsanlığı ortaya çıkaranlar da vardır.

Akademik dünyayı kandırma amaçlı olan bu davranış biçimi akademik etik ilke ve kurallara terstir. Bilinçli olarak yapılan bu eylemin savunulacak bir yanı yoktur.

Çoğaltma

Aynı araştırma sonuçlarını aynı anda birden fazla dergiye yayımlanması amacıyla göndermek ve yayımlatmak eylemine çoğaltma adı verilmektedir. Çoğaltma eylemi farklı biçimlerde karşımıza çıkmaktadır:

- Bir dilde yazılmış olan bir yayın, yazarı tarafından bir başka dile çevrilerek yayımlanmaktadır.
- Bir konferans, sempozyum veya çalıştayda sözlü olarak sunulmuş bir çalışma daha sonra bir dergide, değişiklik yapılmadan makale olarak yayımlanmaktadır.

Bir makalenin birebir başka dile çevrilmesi, farklı okuyucuya yönelik olacağı için çoğaltma sayılmamalıdır diyenler vardır. Bu savunma şöyle geçerli sayılabilir: İlk makaleyi yayımlayan editörün izin vermesi ve sonraki makalede, bunun birebir çeviri olduğu açıkça belirtilmesi koşulu ile eylem çoğaltma sayılmayabilir.

Bir yayının genişletilmiş ya da özet hâli, ilk yayımlandığı derginin editörünün onayı ile bir başka dergide yayımlanabilir. Ancak yeni yayında, ilk yayın kaynak olarak gösterilmeli ve izin alındığı belirtilmelidir.

Bir bildirinin konferans, sempozyum veya çalıştayda sözlü olarak sunulmuş olması, bu bildirinin bir dergide yayımlanmasını engellemez. Bu durum şöyle savunulabilir: Bilimsel toplantının dinleyicileri ve derginin okurları farklıdır. Ayrıca çalışma bilimsel toplantıda sunulmuş, tartışılmış ve bunların sonucu olarak dergi makalesine dönüştürülmüştür. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi bir bilimsel toplantıda sunulmuş olan bildiri, iyileştirilerek ve kapsamı genişletilerek bir dergide yayımlanabilir. Ancak makalede hangi bilimsel toplantılarda sunulduğu açıklanmalıdır.

Bir bilimsel toplantıda sunulan bildirinin, daha sonra başka bilimsel toplantılarda sunulmasına engel yoktur. Bildirinin farklı dinleyicilere sunulması ve onların görüşlerinin alınması çalışmanın sağlamlığı ve geliştirilmesi açısından önemlidir. Her sunulduğu toplantıda, bildirinin değerlendirildiği ve böylece daha olgunlaştığı düşünülmektedir.

Dilimleme

Tek bir araştırmanın sonuçlarını bölerek birden fazla yayın hâlinde sunma eylemine dilimleme adı verilmektedir. Amaç yayın sayısını artırmaktır.

Geçmiş dönemlerde çok görülen etik dışı bir davranıştır. Makaleyi dilimlemek, belli dilimleri belli makalelere katmak veya bir makale içindeki bölüm ve paragrafların yerlerini değiştirerek yeni makale üretmek biçiminde yapılmaktaydı.

Günümüzde bu yanıltma yöntemi, benzerlik bulma programları sayesinde kolayca ortaya çıkarılabilmektedir. Bu nedenle görülme sayısında azalma vardır.

Yazarlık Haklarında Yanıltma

Bir araştırmaya katkısı olmayan bir kişinin adını ekleme veya katkısı olan bir araştırmacının adını yazmama ya da yazarların ad sıralarını katkılarına uygun olmayan biçimde yazma eylemlerine yazar haklarında yanıltma adı verilmektedir. Bir bildiri ve makalede adı görülen kişinin o çalışmaya gerçekten bilimsel katkı sağlamış olması gerekir.

Gerçek bilimsel katkı;

- Araştırmanın kavramsal tasarımı, çözümlenmesi, geliştirilmesi ve tamamlanması aşamalarında katkı sağlayarak,
- Yayının hazırlanması, düzeltilmesi ve son şeklinin verilmesi aşamalarında çalışarak verilebilir.

Yazar hakkında yanıltma örnekleri şöyledir:

- Araştırmanın yapıldığı birimin yöneticisi, araştırmaya bilimsel katkı sağlamadığı hâlde adının yayında görülmesini isteyebilmektedir.
- Araştırma konusunda tanınmış birisinin adı, araştırmaya önem kazandırmak amacıyla, kişinin de onayıyla yazılabilmektedir. Ancak gerçekte bu kişi söz konusu çalışmaya katkı vermemiştir.
- Yapılan araştırma ile hiçbir ilişkisi olmayan birinin adı yazarların listesine eklenmektedir. Bu kişi de yaptığı araştırmalarda karşılığını yerine getirmektedir.
- Araştırma projesinin her aşamasında katkı vermiş olan bir araştırmacının adı, hakkı yenerek yazılmamaktadır.

Yazar haklarında yanıltma eylemi bilerek yapılan bir eylemdir ve akademik etik ilke ve kurallara tümüyle terstir.

Destegi Gizleme ve Taraflı Yayınlar

Bazı bilimsel çalışmalar ticari kuruluşlar tarafından desteklenmektedir. Bunu olağan karşılamak gerekir. Ticari kuruluş araştırmanın yapılabilmesi için malzeme, laboratuvar ve gerekli aygıtları sağlayabilir, çalışacak olanlara maddi destek de verebilir. Bu tür destekler olağan sayılabilir. Ancak yapılan çalışmanın sonuçlarını tarafsız olarak göstermek için araştırmayı yapan ve yayını hazırlayanlar ticari kuruluşun da isteği ile bu desteği gizleme yolunu seçebilmektedirler. Bu yöndeki davranışın akademik etik ilke ve kurallarına uygun olmadığı çok açıktır.

Ticari kuruluşlarca desteklenen bilimsel çalışmalarda, bilimsel tarafsızlığı sağlamak amacıyla araştırmayı yapan bilim insanlarının ticari kuruluş ile çıkar ilişkisi içinde olmadıkları herkesin anlayacağı açıklık ve saydamlıkta açıklanmalıdır.

Destegi saklama biçimindeki yanıltmalar çoğunlukla kamuoyu araştırmalarında ve sağlık ile ilgili araştırmalarda karşımıza çıkmaktadır.

Tarafsız araştırma görüntüsü vererek insanları kandırmaya yönelik bu tür davranışlar hem etik değil hem de yasalara aykırıdır.

Tarafli Kaynaklar

Bir araştırmaya ilişkin yayının kaynaklar bölümünde, yalnız çalışmayı olumlu yönde destekler nitelikteki çalışmaları göstermek, desteklemez nitelikte olanlara kaynakların içinde yer vermemek dolayısıyla kaynakları tarafli olarak seçmek eylemine tarafli kaynaklar ile yanıltma eylemi denir.

Kaynakların tarafli olarak seçildiğini kanıtlamak kolay değildir. Bildiri veya makaleyi değerlendiren hakemlerin fark edebileceği bir durumdur. Yazar sorgulanarak kaynak listesini tarafli seçip seçmediği anlaşılabilir.

Kaynakların bilinçli olarak tarafli seçilmesi akademik etik ilke ve kurallarına terstir.

Etik Olmayan Davranışların Nedenleri

Bilimsel araştırmalarda karşımıza çıkan ve akademik etik ilke ve kurallarına göre yanlış sayılan davranışların nedenleri TUBA'nın 2002'de yayımladığı raporda şöyle açıklanmaktadır:

- **Eğitim eksikliği:** Genç bilim insanlarına hayatlarının başlangıç döneminde araştırma ve yayın etiği konusunda bir eğitimin verilmemiş olması yanlış davranışlarına neden olabilir.
- **Bireysel özellikler:** Bir an önce yükselme ve unvan sahibi olma dürtüsü bazı bireylerde yanlış yollara sapmaya neden olabilmektedir. Bu eğilimde olanlar uydurma, aşırma ve korsanlık gibi eylemlerde bulunabilmektedirler.
- **Bilimde niceliğin niteliğin önüne geçmesi:** Akademik yükseltmelerde yayınların nitelikleri yerine sayılarına önem vermeye başlanması genç akademisyenleri çoğaltma, dilimleme ve yazar haklarında yanıltma eylemlerine yöneltmektedir.
- **Mali nedenler:** Araştırmalar için sağlanan burs, proje veya sanayi desteğini yitirme korkusu araştırmacıları etik olmayan davranışlara sürüklemektedir.

Dünya genelinde iletişimin ve dolaşımın kısıtlı olduğu dönemlerde, başka ülkelere gidebilme olanağı bulmuş olanlardan bazıları içeriğini beğendikleri ve uzmanlık alanına uyan kitapları kendi dillerine çevirmişler ve özgün bir yayın olarak sunmuşlardır. Bir anlamda akademik korsanlık yapmışlardır. Asıl kitabın varlığı bulunana kadar bu çalışmalar özgün sayılmıştır. Dolaşımın kolaylaştığı ve iletişim olanaklarının çok geliştiği günümüzde bu tür korsanlık ve aşırımların yapılması zorlaşmıştır.

Genelağ'ın yaygınlaşması eski tür korsanlık ve aşırımların önünü kesmiştir.

Genelağ'ın bu yararlı katkısının yanında zararları da görülmeye başlanmıştır. Bilgi kaynaklarına kolay erişim araştırmacıları başkalarının yaptığı çalışmalardan kopyala yapıştır yöntemiyle aşırma yapmalarını kolaylaştırmıştır.

Etik Olmayan Davranışların Önlenmesi

Akademik etiğe uymayan davranışların önlenmesi için iki yöntem uygulanabilir.

- Bu tür davranışlarda bulunanları cezalandırmaktır.
- Diğer yöntem akademik hayata yeni başlayanlara akademik etik konusunda eğitim vermektir.

Eğitime temel etik konuları ile başlayıp bilimsel araştırmaların yapılması ve bunun sonuçlarının yer alacağı yayınların hazırlanmasında uyulması gereken akademik etik ilke ve kuralları örneklerle birlikte anlatılmalıdır.

Akademik araştırma ve yayınların önemli bir bölümü üniversitelerde yapılmaktadır. Bu nedenle öncelikle üniversitelerin caydırma ve cezalandırma konusunda çalışmalar yapması gerekir. Bu bağlamda ilk olarak bir etik kurulun oluşturulması uygun olur. Etik kurulun atması gereken ilk adımlar şunlardır:

- Akademik etik konusunda eğitim vermek ve öğretim elemanlarında etik konusunda farkındalık yaratmak,
- Akademik etik kurallarını yayımlamak. Özellikle alanlar için ek etik ilke ve kuralları belirlemek.
- Akademik etik ilke ve kurallara uymayanlar için uygulanacak yaptırımları belirlemek. Yaptırımlarda kurulun katı davranacağı özellikle vurgulanmalıdır.
- Daha sonra öğretim elemanlarının yaptıkları araştırma ve yayınlar etik kurul tarafından sürekli olarak izlenmelidir. Özellikle akademik yükseltmeler ve araştırma projeleri başvuruları sırasında bu incelemeler ayrıntılı biçimde yapılmalıdır.
- Akademik etik ilke ve kurallarına uygun araştırma ve yayın yapanlar ödüllendirilmeli, bu ilkeleri çiğneyenler kınanmalıdır. Akademik etik ilke ve kuralları çiğnemeyi yineleyenler için daha etkili cezalar verilmelidir.

Sosyal Ağlarda Etik

Sosyal Ağların Yararları

İnsanlar ile bağlantı kurma: İnsanlar ile her yerden bağlantı kurma olanağı sağlamaktadır. Bu olanak eski arkadaşlar, iş arkadaşları, akraba ve dostlar ile bağlantıda olmayı sağlaması açısından yararlıdır. Özellikle birbirinden uzak yaşayanlar, dolayısıyla birbirini seyrek görenler için katkısı yüksektir.

Anlık iletişimde bulunma olanağı: Nerede olduğunuza bağlı olmaksızın hatta hareket hâlindeyken insanlarla canlı iletişimde bulunma olanağı sağlamaktadır. Özellikle akıllı telefon ile bu olanak yaygınlaşmıştır. Böylece insanlar birbiri ile iletişim kurmak için sabit telefonun başında oturmak zorunda kalmaktan kurtulmuşlardır.

Haberleri anlık olarak öğrenebilme: Geçmiş dönemlerde olduğu gibi radyo veya televizyonda öğlen veya akşam haberlerini beklemeye gerek olmadan güncel haberleri anlık olarak öğrenebilme olanağı sağlamaktadır. Bunun için sosyal ağlara bağlanmaya bile gerek olmadan kişinin ilgilendiği haberler doğrudan kendisine gelebilmektedir.

İş olanakları: Sosyal ağlar iş arayanlar ile işverenler arasında duyuru panosu gibi çalışmaktadır. Bu ortam sayesinde iş arayanlar kendilerini tanıtılabilmekte veya iş olanaklarını izleyebilmekte, işverenler de işin niteliğini ve aradıkları kişilerin özelliklerini buradan duyurabilmektedirler.

Eğlenme ve eğlence: İnsanın sosyal bir varlık olduğunu düşünürsek çalışmaktan yorulduklarında dinlenmek amacıyla sanal dünyada dolaşmaları onlar için bir eğlenme ortamı eğlence kaynağı olmaktadır.

Sosyal Ağların Zararları-I

Bilgi kirliliği: Sosyal ağlarda okunan ve izlenen her kaynağın doğru bilgi içerdiği söylenemez. İnsanlar bilmeden yanlış bilgileri sosyal ağlarda yaydıkları gibi bilerek ve kasıtlı olarak yanlış bilgiler yaymaktadırlar. Bu tür kasıtlı ve yanıltıcı bilgileri sosyal ağlarda yaymak, ciddi bir etik sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazıları ise daha da büyük zararlara neden olduğu için yasalarla cezalandırılmaktadır.

Kişinin özelini açığa vurma: Sanal dünya kişinin saklı tutulması gereken bazı bilgilerini açığa vurmaktadır. Örneğin cep telefonu kullanan birinin ne zaman, nerede, kiminle olduğu bilinmekte ve bilgi isteği dışında bazı sosyal ağlarda açıklanmaktadır. Benzer şekilde sosyal ağlarda paylaşılan bilgilerden kişinin özeline ilişkin bilgiler ortalığa saçılmaktadır. Bireyin kiminle ne zaman, nerede olduğunu herkes öğrenebilmektedir. Bazı kişiler bu bilgilerin yayılmasını bilerek ve isteyerek kendileri yapmaktadırlar.

Hakaret ve karalama: Bazı insanlar çekemedikleri veya kıskandıkları insanları karalamak veya onlara hakaret etmek için sosyal ağları kullanmaktadırlar. Bu tür davranışlarda bulunanlar genellikle kimliklerini gizli tutmaktadırlar. Kimliklerini gizli tutabilecekleri sosyal ortamlarda hakaret ve karalama eylemini gerçekleştirirler.

Zorbalık: Sosyal ağlarda insanlara karşı zorbalık yapma eylemleri sıkça gözlenmektedir. Zorbalıkla insanları toplumda aşağılamaya, küçük düşürmeye veya korkutmaya çalışmaktadırlar. Zorbanın saldırısına uğrayanlar çok büyük zararlar görmekte, hatta hayatlarını kaybetmektedirler.

Sosyal Ağların Zararları-II

İzleme: Bazı kıskanç insanların yakın arkadaşlarını, arkadaşlıkları sırasında ve ayrıldıktan sonra bile sosyal ağlarda sürekli izledikleri görülmektedir. Bu ortamlardan elde ettikleri bilgileri kullanarak ya da ellerinde olan bazı bilgi ve belgeleri bu ortamlarda yayarak arkadaşını zor duruma düşürmeye çalışmaktadırlar.

Yüz yüze görüşmelerin azalması: İnsanlar eski dönemlerde olduğu gibi ikili veya çoklu yüz yüze görüşmeler yerine sanal dünyada görüşmeyi yeglemektedirler. Bu durum insanların sosyalleşmesini engellemektedir. Sosyalleşemeyen insan ve toplulukların gelecekleri karanlıktır.

Zaman öldürme: Amaçsız biçimde tanıdık ya da tanımadık insanlarla sohbet bir anlamda zaman öldürmektir. Sosyal dünyada amaçsız biçimde dolaşmak ve eylemlerde bulunmak da aynı anlamdadır.

Özendirme: Sosyal ağlar gösterişli giyim, kuşam, eşya, harcama ve yaşam biçimlerini insanlara sergilemektedir. Sergilenenlerin bazıları gerçek değil, bazıları ise abartılıdır. Bu tür gösterişli davranışlar bazı insanları kıskandırıp bunalıma sokabilmektedir. Özendirmeler toplumsal patlamalara bile neden olabilir.

Bilgi Paylaşım ve Sohbet Ortamları

Genelağ'ın ilk kullanıldığı dönemlerde basit sayılabilecek sohbet uygulamaları kullanılmıştır. İlk uygulamalar iki kişi arasında sadece yazışmaya olanak sağlama iken zaman içinde sohbet programları gelişti ve günümüzde yazılı, sesli ve görüntülü görüşmelere olanak sağlamaktadır. Bunlara ek olarak kişiler görüş ve düşüncelerini arkadaşlarının görüp yorum yapabileceği panolara asabilmektedirler.

Bilgi paylaşımı ve sohbet amaçlı bu uygulamalarda kişiye özel sayfada kişiyi tanıtacak bilgiler yer almaktadır. Ancak bu bilgilerin gerçek olup olmadığı tartışılır. Bu özel sayfada kişinin arkadaşları, kimlik ve resimleri ile görülür. Bunlara ek olarak kişinin özel yaşamı, zaman içindeki eylem ve etkinlikleri de izlenebilir.

Günümüzde yaygın olarak kullanılan bilgi paylaşım ve sohbet ortamları o denli etkin hâle gelmiştir ki politikacılar, toplum önderleri, kurumlar ve kuruluşlar bu ağları kullanarak resmi nitelikte mesaj yayımlamaktadırlar.

Böylesine yaygın ve etkin olan bilgi paylaşım ve sohbet ağlarında etik ve hukuk dışı olayların yaşanması olağandır. Bu tür olaylar:

- Sanal zorbalık
- Sanal izleme
- Sanal avcılık

Sanal Ortamda Zorbalık

Zorbalık olarak anılan davranış aslında taciz, eziyet etme, aşağılama, utandırma ve korkutma eylemlerini içermektedir. Zorbalık bir kişinin bir topluluğa veya bir topluluğun bir kişiye ya da bir topluluğun bir topluluğa karşı yapılmaktadır. Zorbaların eylemleri sonunda intihar eden çok sayıda insana ilişkin haberler basında yer almaktadır.

Sosyal ağlarda gerçekleştirilen zorbalıklarda zorbalar genellikle kimliklerini saklarlar. Bu nedenle zorbaların ortaya çıkarılabilmesi için bilişim uzmanı kolluk güçlerinden yardım almak gerekir. Sosyal ortamda gerçekleşen zorbalığa ilişkin bilgiler çok sayıda insana ulaşmaktadır. Bu nedenle etkisi daha fazladır. İki tür zorbalığın adli delilleri de farklıdır. Sokakta gerçekleşen zorbalıkta görenler hem tanık hem de delildir buna karşın sosyal ağdaki zorbalığın delili yazı, ses, görüntü ve bunlara ilişkin eylem tutanaklarıdır (log).

Zorbalık Türleri

- Bir Topluluğun Bir Kişiyeye Yönelik Zorbalığı
- Bir Kişinin Tanıdığı Bir Kişiyeye Yönelik Zorbalığı
- Bir Kişinin Tanımadığı Bir Kişiyeye Yönelik Zorbalığı

Bir Topluluğun Bir Kişiyeye Yönelik Zorbalığı

Aynı yerde çalışan veya eğitim gören arkadaşlar arasında gözlemlenen bir zorbalık türüdür. İlişkilerin iyi gittiği sıralarda arkadaşlar arasında bir grup iletişim ağı oluşturulur. Bu ağ üzerinden grup üyeleri iletişimde bulunur ve bilgi paylaşırlar. Bu açıdan değerlendirildiğinde son derece yararlı bir uygulamadır. Bu grupta olan bir kişi, diğer üyeler tarafından bir şekilde dışlandığında ve dışlanma ile ilgili yazılar, resimler ve konuşmalar yayımlanmaya başladığında zorbalık başlamış sayılabilir. Bu zorbalıklar dışlanan kişiyi aşağılayıcı ve utandırıcı seviyeye ulaştığında ise dışlanan kişinin ruhsal dengesi bozulur. Bunun sonucu intihara kadar gitmektedir.

Değerlendirme

- Bir topluluğun bir kişiyeye karşı yaptığı zorbalık ahlak ve etik açıdan son derece yanlıştır. Dışlanan kişi hatalı olsa bile bunu açıklamanın daha insancıl yolu bulunup kendisine özel açıklama yapılabilir, toplum içinde küçük düşürmeye gerek yoktur. Bu tür zorbalık etik olmadığı gibi kötü sonuçlar doğurduğunda suç sınıfına girer.
- Bu tür olayların kötü biçimde örneğin ölümle sonuçlandığı durumlarda hukuk kuralları çalıştırılabilmektedir. Bizim hukukumuzda intihara yönlendirmek suç olarak değerlendirilmektedir. (TCK 84)

Bir Kişinin Tanıdığı Bir Kişiyeye Yönelik Zorbalığı-I

Birinci tür zorbalıklar birbirini tanıyan ve geçmişte iyi ilişkileri olan ancak ilişkileri bozulmuş kişiler arasında görülmektedir. Araları bozulduktan sonra bir taraf diğerini rahatsız etmeye başlamaktadır. Bunu, kişiyi sık sık telefonla arayarak, geçmiş iyi günlerde yaşadıklarını anımsatarak, geçmişe ilişkin yazı, söz ve görselleri göndererek yapmaktadır. Daha da ileri giderek bunları çevresindeki kişilerle paylaşabilmektedir. Yaşanmış bazı olaylarda, zorbanın küçük düşürmek istediği kişiye ilişkin özel yazışma, konuşma ve görüntü kayıtlarını, kişinin yöneticisine ya da kişinin yeni arkadaşına gönderdiği anlaşılmaktadır. Böyle zorbalıklar nedeniyle eşini ve işini kaybedenler olmuştur.

Değerlendirme

- Birlikte iyi ve güzel günleri olmuş kişilerden birinin intikam hırsıyla karşı tarafa zorbalık yapması ahlak açısından ayıplanacak bir davranıştır. Erdemli bir insanın yapacağı bir davranış da değildir.
- Yasalar bu tür zorbalıkları cezalandırmaktadır. Ancak bunun için yeterli adli delilin bulunması gerekir.

Bir Kişinin Tanıdığı Bir Kişiyeye Yönelik Zorbalığı-II

Tanıdığı bir kişiyeye yönelik zorbalığın bir başka türü, bir nedenle kızdığı kişiyeye karşı yapılanıdır. Zorba bir nedenle kurban dediğimiz kişiyeye kızmaktadır ve onu toplumun gözünde aşağılamak, üzmek ve küçük düşürmek istemektedir. Bunu iki türlü gerçekleştirebilmektedir:

Birinci yöntemde, sohbet ağlarında karalama girişimlerinde bulunmaktadır. Daha doğru bir tanımlama ile dedikodu ortamlarını kullanmaktadır. Bilindiği gibi bu tür sosyal ortamlar ülkemizde de kurulmuş, adlarının sonuna neden gerekiyorsa "sözlük" sözcüğünü eklemişlerdir. Bu yerlerde kişiler kimliklerini saklayarak her türlü şeyi yazabilmektedirler. Dolayısıyla zorba kimliğini gizleyerek bu tür ortamlarda karalayıcı yazılar yazarak kurbanını toplumda küçük düşürmeye çalışmaktadır.

Değerlendirme

- Yeterince denetlenmeyen dedikodu sayfaları olduğu sürece bu tür yalan ve karalayıcı davranışlar olacaktır.

Bir Kişinin Tanıdığı Bir Kişiyeye Yönelik Zorbalığı-III

Üçüncü yöntemde, seçtiği kurban adına bir web sayfası ya da sosyal ağ üzerinde bir sayfa düzenlemektedir. Bu sayfaya kurbanla ilişkin gerçek bilgileri örneğin kimlik bilgilerini, iletişim bilgilerini, fotoğraflarını ve kişiye ilişkin başka bilgileri yerleştirmektedir. Tanınmış bir kişinin bu tür bilgilerini elde etmek çok kolaydır. Bundan sonra kişiyi küçük düşürecek kısma geçer. Bu kısma kurbanın yüzünü kızartacak, yaşadığı toplumda aşağılanmasını sağlayacak yalan bilgileri yerleştirir. Türkiye'de bu konuda iki örnek olay yaşanmıştır. Birinde erkek bir öğretim üyesi için hazırlanmış ve küçük düşürücü kısma eşcinsel arkadaş arıyorum diye yazılmıştır. Diğer bir örnekte bir hanım için benzer bir sayfa hazırlanmıştır.

Değerlendirme

- Bir web sayfası için alan adı almak çok kolaydır. Özellikle yurt dışındaki bir firmadan alan adı almak için bedelini ödemek yeterli olmaktadır. Alan adlarının verilmesi sırasında isteklinin bu adı almaya hakkı olup olmadığı araştırılmamaktadır. Bu nedenle verdiğimiz kötü örneklerin önlenmesi çok zordur.
- Davranış ahlak ve etik açısından yanlış olduğu gibi yasal açıdan da yanlıştır. Ancak web sayfasını ya da sosyal ağ üzerinde kişiye özel sayfayı düzenleyeni bulmak uğraş gerektirir. Bu tür sayfaların kapatılması yönünde sosyal ortamı sunan kuruluşlar yardımcı olmaya çalışmaktadır. Yakın zamanda, yeni sayfa açmak isteyenlerden geçerli kimlik ve iletişim bilgilerini istemektedirler.

Bir Kişinin Tanımadığı Bir Kişiye Yönelik Zorbalığı

Bu tür zorbalıklar genellikle ruh sağlığı bozuk erkekler tarafından yapılmaktadır. Zorba kişi sosyal ağlarda kurban arayışındadır. İlk görüşmelerinde kurbanların kendisine güvenmesini sağlamaya çalışır ve güveni sağladıktan sonra zaman içinde samimiyeti artırır. Güveni sağlamlaştırmak için hediye ve para gönderenlere bile rastlanmaktadır. Karşılıklı güven ortamı sağladıktan sonra görüşmeler cinselliğe doğru evrilmeye başlamaktadır. Kurbandan fotoğraf göndermesini istemeye başlar. İlk fotoğraflar masum fotoğraflardır. Daha sonrasında biraz açık fotoğraflar isteyebilir. Kurban isteksiz olduğunda zorba tehdit etmeye başlar. Eski yazışma ve fotoğrafları öncelikle kurbanın yakınlarına daha sonra çevreye dağıtacağını söyleyerek kurbanını daha fazlasına zorlar. Zorbaların bu tür eylemlerini sadece ruhsal bozuklukları nedeniyle yaptıkları düşünülmemelidir. Bu tür eylemleri para sızdırmak amacıyla yapanlara da rastlanmaktadır. Bu tür zorbalık nedeniyle intihar etmiş kurbanların sayısı azımsanmayacak düzeydedir.

Değerlendirme

- Bu tür zorbalık ahlak ve etik olarak değil hukuk açısından değerlendirilip zorbanın cezalandırılması gerekir.
- Bunun için kurbanların kolluk kuvvetlerini bilgilendirmesi ve delil toplaması yerinde olur. Delil toplanması konusunda kolluk kuvvetleri yardımcı olabilirler.

İzleme-I

Bir kişinin eylem ve davranışlarını sürekli izleyerek bilgi toplamak ve bu bilgileri kullanarak yapılan bir eylem türüdür. Sinsice izlemek de denilen bu yöntemle yapılan zorbalıkları iki kümede incelemek olanaklıdır:

- **Yakın Arkadaşı İzlemek:** Arkadaşlardan biri diğerinin gün içindeki tüm davranışlarını izlemeye başlar. İzlemek için cep telefonuna yüklediği uygulamaları veya izlediği kişinin sosyal ağlardaki paylaşımlarından yararlanır. Bu tür izlemelerin kıskançlıktan kaynaklandığı açıktır. Bu tür davranışlar kötü sonuçlara hatta arkadaşlıkların son bulmasına neden olabilir. Kıskanç kişilerden bazılarının izleme sonucunda elde ettiği bilgileri daha sonra zorbalık yapmak üzere kullandıklarına tanık olunmaktadır.

Değerlendirme

- Eylem zorbalığa evrilmediği sürece ahlak ve etik açısından değerlendirilebilir, davranış doğru değildir. Ancak zorbalık durumunda konu hukuka iletilmelidir.

İzleme-II

İzleme yoluyla yapılan zorbalığın bir başka türü ise kurbanın bilgisayarına veya cep telefonuna yüklenen casus yazılımlar ile gerçekleştirilmektedir. Bu yöntemde kötü niyetli kişi sohbet ağlarında tanıştığı ve görüşmeye başladığı kişinin bilgisayar veya cep telefonuna casus programı yükletmektedir. Bu programı kurbanı hediye biçiminde gönderdiği bir fotoğraf veya yazıya ekleyerek göndermektedir. Kısaca casus adını verdiğimiz bu program, kurbanın bilgisayarını ve cep telefonunu uzaktan yönetebilen bir programdır. Zorba bu programı kullanarak kurbanın bilgisayarındaki bilgileri çalabildiği gibi bilgisayardaki kamerayı çalıştırarak kişinin özel yaşam ortamından görüntü alabilmekte ve onu sürekli izleyebilmektedir.

İzleme yöntemiyle insanların özel yaşamları hakkında ses ve görüntü elde eden zorbalar bunları daha sonra para sızdırmak veya cinsel istekleri için kullanmaya çalışmaktadırlar. Kurbanların bazıları düştükleri kötü durumdan kurtulmak amacıyla ölümü seçmektedirler.

Değerlendirme

- Amaç, çıkar ve taciz amaçlı olduğundan ahlak ve etik olarak değil hukuk açısından değerlendirilip zorbanın cezalandırılması gerekir.
- Bunun için kurbanların kolluk kuvvetlerini bilgilendirmesi ve delil toplaması yerinde olur. Delil toplanması konusunda kolluk kuvvetleri yardımcı olabilirler.

Cinsel Sapıklık

Cinsel sapıklar her dönemde ve her toplumda görülmüştür. Bu tür sapıklar için sosyal ağlar büyük kolaylık sağlamaktadır. Cinsel sapıklığı olanlar bu ortamlarda vahşi bir avcı gibi çocukları hatta yetişkinleri avlamaya çalışmaktadırlar. İlk görüşmeler sanal ortamda gerçekleştiği için kurbanlar bunu bir fantezi ilişki olarak değerlendirmektedir. Ancak zamanla ilişkiler fiziksel ilişkiye dönüşmekte ve cinsel sapıklar hedeflerine ulaşmaktadır.

Değerlendirme

- Sosyal ağlarda bu tür ilişkiler yetişkinler arasında yaşandığında değerlendirmek çok zordur. Olayın rıza ile mi yoksa zorla mı gerçekleştiğini ortaya çıkarmak zordur. Ancak çocuklara karşı yapılan cinsel tacizler affedilmemekte ve yetişkin kişi cezalandırılmaktadır.

Dedikodu Ortamları

Amaçları insanların görüş alışverişinde bulunmalarını sağlamak, her konuda bilgi edinmek olarak açıklanan bu tür sosyal ağların asıl amaçları, reklam gelirlerinden para kazanmaktır.

Bu tür ortamlara gönderilen yazıların ciddi bir denetimden geçirilmediği ortamda dolaşan yazıların içeriğinden kolayca anlaşılmaktadır. Dedikodu ağları kullanılarak yapılabilecek zararlar aşağıda sıralanmıştır:

- Bir kişiyi haksız yere karalamak, iftira atmak ve toplumda küçük göstermek.
- Bir ürünü veya hizmeti haksız yere kötülemek.
- Bir kurum veya kuruluşu haksız yere kötülemek.
- Toplumun yanıltmaya yönelik haber yaymak.

Değerlendirme

- İnsanların dedikodu merakı olduğu sürece bu tür siteler var olacaktır. Bu tür sitelerin sahipleri de reklam gelirleri ile para kazanacaklardır. Bu arada mahkeme kapılarında dolaşmaları da kaderleri olacaktır.
- Dedikodu sayfalarını kurup işletenlerin beklentisi para kazanmaktır. İnsanların bilgi edinmesi ve ifade özgürlüğü onların amaçları içinde yer almaz. Salt para kazanmak için dedikodu sayfası işletmenin ahlak ve etik açısından yanlış olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Önerimiz bu tür sitelerin toplum tarafından itibarsızlaştırılmasıdır.
- Bu tür sayfalardan bilgi edinmek ve bu bilgilere dayanarak hareket etmek erdemli bir davranış olamaz.

Görüş ve Öneri Toplama-I

Günümüzde özellikle genç insanlar bir ürün veya hizmet satın almadan önce Genelağ'da bu ürün ve hizmet hakkında insanların görüşlerini almayı yeğlemektedir. Genelağ'daki yorum ve değerlendirmelerin bu konularda kendilerine yardımcı olduğunu savunmaktadırlar. Eğer okudukları yorum ve değerlendirmeler gerçeği yansıtıyor ise düşünceleri doğrudur. Ancak bu durum her zaman ve her konuda doğru değildir.

Teknik inceleme

- Basılı dergilerin yaygın olduğu dönemlerde dergiler kendi konularında tüketicileri bilgilendirmeye çalışırlardı. Örneğin fotoğrafçılık ile ilgili bir dergi piyasaya yeni çıkan bir fotoğraf makinesini teknik olarak inceler, üzerinde deneyler ve ölçmeler yapar, ardından makinenin üstün ve eksik yönlerini ortaya koyardı. Bu tür incelemelerde yakın fiyat ve özellikteki makineler de karşılaştırılırdı. Genelağ'ın yaygın olarak kullanılmasının sonucu olarak bu tür teknik inceleme yazı ve raporlar artık web ortamında yayımlanmaktadır.
- Bu tür yayımları yapanlar alanlarında saygınlık kazanmışlardır, dolayısıyla raporlarına güvenilebilir. Sosyal dünyanın bileşenleri olarak değerlendirmek de doğru olmaz.

Değerlendirme

- Yıllardır bu tür inceleme yapan ve sonuçlarını yayımlayan kişi ve kuruluşların değerlendirmelerine güvenilebilir.

Görüş ve Öneri Toplama-II

Kullananların Görüşleri

- İnsanların öğrenmek istedikleri konu her zaman teknik bir konu olmayabilir. Örneğin bir kasabaya ilk kez giden birisi nerede, ne yenir diye merak edebilir. Otel araştırması yaparken ön seçim yaptığı oteller hakkında daha önce bu otellerde kalmış olanların görüş ve yorumlarını öğrenmek isteyebilir. Bu durumda sosyal ağlardan görüş, yorum ve değerlendirmeleri okumak yararlı olabilir.
- Sosyal ağlardan bilgi edinmek kolaydır ama güvenilirliği tartışılır. Sosyal ortamda görüş açıklayanların beklentileri farklı olabilir. Bir otel için birisi olumlu şeyler söylerken diğer bir kişi olumsuz şeyler yazabilir. Bilgi edinmeye çalışan kişi çok sayıda kişinin görüşlerini öğrenip bir ortalama yorum yapabilir.
- Sosyal ortamlarda insanları kandırmak amacıyla yorumların yapılması da olasıdır. Hatta rakiplerin birbirini kötülemek amacıyla olumsuz veya kendi işletmesini beğendirmek için olumlu yazanlar da olabilir.

Değerlendirme

- Çok sayıda görüş toplayıp bunlardan bir sonuç çıkarmak doğru olur. İsimsiz yorumlara itibar edilmemelidir.

Görüş ve Öneri Toplama-III

Çokbilmiş Görüşü

- Sosyal ağların kullanımı ile ortaya çıkan bir başka olgu bazı kişilerin bu tür ortamlarda boy göstermesi, zaman içinde çevre ve izleyen kazanması ve bu durumu bir gelir kapısına dönüştürmesidir. Bu kişiler başlangıç aşamasında kendi yaşantılarını ve yaptıklarını sosyal ağlarda paylaşmaya başlamaktadır.
- Örneğin başlangıçta, gezdiği gördüğü yerlerin fotoğraflarını sergilemektedir. Daha sonra bunlar hakkında bilgi paylaşımında bulunmaktadır. Böylece çevre edinmektedir. Gelişmeler olumlu olduğunda özel tanıtımlar yapmaktadır. Çevresi genişleyince tanıttığı yerlerden reklam geliri elde etmektedir.
- Bir başka örnek takı konusunda verilebilir. Özellikle hanımların ilgi gördüğü bir sosyal ağ türü diyebiliriz. Böyle bir ağda kendisine özel sayfa düzenleyen birisi ilk aşamada kendi takılarını sergiler. Çevresi genişlediğinde takı üreticileri takılarını tanıtması için kendisine para verirler.
- Çokbilmiş rolünde sosyal ağlarda görev yapan kişilerin içinde tanınmış kişiler de bulunmaktadır. Bu kişilerin bu tür sayfalarda görünmesini özellikle üretici ve hizmet sunan firmalar istemektedir. Kendilerine teknik destek de sunmaktadırlar. Amaçları çok açıktır: Tanınmış kişileri firmalarının vitrinine koyarak sinsice reklam yapmaktadırlar. Bu iş birliğinden tanınmış kişi de payını almaktadır.

Değerlendirme

- Çokbilmiş kişi konusundaki örneklerimizi artırabiliriz. İnsanlar için bir kazanç kapısı oluşturması açısından yararlı bulabiliriz. Ancak bu kişilerden öğrenilecek bilgilerin tarafsız olmadığını, arkalarında destekçilerin bulunabileceğini göz ardı etmemek gerekir.
- Özellikle tanınmış kişilerin bu tür işi para kazanmak için yaptıkları bilinmektedir. Tanıtımını yaptıkları ürünler hakkında söyledikleri veya gösterdikleri tümüyle reklam amaçlıdır.

Tanıtım ve Reklam -I

Televizyonda yapılan reklamların radyo reklamlarını geriye ittiği bilinmektedir. Günümüzde sosyal ağdaki reklamların televizyonlardaki reklamların önüne geçtiği söylenmektedir.

- **Doğrudan reklam:** Genelağ'da bir konuda araştırma yapan bir kişiye sosyal ağda dolaştığı sürece ilgilenmektedir. Kişinin web tarayıcılarındaki dolaşmalarından incelediği web sayfalarına ve incelediği ürünlere bakarak veya e-postalarının içeriğinden ilgilendiği konu öğrenilmekte ve kendisine doğrudan reklam gönderilmektedir.
- **Kişiler üzerinden reklam:** Kişiler üzerinden reklam yapılmaktadır. Bu tür reklamcılığa, yayılma biçimi virüse benzediği için "**viral reklamcılık**" adı verilmektedir. Türkçe karşılık olarak "**kulaktan kulağa reklam**" terimi daha uygun düşmektedir.

Değerlendirme

- Kulaktan kulağa reklam, üreticisi tarafından açıkça belirtildiği durumlarda etik bir sorun yoktur. Aynı şekilde dağıtımı yapmasında bir sakınca görmediğiniz kulaktan kulağa reklam için de etik bir kusur bulamayız.
- Kulaktan kulağa reklam sinsice yapılıyor ise etik kurallar çiğneniyor diyebiliriz.

Tanıtım ve Reklam -II

- **Çokbilmiş ile reklam:** Bir önceki kısımda anlatıldığı gibi sosyal ağda, çok bilmiş gibi görünüp belli konularda bilgi paylaşılanların belli bir kısmı bunu belli ürünlerin tanıtımı amacıyla yapmaktadırlar. Etkili bir reklam yöntemi olarak kabul edilebilir. Amaçlarının reklam olduğu bilindiği sürece etik açısından bir terslik yoktur. Ancak tanıtımı tarafsız olarak yaptığını söyleyip reklam amaçlı yapanlar etik davranmıyor diyebiliriz.
- **Gruplar üzerinden reklam:** Sosyal ağlarda değişik amaçlar için gruplar oluşturulmaktadır. Bunlar arkadaşları veya belli konu ile ilgilenenleri bir araya getirmektedir. Bu gruplara sosyal özelliklerine veya ilgi alanlarına göre reklam gönderilmektedir. Gruba gelen reklamlar grup üyeleri arasında tartışılarak değerlendirilmektedir. Böylece reklam amacına ulaşmaktadır.

Sanal Dünya-I

Bilgisayarların yetenekleri ve hızları arttıkça grafik yetenekleri de artmıştır. Bunun sonucu olarak bugün gerçeğe yakın canlandırmalar yapılabilmektedir. Sinemalarda izlediğimiz bazı sahneler bilgisayar canlandırmasıdır. Sinema sahnelerinde anlık gösterim söz konusu olmadığı için yüksek çözünürlük elde edilebilmektedir. Canlandırmaların anlık yapıldığı örnekleri oyun programlarında görebiliyoruz ve çok başarılı olduklarını söyleyebiliriz.

Bilgisayar grafik programlarını kullanarak gerçekleştirilen canlandırmalardan oluşturulan yapıtlara **Sanal Gerçeklik** adı verilmektedir. Sanal gerçekliğin gelişmesi Genelağ üzerinde yeni uygulamaların üretilmesine olanak sağlamıştır. Bunlar:

- Bilgisayar Oyunları
- Sanal Dünyada Hayat

Bilgisayar Oyunları

- Bilgisayar oyunları kişisel bilgisayarların yaygınlaşması ile çığ gibi gelişmiş ve günümüzde önemli bir iş alanı oluşturmıştır. Dünyanın sayılı firmaları, oyun programları ve konsolları üretmektedir. Oyun programlarının yararları olduğu kadar zararları da tartışılmaktadır. Ancak insanların eğlenme ve eğlence gereksinimlerini karşıladığından yorum yapmaya gerek görmüyoruz. Oyun içerikleri yararlı olabileceği gibi zararlı da olabilir. Ancak oynayanlar oyunu beğenip aldıkları ve oynadıkları için etik bir sorun görülmemektedir.

Sanal Dünya-II

Sanal Dünyada Hayat

- Bu dünyada oyun içinde oyuncunun kendisi rol almaktadır. Her oyuncu Kendisini temsil etmek üzere yapay insan (avatar) oluşturmaktadır. Yapay insan sanal dünyada gezebilmekte, alışveriş yapabilmekte, insanlarla tanışabilmekte, onlarla arkadaşlık kurabilmekte, duygusal ilişkilere girebilmektedir. Bu dünyada tanıştığı yapay insanlar da başka insanlar tarafından oluşturulmuştur ve onlar tarafından yönetilmektedir. Dolayısıyla sanal dünyadaki yapay insanların her biri gerçek dünyadaki bir kişinin temsilcisidir.
- Sanal dünyadaki hayatı bir maskeli toplantıya benzetebiliriz. Bu toplantıda kişiler kimliklerini saklamak için sadece maske takmayı yeterli görmemekte, tüm kıyafetlerini hatta vücutlarını değiştirmektedirler. Böylece birbirinin kimliğini bilmeyen ve öğrenemeyen bir dünya oluşmaktadır. Böylece insanlar gerçek hayatta yapmayacakları veya yapamayacakları her şeyi bu ortamda yapma fırsatı elde etmektedirler.
- Sanal dünyadaki hayatta insanlar her türlü etik ve yasal kuralları çiğneyebilirler. Örneğin trafik kurallarını hiçe sayabilirler, arabalarını parçalayabilirler, sevmediği birini öldürebilirler, cinsel tacizde bulunabilirler.
- Bu dünyada oynayanlar doğal olarak giyim, yemek, konaklama, taşıt, silah gibi şeylere gereksinim duyarlar. Sanal dünya buna da olanak sağlamaktadır. Gerçek insanlar bu programlar için açılmış hesaplara gerçek para yatırarak sanal para almaktadır. Sanal paraları kullanarak gereksinimlerini karşılamaktadırlar. Gerçek paralar programı hazırlayanların kasasına girmektedir.
- Sanal dünyada tanışıp dost ya da düşman olanların bir süre sonra gerçek dünyada da bir araya geldiklerine ilişkin haberler basında yer almaktadır. Dostların bir araya gelmesi olumlu karşılanabilir. Ancak düşmanların karşılaşmalarında cinayet işledikleri de olmuştur.

Bloglar (Düşünce Tutanakları)

Düşünce tutanakları kişilerin günlük eylemlerini yazacakları sayfaları olarak düşünülmüştür. Ancak zaman içinde eylemlerin yanı sıra görüşler ve katılımcıların yorumları da yazılmaya başlanmıştır.

Düşünce tutanağında yazı ve yorumlar tarih sıralamasına göre yer alırlar. Düşünce tutanağının sahibinin yazılarına ek olarak bu sayfaya gönderilen yazılar ve yorumlardan düşünce tutanağı sahibinin uygun gördükleri sayfaya aktarılır. Her yazıya ilişkin zaman ve kimlik bilgisinin yer alması düşünce tutanağının ciddiyetini gösterir.

Düşünce tutanakları bir anlamda sosyal ağ niteliğindedir. Buraya yazı gönderen ve yorum yapanlar kendi aralarında bilgi alışverişinde bulunurlar, görüş ve yorumlarını paylaşırlar.

Düşünce tutanağında yayımlanan yazı ve yorumların sorumluluğu, yazar ve sayfayı yönetenin üzerindedir. Dolayısıyla bu sayfada görülebilecek etik ve hukuk dışı davranışlar bu kişileri bağlar.

Arkadaş Edinme

Tanıdığı arkadaşı bulmak: İnsanlar bir yere gittiklerinde o civarda bir arkadaşının olup olmadığını merak edebilirler. Bir tanıdığı var ise onunla buluşmak isteyebilir ya da onun görmesini istemeyebilir. Program belli bir yakınlıkta bulunan arkadaşlarının listesini ve harita üzerindeki konumlarını kişiye göstermektedir. Kişi görüşmek istediklerine aynı programı kullanarak mesaj gönderebilmektedir.

İlgi alanında birisiyle tanışmak: Bu amaçla hazırlanmış olan programlar, insanların ilgi alanları ile ilgilenmektedirler. Bu tür programı kullanıp ilgi alanları aynı olan insanlar ile tanışmak isteyenler sosyal ağa kendilerini belli ölçüde tanıtmaktadırlar. Bu tanıtımdan sonra kendisi ile tanışmak isteyenlerden istekler gelmeye başlamaktadır. Kişi gelen isteklerden uygun buldukları ile görüşmelere başlayabilir.

Tanımadığın biriyle tanışmak: Bu uygulamada sosyal ağa katılmak isteyen kişi hiç tanımadığı insanlar ile tanışmayı amaçlamaktadır. Bu ağa katılmış bir kişiye, örneğin bir lokantada yemek yerken aynı ağ üyesi biri tarafından mesaj gönderilebilir. Böylece belli bir alan içinde bulunan kişiler arasında mesajlaşma başlayabilir.

Değerlendirme

- Yakın çevrede tanıdığı birinin olup olmadığını araştırmak bir kişi için önemli olabilir. Sosyal ağın ve cep telefonunun sağladığı bu olanaktan yararlanmak istemesi doğaldır. Çevrede bulacağı kişiler, telefonunda kayıtlı olan kişiler olduğu için bir güvenlik sorunu yoktur.
- İlgi alanları aynı olan insanlar ile tanışmak isteyen kişinin amacı çok temiz olarak değerlendirilebilir. Sosyal ağda tanışacağı kişinin de niyeti temiz olabilir. Ancak her iki taraf ta birbirini kandırıyor olabilir. Dolayısıyla bu tür sosyal ağlarda dikkatli olmak gerekir.
- Tanımadığı biri ile sosyal ağda tanışmak son derece tehlikeli bir deneyim olabilir. Çünkü bu tür mesajlaşma sonunda aynı masada buluşma beklenir.

Uygunsuz İeriğın Yklenmesi

Sosyal ağılarda görülen önemli bir sorun, bazı kişilerin bu ortamlara uygunsuz içerikleri yüklemesidir. Uygunsuz içerikler çoğunlukla cinsel içeriklidir. Bu tür içerikleri denetlemek üzere sosyal ağı ortamını sağlayan ve yürütenler çalışmaktadır ve bazı süzgeçler geliştirmektedir.

Değerlendirme

- Bir içeriğın uygunsuz olup olmadığı kişiden kişiye değişen göreceli bir kavramdır. Dolayısıyla bir içeriğın ahlak ve etik kurallarına uygun olup olmadığına karar vermek için ortak bir ölçüt yoktur.

E-Ticarette Etik

E-ticaret

Büyük firmaların ticarette 1970'lerden beri bilgisayarlar arası iletişim yoluyla ticaret yaptıkları bilinmektedir. Bu tür ticaret bir özel ağ (VAN: Value Added Network) üzerinden gerçekleştirilmektedir. Genelağ'ın yaygınlaşmasının bir sonucu olarak daha çok bireysel kullanıma yönelik e-ticaret gelişmiştir. Bu yolla yapılan e-ticaret çok hızlı gelişmektedir. İnsanların alışveriş işlemini kolaylaştıran e-ticaret değişik sorunları da beraberinde getirmiştir.

Ticaretin üç temel ilkesi vardır:

- Ticaret güvenli ortam ister.
- Alıcı ve satıcının birbirine güvenmesi gerekir.
- Alan ve satan alışverişten mutlu olmalıdır.

Büyük kuruluşların kapalı bir ağ olan VAN üzerinden gerçekleştirdikleri, EDI belgelerini kullanarak yapılan e-ticarette yeterli güvenlik sağlanmaktadır ve taraflar birbirini çok iyi tanırlar.

TCP/IP Protokolü

Genelağ'da TCP/IP protokolü kullanılmaktadır. Bu protokol temel olarak İki katmandan; Üst Katman (TCP: Transfer Control Protocol) ve Alt Katman (IP: Internet Protocol) dan oluşur:

- **Üst Katman:** Bilgisayarlar arasında iletilecek veri önce paketlere bölünür ve paketler alıcıya gönderilir. Alıcı gelen paketleri birleştirerek asıl veriyi elde eder.
- **Alt Katman:** İletilmek istenen paketleri alıcının adresine iletir.

Üst katman içinde, Uygulama ve Taşıma katmanları yer alır.

- **Uygulama Katmanı:** Farklı bilgisayarlarda bulunan uygulamalar arasındaki iletişimi sağlar.
- **Taşıma Katmanı:** İki bilgisayar arasındaki veri akışını sağlar. Bu sunucudan sunucuya taşıma işlemidir.

Alt katman içinde Genelağ Katmanı, Ağ Erişim Katmanı ve Fiziksel Katman yer alır.

- **Genelağ Katmanı:** Birbirine yönlendiriciler ile bağlanmış ağlar üzerinde, kaynak ve hedef bilgisayarlar arasında verilerin iletilmesini sağlar.
- **Ağ Erişim Katmanı:** Bilgisayar ile ağ arasında mantıksal ilişkiyi kuran arabirim olarak değerlendirilir.
- **Fiziksel Katman:** İletişim ortamının elektriksel ve fiziksel özelliklerini belirleyen katmandır.

TCP/IP Protokolünün Güvenliği-I

SYN Saldırıları: TCP/IP protokolünde bilgisayarlar üç aşamada oturum kurarlar. Sunucu dinleme konumundadır ve istemciden istek bekler. İstek SYN olarak gelir. İsteği alan sunucu 75 saniye kadar bekleme durumunda kalır. Genellikle sunucular ortalama 5 isteği karşılayacak durumdadır.

Sunucuyu meşgul etmeyi hedefleyen saldırganlar peş peşe bağlantı isteği göndererek sunucuyu meşgul ederek hizmet vermesini engelleyebilirler. SYN kandırması adı da verilen bu tür saldırılar TCP/IP protokolünün zayıf yönünden yararlanmaktadır.

IP Kandırması: IP kandırması olarak bilinen bu tür saldırılarda saldırgan kendi IP adresi yerine sahte bir adres kullanır. Saldırgan gönderdiği veri paketinin içine sahte bir IP adresi ekleyerek gönderir. Alıcı taraftaki IP katmanı gelen veri paketinin içindeki adresi gerçek adres olarak değerlendirir.

IP kandırması türündeki saldırılar genellikle sunucuların hizmet vermelerini aksatmak amacıyla yapılmaktadır (DDos).

Sıra Numarasını Tahmin Etme: TCP protokolüne uygun olarak sağlanan bağlantıda kullanılan sıra numarası (Initial Sequence Number: ISN) 32 bit uzunluğundadır. Dolayısıyla bu numarayı tahmin etme olasılığı düşüktür. Kaynak bilgisayar tarafından üretilen bu numara belli bir kurala uyularak üretiliyor ise tahmin etmek kolaylaşır. Unix çekirdeği tarafından üretilen ISN'nin belli bir kurala göre hesaplandığı bu nedenle bir önceki bağlantıda kullanılan ISN biliniyor ise bir sonraki ISN numarasının hesaplanabileceği açıklanmıştır. Saldırganlar bu zayıflıktan yararlanmak üzere çok sayıda ISN'yi denemektedirler.

Kaynak Yönlendirme: Yanıtın hangi yolla, hangi IP'ye ulaşması gerektiğini gönderen belirlediği bir durumdur. Günümüz yönlendiricileri kaynak yönlendiricisini belirleyebildikleri için bu konu sorun olmaktan çıkmıştır.

TCP/IP Protokolünün Güvenliği-II

Bağlantıyı Ele Geçirme: Bağlantıyı ele geçirme ya da Aradaki Adam olarak adlandırılan bu yöntemde saldırgan bağlantıda olan iki bilgisayarın arasına girmektedir. IP kandırması yöntemi, Unix parolası, Kerberos ve TKP gibi ek güvenlik bilgilerini iki taraf arasında aktaramaz. Ancak bu yöntemde saldırgan iki bilgisayar arasındaki asıllama işleminin sürmesini sağlar ve bağlantıyı ele geçirir. Aradaki adam yönteminin çalışabilmesi için aradaki adamın bağlantıdaki iki bilgisayarın iletişim yolu üzerinde bulunması gerekir. Aradaki adam iki taraftan gelen veri paketlerini birbirine aktarır.

Yönlendirme Saldırısı: TCP/IP protokolünde kullanılması kesinlikle gerekli olmayan ancak kullanılan Yönlendirme Bilgisi Protokolü (Routing Information Protocol: RIP) sıkça kullanılmaktadır. RIP ağ üzerindeki en kısa ya da önerilen yolu tanımlamaktadır. RIP içinde asıllama işlemini barındırmamakta, dolayısıyla doğrulamaya çalışmamaktadır.

Bu açıklardan yararlanan saldırganlar ileti paketinin geldiği ve gideceği adresleri değiştirebilmektedirler. Böylece saldırganlar ileti paketlerini ele geçirebilmekte ve içeriğini istediği gibi değiştirebilmektedir.

ICMP Saldırısı: Alıcı tarafı uyarmak üzere gönderilen mesaj Genelağ Denetim Mesaj Protokolü (Internet Control Message Protocol: ICMP) olarak adlandırılır. Bu mesaj genellikle ping atmak olarak adlandırılır. Ping atıldıktan sonra gönderen taraf karşı tarafın yanıt vermesini bekler. ICMP mesajı içinde asıllama bilgisi yoktur. Bu nedenle hizmet aksatma türü saldırılarda kolaylıkla kullanılmaktadır.

Alan Adı Hizmeti Saldırısı: Alan Adı Hizmeti (Domain Name Service: DNS) Genelağ'da yaygın olarak kullanılmaktadır. İnsanların kolayca belleyebildiği alan adlarını, Genelağ Protokolünün anladığı IP adreslerine dönüştüren işleme DNS ve bu işlemi yapan sunuculara da DNS sunucusu adı verilmektedir. Böylece kullanıcıların web sayfalarına ve sunuculara kolayca erişimi sağlanmaktadır. Genelağ saldırganları Alan Çalma adı verilen yöntemle bir sunucunun ya da web sayfasının IP adresini ele geçirmektedirler. Daha sonra DNS sunucusuna erişerek DNS'in karşılığı olan IP adresini değiştirirler. Böylece kullanıcıları farklı bir sunucu ya da web sayfasına yönlendirebilirler.

Tekil Kimliğin Yokluğu: Genelağ'ın kullanılmaya başlandığı ilk dönemlerde IP yöntemiyle her bilgisayara bir adres verilebileceği öngörülmüştür. Ancak bir süre sonra bunun yetersiz kaldığı görülmüştür. Günümüzde konuma bağlı veya geçici olarak tanımlanan IP adresleri sunucular veya adres dönüştürücüler tarafından değiştirilmektedirler. Dolayısıyla yere bağlı ya da geçici IP adresine dayalı güvenlik sistemleri saldırılara karşı zayıf kalmaktadır.

Güvenli Elektronik Ödeme

Secure Electronic Transaction (SET) protokolünün ana ilkesi Genelağ üzerinden yapılacak ödemenin müşteri tarafından satıcıya doğrudan yapılmaması, bunun yerine ödemenin bir aracı kuruluş (ödeme kanalı) üzerinden yapılmasıdır.

Güvenli ödeme sisteminde hem müşteri hem de satıcı için SYB gerekmektedir. SET içinde SYB kullanıldığı için müşteri, satıcı ve banka arasında güvenilir ve gizli bir iletişim sağlanmaktadır. Ödeme işlemi güvenli biçimde kurulmakta, sorunsuz sürdürülmekte ve sahteciliği engellemektedir. Satıcı kredi kartı hakkında bilgi edinemediğinden ancak kartın çalınmış ya da sahte olduğuna karar verebilir.

SSL'nin sorunları

- SSL müşteriye kulak misafirlerinden korumaktadır, buna karşın sahte satıcılardan koruduğu söylenemez. Bazı satış siteleri sahte veya yanıltıcı site olabilmektedir. Bu tür siteler müşterileri dolandırmak amacıyla kurulurlar. Müşterilerini iki türlü dolandırırılar:
 - 1-Tanınmış bir satıcının taklidini yaparak ya da
 - 2-Tümüyle yalancı bir site oluşturarak.
- Bu tür dolandırıcılıkların önüne geçebilmek üzere 3 boyutlu güvenlik sistemleri geliştirilmiştir. Üç boyutlu güvenlik sisteminde kredi kartı ile ödeme anında müşterinin cep telefonuna bir sayı gönderilmekte ve müşterinin bu sayıyı ödeme ekranındaki alana girmesi istenmektedir. Böylece kredi kartı ile ödeme yapmak isteyen gerçek müşteri olup olmadığı kararı verilmektedir.

SET Protokolü

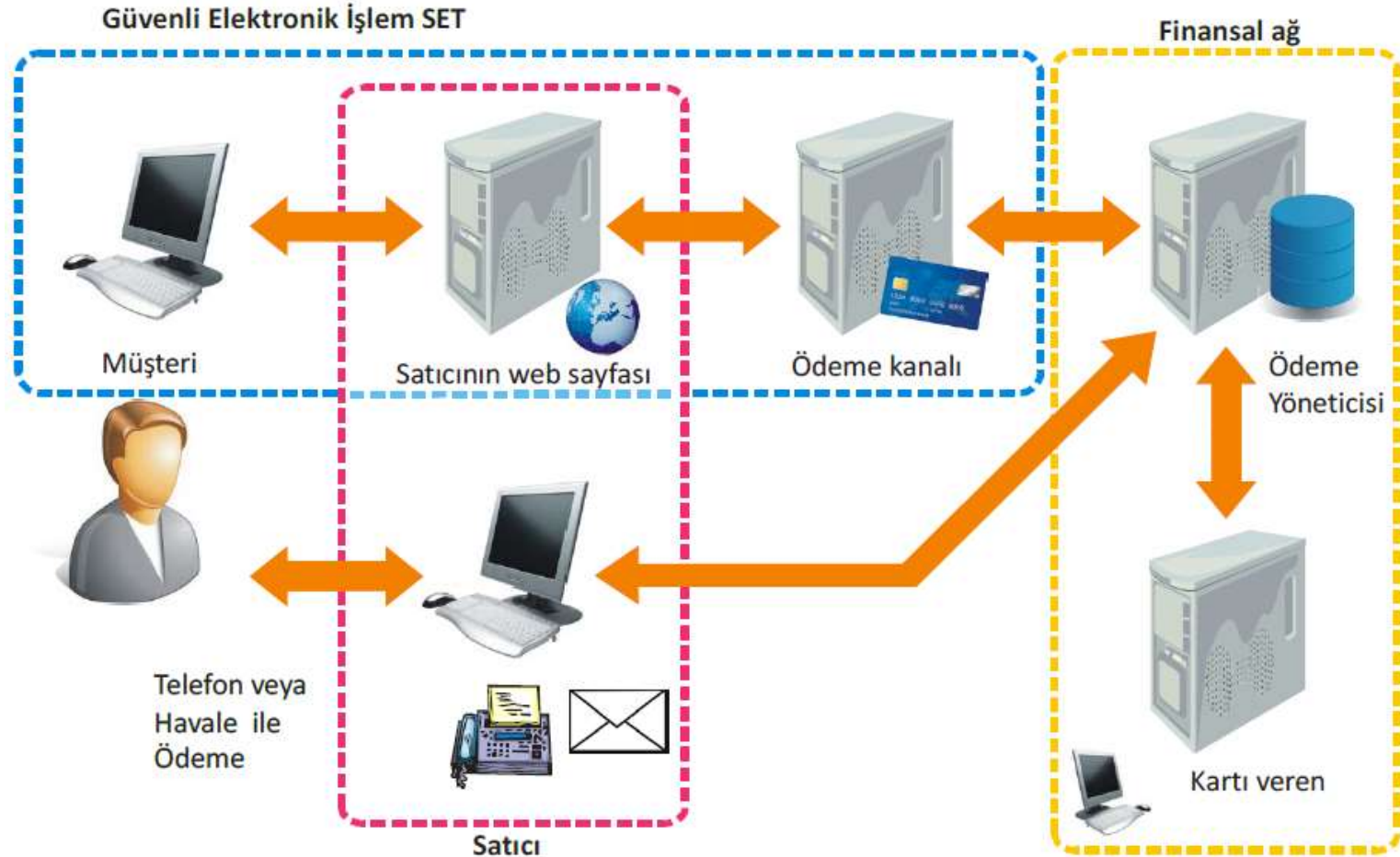
Temel ilkeler

- Sipariş ve ödeme bilgilerinin gizliliğini sağlamak.
- Ödeme işlemi ve hizmetler ile ilgili verilerin bütünlüğünü sağlamak.
- Müşteri kredi kartı hesabının asıllamasını sağlamak.
- Satıcının asıllamasını sağlamak.

SET protokolünde, bir alışveriş süreci 9 adım olarak tanımlanmıştır

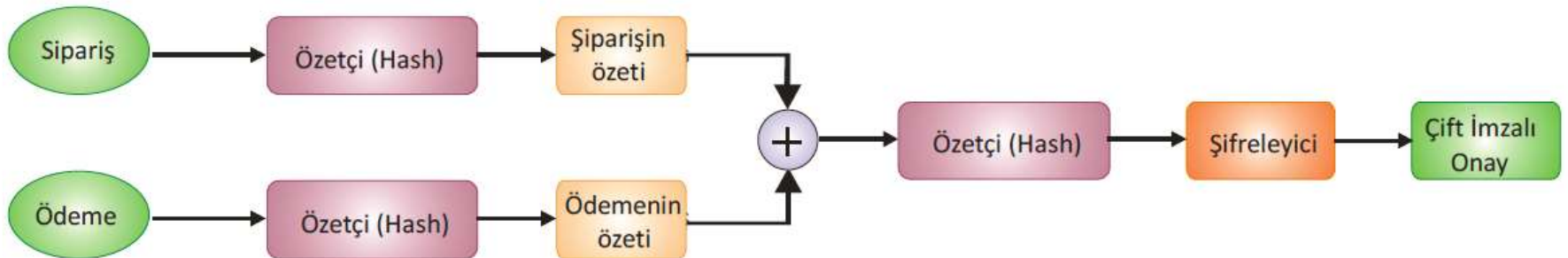
- 1.Müşteri satıcının web sayfasına bağlanır.
- 2.Müşteri satın almak istedikleri ile ilgili olarak iki parçadan oluşan sipariş ve ödeme bilgilerini gönderir. Parçalardan birincisi alışveriş ile ilgilidir ve satıcıya gönderilir. İkinci parça kredi kartı bilgisidir ve bu bilgi satıcının müşterisi olduğu bankaya gönderilmek üzere satıcıya gönderilir.
- 3.Satıcı kredi kartı bilgilerini kendi bankasına iletir.
- 4.Satıcının bankası müşterinin kredi kartının bu kartı veren kuruluşa bağlanarak onaylanmasını ister.
- 5.Kredi kartını müşteriye vermiş olan kuruluş, satıcının bankasına onay gönderir.
- 6.Satıcının bankası satıcıya onay gönderir.
- 7.Satıcı siparişi tamamlar ve müşteriye onay bilgisini gönderir.
- 8.Satıcı bankasından alışveriş ile ilgili işlem kaydını alır.
- 9.Kredi kartını müşteriye veren kuruluş müşteriye kredi kartı ödeme belgesini (fiş ya da fatura) gönderir.

SET Protokolünün Çalışma Biçimi

Sipariş ve Ödeme Bilgilerinin Birleştirilmesi

Sipariş ve Ödeme bilgileri iki parça hâlinededir. İlk parça alışveriş ile ilgilidir. Bu parçaya sipariş adını veriyoruz ve bu parça satıcıya gönderiliyor. İkinci parça ödeme ile ilgilidir. Ödeme adını verdiğimiz bu parça kredi kartına ilişkin bilgileri içerir ve satıcının bankasına gönderilir. Satıcının ödeme ile ilgili bilgileri daha açık bir ifadeyle kredi kartı bilgilerini görmemesi gerekir. Bir alışverişin tamamlanabilmesi için bu iki parçanın birleştirilmesi gerekir.

E-ticarette Tarafların Birbirine Güvenmesi-I

Genel ağ üzerinden yapılan e-ticaret üç sınıfta toplanmaktadır:

Kuruluşlar arası e-ticaret (k-k): VAN yerine Genelağ'ı kullanan kuruluşlar, birbirini tanımakta, genellikle uzun süredir aralarında ticaret yapmaktadırlar. Bu nedenle önemli sorunları olduğu söylenemez.

Satıcı ve müşteri arası e-ticaret (s-m): Günümüzdeki en yaygın e-ticaret uygulamasıdır. Tanınmayan kuruluşların ve bireylerin gerçek olamama olasılığı vardır. Bu nedenle sorunlar yaşanmaktadır.

Bireyler arası e-ticaret (b-b): İki tarafın da gerçek olduğunun kanıtı yoktur. Bu nedenle en riskli e-ticaret yoludur.

Kuruluşlar Arası E-ticaret

- VAN üzerinde büyük firmalar arası yapılan ticarette, firmalar birbirini tanımakta ve kullandıkları iletişim ağı kapalı ve güvenlidir. Dolayısıyla etik ve hukuk açısından önemli bir sorun kaynağı değildir.

E-ticarette Tarafların Birbirine Güvenmesi-II

Kuruluş ve Birey Arası E-ticaret

Genellikle az bilinen e-ticaret firmaları ile yaşanan sıkıntılar:

- **Ayıplı ürün gönderilmesi:** E-ticaret sayfasında beğenilip seçilen ürün müşteriye gönderilmektedir. Ancak gönderilen ürün kullanılmış, bozuk, arızalı ya da tamir edilmiş bir ürün olabilmektedir. Ürün geri gönderildiğinde yenisini gönderen firmalar olabildiği gibi hiç yanıt vermeyenler de olabilmektedir. Özellikle ayıplı ürünü bilerek gönderen firmalardan yeni ve sağlam bir ürün beklemek saflık olur.
- **Taklit ürün gönderilmesi:** Dış görünümü bilinen bir ürüne çok benzer olan bir ürün gönderilmektedir. Taklit ürün gönderenlerin dolandırıcı oldukları kesindir. Dolayısıyla ürünü geri göndermek ve gerçek ürünün gönderilmesini beklemek anlamsızdır.
- **Eksik ürün gönderilmesi:** Bazı ürünler paketler hâlinde satılmakta ve her paketin içinde kaç tane olduğu belirtilmektedir. Dolandırıcı firmalar paketlerin içine web sayfasında yazan sayıdan daha az koymaktadırlar.
- **Sahte ürün gönderilmesi:** Disk yerine demir kütle, ilaç yerine toz kireç, kitap yerine, kitabın kapağının geldiğini söyleyen insanları duyuyoruz.
- Bazı Uzakdoğu ülkesi firmaları lisanslı programları (özellikle işletim sistemlerini) ucuz fiyatla satmaktadır. Gelen ürün bilgisayara lisanslı bir ürün gibi kurulabilmektedir. Bu tür programların piyasa fiyatlarının altında nasıl satılabildiği araştırıldığında şu sonuçla karşılaşılmıştır: İşletim sistemi üreten firmalar bilgisayar donanımı üreticisi firmalara bu programların bir aslını vermekte ve çoğaltma hakkı tanımaktadırlar. Her bir çoğaltma için de lisans numarası tanımlamaktadırlar. İşletim sistemi programının kopyasını elde etmek satıcı için kolaydır. Bunun kopyalarını CD veya DVD üzerine hazırlayıp aslı gibi etiketlemektedirler. Donanım üreticilerinden elde ettikleri lisans numaralarını da pakete ekleyip pazarlamaktadırlar.

E-ticarette Tarafların Birbirine Güvenmesi-III

Genelağ üzerinden sürdürülen bankacılık işlemleri kuruluş ve birey arası ticaret sayılabilir. İnsanlar paralarını bankalara güvendikleri için yatırırlar. Genelağ bankacılığında insanların paralarının çalınması bankanın bir eylemi değildir. Müşterinin hesap bilgilerini ve parolasını çalan soyguncuların işidir.

Müşterilerin satıcıları kandırdığı olaylar da görülmektedir. Genellikle kredi kartı ile yapılan ödemelerde kandırmalar olmaktadır. Kredi kartının yapısı bilindiğinde, geçerli bir kart numarasını oluşturulabilir. Bunun için Genelağ'da hazır programlar da bulunmaktadır. Bilgisayarlı kredi kartının kullanılmadığı ve 3 düzeyli güvenliğin uygulanmadığı ülkeler için geçerli bir kredi kartı numarası üretip bunun ile alışveriş yapılabilir. Satıcı firmaların bu tür kartlar ile alışveriş yapmak isteyenlere karşı özel önlemler alması gerekir.

Değerlendirme

- Sonuç olarak s-m türü e-ticarette satıcının güvenilir olup olmaması çok önemlidir. Geçmiş bilinen ve güven kazanmış e-ticaret firmalarının SYB'leri vardır ve çoğunlukla SET protokolünü kullanırlar. Dolayısıyla bu firmalardan güvenli alışveriş yapılabilir. Adı sanı bilinmeyen firmalardan alışveriş yapmaktan kaçınılmalıdır. Bireysel müşterilerin SYB'lerinin olması gerekmediğinden satıcılar sahte kredi kartlarına karşı önlem almak zorundadırlar.

E-ticarette Tarafların Birbirine Güvenmesi-IV

Bireyler Arası E-ticaret

E-ticaretin en riskli olan biçimi bireyler arası olan biçimidir. Çünkü iki tarafın da SYB'si yoktur ve olması da beklenmemektedir. Bireyler arasındaki ödemeyi güvence altına almak üzere geliştirilmiş düzenlemeler vardır. Bunlar alıcı ve satıcı arasındaki para aktarımı işini üstlenen kuruluşlardır. Alıcı ve satıcı anlaştıktan sonra alıcı parasını aracıya gönderir. Alıcı ürünü aldığını söylemeden aracı kuruluş satıcıya ödemeyi aktarmaz.

Bireyler arası ticarette de bir önceki kısımda anlatılan sorunlar yaşanabilir:

- Ayıplı ürün gönderilmesi
- Taklit ürün gönderilmesi
- Eksik ürün gönderilmesi
- Sahte ürün gönderilmesi

E-ticarette Tarafların Mutluluğu

Bir ticaretin, ticaret sayılabilmesi ve sürdürülebilir olması için alıcı ve satıcının yapılan alışverişten mutlu olması gerekir. Güvenlik sorunu olmadığını bilen bir müşteri güvendiğı bir satıcıdan ürün almayı her zaman yeğler. Çünkü:

- Ürünü seçmek için satıcının yerine gitmesi gerekmez. Özellikle, özellikleri bilinen ve ölçünlere uygun olarak üretilmiş ürünleri elle incelemek ve denemek gerekmediğinden e-ticaret sitesinden seçmek yeterlidir. Oturduğu yerden istediğı zaman sipariş vermek ve ürünün ayağına kadar getirilmesi müşteriye mutlu eder.
- Satın aldığı ürünü hiçbir gerekçe belirtmeden değiştirebileceğinin garantisini bilmesi alışveriş kararını daha kolay ve hızlı vermesini sağlar. Geri gönderme yükünün satıcıya ait olması kararını daha da etkiler. Bu kolaylık birden fazla ürün sipariş etmesinin yolunu açar. Gönderilen ürünlerden beğenmediklerini belli süre içinde geri gönderebilir. Böylece ürünleri ve satıcıyı ayağına kadar getirmiş duygusuyla mutlu olur.
- E-ticarette satıcı ürünleri sergilemek üzere geniş alanlara gereksinim duymaz. Hatta ürünleri kendi deposunda saklaması da gerekemeyebilir. Siparişı aldıktan sonra üreticiden isteyebilir. Bu yöntemle işletme giderlerinden çok büyük tasarruf sağlar. Yerinde satış için gerekli olan satış elemanı ve ortamı ısıtma, soğutma ve aydınlatma gibi giderler de olmayacaktır. Giderleri çok azalacak bir kuruluş için e-ticaret yöntemiyle ürün veya hizmet satmak son derece kârlıdır.
- E-ticaret ile dünya geneline ürün ve hizmet satılabilmektedir. Dolayısıyla firmaların ciroları e-ticaret sayesinde artmaktadır. Bu da satıcı için mutluluk vericidir.

E-ticaretteki Etik ve Hukuk Sorunları-I

Güvenliğin Sağlanması

Ticaret ortamının güvenliğini sağlamak kamunun görevidir. Genelağ üzerindeki ticaretin güvenliğini sağlamak da müşterilerin ve satıcıların görevi değildir. İlgili kısımda anlatıldığı gibi e-ticaretin güvenliğini sağlamak üzere epey çalışma yapılmıştır. Müşteriler kimlik ve kredi kartı bilgilerini ve parolalarını çaldırmadıkları sürece sorun olmaması gerekir. Güvenliğı kırarak yaşanan olaylar ve değerlendirmeleri şöyledir:

- Kullanıcının kimlik bilgileri ve parolasının çalınması, genellikle bankacılık işlemlerinde kullanılan hesap bilgisi ve parolanın çalınması ile gerçekleştirilen soygun türüdür. Kısaca hatırlamak istersek: soyguncu müşterinin bilgisayarına casus programının yüklenmesini sağlamak ve bu program sayesinde müşterinin hesap numarası ve parolasını öğrenebilmektedir.
- Bu tür soygunların sonunda açılan davalarda konu çok tartışılmıştır. Müşteriler bankanın itibarlı ve güvenilir bir kuruluş olduğunu dolayısıyla soygundan sorumlu olmaları gerektiğini söylemişlerdir. Buna karşın bankalar müşterinin bankaya girişte kullandığı anahtar bilgileri saklaması gerektiğini savunmuşlardır. Aslında iki taraf da haklıdır. Ancak bankaların güvenilir ve sorumlu kuruluş olmaları onları güvenliğı artırmak üzere yeni ve etkin çözümler bulmaya itmiştir.

Değerlendirme

- Genelağ'ın güvenliğından kaynaklanan soygunlarda eğer müşterinin bir kastı ya da belirgin bir kusuru yok ise satıcılar sorumlu tutulur. Gerekli güvenlik önlemlerini sağlamaları gerektiğı söylenir.
- Bu arada müşterilerin bilerek kendi hesaplarında soygun yaptırabilecekleri de unutulmamalıdır.

E-ticaretteki Etik ve Hukuk Sorunları-II

Satıcının Güvenilirliği

- **Ayıplı ürün gönderilmesi:** Bir satıcı bilerek ayıplı ürün gönderiyor ise o satıcının dolandırıcı olduğu söylenebilir. Dolayısıyla ürünü geri gönderip yenisini istemek boşuna bir çaba olur. Bu durumda hukuk yolunu denemek de çok anlamlı değildir. Satıcının ilk tepkisi şöyle olacaktır: Biz sağlam ürün gönderdik; siz onu bozdunuz diyecektir. Müşteri ürünü teslim alırken yanında tarafsız bir tanık olmayacağı için bu savı çürütmesi çok zordur. Satıcı ile müşterinin farklı ülkelerde olması durumunda mahkemede hak aramak daha da zordur. Aynı ülkede yaşanan olaylarda aynı firmanın benzer şekilde ayıplı ürün sattığı kanıtlanır ise mahkeme suçlu bulabilir.
- **Taklit ürün gönderilmesi:** Bir satıcının web sayfasında asıl ürünü sergileyip müşteriye taklidini göndermesi açıkça dolandırıcılıktır. Bu tür satıcıların e-ticaret sitesi kurmaktaki amaçları dolandırıcılıktır. Dolayısıyla bunlar ile hukuk yolu kullanılarak başa çıkmak zordur. Firmalarını kısa süre sonra kapatıp yeni adla yeni e-ticaret sitesi açarlar.
- **Eksik ürün gönderilmesi:** Eksik ürün gönderen satıcılar içinde aynı değerlendirmeyi yapabiliriz.
- **Sahte ürün gönderilmesi:** Disk yerine demir kütle, ilaç yerine kireç tozu gönderen firma için dolandırıcılık sıfatı bile yetersiz kalır.

Değerlendirme

- Müşterileri bu tür yerlerden alışveriş yapmaya yönelten nedenler;
 - 1-Fiyatlarının her yerden ucuz olması;
 - 2-Başka yerlerde bulamadıkları ürünleri buralarda bulmalarıdır.
- Müşteri ürünün ucuz olmasının bir nedeni olduğunu düşünmelidir. Bu arada satıcı konusunda Genelag'da araştırma yapmasında yarar vardır. Başka yerlerde satılmayan bir ürünün bu tür sitede bulunmasının iki nedeni olabilir: Ya bu ürünün yasal olarak satışı yoktur ya da satıyoruz dedikleri ürün sahtedir.

E-ticaretteki Etik ve Hukuk Sorunları-III

Müşterinin Güvenilirliği

Müşteri kılıklı kişilerin satıcıları dolandırdıkları da görülmektedir. Hatta bu tür dolandırıcılıkları örgütlü biçimde yapanlar da vardır. Örneğin Genelağ'daki banka dolandırıcılığı eylemlerinin bazıları örgütler tarafından yapılmaktadır. Bunlarda karşı önlemleri satıcı firmaların almaları gerekir. Soygun amaçlı örgütler genellikle bulundukları ülkenin dışında bu tür soygunları yapmaktadırlar. Böylece yasalardan kaçabilmektedirler.

Bilişim Hukuku

Bilişim Hukuku

Şimdiye kadar incelediklerimiz:

- Genel hatlarıyla bilişim suçları
- Kişinin özeli
- İfade özgürlüğü
- Meslek etiği, bilişim etiği
- Kurumsal etik
- Sosyal ağlarda etik
- E-ticarete etik

Bilişim suçlarının ortaya çıkmasıyla T.C. yasalarına eklemeler yapılmış ve yeni yasalar da hazırlanmıştır.

Bilişim Suçları-I

Avrupa Birliği Uzmanlar Komisyonu 1983-Paris toplantısı tanımı:

Bilgileri otomatik işleme tabi tutan veya verilerin iletişimine yarayan bir sistemde gayri kanuni, gayri ahlaki veya yetki dışı gerçekleştirilen her türlü davranış.

Avrupa Ekonomik Topluluğu bilişim suçlarını 5'e ayırmıştır:

1. Bilgisayarda bulunan bir kaynağa veya herhangi bir değere yasal olmayan biçimde ulaşarak aktarımını sağlamak için bilerek bilgisayardaki verilere ulaşmak, bunları bozmak, silmek veya yok etmek
2. Bir sahtekarlık yapmak için bilerek bilgisayar verilerine veya programlarına girmek, bozmak, silmek, yok etmek
3. Bilgisayar sistemlerinin çalışmasını engellemek için bilerek bilgisayar verilerine veya programlarına girmek, bozmak, silmek, yok etmek
4. Ticari anlamda yararlanmak amacı ile bir bilgisayar programının yasal sahibinin haklarını zarara uğratmak
5. Bilgisayar sistemi sorumlusunun izni olmaksızın, konulmuş olan emniyet tedbirlerini aşmak sureti ile sisteme bilerek girip müdahalede bulunmaktır.

Bilişim Suçları-II

Bir bilgisayar ile gerçekleştirilen suçlar

- Genelağ bankacılığı soygunları, çalışmaz duruma sokma saldırıları, zararlı yazılımlar ile tahribat eylemleri, ...

Bilgisayar veya bir bilgi sistemi üzerinde işlenen suçlar

- Sızarak veritabanından bilgi çalma, değiştirme, silme, bomba yazılım eklemeleri, ...

Bilişim ortamında yapılan yayımlar ve hizmetler ile işlenen suçlar

- Genelağda genel ahlaka aykırı, ulusal güvenliği bozucu yayımlar, yanıltıcı haberler, çocuk pornografisi, kumar, ...

İşlenen suç ile ilgili bilgilerin bilgisayarda tutulması

- Bilgisayar suç unsuru olmayıp kanıt olabilecek belge-fotoğraf-filmleri (sayısal kanıtları) barındırır

Bilgisayar ağlarında işlenen suçlar

Fikri mülkiyet haklarının çalınması

- Kaynak kod aşırma

Bilişim Suçları ile İlgili Yasalar

Yeni Türk Ceza Kanunu (TCK-5237)

- Madde 243: Bilişim sistemine girme suçu
- Madde 244: Sistemi engelleme, bozma, verileri yok etmek veya engellemek
- Madde 245: Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması
- Madde 246: Tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbiri uygulanması

Yeni Ceza Muhakemeleri Kanunu (CMK-5271)

- Madde 134: Bilgisayarlarda, bilgisayar programlarında ve kütüklerinde arama, kopyalama ve el koyma

Elektronik İmza Kanunu (5070)

- Madde 15: Denetim
- Madde 16: İzinsiz Kullanım
- Madde 15: Sahtecilik

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun (5651)

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (6698)

Türkiye, «Avrupa Sanal Suçlar Sözleşmesi»ni 10.11.2010 tarihinde kabul etmiş ve 22.04.2014 tarih 6533 sayılı «Sanal Ortamda İşlenen Suçlar Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun» ile onaylayıp yayımlayarak bu sözleşmedeki maddelere uymayı kabul etmiştir.

Avrupa Sanal Suçlar Sözleşmesi Kapsamı

Bilgisayar veri ve sistemlerinin gizliliğine, bütünlüğüne ve kullanımına açık bulunmasına yönelik suçlar

- Yasa dışı erişim
- Yasa dışı müdahale
- Verilere müdahale
- Sisteme müdahale
- Cihazların kötüye kullanımı

Bilgisayarlarla ilişkili suçlar

- Bilgisayarla ilişkili sahtecilik fiilleri
- Bilgisayarla ilişkili sahtekarlık fiilleri
- İçerikle ilişkili suçlar
- Çocuk pornografisiyle ilişkili suçlar
- Telif haklarının ve benzer hakların ihlaline ilişkin suçlar
- Saklanan bilgisayar verilerinin korunmasının kolaylaştırılması
- Trafik bilgilerinin korunmasının kolaylaştırılması ve kısmen açıklanması
- Saklanan bilgisayar verilerinin aranması ve bunlara el konulması
- Trafik bilgilerinin gerçek zamanlı olarak toplanması
- İçerikle ilgili bilgilere müdahale edilmesi

Bilişim Suçlarını Soruşturma ve Kovuşturma

Bilişim suçlarının niteliği bilinen suçlardan farklı olduğu için soruşturma ve kovuşturmalarının buna göre yapılması gerekir. Bilişim ile ilgili suçları diğerlerinden ayıran özellikler:

- **Suçun işlendiği yer ile suçu işleyen aynı yerde olmayabilir.** Bilinen suç türlerinde, suçu işleyen genellikle suçun işlendiği yerde olur. Bilişim suçlarında suçlu hemen hemen hiçbir zaman suçun işlendiği yerde olmaz, hatta yakınında bile olmaz. Suçlu başka bir kentte bir başka ülkede bile olabilir. Bilişim suçlarını soruşturmaya olay yerinden başlamak bu nedenle çok anlamlı değildir. Bunun yerine zarar görmüş kişi veya sistemi inceleyerek başlamak daha doğru olur. Bilişim suçları uluslararası nitelikte olabilir, bu durum uluslararası işbirliklerini gerekli kılar.
- **Soruşturmanın hızlı olması gerekir.** Bilişim suçunu işleyenler her zaman aynı yerde oturmazlar. Hatta sabit bir yerden genelağa bağlanmazlar. Böylece yerlerinin bilinmemesini sağlamaya çalışırlar. Ancak belli bir süre aynı yerden, aynı IP adresini kullanarak bağlandıkları da görülmektedir. Bu nedenle bir suçluyu yakalamak için şikayet alınır alınmaz konum bilgisinin öğrenilmesine çalışılmalıdır. Bu aşamada bilişim teknolojilerinden faydalanmak yerinde olur.
- **Kanıtların toplanması özel bilgi gerektirir.** Bilişim suçunun kanıtları bilişim ortamında bulunabilecek, adına sayısal kanıt dediğimiz belge, çizelge, ses kaydı, fotoğraf, film ve değişik ortamlardaki verilerdir. Bu veriler kurallarına göre toplanmazsa kanıt olma niteliklerini yitirirler. Böyle bir yanıltan en çok gerçek suçlular kazançlı çıkar.
- **Olayı ancak bilişim uzmanları değerlendirebilir.** Bilişim suçunun oluş biçimi, bıraktığı izler ve kanıtlar ancak bu konuda uzman olan bilişim uzmanları tarafından değerlendirilebilir.

Uluslararası Sözleşmeler-I

Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Sanal Suçlar Sözleşmesinin 19.maddesi, bilişim ortamındaki verilerin aranması ve bunlara el konulması hakkındadır. TBMM tarafından onaylanan biçim şu şekildedir: (çeviri hataları ve bilişim alanındaki bilgi eksikliklerine dikkat!)

Madde 19 – Depolanmış bilgisayar verilerinin aranması ve bunlara el konulması

1. Taraflardan her biri, kendi ülkesindeki yetkili makamların,

a. Bir bilgisayar sisteminin tamamı veya bir kısmını ve içerisindeki depolanmış bilgisayar verilerini; ve

b. Bilgisayar verilerinin depolanmış olabileceği bir bilgisayar verileri depolama aygıtını

arama ve benzer şekilde bunlara erişme yetkisine sahip olmaları için gerekli olabilecek yasama tedbirlerini ve diğer tedbirleri kabul edecektir.

2. Tarafların her biri, paragraf 1.a uyarınca makamlarının özel bir bilgisayar sisteminin tamamı veya bir kısmını araması veya benzer şekilde bunlara erişim sağlaması söz konusu olduğunda ve aranan verilerin kendi ülkesindeki başka bir bilgisayar sisteminin tamamında veya bir kısmında depolanmış olduğuna inanmak için gerekçeleri bulunduğu ve söz konusu veriler yasalara uygun biçimde ilk sistemden erişilebilir veya ilk sistem için kullanılabilir olduğunda, makamlarının arama veya benzer şekilde sisteme erişim işlemlerini süratle diğer sisteme teşmil edebilmelerini sağlamak için gerekli olabilecek yasama tedbirlerini ve diğer tedbirleri kabul edecektir.

Uluslararası Sözleşmeler-II

3. Taraflardan her biri, yetkili makamlarına, paragraf 1 veya 2 uyarınca erişilen bilgisayar verilerine el koymaya veya benzer şekilde güvence altına alma yetki tanımak için gerekli olabilecek yasama tedbirlerini veya diğer tedbirleri kabul edecektir. Bu tedbirler:

- a. bir bilgisayar sisteminin tamamına veya bir kısmına veya bilgisayar verileri depolama aygıtına el koymaya veya bunları benzer şekilde güvence altına almaya;
- b. Söz konusu bilgisayar verilerinin bir kopyasını oluşturmaya ve bunu muhafaza etmeye;
- c. İlgili depolanan verilerin bütünlüğünü korumaya;
- d. Erişim sağlanan bilgisayar sistemindeki bilgisayar verilerini erişilemez hale getirmeye ve kaldırmaya

Yönelik yetkileri içerecektir.

4. Taraflardan her biri, paragraf 1 ve 1'de belirtilen tedbirlerin tatbik edilmesine olanak sağlanması amacıyla kendi yetkili makamlarına bilgisayar sisteminin işleyişi veya içindeki bilgisayar verisinin korunması için uygulanan tedbirler hakkında bilgisi olan herhangi bir kişiden, makul ölçüde gerekli bilgileri temin etme konusunda yetki tanınması için gerekli olabilecek yasama tedbirlerini ve diğer tedbirleri kabul edecektir.

Adli Bilişim

Bilgisayar, bilgi sistemi ve bilişim ortamı ilişkili davalarda kanıt toplama özel bilgi gerektirmektedir. Ayrıca bu incelemelerin yapılabileceği ortamlara gereksinim vardır. Bu nedenle ülkeler adli bilişim adını verdiğimiz kurumları oluşturmaya başlamışlardır. Adli bilişim şöyle tanımlanmaktadır:

- Bilişim ortamlarından elde edilen bulguların çeşitli teknik donanım ve yazılımlar kullanılarak hukuki kanıtlara dönüştürülmesi sürecidir.
- Bu yönüyle adli bilişimin hukuktan çok, teknik ağırlıklı bir konu olduğu söylenebilir. Çünkü bilişim sistemlerindeki bulguları, bunlardan ayrıştırılarak birer hukuki kanıt dönüştürülme süreci oldukça yoğun, son derece teknik bilgi gerektiren ve uzmanlık isteyen bir iştir. Adli bilişimin ilgilendiği alanlar:
 - Disk ile ilgili çalışmalar
 - Bellek üzerindeki çalışmalar
 - Bilgisayar ağı ile ilgili olanlar
 - Gezin sistemler ile ilgili çalışmalar
- Çalışma alanına bakılmaksızın adli bilişim çalışmaları üç aşamada sürdürülür:
 1. Kanıt (delil) elde etme ve saklama
 2. İnceleme ve çözümleme
 3. Raporlama ve mahkemeye sunma

Adli Kanıt (Delil)

Dava konusu olan olayların hepsinde sayısal kanıt karşımıza çıkmakta ev şu sorular sorulmaktadır:

- Bilgisayarın belleğinde bulunan bilgiler adli kanıt sayılabilir mi?
- Bilgisayarın diskinde bulunan bilgiler adli kanıt sayılabilir mi?
- CD veya DVD üzerinde bulunan bilgiler adli kanıt sayılabilir mi?
- Taşınabilir disk ve çubuk bellek üzerinde bulunan bilgiler adli kanıt sayılabilir mi?
- Bulutta bulunan bilgiler adli kanıt sayılabilir mi?
- E-postalar adli kanıt sayılabilir mi?

Bu soruların ayrıntılı yanıtlarını vermeden önce adli kanıtı tanımlamak yararlı olur:

- Bir olayı kanıtlayabilecek nesnelere kanıt denilmektedir ve kanıt maddi gerçeklere, hukuka ve akla uygun olmalıdır.

Bilgisayarın da konu olduğu olaylarda kanıt toplama, bir cinayet olayından kanıt toplama işleminde çok farklıdır. Bu farklılığı görerek yasalar hazırlanmalı ve yöntemler üretilmelidir.

Bilişim ortamındaki bilgilerin mahkemede adli kanıt olarak kullanılabilmesi için kuralına göre toplanması gerekmektedir. Doğal olarak toplanan sayısal kanıtların uzman kişiler tarafından incelenmesi ve adli kanıt haline dönüştürülmesi gerekir. Bunlar yapılmadığında toplanan bilgiler kanıt olma niteliklerini kaybederler. Bundan da en çok gerçek suçlular yararlanırlar.

Bilgisayarın Belleğinde Bulunan Bilgiler

Bilgisayarın belleğinde bulunan bilgiler delil olabilir. Ancak delil toplama aşamasında bilgisayarın çalışır durumda olması gerekir. Ayrıca suç ile ilişkili programın da çalışır durumda olması gerekir. Bilgisayar kapatıldığında belleğindeki bilgiler yok olmaktadır. Ayrıca bir program ile ilgili bilgiler belleğe bu program çalışırken yüklenir.

Bu nedenle bilgisayarın belleğindeki bilgilere erişmek her zaman olanaklı değildir. Ayrıca veriler genellikle belgelerde, çizelgelerde veya veritabanlarında tutulurlar. Bellekte yer kaplayan programlardır.

Bilgisayarın Diskinde Bulunan Bilgiler

Bilgisayarın diskinde işletim sistemi, değişik amaçlara yönelik programlar, belgeler, veriler, ses kayıtları, fotoğraflar ve filmler bulunabilir. İşletim sisteminin dışındakileri bilgisayarın sahibi ya da başkası üretmiş olabilir.

Uygulama programları lisanslı ve üreticisi biliniyor ise kanıt açısından bir sıkıntı yoktur. Programın üreticisi belli değil ise kanıt özelliği kesin değildir. Özellikle saldırı ve soygun amaçlı programlar bu niteliklerde olabilir.

Davalarda en çok gündeme gelen konu bilgisayarda bulunan belgelerdir. Bilindiği gibi belge hazırlamak için kullanılan değişik yazım programları bulunmaktadır. Bu programların çoğunda belgenin yazarının adı, yazıldığı tarih, başkaları tarafından da eklemeler yapıldıysa onların adları ve değişiklik tarihi, basım tarihi gibi bilgiler belgeye başlık bilgisi olarak eklenmektedir. Davalarda bu başlık bilgileri kanıt olarak kullanılmak istenmektedir. Söz konusu bilgiler her zaman değiştirilebilecek bilgilerdir. Daha önce programın kaydettiği geçmişe ilişkin tüm bilgiler daha sonra değiştirilebilir. Dolayısıyla adli kanıt olarak değer taşımazlar.

Çizelge programları da yazım programlarına benzer şekilde çizelgeyi hazırlayan ve değiştirenlerle ilişkin bilgileri tutarlar. Bu bilgiler de daha sonra değiştirilebilir bilgi olduklarından adli kanıt olamazlar.

Benzer biçimde fotoğraf ve filmlerin eklerinde, kullanılan fotoğraf makinesi, teknik bilgiler, zaman bilgisi ve fotoğrafı veya filmi çekenin adı yazılır. Bu bilgiler de değiştirilebilir bilgi olduklarından adli kanıt olamazlar.

Bir belge, çizelge, fotoğraf veya bir filmin üzerindeki yapımcı adı, değiştiren adı, yapım ya da çekim tarihi gibi bilgiler, bu nesnenin kanıt olmasına yetmez üstelik kanıt olmadığını gösterir.

CD/DVD Üzerinde Bulunan Bilgiler

Bir CD veya DVD'nin yazıldığı tarihe bakarak o CD veya DVD'nin üzerinde yazılan tarihte yazıldığı söylenemez. CD veya DVD'nin üzerinde görülen yazılma zaman bilgisi, yazan bilgisayarın zaman bilgisidir. Bir bilgisayarın zaman ayarı her zaman değiştirilebileceğine göre CD veya DVD üzerindeki zaman bilgisi adli kanıt olamaz.

- Bir CD veya DVD'ye bilgi yazmak için kullanılan programın üretim tarihi kesin delil olamaz. Eğer CD veya DVD'ye bilgi yazmak için kullanılmış olan program incelemenin yapıldığı tarihten önce kullanımda ise kesinlikle adli delil olamaz. Daha açık bir ifade ile CD veya DVD üzerindeki belgelerin yazılış zamanları yazma programının kullanımda olduğu zaman aralığı ile uyumlu diye bu bilgilerin söz konusu aralıkta hazırlanmış olduğu sonucuna varılamaz.
- Daha açık bir ifade ile CD veya DVD üzerindeki belgelerin yazılış zamanları yazma programının kullanıma sürüldüğü tarihten önceyi gösteriyor ise söz konusu CD veya DVD'nin yanıltma amacıyla hazırlandığı açıktır.

Bir CD veya DVD üzerindeki belge, tablo, fotoğraf ve filmleri üretenlerin adı, üretim tarihi, değiştirme tarihi ve benzeri başlık bilgileri, daha sonra değiştirilebilen bilgilerdir. Bu nedenle adli kanıt sayılamazlar.

Taşınabilir Disk ve ubuk Bellek Üzerinde Bulunan Bilgiler

Günümüzde taşınabilir disk ve çubuk bellekler yaygın biçimde kullanılmaktadır. Bu tür bilgi saklama aygıtlarında bulunan program, belge, fotoğraf ve filmler bilgisayardan yüklenen bilgilerdir.

Yüklendikleri gibi okunup bilgisayara aktarılabilirler. Bilgisayara aktarıldıktan sonra hazırlayan ve değiştiren bilgilerinin tümü değiştirilebilir. Bu değişiklikler yapıldıktan sonra tekrar taşınabilir disk ve çubuk belleğe yüklendiklerinde yapımcı ve değiştiricilere ilişkin bilgiler değiştirilmiş olur.

Dolayısıyla taşınabilir disk ve çubuk belleklerde bulunan belge, çizelge, fotoğraf ve filmlerin yapım zamanı, yapımcı adı, değiştirenin adı ve zamanı bilgileri adli kanıt sayılamazlar.

Uzak Ortam ve Bulutta Bulunan Bilgiler

Günümüzde belge, çizelge, ses kaydı ve görüntü kayıtlarını bilgisayar dışında saklama olanağı bulunmaktadır. Bulut ortamında bedava disk alanı sağlanabildiği gibi büyük boyutlu disk gereksinimleri ücreti karşılığında saklanabilmektedir. Bulut bilişim bu özelliği program kullanma hizmeti de eklemektedir. Dolayısıyla bugün bir kişi kendi bilgisayarında hiçbir iz bırakmadan tüm işini bulutta yapabilir ve verilerini bulutta tutabilir.

Uzak ortam ve bulutta saklanan verilerin adli delil olarak değerlendirilebilmesi için öncelikle bu ortamı sağlayan kuruluşa güvenmek gerekir.

E-Postalar

Bazı davalarda e-postalar kanıt olarak sunulmaktadır. E-postaları gönderen kişi kimlik ve adresini saklayabilmekte, sahte bir kimlikle gönderebilmektedir. Bu nedenle e-postaların adli kanıt sayılması zordur.

Ayrıca e-postanın içeriği ve postanın künye bilgisi sonradan da düzenlenebilirler.

Ancak e-posta hizmeti sağlayıcılarındaki eylem tutanakları ve trafik bilgileri kanıt olarak kullanılabilir. Adli kanıt sayılabilecek sayısal verilerin usulüne uygun toplanmaları gereklidir.

Adli Kanıt Toplama-I

Bilgi sistemlerinde bulunan her türlü bilginin adli kanıt sayılabilmesi için belli kurallara göre toplanması gerekmektedir. Olay yerinde yapılması gereken bu işlem sırasında sanık ve avukatıyla birlikte savcı, kolluk kuvveti ve varsa adli bilişim uzmanının hazır bulunması gerekir. Bilgi sistemleri çalışır durumda ise durdurulmamaları gerekir. Bunun ardından kanıtlar aşağıdaki yöntemler ile toplanır. Konuya yasal dayanak oluşturan hususlar CMK-5271 Md.134'te yer almaktadır.

- Ortamda bulunan bilgisayarların belleğinin veya disklerinin birebir kopyalarının, ilgili tarafların gözetiminde alınması gerekir. Alınan kopyaların daha sonra değiştirilmesi olasılığını gidermek için Hash algoritması kullanılarak özeti çıkarılmalıdır. Alınan kopya ve özeti birer kopyası sanık tarafına verilmelidir.
- Ortamda taşınabilir disk, çubuk bellek ve CD/DVD var ise bunların da birebir kopyaları alınmalı ve her kopyanın özeti çıkarılmalıdır. Her kopya ve özeten birer kopya sanık tarafına verilmelidir.
- Bir bilgi depolama biriminde kayıtlı olanların birebir kopyasını alabilmek üzere üretilmiş aygıtlar bulunmaktadır. Bu aygıtlar donanım ve üzerinde çalışan bir yazılımdan oluşur. Piyasadaki ürünlerin çoğu bireysel bilgisayarların belleğinin birebir kopyasını alabilecek yetenetedir. Bu ürünlerde çalışan programlar için kapalı ve açık kaynak kodlu olanlar bulunmaktadır.

Adli Kanıt Toplama-II

- Birebir kopya alan sistemin güvenilir olması gerekir. Her şeyden önce kopyasını alacağı depolama birimine ekleme yapmayacağından emin olunmalıdır. Dolayısıyla hem kopyalama sisteminin hem de kullanıcısının tarafsız ve güvenilir olması çok önemlidir. Kopya alma işleminde güvenilirlik belgesi olan donanım ve yazılımların kullanılması doğru olur.
- Söz konusu sistemlerin bazıları silinmiş verileri de belli ölçüde getirebilmektedir.
- Olay yerindeki çalışmalar tamamlandıktan sonra donanımların alınıp götürülmesine gerek kalmaz. Böylece bir yanlış uygulama sonra erdirilmiş olur. Ancak bir çatışma durumunda elde edilen bilgisayar ve çevre birimler gerekli önlemler alınmak kaydıyla adli bilişim incelemesi için alınıp götürülebilir.
- Yukarıda anlatılanlara ek olarak şu hatırlatmanın yapılmasında yarar vardır. Nereden ve nasıl elde edildiği belirsiz disk, CD/DVD veya çubuk bellekler mahkemeye kanıt olarak sunulduğunda ilk olarak bunların kim tarafından, nasıl, nereden ve ne zaman elde edildiğinin iyice araştırılması gerekir. Sunulan bu ortamlardaki bilgiler doğru olabileceği gibi mahkemeyi yanıltmak amacıyla hazırlanmış düzmece bilgiler de olabilir. Bu ön değerlendirmeden geçtikten sonra teknik değerlendirmenin yapılması daha doğru olur.
- Günümüzde belge, veri, ses ve görüntüler bulut ortamında da saklanabilmektedir. Bir bilgi sisteminin bulut ortamını kullanıp kullanmadığı bilgisayarda yapılacak araştırmalar sonucunda öğrenilebilir. Bulutta tutulan kayıtların da birebir kopyalarının alınması yoluna gidilmelidir.

İnceleme ve Çözümleme

Olay yerinde toplanan kanıtların bir laboratuvar ortamında incelenmesi ve değerlendirilmesi gerekir. Bir benzetme yaparsak bir cinayeti incelemek ve değerlendirmek ile ilgili teknik çalışmaları adli tıp kurumu yapar. Adli tıp kurumunda çalışanlar konunun uzmanı doktorlardır. Dolayısıyla adli bilişim kurumunda da sayısal verileri inceleyecek, çözümleyecek ve değerlendirecek kişilerin de konularında uzman bilişim uzmanları olması beklenir.

Sayısal verilerin incelenmesi sırasında özel donanım ve yazılımlara gereksinim olacağı açıktır. Bu tür donanım ve yazılımlar piyasadan hazır olarak elde edilebilmektedir. Dolayısıyla gerekli olan bunları kullanabilecek uzmanlardır. Uzmanlar mevcut kayıtların içinde aradıklarını nasıl bulabileceklerini bilen insanlar olmalıdır.

Toplanan sayısal veriler şifrelenmiş olabilir. Bu durumda, öncelikle sanıklardan çözme parolasının öğrenilmesi yoluna gidilir. Parolanın öğrenilemediği durumlarda çözülmesi yoluna gidilir.

Raporlama

İnceleme ve çözümleme çalışmalarının ardından hakimın anlayacağı dille ve kanıtlara dayalı olarak bir rapor hazırlanır. Bu raporda

- Konu aşamaları ile birlikte tanıtılmalı,
- Bulgular teknik bilgiler ile desteklenerek sunulmalı,
- Sonuç kesin biçimde açıklanmalıdır.

Adli Bilişim Çalışmaları-I

Disk İncelemesi

- Disk üzerindeki kayıtların incelenmesi aşamasında aşağıdaki durumlar ile karşılaşmaktadır:
 - Dava ile ilgili belge, ses kaydı, fotoğraf ve filmlerin incelenmesi
 - Şifreli kayıtların açılması
 - Silinmiş kayıtların geri getirilmesi
- Disk üzerinde değişik özellikte kayıtların olacağı bilinmektedir. Bu kayıtlar içinde dava ile ilgili olanlar ayıklanmalıdır. Davaya konu olanlar genellikle bilgisayarın sahibi tarafından oluşturulan dosyalardır. Bilgisayardaki işletim sistemi ve üreticisi bilinen uygulama yazılımları ayrı tutulmalıdır. Dava ile ilişkisi olacağı düşünülen dosyaların içerikleri teker teker incelenmelidir. Dosyaların boyutları çok büyük olabileceğinden içlerindeki taramalar sözcük temelli yapılabilir.
- Şifrelenmiş dosyaların anahtarları sahibinden istenebilir. Alınamadığı durumlarda parola çözümüne gidilebilir.
- Silinmiş kayıtların getirilmesi her durumda olanaklı değildir. Silinmiş ancak üzerine yeni bir şey yazılmamış dosyaların geri getirilmesi olasıdır. Ancak üzerine yeni bilgilerin yazıldığı veya özellikle geri getirilmelerini engellemek üzere kazınmış dosyaları geri getirme olanağı yoktur.
- Bilgisayar diski için anlatılanlar taşınabilir diskler ve çubuk bellekler için de geçerlidir.

Adli Bilişim Çalışmaları-II

Bellek İncelemesi

- Bellek incelemesi bilgisayar çalışır durumda iken yapılabilecek bir çalışmadır. Bilgisayar kapatıldıktan sonra ancak eylem tutanağındaki bilgilere erişilebilir.

Bilgisayar Ağı İncelemesi

- Bilgisayar ağları üzerindeki trafik bilgileri, sızmaları algılama sistemi bulunduran kuruluşlardan ve Genelağ hizmet sağlayıcılarından sağlanabilmektedir. Bu bilgilerden kimin ne zaman kim ile iletişime geçtiği, ne tür bir iletişim gerçekleştirildiği ve iletişimin ne kadar sürdüğü bilgisi elde edilebilir.

Gezgin Sistemlerin İncelenmesi

- Özellikle akıllı cep telefonlarının yaygınlaşması, adli bilişimi bu konuda çalışmaya yöneltmiştir. Telefonların SIM kartları ve bellekleri üzerinde çalışılması gerekmektedir. Bu araştırmalar kişinin konuşma kayıtları, mesaj kayıtları ve aktardığı bilgiler hakkında bilgi vermektedir.
- Cep telefon işletmeninden alınacak bilgiler ile telefon sahibinin şu an bulunduğu yer ve geçmişte dolaştığı yerler zaman bilgisi ile birlikte öğrenilebilmektedir. Bu bilgilerin elde edilebilmesi için mahkemeden özel izin alınması gerekmektedir.

Adli Bilişimin Önemi

Adli bilişim, bilişim ortamında var olan bulguların teknik açıdan değerlendirilmesini ve davalarda geçerli kanıt olarak sunulmasını sağlar. Böyle bir hizmet sadece suçluları ortaya çıkarmak açısından değil, suçsuzların da saptanması açısından önemlidir. Bu nedenle günümüzde en az adli tıp kadar gerekli bir kurumdur.

Adli bilişim kurumunun kurulabilmesi ve yaşayabilmesi için gerekli donanım ve yazılımları barındıran merkezlerin kurulması ve bunları kullanabilecek uzmanların yetiştirilmesi gerekmektedir.

Bilişim ile ilgili Yasalar

Yasalar

Bilişim ve bilişim ile ilintili alanlarda işlenen suçlar ile ilgili olarak önce mevcut yasalara ek maddeler eklenmiş, ardından konuya özel yasalar çıkarılmıştır. Bilişim hukuku ile ilgili maddeler ve özel yasalar:

- Türk Ceza Kanunu'ndaki Bilişim ile ilgili maddeler (TCK-5237)
- Ceza Muhakemesi Kanunu ilgili maddeler (5271)
- Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (5846)
- Elektronik İmza Kanunu (5070)
- İnternet Kanunu (5651)
- Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (6698)
- Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Kanunu (6563)
- Bilişim Yasa Taslağı

Türk Ceza Kanunu'ndaki Bilişim ile İlgili Maddeler (TCK-5237)

Daha önce bilinen ancak artık bilişim yolu ile işlenen suçlar arasında:

- İntihara yönlendirme (Madde: 84)
- Çocukların cinsel istismarı (Madde: 103)
- Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (Madde: 190)
- Sağlık için tehlikeli madde temini (Madde: 194)
- Müstehcenlik (Madde: 226)
- Fuhuş (Madde: 227)
- Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (Madde: 228)

Özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı suçlar kapsamında:

- Haberleşmenin gizliliğini ihlal (Madde: 132)
- Özel hayatın gizliliğini ihlal (Madde: 134)
- Kişisel verilerin kaydedilmesi (Madde: 135)
- Verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme (Madde: 136)
- Verileri yok etme (Madde: 138)

Mal varlığına karşı suçlar başlığı altında bilişim ortamında:

- Nitelikli hırsızlık (Madde: 141,142)
- Nitelikli dolandırıcılık (Madde: 157,158)

Bilişim alanında suçlar başlığı altında:

- Bilişim sistemine girme (Madde: 243)
- Sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme (Madde: 244)
- Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması (Madde: 245)

Daha Önce Bilinen
Ancak Artık Bilişim
Yolu ile İşlenen
Suçlar

İntihara Yönlendirme

MADDE 84 (1) Başkasını intihara azmettiren, teşvik eden, başkasının intihar kararını kuvvetlendiren ya da başkasının intiharına herhangi bir şekilde yardım eden kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) İntiharın gerçekleşmesi durumunda kişi dört yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Başkalarını intihara alenen teşvik eden kişi üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu fiilin basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde kişi dört yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) İşlediği fiilin anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan veya ortadan kaldırılan kişileri intihara sevk edenlerle cebir veya tehdit kullanmak suretiyle kişileri intihara mecbur edenler kasten öldürme suçundan sorumlu tutulurlar.

Çocukların Cinsel İstismarı

MADDE 103- (Değişik: 18/6/2014-6545/59 md.)

(1) Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası verilir. Sarkıntılık düzeyinde kalmış suçun failinin çocuk olması hâlinde soruşturma ve kovuşturma yapılması mağdurun velisinin veya vasisinin şikâyetine bağlıdır. Cinsel istismar deyiminden;

- a) On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış, b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar anlaşılır.

(2) Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda on altı yıldan aşığı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur.

(3) Suçun:

- a) Birden fazla kişi tarafından birlikte,
- b) İnsanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,
- c) Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından,
- d) Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından,
- e) Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanılmak suretiyle işlenmesi hâlinde yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(4) Cinsel istismarın, birinci fıkranın (a) bendindeki çocuklara karşı cebir veya tehditle ya da (b) bendindeki çocuklara karşı silah kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(5) Cinsel istismar için başvurulmuş cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması hâlinde ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

(6) Suç sonucu mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü hâlinde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.

Uyuşturucu veya Uyarıcı Madde Kullanılmasını Kolaylaştırma

MADDE 190- (1) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırmak için;

- a) Özel yer, donanım veya malzeme sağlayan,
- b) Kullananların yakalanmalarını zorlaştıracak önlemler alan,
- c) Kullanma yöntemleri konusunda başkalarına bilgi veren kişi beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını alenen özendiren veya bu nitelikte yayın yapan kişi beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu maddede tanımlanan suçların tabip, diş tabibi, eczacı, kimyager, veteriner, sağlık memuru, laborant, ebe, hemşire, diş teknisyeni, hastabakıcı, sağlık hizmeti veren, kimyacılıkla veya ecza ticareti ile iştigal eden kişi tarafından işlenmesi hâlinde verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Sağlık İçin Tehlikeli Madde Temini

MADDE 194. (1) Sağlık için tehlike oluşturabilecek maddeleri çocuklara, akıl hastalarına veya uçucu madde kullananlara veren veya tüketimine sunan kişi altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Müstehcenlik

MADDE 226. (1)

- a) Bir çocuğa müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünleri veren ya da bunların içeriğini gösteren, okuyan, okutan veya dinleten,
- b) Bunların içeriklerini çocukların girebileceği veya görebileceği yerlerde ya da alenen gösteren, görülebilecek şekilde sergileyen, okuyan, okutan, söyleyen, söyleten,
- c) Bu ürünleri içeriğine vakıf olunabilecek şekilde satışa veya kiraya arz eden,
- d) Bu ürünleri bunların satışına mahsus alışveriş yerleri dışında satışa arz eden, satan veya kiraya veren,
- e) Bu ürünleri sair mal veya hizmet satışları yanında veya dolayısıyla bedelsiz olarak veren veya dağıtan,
- f) Bu ürünlerin reklamını yapan kişi altı aydan iki yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır.

(2) Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri basın ve yayın yolu ile yayınlayan veya yayımlanmasına aracılık eden kişi altı aydan üç yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(3) Müstehcen görüntü, yazı veya sözleri içeren ürünlerin üretiminde çocukları kullanan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu ürünleri ülkeye sokan, çoğaltan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, ihraç eden, bulunduran ya da aşkalarının kullanımına sunan kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(4) Şiddet kullanılarak hayvanlarla, ölmüş insan bedeni üzerinde veya doğal olmayan yoldan yapılan cinsel davranışlara ilişkin yazı, ses veya görüntüleri içeren ürünleri üreten, ülkeye sokan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, başkalarının kullanımına sunan veya bulunduran kişi bir yıldan dört yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(5) Üç ve dördüncü fıkralardaki ürünlerin içeriğini basın ve yayın yolu ile yayınlayan veya yayımlanmasına aracılık eden ya da çocukların görmesini, dinlemesini veya okumasını sağlayan kişi, altı yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(6) Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

(7) Bu madde hükümleri bilimsel eserlerle üçüncü fıkra hariç olmak ve çocuklara ulaşması engellenmek koşuluyla, sanatsal ve edebî değeri olan eserler hakkında uygulanmaz.

Fuhuş

MADDE 227- (1) Çocuğu fuhşu teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran, bu maksatla tedarik eden veya barındıran ya da çocuğun fuhşuna aracılık eden kişi, dört yıldan on yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Bu suçun işlenişine yönelik hazırlık hareketleri de tamamlanmış suç gibi cezalandırılır.

(2) Bir kimseyi fuhşu teşvik eden, bunun yolunu kolaylaştıran ya da fuhuş için aracılık eden veya yer temin eden kişi iki yıldan dört yıla kadar hapis ve üç bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. Fuhşu sürüklenen kişinin kazancından yararlanılarak kısmen veya tamamen geçimin sağlanması fuhşu teşvik sayılır.

(3) (Mülga: 6/12/2006 – 5560/45 md.)

(4) Cebir veya tehdit kullanarak, hile ile ya da çaresizliğinden yararlanarak bir kimseyi fuhşu sevk eden veya fuhuş yapmasını sağlayan kişi hakkında yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarısından iki katına kadar artırılır.

(5) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçların eş, üstsoy, kayın üstsoy, kardeş, evlat edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişiler tarafından ya da kamu görevi veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanılmak suretiyle işlenmesi hâlinde verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(6) Bu suçların suç işlemek amacıyla teşkil edilmiş örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(7) Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

(8) Fuhşu sürüklenen kişi tedaviye veya psikolojik terapiye tabi tutulabilir.

Kumar Oynanması İçin Yer ve İmkân Sağlama

MADDE 228- (1) Kumar oynanması için yer ve imkân sağlayan kişi, bir yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır.

(2) Çocukların kumar oynaması için yer ve imkân sağlanması hâlinde verilecek ceza bir katı oranında artırılır.

(3) Bu suçtan dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

(4) Ceza Kanunu'nun uygulanmasında kumar, kazanç amacıyla icra edilen ve kâr ve zararın talihe bağlı olduğu oyunlardır.

Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar

Haberleşmenin Gizliliğini İhlal

MADDE 132- (1) Kişiler arasındaki haberleşmenin gizliliğini ihlal eden kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu gizlilik ihlali haberleşme içeriklerinin kaydı suretiyle gerçekleşirse verilecek ceza bir kat artırılır.

(2) Kişiler arasındaki haberleşme içeriklerini hukuka aykırı olarak ifşa eden kimse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Kendisiyle yapılan haberleşmelerin içeriğini diğer tarafın rızası olmaksızın hukuka aykırı olarak alenen ifşa eden kişi bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (Ek cümle: 2/7/2012-6352/79 md.) İfşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması hâlinde de aynı cezaya hükmolunur.

(4) (Mülga: 2/7/2012-6352/79 md.)

Kişiler Arasındaki Konuşmaların Dinlenmesi ve Kayda Alınması

MADDE 133- (1) Kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaları taraflardan herhangi birinin rızası olmaksızın bir aletle dinleyen veya bunları bir ses alma cihazı ile kaydeden kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Katıldığı aleni olmayan bir söyleşiyi, diğerkonuşanların rızası olmadan ses alma cihazı ile kayda alan kişi altı aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

(3) (Değışik: 2/7/2012-6352/80 md.) Kişiler arasındaki aleni olmayan konuşmaların kaydedilmesi suretiyle elde edilen verileri hukuka aykırı olarak ifşa eden kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis ve dört bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. İfşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması hâlinde de aynı cezaya hükmolunur.

Özel Hayatın Gizliliğini İhlal

MADDE 134- (1) Kişilerin özel hayatının gizliliğini ihlal eden kimse bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle ihlal edilmesi hâlinde verilecek ceza bir kat artırılır.

(2) (Değişik: 2/7/2012-6352/81 md.) Kişilerin özel hayatına ilişkin görüntü veya sesleri hukuka aykırı olarak ifşa eden kimse iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. İfşa edilen bu verilerin basın ve yayın yoluyla yayımlanması hâlinde de aynı cezaya hükmolunur.

Kişisel Verilerin Kaydedilmesi

MADDE 135- (1) Hukuka aykırı olarak kişisel verileri kaydeden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Kişisel verinin kişilerin siyasi, felsefi veya dinî görüşlerine, ırki kökenlerine; hukuka aykırı olarak ahlaki eğilimlerine, cinsel yaşamlarına, sağlık durumlarına veya sendikal bağlantılarına ilişkin olması durumunda birinci fıkra uyarınca verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Verileri Hukuka Aykırı Olarak Verme Veya Ele Geçirme

MADDE 136- (1) Kişisel verileri hukuka aykırı olarak bir başkasına veren, yayan veya ele geçiren kişi iki yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Nitelikli hâller:

MADDE 137- (1) Yukarıdaki maddelerde tanımlanan suçların;

- a) Kamu görevlisi tarafından ve görevinin verdiği yetki kötüye kullanılmak suretiyle,
- b) Belli bir meslek ve sanatın sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle, işlenmesi hâlinde verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Verileri Yok Etmeme

MADDE 138- (1) Kanunların belirlediği sürelerin geçmiş olmasına karşın verileri sistem içinde yok etmekle yükümlü olanlara görevlerini yerine getirmediklerinde bir yıldan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) (Ek: 21/2/2014-6526/5 md.) Suçun konusunun Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre ortadan kaldırılması veya yok edilmesi gereken veri olması hâlinde verilecek ceza bir kat artırılır.

Şikayet

MADDE 139- (1) Kişisel verilerin kaydedilmesi, verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme ve verileri yok etmeme hariç bu bölümde yer alan suçların soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlıdır.

Tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbiri uygulanması

MADDE 140- (1) Yukarıdaki maddelerde tanımlanan suçların işlenmesi dolayısıyla tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

Mal Varlığına Karşı Suçlar

Hırsızlık

MADDE 141- (1) Zilyedinin rızası olmadan başkasına ait taşınır bir malı kendisine veya başkasına bir yarar sağlamak maksadıyla bulunduğu yerden alan kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) (Mülga: 2/7/2012-6352/105 md.)

Nitelikli Hırsızlık

MADDE 142- (1) Hırsızlık suçunun:

a) Kime ait olursa olsun kamu kurum ve kuruluşlarında veya ibadete ayrılmış yerlerde bulunan ya da kamu yararına veya hizmetine tahsis edilen eşya hakkında,

b) (Mülga: 18/6/2014-6545/62 md.)

c) Halkın yararlanmasına sunulmuş ulaşım aracı içinde veya bunların belli varış veya kalkış yerlerinde bulunan eşya hakkında,

d) Bir afet veya genel bir felaketin meydana getirebileceği zararları önlemek veya hafifletmek maksadıyla hazırlanan eşya hakkında,

e) Adet veya tahsis veya kullanımları gereği açıkta bırakılmış eşya hakkında,

f) (Mülga: 2/7/2012-6352/82 md.)

İşlenmesi hâlinde üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(2) Suçun:

a) Kişinin malını koruyamayacak durumda olmasından veya ölmesinden yararlanarak,

b) Elde veya üstte taşınan eşyayı çekip almak suretiyle ya da özel beceriyle,

c) Doğal bir afetin veya sosyal olayların meydana getirdiği korku veya kargaşadan yararlanarak,

d) Haksız yere elde bulunduran veya taklit anahtarla ya da diğer bir aletle kilit açmak veya kilitlenmesini engellemek suretiyle,(1)

e) Bilgi sistemlerinin kullanılması suretiyle,

f) Tanınmamak için tedbir olarak veya yetkisi olmadığı hâlde resmî sıfat takınarak

g) (...) büyük veya küçük baş hayvan hakkında,

h) (Ek: 18/6/2014-6545/62 md.) Herkesin girebileceği bir yerde bırakılmakla birlikte kilitlenmek suretiyle ya da bina veya eklentileri içinde muhafaza altına alınmış olan eşya hakkında, işlenmesi hâlinde beş yıldan on yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Suçun bu fıkranın (b) bendinde belirtilen surette, beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak durumda olan kimseye karşı işlenmesi hâlinde verilecek ceza üçte biri oranına kadar artırılır.

(3) Suçun sıvı veya gaz hâlindeki enerji hakkında ve bunların nakline, işlenmesine veya depolanmasına ait tesislerde işlenmesi hâlinde beş yıldan on iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Bu fiilin bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde ceza yarı oranında artırılır ve on bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.

(4) (Ek: 6/12/2006 – 5560/6 md.) Hırsızlık suçunun işlenmesi amacıyla konut dokunulmazlığının ihlali veya mala zarar verme suçunun işlenmesi hâlinde bu suçlardan

delayı soruşturma ve kovuşturma yapılabilmesi için yitâyet aranmaz.

(5) (Ek: 18/6/2014-6545/62 md.) Hırsızlık suçunun işlenmesi sonucunda haberleşme,

Dolandırıcılık

MADDE 157- (1) Hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp onun veya başkasının

zararına olarak kendisine veya başkasına bir yarar sağlayan kişiye bir yıldan beş yıla kadar

hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası verilir.

Nitelikli Dolandırıcılık

MADDE 158- (1) Dolandırıcılık suçunun:

- a) Dinî inanç ve duyguların istismar edilmesi suretiyle,
- b) Kişinin içinde bulunduğu tehlikeli durum veya zor şartlardan yararlanmak suretiyle,
- c) Kişinin algılama yeteneğinin zayıflığından yararlanmak suretiyle,
- d) Kamu kurum ve kuruluşlarının, kamu meslek kuruluşlarının, siyasi parti, vakıf veya dernek tüzel kişiliklerinin araç olarak kullanılması suretiyle,
- e) Kamu kurum ve kuruluşlarının zararına olarak,
- f) Bilişim sistemlerinin, banka veya kredi kurumlarının araç olarak kullanılması suretiyle,
- g) Basın ve yayın araçlarının sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle,
- h) Tacir veya şirket yöneticisi olan ya da şirket adına hareket eden kişilerin ticari faaliyetleri sırasında; kooperatif yöneticilerinin kooperatifin faaliyeti kapsamında,
- i) Serbest meslek sahibi kişiler tarafından mesleklerinden dolayı kendilerine duyulan güvenin kötüye kullanılması suretiyle,
- j) Banka veya diğer kredi kurumlarınca tahsis edilmemesi gereken bir kredinin açılmasını sağlamak maksadıyla,
- k) Sigorta bedelini almak maksadıyla, işlenmesi hâlinde iki yıldan yedi yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur. (Ek cümle: 29/6/2005 – 5377/19 md.; Değişik: 3/4/2013-6456/40 md.) ancak (e), (f), (j) ve (k) bentlerinde sayılan hâllerde hapis cezasının alt sınırı üç yıldan, adli para cezasının miktarı suçtan elde edilen menfaatin iki katından az olamaz.

Bilişim Alanında Suçlar

Bilişim Sistemine Girme

MADDE 243- (1) Bir bilişim sisteminin bütününe veya bir kısmına, hukuka aykırı olarak giren veya orada kalmaya devam eden kimseye bir yıla kadar hapis veya adli para cezası verilir.

(2) Yukarıdaki fıkrada tanımlanan fiillerin bedeli karşılığı yararlanılabilen sistemler hakkında işlenmesi hâlinde verilecek ceza yarı oranına kadar indirilir.

(3) Bu fiil nedeniyle sistemin içerdği veriler yok olur veya değışirse altı aydan iki yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(4) (Ek: 24/3/2016-6698/30 md.) Bir bilişim sisteminin kendi içinde veya bilişim sistemleri arasında gerçekleşen veri nakillerini, sisteme girmeksizin teknik araçlarla hukuka aykırı olarak izleyen kişi bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Sistemi Engelleme, Bozma, Verileri Yok Etme veya Değiştirme

MADDE 244- (1) Bir bilişim sisteminin işleyişini engelleyen veya bozan kişi bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bir bilişim sistemindeki verileri bozan, yok eden, değiştiren veya erişilmez kılan, sisteme veri yerleştiren, var olan verileri başka bir yere gönderen kişi altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Bu fiillerin bir banka veya kredi kurumuna ya da bir kamu kurum veya kuruluşuna ait bilişim sistemi üzerinde işlenmesi hâlinde verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(4) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan fiillerin işlenmesi suretiyle kişinin kendisinin veya başkasının yararına haksız bir çıkar sağlamasının başka bir suç oluşturmaması hâlinde iki yıldan altı yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezasına hükmolunur.

Banka veya Kredi Kartlarının Kötüye Kullanılması

MADDE 245 – (Değişik: 29/6/2005 – 5377/27 md.)

(1) Başkasına ait bir banka veya kredi kartını her ne suretle olursa olsun ele geçiren veya elinde bulunduran kimse kart sahibinin veya kartın kendisine verilmesi gereken kişinin rızası olmaksızın bunu kullanarak veya kullandırarak kendisine veya başkasına yarar sağlarsa üç yıldan altı yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(2) Başkalarına ait banka hesaplarıyla ilişkilendirilerek sahte banka veya kredi kartı üreten, satan, devreden, satın alan veya kabul eden kişi üç yıldan yedi yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(3) Sahte oluşturulan veya üzerinde sahtecilik yapılan bir banka veya kredi kartını kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlayan kişi fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde dört yıldan sekiz yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(4) Birinci fıkrada yer alan suçun:

- a) Haklarında ayrılık kararı verilmemiş eşlerden birinin,
- b) Üstsoy veya altsoyunun veya bu derecede kayın hısımlarından birinin veya evlat edinen veya evlatlığın,
- c) Aynı konutta beraber yaşayan kardeşlerden birinin,

Zararına olarak işlenmesi hâlinde ilgili akraba hakkında cezaya hükmolunmaz.

(5) (Ek: 6/12/2006 – 5560/11 md.) Birinci fıkra kapsamına giren fiillerle ilgili olarak bu Kanun'un mal varlığına karşı suçlara ilişkin etkin pişmanlık hükümleri uygulanır.

Yasak Cihaz veya Programlar

MADDE 245/A- (Ek: 24/3/2016-6698/30 md.)

(1) Bir cihazın, bilgisayar programının, şifrenin veya sair güvenlik kodunun münhasıran bu Bölümde yer alan suçlar ile bilişim sistemlerinin araç olarak kullanılması suretiyle işlenebilen diğer suçların işlenmesi için yapılması veya oluşturulması Kanun'un bunları imal eden, ithal eden, sevk eden, nakleden, depolayan, kabul eden, satan, satışa arz eden, satın alan, başkalarına veren veya bulunduran kişi bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

Tüzel Kişiler Hakkında Güvenlik Tedbiri Uygulanması

MADDE 246- (1) Bu bölümde yer alan suçların işlenmesi suretiyle yararına haksız menfaat sağlanan tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

Ceza Muhakemesi Kanunu ile İlgili Maddeler (5271)

MADDE 134.– (1) Bir suç dolayısıyla yapılan soruşturmada başka surette delil elde etme imkânının bulunmaması hâlinde cumhuriyet savcısının istemi üzerine şüphelinin kullandığı bilgisayar ve bilgisayar programları ile bilgisayar kütüklerinde arama yapılmasına, bilgisayar kayıtlarından kopya çıkarılmasına, bu kayıtların çözülerek metin hâline getirilmesine hâkim tarafından karar verilir.

(2) Bilgisayar, bilgisayar programları ve bilgisayar kütüklerine şifrenin çözülememesinden dolayı girilememesi veya gizlenmiş bilgilere ulaşılamaması hâlinde çözümün yapılabilmesi ve gerekli kopyaların alınabilmesi için bu araç ve gereçlere el konulabilir. Şifrenin çözümünün yapılması ve gerekli kopyaların alınması hâlinde el konulan cihazlar gecikme olmaksızın iade edilir.

(3) Bilgisayar veya bilgisayar kütüklerine el koyma işlemi sırasında, sistemdeki bütün verilerin yedeklemesi yapılır.

(4) İstemesi hâlinde bu yedekten bir kopya çıkarılarak şüpheliye veya vekiline verilir ve bu husus tutanağa geçirilerek imza altına alınır.

(5) Bilgisayar veya bilgisayar kütüklerine el koymaksızın da sistemdeki verilerin tamamının veya bir kısmının kopyası alınabilir. Kopyası alınan veriler kâğıda yazdırılarak bu husus tutanağa kaydedilir ve ilgililer tarafından imza altına alınır.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (5846)

Bu yasa 5.12.1951'de kabul edilmiş ve 21.02.2001'de değişikliğe uğramıştır. Son değişiklikler ile bilgisayar programları da fikir ve sanat eseri olarak kabul edilmiştir. Yasanın amaç ve kapsamı aşağıda verilmiştir.

Amaç

Bu Kanun'un amacı fikir ve sanat eserlerini meydana getiren eser sahipleri ile bu eserleri icra eden veya yorumlayan icracı sanatçıların, seslerin ilk tespitini yapan fonogram yapımcıları ile filmlerin ilk tespitini gerçekleştiren yapımcıların ve radyo televizyon kuruluşlarının ürünleri üzerindeki manevi ve mali haklarını belirlemek, korumak, bu ürünlerden yararlanma şartlarını düzenlemek, öngörülen esas ve usullere aykırı yararlanma hâlinde yaptırımları tespit etmektir.

Kapsam

MADDE 1/A - Bu Kanun, fikir ve sanat eserlerini meydana getiren eser sahipleri ile bu eserleri icra eden veya yorumlayan icracı sanatçıların, seslerin ilk tespitini yapan fonogram yapımcıları ile filmlerin ilk tespitini gerçekleştiren yapımcıların ve radyo televizyon kuruluşlarının ürünleri üzerindeki manevi ve mali haklarını, bu haklara ilişkin tasarruf esas ve usullerini, yargı yollarını ve yaptırımları ile Kültür Bakanlığının görev, yetki ve sorumluluğunu kapsamaktadır.

Tanımlar

Yasanın tanımlar kısmında, bilgisayar ile ilgili tanımlar aşağıdaki gibi yapılmıştır:

g) **Bilgisayar programı:** Bir bilgisayar sisteminin özel bir işlem veya görev yapmasını sağlayacak bir şekilde düzene konulmuş bilgisayar emir dizgesini ve bu emir dizgesinin oluşum ve gelişimini sağlayacak hazırlık çalışmalarını,

h) **Arayüz:** Bilgisayarın donanım ve yazılım unsurları arasında karşılıklı etkilenme ve bağlantıyı oluşturan program bölümlerini,

ı) **Araışlerlik:** Bilgisayar program bölümlerinin fonksiyonel olarak birlikte çalışması ve karşılıklı etkilenmesi ve alışverişi yapılan bilginin karşılıklı kullanım yeteneğini ifade eder.

İlim ve edebiyat eserleri:

Bilgisayar programlarının eser sayılmasına ilişkin maddeler şöyledir:

MADDE 2 – İlim ve edebiyat eserleri şunlardır:

1. Herhangi bir şekilde dil ve yazı ile ifade olunan eserler ve her biçim altında ifade edilen bilgisayar programları ve bir sonraki aşamada program sonucu doğurması koşuluyla bunların hazırlık tasarımları,
2. Her nevi rakslar, yazılı koreografi eserleri, pandomimalar ve buna benzer sözsüz sahne eserleri,
3. Bedii vasfı bulunmayan her nevi teknik ve ilmi mahiyette fotoğraf eserleriyle her nevi haritalar, planlar, projeler, krokiler, resimler, coğrafya ve topoğrafyaya ait maket ve benzerleri, her çeşit mimarlık ve şehircilik tasarım ve projeleri, mimari maketler, endüstri, çevre ve sahne tasarım ve projeleri. Arayüzüne temel oluşturan düşünce ve ilkeleri de içine almak üzere bir bilgisayar programının herhangi bir ögesine temel oluşturan düşünce ve ilkeler eser sayılmazlar.

Elektronik İmza Kanunu (5070)

İnternet üzerinden gerçekleştirilen ticaretin yaygınlaşmasının sonucu olarak Elektronik imza yasası 12.01.2004'te kabul edilmiştir. Yasanın ana hatları aşağıda sunulmuştur.

Amaç

MADDE 1.- Bu Kanun'un amacı elektronik imzanın hukuki ve teknik yönleri ile kullanımına ilişkin esasları düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2.- Bu Kanun elektronik imzanın hukuki yapısını, elektronik sertifika hizmet sağlayıcılarının faaliyetlerini ve her alanda elektronik imzanın kullanımına ilişkin işlemleri kapsar.

Tanımlar

MADDE 3.- Bu Kanun'da geçen;;

- a) **Elektronik veri:** Elektronik, optik veya benzeri yollarla üretilen, taşınan veya saklanan kayıtları,
- b) **Elektronik imza:** Başka bir elektronik veriye eklenen veya elektronik veriyle mantıksal bağlantısı bulunan ve kimlik doğrulama amacıyla kullanılan elektronik veriyi,
- c) **İmza sahibi:** Elektronik imza oluşturmak amacıyla bir imza oluşturma aracını kullanan gerçek kişiyi,
- d) **İmza oluşturma verisi:** İmza sahibine ait olan, imza sahibi tarafından elektronik imza oluşturma amacıyla kullanılan ve bir eşi daha olmayan şifreler, kriptografik gizli anahtarlar gibi verileri,
- e) **İmza oluşturma aracı:** Elektronik imza oluşturmak üzere imza oluşturma verisini kullanan yazılım veya donanım aracını,
- f) **İmza doğrulama verisi:** Elektronik imzayı doğrulamak için kullanılan şifreler, kriptografik açık anahtarlar gibi verileri,
- g) **İmza doğrulama aracı:** Elektronik imzayı doğrulamak amacıyla imza doğrulama verisini kullanan yazılım veya donanım aracını,
- h) **Zaman damgası:** Bir elektronik verinin üretildiği, değiştirildiği, gönderildiği, alındığı ve / veya kaydedildiği zamanın tespit edilmesi amacıyla elektronik sertifika hizmet sağlayıcısı tarafından elektronik imzayla doğrulanan kayıt,
- ı) **Elektronik sertifika:** İmza sahibinin imza doğrulama verisini ve kimlik bilgilerini birbirine bağlayan elektronik kaydı ifade eder.

...

İnternet Kanunu (5651)

Gerçek adı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hk. Kanun (5651)

2007 yılında Bilişim Yasası hazırlıklarının tamamlandığı sırada ortaya çıkan bir pornografi olayı nedeniyle aceleyle çıkarılmış bir yasadır. Bu yasa, Bilişim Yasası tasarından alıntılar yapılarak hazırlanmıştır ve İnternet ile ilişkilidir. 23.5.2007'de yayımlanmıştır. Yasanın ana maddeleri aşağıda verilmiştir. Daha sonra yasada bazı düzeltmeler yapılmıştır.

Amaç ve kapsam

MADDE 1- (1) Bu Kanun'un amaç ve kapsamı içerik sağlayıcı yer sağlayıcı erişim sağlayıcı ve toplu kullanım sağlayıcıların yükümlülük ve sorumlulukları ile Genelağ ortamında islenen belirli suçlarla içerik, yer ve erişim sağlayıcıları üzerinden mücadeleye ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

Bilgilendirme yükümlülüğü

MADDE 3- (1) İçerik, yer ve erişim sağlayıcıları, yönetmelikle belirlenen esas ve usuller çerçevesinde tanıtıcı bilgilerini kendilerine ait Genelağ ortamında kullanıcıların ulaşabileceği şekilde ve güncel olarak bulundurmakla yükümlüdür.

(2) Yukarıdaki fıkrada belirtilen yükümlülüğü yerine getirmeyen içerik, yer veya erişim sağlayıcısına Başkanlık tarafından iki bin Türk lirasından elli bin Türk lirasına kadar idari para cezası verilir.

(3) (Ek: 6/2/2014-6518/86 md.) Bu Kanun kapsamındaki faaliyetleri yurt içinden ya da yurt dışından yürütenlere Genelağ sayfalarındaki iletişim araçları, alan adı, IP adresi ve benzeri kaynaklarla elde edilen bilgiler üzerinden elektronik posta veya diğer iletişim araçları ile bildirim yapılabilir.

(4) (Ek: 26/2/2014-6527/16 md.; Değişik: 10/9/2014-6552/126 md.; İptal: Anayasa Mahkemesinin 2/10/2014 tarihli ve E.: 2014/149, K.: 2014/151 sayılı Kararı ile.)

İnternet Kanunu (5651)

İçerik sağlayıcının sorumluluğu

MADDE 4- (1) İçerik sağlayıcı Genelağ ortamında kullanıma sunduğu her türlü içerikten sorumludur.

(2) İçerik sağlayıcı bağlantı sağladığı başkasına ait içerikten sorumlu değildir. Ancak sunuş biçiminden bağlantı sağladığı içeriği benimsediği ve kullanıcının söz konusu içeriğe ulaşmasını amaçladığı açıkça belli ise genel hükümlere göre sorumludur.

(3) (Ek: 6/2/2014-6518/87 md.) İçerik sağlayıcı Başkanlığın bu Kanun ve diğer kanunlarla verilen görevlerinin ifası kapsamında talep ettiği bilgileri talep edilen şekilde Başkanlığa teslim eder ve Başkanlıkça bildirilen tedbirleri alır.

İnternet Kanunu (5651)

Yer sağlayıcının yükümlölükleri

MADDE 5- (1) Yer sağlayıcı yer sağladığı içeriğı kontrol etmek veya hukuka aykırı bir faaliyetin söz konusu olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir.

(2) (Değışik: 6/2/2014-6518/88 md.) Yer sağlayıcı yer sağladığı hukuka aykırı içeriğı bu Kanun'un 8'inci ve 9'uncu maddelerine göre haberdar edilmesi hâlinde yayımdan çıkarmakla yükümlüdür.

(3) (Ek: 6/2/2014-6518/88 md.) Yer sağlayıcı yer sağladığı hizmetlere ilişkin trafik bilgilerini bir yıldan az ve iki yıldan fazla olmamak üzere yönetmelikte belirlenecek süre kadar saklamakla ve bu bilgilerin doğruluğunu, bütünlüğünü ve gizliliğini sağlamakla yükümlüdür.

(4) (Ek: 6/2/2014-6518/88 md.) Yer sağlayıcılar, yönetmelikle belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde yaptıkları işin niteliğine göre sınıflandırılabilir ve hak ve yükümlölükleri itibarıyla farklılaştırılabilirler.

(5) (Ek: 6/2/2014-6518/88 md.) Yer sağlayıcı Başkanlığın talep ettiği bilgileri talep edilen şekilde Başkanlığa teslim etmekle ve Başkanlıkça bildirilen tedbirleri almakla yükümlüdür.

(6) (Ek: 6/2/2014-6518/88 md.) Yer sağlayıcılık bildiriminde bulunmayan veya bu Kanun'daki yükümlölüklerini yerine getirmeyen yer sağlayıcı hakkında Başkanlık tarafından on bin Türk lirasından yüz bin Türk lirasına kadar idari para cezası verilir.

İnternet Kanunu (5651)

Erişim sağlayıcının yükümlülükleri

MADDE 6- (1) Erişim sağlayıcı;

- a) Herhangi bir kullanıcısının yayımladığı hukuka aykırı içerikten, bu Kanun hükümlerine uygun olarak haberdar edilmesi hâlinde (...) (2) erişimi engellemekle,
 - b) Sağladığı hizmetlere ilişkin, yönetmelikte belirtilen trafik bilgilerini altı aydan az ve iki yıldan fazla olmamak üzere yönetmelikte belirlenecek süre kadar saklamakla ve bu bilgilerin doğruluğunu, bütünlüğünü ve gizliliğini sağlamakla,
 - c) Faaliyetine son vereceği tarihten en az üç ay önce durumu Kuruma, içerik sağlayıcılarına ve müşterilerine bildirmek ve trafik bilgilerine ilişkin kayıtları yönetmelikte belirtilen esas ve usullere uygun olarak Kuruma teslim etmekle,
 - ç) (Ek: 6/2/2014-6518/89 md.) Erişimi engelleme kararı verilen yayımlarla ilgili olarak alternatif erişim yollarını engelleyici tedbirleri almakla,
 - d) (Ek: 6/2/2014-6518/89 md.) Başkanlığın talep ettiği bilgileri talep edilen şekilde Başkanlığa teslim etmekle ve Başkanlıkça bildirilen tedbirleri almakla, yükümlüdür.
- (2) Erişim sağlayıcı kendisi aracılığıyla erişilen bilgilerin içeriklerinin hukuka aykırı olup olmadıklarını ve sorumluluğu gerektirip gerektirmediğini kontrol etmekle yükümlü değildir.
- (3) Birinci fıkranın (b), (c), (ç) (...) (3) bentlerinde yer alan yükümlülüklerden birini yerine getirmeyen erişim sağlayıcısına Başkanlık tarafından on bin Yeni Türk lirasından elli bin Yeni Türk lirasına kadar idari para cezası verilir.

İnternet Kanunu (5651)

Erişim sağlayıcıları birliği

MADDE 6/A- (Ek: 6/2/2014-6518/90 md.)

(1) Bu Kanun'un 8 inci maddesi kapsamı dışındaki erişimin engellenmesi kararlarının uygulanmasını sağlamak üzere Erişim Sağlayıcıları Birliği kurulmuştur.

(2) Birlik özel hukuk tüzel kişiliğini haizdir. Birliğin merkezi Ankara'dır.

(3) Birliğin çalışma usul ve esasları Kurum tarafından onaylanacak Tüzükle belirlenir. Tüzük değişiklikleri de Kurumun onayına tabidir.

(4) Birlik, Tüzüğü'nün Kurum tarafından incelenerek uygun bulunmasını müteakip faaliyete başlar.

(5) Birlik, 5/11/2008 tarihli ve 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu kapsamında yetkilendirilen tüm İnternet servis sağlayıcıları ile İnternet erişim hizmeti veren diğer işletmecilerin katılımıyla oluşan ve koordinasyonu sağlayan bir kuruluştur.

(6) Bu Kanun'un 8'inci maddesi kapsamı dışındaki erişimin engellenmesi kararları erişim sağlayıcılar tarafından yerine getirilir. Kararların uygulanması amacıyla gerekli her türlü donanım ve yazılım erişim sağlayıcıların kendileri tarafından sağlanır.

(7) Bu Kanun'un 8'inci maddesi kapsamı dışındaki erişimin engellenmesi kararları gereği için Birliğe gönderilir. Bu kapsamda Birliğe yapılan tebligat erişim sağlayıcılara yapılmış sayılır.

(8) Birlik kendisine gönderilen mevzuata uygun olmadığını düşündüğü kararlara itiraz edebilir.

(9) Birliğin gelirleri, üyeleri tarafından ödenecek ücretlerden oluşur. Alınacak ücretler, Birliğin giderlerini karşılayacak miktarda belirlenir. Bir üyenin ödeyeceği ücret, üyelerin tamamının net satış tutarı toplamı içindeki o üyenin net satış oranında belirlenir.

Üyelerin ödeme dönemleri yeni katılan üyelerin ne zamandan itibaren ödemeye başlayacağı ve ödemelere ilişkin diğer hususlar Birlik Tüzüğü'nde belirlenir. Süresinde ödenmeyen ücretler Birlikçe kanuni faizi ile birlikte tahsil edilir.

(10) Birliğe üye olmayan İnternet servis sağlayıcıları faaliyette bulunamaz.

İnternet Kanunu (5651)

Toplu Kullanım Sağlayıcıların Yükümlülükleri

MADDE 7- (1) Ticari amaçla toplu kullanım sağlayıcılar, mahallî mülki amirden izin belgesi almakla yükümlüdür. İzne ilişkin bilgiler otuz gün içinde mahallî mülki amir tarafından Kuruma bildirilir. Bunların denetimi mahallî mülki amirler tarafından yapılır. İzin belgesinin verilmesine ve denetime ilişkin esas ve usuller yönetmelikle düzenlenir.

(2) (Değişik: 6/2/2014-6518/91 md.) Ticari amaçla olup olmadığına bakılmaksızın bütün İnternet toplu kullanım sağlayıcılar, konusu suç oluşturan içeriklere erişimin engellenmesi ve kullanıma ilişkin erişim kayıtlarının tutulması hususlarında yönetmelikle belirlenen tedbirleri almakla yükümlüdür.

(3) (Değişik: 6/2/2014-6518/91 md.) Ticari amaçla toplu kullanım sağlayıcılar, ailenin ve çocukların korunması, suçun önlenmesi ve suçluların tespiti kapsamında usul ve esasları yönetmelikte belirlenen tedbirleri almakla yükümlüdür.

(4) (Ek: 6/2/2014-6518/91 md.) Bu maddede belirtilen yükümlülükleri ihlal eden ticari amaçla toplu kullanım sağlayıcılarına, ihlalin ağırlığına göre yönetmelikle belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde uyarma, bin Türk lirasından on beş bin Türk lirasına kadar idari para cezası verme veya üç güne kadar ticari faaliyetlerini durdurma müeyyidelerinden birine karar vermeye mahalli mülki amir yetkilidir.

İnternet Kanunu (5651)

Erişimin engellenmesi kararı ve yerine getirilmesi

MADDE 8- (1) İnternet ortamında yapılan ve içeriği aşağıdaki suçları oluşturduğu hususunda yeterli şüphe sebebi bulunan yayımlarla ilgili olarak erişimin engellenmesine karar verilir:

- a) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yer alan;
 - 1) İntihara yönlendirme (Madde 84),
 - 2) Çocukların cinsel istismarı (Madde 103, birinci fıkra),
 - 3) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (Madde 190),
 - 4) Sağlık için tehlikeli madde temini (Madde 194),
 - 5) Müstehcenlik (Madde 226),
 - 6) Fuhuş (Madde 227),
 - 7) Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (Madde 228), suçları.
- b) 25/7/1951 tarihli ve 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında

Kanun'da yer alan suçlar.

(2) Erişimin engellenmesi kararı soruşturma evresinde hâkim, kovuşturma evresinde ise mahkeme tarafından verilir. Soruşturma evresinde, gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde cumhuriyet savcısı tarafından da erişimin engellenmesine karar verilebilir. Bu durumda cumhuriyet savcısı kararını yirmi dört saat içinde hâkimin onayına sunar ve hâkim, kararını en geç yirmi dört saat içinde verir. Bu süre içinde kararın onaylanmaması hâlinde tedbir, cumhuriyet savcısı tarafından derhâl kaldırılır. (Ek cümle: 6/2/2014-6518/92 md.) Erişimin engellenmesi kararı, amacı gerçekleştirecek nitelikte görülürse belirli bir süreyle sınırlı olarak da verilebilir. Koruma tedbiri olarak verilen erişimin engellenmesine ilişkin karara 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre itiraz edilebilir.

(3) Hâkim, mahkeme veya cumhuriyet savcısı tarafından verilen erişimin engellenmesi kararının birer örneği, gereği yapılmak üzere Başkanlığa gönderilir.

İnternet Kanunu (5651)

(4) İeriği birinci fıkrada belirtilen suçları oluşturan yayımların ierik veya yer sağlayıcısının yurt dışında bulunması hâlinde veya ierik veya yer sağlayıcısı yurt içinde bulunsa bile ieriği birinci fıkranın (a) bendinin (2) ve (5) ve (6) numaralı alt bentlerinde yazılı suçları oluşturan yayımlara ilişkin olarak erişimin engellenmesi kararı re'sen Başkanlık tarafından verilir. Bu karar erişim sağlayıcısına bildirilerek gereğinin yerine getirilmesi istenir.

(5) Erişimin engellenmesi kararının gereği, derhâl ve en geç kararın bildirilmesi anından itibaren dört saat içinde yerine getirilir.

(6) Başkanlık tarafından verilen erişimin engellenmesi kararının konusunu oluşturan yayımı yapanların kimliklerinin belirlenmesi hâlinde Başkanlık tarafından cumhuriyet başsavcılığına suç duyurusunda bulunulur.

(7) Soruşturma sonucunda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesi hâlinde erişimin engellenmesi kararı kendiliğinden hükümsüz kalır. Bu durumda cumhuriyet savcısı kovuşturmaya yer olmadığı kararının bir örneğini Başkanlığa gönderir.

(8) Kovuşturma evresinde beraat kararı verilmesi hâlinde erişimin engellenmesi kararı kendiliğinden hükümsüz kalır. Bu durumda mahkemece beraat kararının bir örneği Başkanlığa gönderilir.

(9) Konusu birinci fıkrada sayılan suçları oluşturan ieriğin yayımdan çıkarılması hâlinde erişimin engellenmesi kararı soruşturma evresinde cumhuriyet savcısı kovuşturma evresinde mahkeme tarafından kaldırılır.

(10) Koruma tedbiri olarak verilen erişimin engellenmesi kararının gereğini yerine getirmeyen yer veya erişim sağlayıcılarının sorumlukları fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadiğı takdirde beş yüz günden üç bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(11) İdarî tedbir olarak verilen erişimin engellenmesi kararının yerine getirilmemesi hâlinde Başkanlık tarafından erişim sağlayıcısına, on bin Yeni Türk lirasından yüz bin Yeni Türk lirasına kadar idari para cezası verilir. İdarî para cezasının verildiğı andan itibaren yirmi dört saat içinde kararın yerine getirilmemesi hâlinde ise Başkanlığın talebi üzerine Kurum tarafından yetkilendirmenin iptaline karar verilebilir.

(12) Bu Kanun'da tanımlanan kabahatler dolayısıyla Başkanlık veya Kurum tarafından verilen idari para cezalarına ilişkin kararlara karşı, 6/1/1982 tarihli ve 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanunu hükümlerine göre kanun yoluna başvurulabilir.

(13) (Ek: 5/11/2008-5809/67 md.) işlemlerin yürütülmesi için Başkanlığa gönderilen hâkim ve mahkeme kararlarna 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre Başkanlıkça itiraz edilebilir.

(14) (Ek: 12/7/2013-6495/47 md.) 14/3/2007 tarihli ve 5602 sayılı şans Oyunları Hasılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanun'un 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının (ç) bendinde tanımlanan kurum ve kuruluşlar kendi görev alanına giren suçların İnternet ortamında işlendiğini tespit etmeleri hâlinde bu yayımlarla ilgili olarak erişimin engellenmesi kararı alabilirler. Erişimin engellenmesi kararları uygulanmak üzere Telekomünikasyon İletişim Başkanlığına gönderilir.

(15) (Ek: 26/2/2014-6527/17 md.) Bu maddeye göre soruşturma aşamasında verilen hâkim kararı ile 9'uncu ve 9/A maddesine göre verilen hâkim kararı birden fazla sulh ceza mahkemesi bulunan yerlerde Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu tarafından belirlenen sulh ceza mahkemeleri tarafından verilir.

(16) (Ek: 10/9/2014-6552/127 md.; iptal: Anayasa Mahkemesinin 2/10/2014 tarihli ve E.: 2014/149, K.: 2014/151 sayılı Kararı ile.) (1)

İnternet Kanunu (5651)

Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi

MADDE 8/A- (Ek: 27/3/2015-6639/29 md.)

(1) Yaşam hakkı ile kişilerin can ve mal güvenliğinin korunması, millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi veya genel sağlığın korunması sebeplerinden bir veya birkaçına bağlı olarak hâkim veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Başbakanlık veya millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi veya genel sağlığın korunması ile ilgili bakanlıkların talebi üzerine Başkanlık tarafından İnternet ortamında yer alan yayınlara ilgili olarak içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararı verilebilir. Karar Başkanlık tarafından derhâl erişim sağlayıcılara ve ilgili içerik ve yer sağlayıcılara bildirilir. İçerik çıkartılması ve/veya erişimin engellenmesi kararının gereği derhâl ve en geç kararın bildirilmesi anından itibaren dört saat içinde yerine getirilir.

(2) Başbakanlık veya ilgili Bakanlıkların talebi üzerine Başkanlık tarafından verilen içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararı Başkanlık tarafından yirmi dört saat içinde sulh ceza hâkiminin onayına sunulur. Hâkim, kararını kırk sekiz saat içinde açıklar, aksi hâlde karar kendiliğinden kalkar.

(3) Bu madde kapsamında verilen erişimin engellenmesi kararları, ihlalin gerçekleştiği yayın, kısım, bölüm ile ilgili olarak (URL, vb. şeklinde) içeriğe erişimin engellenmesi yöntemiyle verilir. Ancak teknik olarak ihlale ilişkin içeriğe erişimin engellenmesi yapılamadığı veya ilgili içeriğe erişimin engellenmesi yoluyla ihlalin önlenemediği durumlarda, İnternet sitesinin tümüne yönelik olarak erişimin engellenmesi kararı verilebilir.

(4) Bu madde kapsamındaki suça konu İnternet içeriklerini oluşturan ve yayanlar hakkında Başkanlık tarafından cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulur. Bu suçların faillerine ulaşmak için gerekli olan bilgiler içerik, yer ve erişim sağlayıcılar tarafından hâkim kararı üzerine adli mercilere verilir. Bu bilgileri vermeyen içerik, yer ve erişim sağlayıcıların sorumluları fiil daha ağır cezayı gerektiren başka bir suç oluşturmadığı takdirde üç bin günden on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(5) Bu madde uyarınca verilen içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararının gereğini yerine getirmeyen erişim sağlayıcılar ile ilgili içerik ve yer sağlayıcılara elli bin Türk lirasından beş yüz bin Türk lirasına kadar idari para cezası verilir.

İnternet Kanunu (5651)

İçeriğin yayımdan çıkarılması ve erişimin engellenmesi

MADDE 9- (Değişik: 6/2/2014-6518/93 md.)

- (1) İnternet ortamında yapılan yayım içeriği nedeniyle kişilik haklarının ihlal edildiğini iddia eden gerçek ve tüzel kişiler ile kurum ve kuruluşlar içerik sağlayıcısına, buna ulaşamaması hâlinde yer sağlayıcısına başvurarak uyarı yöntemi ile içeriğin yayımdan çıkarılmasını isteyebileceği gibi doğrudan sulh ceza hâkimine başvurarak içeriğe erişimin engellenmesini de isteyebilir.
- (2) İnternet ortamında yapılan yayım içeriği nedeniyle kişilik haklarının ihlal edildiğini iddia eden kişilerin talepleri içerik ve/veya yer sağlayıcısı tarafından en geç yirmi dört saat içinde cevaplandırılır.
- (3) İnternet ortamında yapılan yayım içeriği nedeniyle kişilik hakları ihlal edilenlerin talepleri doğrultusunda hâkim bu maddede belirtilen kapsamda erişimin engellenmesine karar verebilir.
- (4) Hâkim, bu madde kapsamında vereceği erişimin engellenmesi kararlarını esas olarak yalnızca kişilik hakkının ihlalinin gerçekleştiği yayım, kısım, bölüm ile ilgili olarak (URL, vb. şeklinde) içeriğe erişimin engellenmesi yöntemiyle verir. Zorunlu olmadıkça internet sitesinde yapılan yayımın tümüne yönelik erişimin engellenmesine karar verilemez. Ancak hâkim URL adresi belirtilerek içeriğe erişimin engellenmesi yöntemiyle ihlalin engellenemeyeceğine kanaat getirmesi hâlinde gerekçesini de belirtmek kaydıyla internet sitesindeki tüm yayıma yönelik olarak erişimin engellenmesine de karar verebilir.
- (5) Hâkimin bu madde kapsamında verdiği erişimin engellenmesi kararları doğrudan Birliğe gönderilir.
- (6) Hâkim bu madde kapsamında yapılan başvuruyu en geç yirmi dört saat içinde duruşma yapmaksızın karara bağlar. Bu karara karşı 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre itiraz yoluna gidilebilir.
- (7) Erişimin engellenmesine konu içeriğin yayımdan çıkarılmış olması durumunda hâkim kararı kendiliğinden hükümsüz kalır.
- (8) Birlik tarafından erişim sağlayıcıya gönderilen içeriğe erişimin engellenmesi kararının gereği derhâl, en geç dört saat içinde erişim sağlayıcı tarafından yerine getirilir.
- (9) Bu madde kapsamında hâkimin verdiği erişimin engellenmesi kararına konu kişilik hakkının ihlaline ilişkin yayımın (...) (2) başka internet adreslerinde de yayımlanması durumunda ilgili kişi tarafından Birliğe müracaat edilmesi hâlinde mevcut karar bu adresler için de uygulanır. (2)
- (10) Sulh ceza hâkiminin kararını bu maddede belirtilen şartlara uygun olarak ve süresinde yerine getirmeyen sorumlu kişi beş yüz günden üç bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

İnternet Kanunu (5651)

İçeriğin yayımdan çıkarılması ve erişimin engellenmesi

MADDE 9/A- (Ek: 6/2/2014-6518/94 md.)

- (1) İnternet ortamında yapılan yayım içeriği nedeniyle özel hayatının gizliliğinin ihlal edildiğini iddia eden kişiler Başkanlığa doğrudan başvurarak içeriğe erişimin engellenmesi tedbirinin uygulanmasını isteyebilir.
- (2) Yapılan bu istekte hakkın ihlaline neden olan yayımın tam adresi (URL), hangi açılardan hakkın ihlal edildiğine ilişkin açıklama ve kimlik bilgilerini ispatlayacak bilgilere yer verilir. Bu bilgilerde eksiklik olması hâlinde talep işleme konulmaz.
- (3) Başkanlık kendisine gelen bu talebi uygulanmak üzere derhâl Birliğe bildirir, erişim sağlayıcılar bu tedbir talebini derhâl, en geç dört saat içinde yerine getirir.
- (4) Erişimin engellenmesi, özel hayatın gizliliğini ihlal eden yayım, kısım, bölüm, resim, video ile ilgili olarak (URL şeklinde) içeriğe erişimin engellenmesi yoluyla uygulanır.
- (5) Erişimin engellenmesini talep eden kişiler İnternet ortamında yapılan yayım içeriği nedeniyle özel hayatın gizliliğinin ihlal edildiğinden bahisle erişimin engellenmesi talebini talepte bulunduğu saatten itibaren yirmi dört saat içinde sulh ceza hâkiminin kararına sunar. Hâkim, İnternet ortamında yapılan yayım içeriği nedeniyle özel hayatın gizliliğinin ihlal edilip edilmediğini değerlendirerek vereceği kararını en geç kırk sekiz saat içinde açıklar ve doğrudan Başkanlığa gönderir, aksi hâlde erişimin engellenmesi tedbiri kendiliğinden kalkar.
- (6) Hâkim tarafından verilen bu karara karşı Başkanlık tarafından 5271 sayılı Kanun hükümlerine göre itiraz yoluna gidilebilir.
- (7) Erişimin engellenmesine konu içeriğin yayımdan çıkarılmış olması durumunda hâkim kararı kendiliğinden hükümsüz kalır.
- (8) Özel hayatın gizliliğinin ihlaline bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde doğrudan Başkanın emri üzerine erişimin engellenmesi Başkanlık tarafından yapılır. (Mülga cümle: 26/2/2014-6527/18 md.)
- (9) (Ek: 26/2/2014-6527/18 md.) Bu maddenin sekizinci fıkrası kapsamında Başkan tarafından verilen erişimin engellenmesi kararı Başkanlık tarafından yirmi dört saat içinde sulh ceza hâkiminin onayına sunulur. Hâkim kararını kırk sekiz saat içinde açıklar.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (6698)

AB uyum yasaları çerçevesinde 24 Mart 2016'da TBMM'nde kabul edilmiş ve 07 Nisan 2016'da Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Amaç

MADDE 1- (1) Bu Kanun'un amacı kişisel verilerin işlenmesinde başta özel hayatın gizliliği olmak üzere kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülükleri ile uyacakları usul ve esasları düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2- (1) Bu Kanun hükümleri kişisel verileri işlenen gerçek kişiler ile bu verileri tamamen veya kısmen otomatik olan ya da herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik olmayan yollarla işleyen gerçek ve tüzel kişiler hakkında uygulanır.

Tanımlar

MADDE 3- (1) Bu Kanun'un uygulanmasında:

- a) **Açık rıza**: Belirli bir konuya ilişkin, bilgilendirilmeye dayanan ve özgür iradeyle açıklanan rızayı,
 - b) **Anonim hâle getirme**: Kişisel verilerin başka verilerle eşleştirilerek dahi hiçbir surette kimliği belirli veya belirlenebilir bir gerçek kişiyle ilişkilendirilemeyecek hâle getirilmesini,
 - c) **Başkan**: Kişisel Verileri Koruma Kurumu Başkanı,
 - ç) **İlgili kişi**: Kişisel verisi işlenen gerçek kişiyi,
 - d) **Kişisel veri**: Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgiyi,
 - e) **Kişisel verilerin işlenmesi**: Kişisel verilerin tamamen veya kısmen otomatik olan ya da herhangi bir veri kayıt sisteminin parçası olmak kaydıyla otomatik olmayan yollarla elde edilmesi, kaydedilmesi, depolanması, muhafaza edilmesi, değiştirilmesi, yeniden düzenlenmesi, açıklanması, aktarılması, devralınması, elde edilebilir hâle getirilmesi, sınıflandırılması ya da kullanılmasının engellenmesi gibi veriler üzerinde gerçekleştirilen her türlü işlemi,
 - f) **Kurul**: Kişisel Verileri Koruma Kurulunu,
 - g) **Kurum**: Kişisel Verileri Koruma Kurumunu,
 - ğ) **Veri işleyen**: Veri sorumlusunun verdiği yetkiye dayanarak onun adına kişisel verileri işleyen gerçek veya tüzel kişiyi,
 - h) **Veri kayıt sistemi**: Kişisel verilerin belirli kriterlere göre yapılandırılarak işlendiği kayıt sistemini,
 - ı) **Veri sorumlusu**: Kişisel verilerin işleme amaçlarını ve vasıtalarını belirleyen, veri kayıt sisteminin kurulmasından ve yönetilmesinden sorumlu olan gerçek veya tüzel kişiyi,
- ifade eder.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (6698)

Kişisel Verilerin İşlenmesi - Genel ilkeler

MADDE 4- (1) Kişisel veriler ancak bu Kanun'da ve diğer kanunlarda öngörülen usul ve esaslara uygun olarak işlenebilir.

(2) Kişisel verilerin işlenmesinde aşağıdaki ilkelere uyulması zorunludur:

- a) Hukuka ve dürüstlük kurallarına uygun olma.
- b) Doğru ve gerektiğinde güncel olma.
- c) Belirli, açık ve meşru amaçlar için işlenme.
- ç) İşlendikleri amaçla bağlantılı, sınırlı ve ölçülü olma.
- d) İlgili mevzuatta öngörülen veya işlendikleri amaç için gerekli olan süre kadar muhafaza edilme.

Kişisel verilerin işlenme şartları

MADDE 5- (1) Kişisel veriler ilgili kişinin açık rızası olmaksızın işlenemez.

(2) Aşağıdaki şartlardan en az birinin varlığı hâlinde ilgili kişinin açık rızası aranmaksızın kişisel verilerinin işlenmesi mümkündür:

- a) Kanunlarda açıkça öngörülmesi.
- b) Fiili imkânsızlık nedeniyle rızasını açıklayamayacak durumda bulunan veya rızasına hukuki geçerlilik tanınmayan kişinin kendisinin ya da bir başkasının hayatı veya beden bütünlüğünün korunması için zorunlu olması.
- c) Bir sözleşmenin kurulması veya ifasıyla doğrudan doğruya ilgili olması kaydıyla, sözleşmenin taraflarına ait kişisel verilerin işlenmesinin gerekli olması.
- ç) Veri sorumlusunun hukuki yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için zorunlu olması.
- d) İlgili kişinin kendisi tarafından alenileştirilmiş olması.
- e) Bir hakkın tesisi, kullanılması veya korunması için veri işlemenin zorunlu olması.
- f) İlgili kişinin temel hak ve özgürlüklerine zarar vermemek kaydıyla veri sorumlusunun meşru menfaatleri için veri işlenmesinin zorunlu olması.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (6698)

Özel nitelikli kişisel verilerin işleme şartları

MADDE 6- (1) Kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dinî, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili verileri ile biyometrik verileri özel nitelikli verilerdir.

(2) Özel nitelikli kişisel veriler Kurul tarafından belirlenen yeterli önlemler alınmaksızın hiçbir şekilde işlenemez.

(3) Özel nitelikli kişisel veriler ilgili kişinin açık rızası olmaksızın işlenemez.

(4) Aşağıdaki şartlardan en az birinin varlığı hâlinde ilgili kişinin açık rızası aranmaksızın özel nitelikli kişisel verilerinin işlenmesi mümkündür:

a) Kanunlarda açıkça öngörülmesi.

b) Siyasi parti, vakıf, dernek veya sendika gibi kâr amacı gütmeyen kuruluş ya da oluşumların, tabi oldukları mevzuata ve amaçlarına uygun olmak, faaliyet alanlarıyla sınırlı olmak ve üçüncü kişilere açıklanmamak kaydıyla kendi üyelerine ve mensuplarına yönelik verileri işlemesi.

c) İlgili kişinin kendisi tarafından alenileştirilmiş olması.

ç) Bir hakkın tesisi, kullanılması veya korunması için veri işlenmesinin zorunlu olması.

d) Kamu sağlığının korunması, koruyucu hekimlik, tıbbi teşhis, tedavi ve bakım hizmetlerinin yürütülmesi ile sağlık hizmetlerinin planlanması, yönetimi ve finansmanı amacıyla sır saklama yükümlülüğü altında bulunan kişiler veya yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından işlenmesi.

Kişisel verilerin silinmesi, yok edilmesi veya anonim hâle getirilmesi

MADDE 7- (1) Bu Kanun ve ilgili diğer kanun hükümlerine uygun olarak işlenmiş olmasına rağmen işlenmesini gerektiren sebeplerin ortadan kalkması hâlinde kişisel veriler resen veya ilgili kişinin talebi üzerine veri sorumlusu tarafından silinir, yok edilir veya anonim hâle getirilir.

(2) Kişisel verilerin silinmesi, yok edilmesi veya anonim hâle getirilmesine ilişkin diğer kanunlarda yer alan hükümler saklıdır.

(3) Kişisel verilerin silinmesine, yok edilmesine veya anonim hâle getirilmesine ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (6698)

Kişisel verilerin üçüncü kişilere aktarılması

MADDE 8- (1) Kişisel veriler ilgili kişinin açık rızası olmaksızın üçüncü kişilere aktarılamaz.

(2) Kişisel veriler;:

a) 5'inci maddenin ikinci fıkrasında,

b) Yeterli önlemler alınmak kaydıyla 6 ncı maddenin (b) bendi hariç dördüncü fıkrasında, belirtilen şartlardan birinin bulunması hâlinde ilgili kişinin açık rızası aranmaksızın üçüncü kişilere aktarılabilir.

(3) Kişisel verilerin üçüncü kişilere aktarılmasına ilişkin diğer kanunlarda yer alan hükümler saklıdır.

Kişisel verilerin yurtdışına aktarılması

MADDE 9- (1) Kişisel veriler ilgili kişinin açık rızası olmaksızın yurtdışına aktarılamaz.

(2) Kişisel veriler 5'inci maddenin ikinci fıkrası ile 6'ncı maddenin (b) bendi hariç dördüncü fıkrasında belirtilen şartlardan birinin varlığı ve kişisel verinin aktarılacağı yabancı ülkede;

a) Yeterli korumanın bulunması,

b) Yeterli korumanın bulunmaması durumunda Türkiye'deki ve ilgili yabancı ülkedeki veri sorumlularının yeterli bir korumayı yazılı olarak taahhüt etmeleri ve Kurulun izninin bulunması kaydıyla ilgili kişinin açık rızası aranmaksızın yurt dışına aktarılabilir,

(3) Yeterli korumanın bulunduğu ülkeler Kurulca belirlenerek ilan edilir.

(4) Kurul yabancı ülkede yeterli koruma bulunup bulunmadığına ve ikinci fıkranın (b) bendi uyarınca izin verilip verilmeyeceğine;:

a) Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeleri,

b) Kişisel veri talep eden ülke ile Türkiye arasında veri aktarımına ilişkin karşılıklılık durumunu,

c) Her somut kişisel veri aktarımına ilişkin olarak kişisel verinin niteliği ile işlenme amaç ve süresini,

ç) Kişisel verinin aktarılacağı ülkenin konuyla ilgili mevzuatı ve uygulamasını,

d) Kişisel verinin aktarılacağı ülkede bulunan veri sorumlusu tarafından taahhüt edilen önlemleri değerlendirmek ve ihtiyaç duyması hâlinde ilgili kurum ve kuruluşların görüşünü de almak suretiyle karar verir.

(5) Kişisel verilerin yurt dışına aktarılmasına ilişkin diğer kanunlarda yer alan hükümler saklıdır.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (6698)

Haklar ve Yükümlölükler

Veri sorumlusunun aydınlatma yükümlölüğü

MADDE 10- (1) Kişisel verilerin elde edilmesi sırasında veri sorumlusu veya yetkilendirdiğı kişi ilgili kişilere;:

- a) Veri sorumlusunun ve varsa temsilcisinin kimliğı,
 - b) Kişisel verilerin hangi amaçla işleneceğı,
 - c) İşlenen kişisel verilerin kimlere ve hangi amaçla aktarılabileceğı,
 - ç) Kişisel veri toplamanın yöntemi ve hukuki sebebi,
 - d) 11'inci maddede sayılan diğerk hakları,
- konusunda bilgi vermekle yükümlüdür.

İlgili kişinin hakları

MADDE 11- (1) Herkes veri sorumlusuna başvurarak kendisiyle ilgili;:

- a) Kişisel veri işlenip işlenmediğini öğrenme,
 - b) Kişisel verileri işlenmişse buna ilişkin bilgi talep etme,
 - c) Kişisel verilerin işlenme amacını ve bunların amacına uygun kullanılıp kullanılmadığını öğrenme,
 - ç) Yurt içinde veya yurt dışında kişisel verilerin aktarıldığı üçüncü kişileri bilme,
 - d) Kişisel verilerin eksik veya yanlış işlenmiş olması hâlinde bunların düzeltilmesini isteme,
 - e) 7'nci maddede öngörülen şartlar çerçevesinde kişisel verilerin silinmesini veya yok edilmesini isteme,
 - f) (d) ve (e) bentleri uyarınca yapılan işlemlerin, kişisel verilerin aktarıldığı üçüncü kişilere bildirilmesini isteme,
 - g) İşlenen verilerin münhasıran otomatik sistemler vasıtasıyla analiz edilmesi suretiyle kişinin kendisi aleyhine bir sonucun ortaya çıkmasına itiraz etme,
 - ğ) Kişisel verilerin kanuna aykırı olarak işlenmesi sebebiyle zarara uğraması hâlinde zararın giderilmesini talep etme,
- haklarına sahiptir.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (6698)

Veri güvenliğine ilişkin yükümlölükler

MADDE 12- (1) Veri sorumlusu;:

- a) Kişisel verilerin hukuka aykırı olarak işlenmesini önlemek,
- b) Kişisel verilere hukuka aykırı olarak erişilmesini önlemek,
- c) Kişisel verilerin muhafazasını sağlamak amacıyla uygun güvenlik düzeyini temin etmeye yönelik gerekli her türlü teknik ve idari tedbirleri almak zorundadır.

(2) Veri sorumlusu kişisel verilerin kendi adına başka bir gerçek veya tüzel kişi tarafından işlenmesi hâlinde birinci fıkrada belirtilen tedbirlerin alınması hususunda bu kişilerle birlikte müştereken sorumludur.

(3) Veri sorumlusu kendi kurum veya kuruluşunda, bu Kanun hükümlerinin uygulanmasını sağlamak amacıyla gerekli denetimleri yapmak veya yaptırmak zorundadır.

(4) Veri sorumluları ile veri işleyen kişiler öğrendikleri kişisel verileri bu Kanun hükümlerine aykırı olarak başkasına açıklayamaz ve kendi şahsi çıkarları için kullanamazlar.

Bu yükümlölük görevden ayrılmalarından sonra da devam eder.

(5) İşlenen kişisel verilerin kanuni olmayan yollarla başkaları tarafından elde edilmesi hâlinde veri sorumlusu bu durumu en kısa sürede ilgilisine ve Kurula bildirir.

Kurul gerekmesi hâlinde bu durumu kendi İnternet sitesinde ya da uygun göreceği başka bir yöntemle ilan edebilir.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (6698)

Başvuru, şikâyet ve Sicil

Veri sorumlusuna başvuru

MADDE 13- (1) İlgili kişi bu Kanun'un uygulanmasıyla ilgili taleplerini yazılı olarak veya Kurulun belirleyeceği diğer yöntemlerle veri sorumlusuna iletir.

(2) Veri sorumlusu başvuruda yer alan talepleri, talebin niteliğine göre en kısa sürede ve en geç otuz gün içinde ücretsiz olarak sonuçlandırır. Ancak işlemin ayrıca bir maliyeti gerektirmesi hâlinde Kurulca belirlenen tarifiedeki ücret alınabilir.

(3) Veri sorumlusu talebi kabul eder veya gerekçesini açıklayarak reddeder ve cevabını ilgili kişiye bildirir. Başvuruda yer alan talebin kabul edilmesi hâlinde veri sorumlusunca gereği yerine getirilir. Başvurunun veri sorumlusunun hatasından kaynaklanması hâlinde alınan ücret ilgiliye iade edilir.

Kurula şikâyet

MADDE 14- (1) Başvurunun reddedilmesi, verilen cevabın yetersiz bulunması veya süresinde başvuruya cevap verilmemesi hâllerinde ilgili kişi veri sorumlusunun cevabını öğrendiği tarihten itibaren otuz ve her hâlde başvuru tarihinden itibaren altmış gün içinde Kurula şikâyetle bulunabilir.

(2) 13'üncü madde uyarınca başvuru yolu tüketilmeden şikâyet yoluna başvurulamaz.

(3) Kişilik hakları ihlal edilenlerin genel hükümlere göre tazminat hakkı saklıdır.

Şikâyet üzerine veya resen incelemenin usul ve esasları

MADDE 15- (1) Kurul şikâyet üzerine veya ihlal iddiasını öğrenmesi durumunda resen, görev alanına giren konularda gerekli incelemeyi yapar.

(2) 1/11/1984 tarihli ve 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun'un 6 ncı maddesinde belirtilen şartları taşımayan ihbar veya şikâyetler incelemeye alınmaz.

(3) Devlet sırrı niteliğindeki bilgi ve belgeler hariç veri sorumlusu Kurulun inceleme konusuyla ilgili istemiş olduğu bilgi ve belgeleri on beş gün içinde göndermek ve gerektiğinde yerinde inceleme yapılmasına imkân sağlamak zorundadır.

(4) Şikâyet üzerine Kurul talebi inceleyerek ilgililere bir cevap verir. Şikâyet tarihinden itibaren altmış gün içinde cevap verilmezse talep reddedilmiş sayılır.

(5) Şikâyet üzerine veya resen yapılan inceleme sonucunda ihlalin varlığının anlaşılması hâlinde Kurul tespit ettiği hukuka aykırılıkların veri sorumlusu tarafından giderilmesine karar vererek ilgililere tebliğ eder. Bu karar, tebliğden itibaren gecikmeksizin ve en geç otuz gün içinde yerine getirilir.

(6) Şikâyet üzerine veya resen yapılan inceleme sonucunda ihlalin yaygın olduğunun tespit edilmesi hâlinde Kurul bu konuda ilke kararı alır ve bu kararı yayımlar. Kurul, ilke kararı almadan önce ihtiyaç duyması hâlinde ilgili kurum ve kuruluşların görüşlerini de alabilir.

(7) Kurul telafisi güç veya imkânsız zararların doğması ve açıkça hukuka aykırılık olması hâlinde veri işlenmesinin veya verinin yurt dışına aktarılmasının durdurulmasına karar verebilir.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (6698)

Veri Sorumluları Sicili

MADDE 16- (1) Kurulun gözetiminde, Başkanlık tarafından kamuya açık olarak Veri Sorumluları Sicili tutulur.

(2) Kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişiler veri işlemeye başlamadan önce Sicile kaydolmak zorundadır. Ancak işlenen kişisel verinin niteliği, sayısı, veri işlemenin kanundan kaynaklanması veya üçüncü kişilere aktarılma durumu gibi Kurulca belirlenecek objektif kriterler göz önüne alınmak suretiyle Kurul tarafından Sicile kayıt zorunluluğuna istisna getirilebilir.

(3) Sicile kayıt başvurusu aşağıdaki hususları içeren bir bildirimle yapılır:

- a) Veri sorumlusu ve varsa temsilcisinin kimlik ve adres bilgileri.
- b) Kişisel verilerin hangi amaçla işleneceği.
- c) Veri konusu kişi grubu ve grupları ile bu kişilere ait veri kategorileri hakkındaki açıklamalar.
- ç) Kişisel verilerin aktarılabileceği alıcı veya alıcı grupları.
- d) Yabancı ülkelere aktarımı öngörülen kişisel veriler.
- e) Kişisel veri güvenliğine ilişkin alınan tedbirler.
- f) Kişisel verilerin işlendikleri amaç için gerekli olan azami süre.

(4) Üçüncü fıkra uyarınca verilen bilgilerde meydana gelen değişiklikler derhâl Başkanlığa bildirilir.

(5) Veri Sorumluları Siciline ilişkin diğer usul ve esaslar yönetmelikle düzenlenir.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (6698)

Suçlar ve Kabahatler

Suçlar

MADDE 17- (1) Kişisel verilere ilişkin suçlar bakımından 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 135 ila 140'ıncı madde hükümleri uygulanır.

(2) Bu Kanun'un 7 nci maddesi hükmüne aykırı olarak kişisel verileri silmeyen veya anonim hâle getirmeyenler Türk Ceza Kanunu'nun 138 inci maddesine göre cezalandırılır.

Kabahatler

MADDE 18- (1) Bu Kanun'un::

- a) 10'uncu maddesinde öngörülen aydınlatma yükümlülüğünü yerine getirmeyenler hakkında 5.000 Türk lirasından 100.000 Türk lirasına kadar,
- b) 12'nci maddesinde öngörülen veri güvenliğine ilişkin yükümlülükleri yerine getirmeyenler hakkında 12.000 Türk lirasından 1.000.000 Türk lirasına kadar,
- c) 15'inci maddesi uyarınca Kurul tarafından verilen kararları yerine getirmeyenler hakkında 25.000 Türk lirasından 1.000.000 Türk lirasına kadar,
- ç) 16'ncı maddesinde öngörülen Sicile kayıt ve bildirim yükümlülüğüne aykırı hareket edenler hakkında 20.000 Türk lirasından 1.000.000 Türk lirasına kadar, idari para cezası verilir.

(2) Bu maddede öngörülen idari para cezaları veri sorumlusu olan gerçek kişiler ile özel hukuk tüzel kişileri hakkında uygulanır.

(3) Birinci fıkrada sayılan eylemlerin kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları bünyesinde işlenmesi hâlinde Kurulun yapacağı bildirim üzerine ilgili kamu kurum ve kuruluşunda görev yapan memurlar ve diğer kamu görevlileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarında görev yapanlar hakkında disiplin hükümlerine göre işlem yapılır ve sonucu Kurula bildirilir.

(4) İlgililer Kurulca verilen idari yaptırım kararlarına karşı idare mahkemelerinde dava açabilirler.

Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Kanunu (6563)

MADDE 1 – (1) Bu Kanun'un amacı, elektronik ticarete ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

(2) Bu Kanun ticari iletişimi, hizmet sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcıların sorumluluklarını, elektronik iletişim araçlarıyla yapılan sözleşmeler ile elektronik ticarete ilişkin bilgi verme yükümlülüklerini ve uygulanacak yaptırımları kapsar.

Tanımlar

MADDE 2 – (1) Bu Kanun'un uygulanmasında;

- a) Elektronik ticaret: Fiziki olarak karşı karşıya gelmeksizin elektronik ortamda gerçekleştirilen çevrim içi iktisadi ve ticari her türlü faaliyeti,
 - b) Ticari iletişim: Alan adları ve elektronik posta adresi dışında, mesleki veya ticari faaliyet kapsamında kazanç sağlamaya yönelik olarak elektronik ticarete ilişkin her türlü iletişimi,
 - c) Ticari elektronik ileti: Telefon, çağrı merkezleri, faks, otomatik arama makineleri, akıllı ses kaydedici sistemler, elektronik posta, kısa mesaj hizmeti gibi vasıtalar kullanılarak elektronik ortamda gerçekleştirilen ve ticari amaçlarla gönderilen veri, ses ve görüntü içerikli iletileri,
 - ç) Hizmet sağlayıcı: Elektronik ticaret faaliyetinde bulunan gerçek ya da tüzel kişileri,
 - d) Aracı hizmet sağlayıcı: Başkalarına ait iktisadi ve ticari faaliyetlerin yapılmasına elektronik ticaret ortamını sağlayan gerçek ve tüzel kişileri,
 - e) Bakanlık: Gümrük ve Ticaret Bakanlığını,
- ifade eder.

Bilgi verme yükümlülüğü

MADDE 3 – (1) Hizmet sağlayıcı elektronik iletişim araçlarıyla bir sözleşmenin yapılmasından önce;

- a) Alıcıların kolayca ulaşabileceği şekilde ve güncel olarak tanıtıcı bilgilerini,
 - b) Sözleşmenin kurulabilmesi için izlenecek teknik adımlara ilişkin bilgileri,
 - c) Sözleşme metninin sözleşmenin kurulmasından sonra hizmet sağlayıcı tarafından saklanıp saklanmayacağı ile bu sözleşmeye alıcının daha sonra erişiminin mümkün olup olmayacağı ve bu erişimin ne kadar süreyle sağlanacağına ilişkin bilgileri,
 - ç) Veri girişindeki hataların açık ve anlaşılır bir şekilde belirlenmesine ve düzeltilmesine ilişkin teknik araçlara ilişkin bilgileri,
 - d) Uygulanan gizlilik kuralları ve varsa alternatif uyumsuzluk çözüm mekanizmalarına ilişkin bilgileri,
- sunar.

(2) Hizmet sağlayıcı varsa mensubu olduğu meslek odası ile meslekle ilgili davranış kurallarını ve bunlara elektronik olarak ne şekilde ulaşılabilirliğini belirtir.

(3) Tarafların tüketici olmadığı hâllerde taraflar birinci ve ikinci fıkralardaki düzenlemelerin aksini kararlaştırabilirler.

(4) Hizmet sağlayıcı sözleşme hükümlerinin ve genel işlem şartlarının alıcı tarafından saklanmasına imkân sağlar.

(5) Birinci ve ikinci fıkralar münhasıran elektronik posta yoluyla veya benzeri bireysel iletişim araçlarıyla yapılan sözleşmelere uygulanmaz.

Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Kanunu (6563)

Sipariş

MADDE 4 – (1) Elektronik iletişim araçlarıyla verilen siparişlerde aşağıdaki esaslar geçerlidir:

a) Hizmet sağlayıcı siparişin onaylanması aşamasında ve ödeme bilgilerinin girilmesinden önce ödeyeceği toplam bedel de dâhil olmak üzere sözleşmenin şartlarının alıcı tarafından açıkça görülmesini sağlar.

b) Hizmet sağlayıcı alıcının siparişini aldığını gecikmeksizin elektronik iletişim araçlarıyla teyit eder.

c) Sipariş ve siparişin alındığının teyidi tarafların söz konusu beyanlara erişiminin mümkün olduğu anda gerçekleşmiş sayılır.

(2) Hizmet sağlayıcı sipariş verilmeden önce alıcıya veri giriş hatalarını belirleyebilmesi ve düzeltebilmesi için uygun, etkili ve erişilebilir teknik araçları sunar.

(3) Tarafların tüketici olmadığı hâllerde taraflar birinci ve ikinci fıkralardaki düzenlemelerin aksini kararlaştırabilirler.

(4) Birinci fıkranın (a) ve (b) bentleri ile ikinci fıkra münhasıran elektronik posta yoluyla veya benzeri bireysel iletişim araçlarıyla yapılan sözleşmelere uygulanmaz.

Ticari iletişime ilişkin esaslar

MADDE 5 – (1) Ticari iletişimde:

a) Ticari iletişimin ve bu iletişimin adına yapıldığı gerçek ya da tüzel kişinin açıkça belirlenebilir olmasını sağlayan bilgiler sunulmalıdır.

b) İndirim ve hediye gibi promosyonlar ile promosyon amaçlı yarışma veya oyunların bu niteliği açıkça belirlenebilmeli, bunlara katılımın ve bunlardan faydalanmanın şartlarına kolayca ulaşılabilmesi ve bu şartlar açık ve şüpheye yer bırakmayacak şekilde anlaşılır olmalıdır.

Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Kanunu (6563)

Ticari elektronik ileti gönderme şartı

MADDE 6 – (1) Ticari elektronik iletiler alıcılara ancak önceden onayları alınmak kaydıyla gönderilebilir. Bu onay yazılı olarak veya her türlü elektronik iletişim araçlarıyla alınabilir. Kendisiyle iletişime geçilmesi amacıyla alıcının iletişim bilgilerini vermesi hâlinde temin edilen mal veya hizmetlere ilişkin değişiklik, kullanım ve bakıma yönelik ticari elektronik iletiler için ayrıca onay alınmaz.

(2) Esnaf ve tacirlere önceden onay alınmaksızın ticari elektronik iletiler gönderilebilir.

Ticari elektronik iletinin içeriği

MADDE 7 – (1) Ticari elektronik iletinin içeriği alıcıdan alınan onaya uygun olmalıdır.

(2) İletide hizmet sağlayıcının tanınmasını sağlayan bilgiler ile haberleşmenin türüne bağlı olarak telefon numarası, faks numarası, kısa mesaj numarası ve elektronik posta adresi gibi erişilebilir durumdaki iletişim bilgileri yer alır.

(3) İletide haberleşmenin türüne bağlı olarak iletinin konusu, amacı ve başkası adına yapılması hâlinde kimin adına yapıldığına ilişkin bilgilere de yer verilir.

Alıcının ticari elektronik iletiyi reddetme hakkı

MADDE 8 – (1) Alıcılar diledikleri zaman hiçbir gerekçe belirtmeksizin ticari elektronik iletileri almayı reddedebilir.

(2) Hizmet sağlayıcı ret bildiriminin elektronik iletişim araçlarıyla kolay ve ücretsiz olarak iletilmesini sağlamakla ve gönderdiği iletide buna ilişkin gerekli bilgileri sunmakla yükümlüdür.

(3) Talebin ulaşmasını müteakip hizmet sağlayıcı üç iş günü içinde alıcıya elektronik ileti göndermeyi durdurur.

Aracı hizmet sağlayıcıların yükümlülükleri

MADDE 9 – (1) Aracı hizmet sağlayıcılar hizmet sundukları elektronik ortamı kullanan gerçek ve tüzel kişiler tarafından sağlanan içerikleri kontrol etmek, bu içerik ve içeriğe konu mal veya hizmetle ilgili hukuka aykırı bir faaliyetin ya da durumun söz konusu olup olmadığını araştırmakla yükümlü değildir.

(2) Bu Kanun'un 3, 4, 5, 6, 7 ve 8'inci maddelerinde düzenlenen yükümlülüklerin aracı hizmet sağlayıcılarına uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar yönetmelikle belirlenir.

Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Kanunu (6563)

Kişisel verilerin korunması

MADDE 10 – (1) Hizmet sağlayıcı ve aracı hizmet sağlayıcı:

- a) Bu Kanun çerçevesinde yapmış olduğu işlemler nedeniyle elde ettiği kişisel verilerin saklanması ve güvenliğinden sorumludur.
- b) Kişisel verileri ilgili kişinin onayı olmaksızın üçüncü kişilere iletemez ve başka amaçlarla kullanamaz.

Bakanlık yetkisi

MADDE 11 – (1) Bakanlık bu Kanun'un uygulanması ve elektronik ticaretin gelişimiyle ilgili her türlü tedbiri almaya ve denetimi yapmaya yetkilidir.

(2) Bakanlıkça görevlendirilen denetim elemanları bu Kanun kapsamında Bakanlık yetkisine giren hususlarla ilgili olarak her türlü bilgi, belge ve defterleri istemeye, bunları incelemeye ve örneklerini almaya, ilgililerden yazılı ve sözlü bilgi almaya yetkili olup ilgililer istenilen bilgi, belge ve defterler ile elektronik kayıtlarını, bunların örneklerini noksansız ve gerçeğe uygun olarak vermek, yazılı ve sözlü bilgi taleplerini karşılamak ve her türlü yardım ve kolaylığı göstermekle yükümlüdür.

Cezai hükümler

MADDE 12 – (1) Bu Kanun'un;

- a) 3'üncü maddesindeki yükümlülöklere, 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendindeki yükümlölöklere, 6'ncı maddesinin birinci fıkrasına veya 7'nci maddesinin birinci fıkrasına aykırı hareket eden hizmet sağlayıcılara ve aracı hizmet sağlayıcılara bin Türk lirasından beş bin Türk lirasına kadar,
 - b) 4'üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendindeki veya aynı maddenin ikinci fıkrasındaki, 5'inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendindeki veya 7'nci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarındaki yükümlölöklere aykırı hareket eden hizmet sağlayıcılara ve aracı hizmet sağlayıcılara bin Türk lirasından on bin Türk lirasına kadar,
 - c) 5'inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendindeki, 8'inci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkralarındaki yükümlölöklere aykırı hareket eden hizmet sağlayıcılara ve aracı hizmet sağlayıcılara iki bin Türk lirasından on beş bin Türk lirasına kadar,
 - ç) 11'inci maddesinin ikinci fıkrasına aykırı hareket edenlere iki bin Türk lirasından beş bin Türk lirasına kadar,
- idari para cezası verilir.

(2) Bir defada birden fazla kimseye 6'ncı maddenin birinci fıkrasına aykırı olarak ileti gönderilmesi hâlinde birinci fıkranın (a) bendinde öngörölen idari para cezası on katına kadar artırılarak uygulanır.

(3) Bu maddede öngörölen idari para cezalarını verme yetkisi Bakanlığa aittir. Bu yetki merkezde Bakanlığın ilgili genel müdürlöğüne, taşrada ise Bakanlığın il müdürlöklörüne devredilebilir.

Elektronik Ticaretin Düzenlenmesi Kanunu (6563)

Yönetmelikler

MADDE 13 – (1) Bu Kanun'un uygulanmasına ilişkin yönetmelikler Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı ve Ekonomi Bakanlığı ile Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun görüşleri alınarak Bakanlık tarafından hazırlanır.

Değiştirilen mevzuat

MADDE 14 – (1) 5/11/2008 tarihli ve 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu'nun 50'nci maddesinin beşinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiş ve diğer fıkralar buna göre teselsül ettirilmiştir.

“(5) İşletmeciler tarafından sundukları hizmetlere ilişkin olarak abone ve kullanıcılarla önceden izinleri alınmaksızın otomatik arama makineleri, fakslar, elektronik posta, kısa mesaj gibi elektronik haberleşme vasıtalarının kullanılması suretiyle pazarlama veya cinsel içerik iletimi gibi maksatlarla haberleşme yapılamaz. İşletmeciler sundukları hizmetlere ilişkin olarak abone ve kullanıcılarıyla siyasi propaganda içerikli haberleşme yapamazlar.”

“(6) İşletmeciler tarafından abone ve kullanıcıların iletişim bilgilerinin bir mal ya da hizmetin sağlanması sırasında, bu tür haberleşmenin yapılacağına dair bilgilendirilerek ve reddetme imkânı sağlanarak edinilmiş olması hâlinde abone ve kullanıcılarla önceden izin alınmaksızın aynı veya benzer mal ya da hizmetlerle ilgili pazarlama, tanıtım, değişiklik ve bakım hizmetleri için haberleşme yapılabilir.

(7) Abone ve kullanıcılara bu tür haberleşme yapılmasını reddetme ve verdikleri izni geri alma hakkı kolay ve ücretsiz bir şekilde sağlanır.”

Onay alınarak oluşturulan veri tabanları

GEÇİCİ MADDE 1 – (1) Bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önce ticari elektronik ileti gönderilmesi amacıyla onay alınarak oluşturulmuş olan veri tabanları hakkında 6 ncı maddenin birinci fıkrası uygulanmaz.

Yürürlük

MADDE 15 – (1) Bu Kanun 1/5/2015 tarihinde yürürlüğe girer.

Bilişim Yasa Taslağı

2007 yılında hazırlanmış olan Bilişim Yasa Taslağı 7 bölümden oluşmaktadır:

- Amaç, Kapsam ve Tanımlar
- Sorumluluklar, Yükümlülükler ve Denetim
- Bilgilerin Gizliliği, Bütünlüğü ve Elde Edilmesine İlişkin Suçlar
- Bilişim Sistemiyle Bağlantılı Suçlar
- İçerik Bağlantılı Suçlar ve İdari Yaptırımlar
- Soruşturma ve Kovuşturma Usulleri
- Çeşitli ve Son Hükümler

Son
